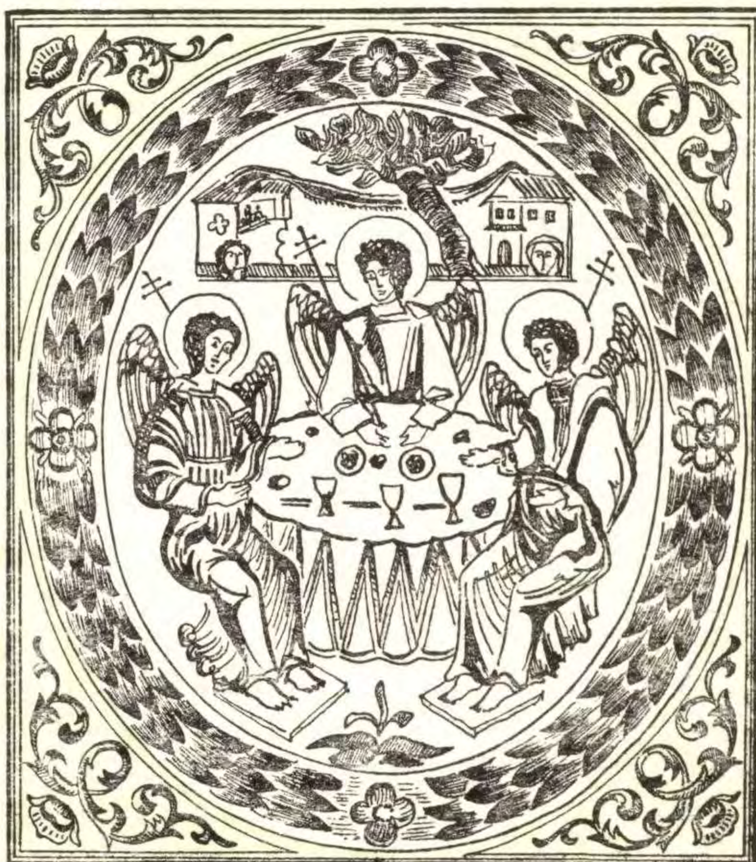

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI și EPISCOPIEI ORADIEI

5 ex. A

SEPTEMBRIE-OCTOMBRIE
1987
ANUL XXXII
SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTĂ OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI şi EPISCOPIEI ORADIEI

CUPRINS

Pag.

STUDII ŞI ARTICOLE

DIN SFINŢII PĂRINŢI

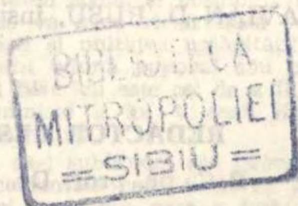
ÎNDRUMĂRI OMILETICE

VIAŢA BISERICEASCĂ

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTĂ OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI,
FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI ŞI
EPISCOPIEI ORADIEI

ANUL XXXII, Nr. 5 SEPTEMBRIE—OCTOMBRIE 1987

Redacţia şi Administraţia: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA

Arhiepiscopia ortodoxă română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

ARE MIŞCAREA ECUMENICĂ UN VIITOR?

În decursul îndelungatei sale activităţi ecumenice, W. A. Visser't Hooft, unul din fondatorii Consiliului Mondial al Bisericilor şi primul ei secretar general, a publicat numeroase lucrări consacrate mişcării ecumenice contemporane. Una dintre ele, poate cea mai interesantă, caută să răspundă unei întrebări fundamentale: „Are mişcarea ecumenică un viitor?". Noi n-avem intenţia să facem o prezentare a acestei lucrări, care se ocupă în prima parte cu istoricul mişcării ecumenice, ci să scoatem în evidenţă două lucruri.

Mai întîi, am dori să subliniem că Visser't Hooft rămîne optimist cu privire la viitorul mişcării ecumenice, dacă această mişcare va fi capabilă să depăşească dilema dintre doctrină şi acţiune. Iată ce spune el, din acest punct de vedere: „Cînd aud din toate părţile că ecumenismul care nu se ocupă decît de Biserică este caduc, şi că singurul ecumenism valabil este cel al unui angajament social comun, îmi aduc aminte de criza care a confruntat mişcarea ecumenică în 1932. În această epocă exista de asemenea o puternică tensiune între „ortodoxie" şi „ortopraxie" (practica justă). Întrebarea pusă era următoarea: unitate de doctrină sau unitate de acţiune? Dietrich Bonhoeffer, tînăr în acea perioadă, a rostit două discursuri care arătau o cale pentru viitor. Mai întîi, el a subliniat marea confuzie de idei. El socotea că la originea acestei confuzii se afla lipsa de fundamente teologice ale mişcării. Cu ocazia unei conferinţe ecumeniste a tineretului, el a declarat că oamenii de acţiune trebuie să înceteze de a mai denigra teologia... O mişcare ecumenică ce se interesează exclusiv de doctrină rămîne fără rădăcini, spune Visser't Hooft. Iar o mişcare ecumenică ce nu se interesează decît de acţiune îşi pierde identitatea ca mişcare centrată pe Hristos şi devine astfel un pion în mîna puterilor care se confruntă pe teren social şi politic... De aceea, sînt convins, spune el, că mişcarea ecumenică va avea viitor dacă va şti să evite tentaţia de a alege între unitatea Bisericii şi unitatea umanităţii, învăţînd să recunoască mereu mai mult că Mîntuitorul adună poporul său ca să fie lumină a lumii" [1] adică de a recunoaşte că rolul Bisericii este cel de a fi Biserică slujitoare.[2] Aceasta este concluzia publicaţiei amintite a lui Visser't Hooft, întemeiată pe îndelungată cunoştinţă şi experienţă ecumenică.

Al doilea lucru pe care am dori să-l subliniem din cuprinsul acestei lucrări, se referă la o evoluţie a culturii occidentale care tinde să înlocuiască raţionalismul cu sensualismul. Asupra acestei probleme, care a fost prea puţin studiată pînă acum, avem să insistăm cu precădere. Cel care a prezis cu multă vreme înainte această evoluţie a culturii occidentale a fost, după constatările lui Visser't Hooft, filozoful german Friederich Nietzsche. Dar să dăm cuvîntul autorului: „În primul său eseu, „Naşterea tragediei" (1871), spune Visser't Hooft, Nietzsche descria conflictul dintre elementele apolonice şi dionisiace din cultura greacă.

---

1 W. A. Visser't Hooft, *Le mouvement oecuménique a-t-il un avenir?*, Suisse, Ed. Pendro, 1975, p. 91—93.

2 Î. P. S. Antonie Plămădeală, Mitropolit al Transilvaniei, *„Biserica slujitoare"*, Teză de doctorat, Buc., 1972.

Apollon reprezintă rațiunea, iar Socrate este purtătorul ei de cuvînt. Dionysos, dimpotrivă, reprezintă forțele vitale, el este primitiv, sălbatic și exploziv. Pe acest temei, Nietzsche întreprinde o analogie între cultura greacă și lumea modernă. El consideră că lumea modernă începuse să se sature de setea de cunoștință socratică. Drept urmare, spiritul dionisiac se trezește încetul cu încetul și izbucnește în strigăte de veselie; cînd sceptrul lui Dionysos se atinge de civilizația noastră obosită, totul se transformă ca prin farmec; un vîrtej duce cu el tot ce părea uscat și vlăguit; era omului socratic ia sfîrșit și începe astfel era vitalismului păgîn (sensualismul)".[3]

Noi am crezut că ideile lui Nietzsche erau produsul unui creier bolnav, dar prezicerile lui de acum un secol s-au împlinit, spune Visser't Hooft. În Statele Unite, marele ei profet a fost Walt Withman. Johannes Huizinga îl categorisea drept „primitiv" și „păgîn". În romanele sale, D. H. Lawrence apără aceeași teză: civilizația și societatea noastră au reprimat aspectele naturale ale vieții, i-au tăiat aripile și au plasat-o în afara legii. Trebuie să revenim la lumea primitivă, să descoperim vechiul cult al fertilității... După secole de represiune trebuie să învățăm să acceptăm viața ca un scop în sine, să o asumăm fără culpabilitate și să respingem toată morala, toate structurile, toate religiile și toți filozofii care au împiedicat libera expresie a Erosului... Acesta este mesajul noii religii vitaliste, spune autorul. N-am luat-o în serios, așa cum am procedat și cu nazismul. Cu toate acestea, noua religie s-a înrădăcinat puternic în societatea noastră, fiindcă răspunde la multe din nevoile omului modern. Fie că voim, fie că nu voim, trebuie să o luăm în serios".[4]

Care este cauza care a dus la apariția acestei religii vitaliste pe care Visser't Hooft o califică drept neo-păgînism? Aceasta se datorește faptului că „nici Bisericile și nici teologia (apuseană) nu s-au ocupat de problemele la care profeții religiei vitaliste caută să răspundă. Ce putem spune noi, în calitate de creștini, în domeniul teologiei vieții naturale (care este cu totul altceva decît teologia naturală)? Pentru care motiv Bisericile n-au sunat clopotul de alarmă la vremea potrivită ca să respingem orgoliul omului modern față de natură? Pentru ce am așteptat atît de mult ca să ne întrebăm dacă disprețul puritanismului față de Eros era cu adevărat întemeiat în Scriptură? De ce am permis să se ajungă atît de departe încît imaginea caricaturală a unui creștinism înțeles ca „negație a vieții" să fie mai bine perceput de mulți decît ca o „Evanghelie a înnoirii vieții"?[5] Vechea melodie după care menirea Bisericilor era cea de a se ocupa numai de mîntuirea sufletului, s-a întors acum împotriva noastră.[6] Mi se pare că a venit timpul ca mișcarea ecumenică să lanseze un apel către Biserici, ca să le pregătească pentru marea luptă spirituală a viitorului, cea a sensului final al vieții; este vorba de o luptă cu dimensiuni mondiale și care trebuie dusă de Biserici împreună".[7] Acestea sînt considerațiile mai importante ale lui Visser't Hooft asupra evoluției contemporane a culturii occidentale. Am insistat mai mult asupra ei, fiindcă are un caracter inedit. Este prima oară cînd o personalitate ecumenistă ca autorul nostru, se ocupă de probleme ale subconștientului uman. De aceea ea merită un răspuns.

II

Visser't Hooft are dreptate atunci cînd scoate în evidență oscilația culturii occidentale între raționalism, reprezentat de Apollon, și vitalism sau sensualism, reprezentat de Dionysos, potrivit comparației lui Nietzsche. Dar prin faptul că se mulțumește să insiste fie asupra unei teologii a vieții naturale, fie asupra unei lupte spirituale pentru scopul final al vieții, autorul dovedește că n-a reușit

---

3 W. A. Visser't Hooft, *idem*, p. 65, 66.
4 *Ibidem*, p. 67.
5 *Ibidem*, p. 70.
6 *Ibidem*, p. 80.
7 *Ibidem*, p. 93.

să descopere cauza şi diagnosticul oscilaţiei amintite. Dacă ar fi cunoscut tot atît de bine tradiţia răsăriteană, pe cît de bine o cunoaşte pe cea apuseană, atunci şi-ar fi dat seama că oscilaţia amintită, dintre raţionalism şi sensualism în cultura occidentală, îşi are originea ei în disocierea dintre spirit şi materie, specifică culturii antice pre-creştine, şi care a pătruns în creştinismul şi cultura apuseană prin intermediul filierei augustiniene. Teologii catolici contemporani au început să recunoască, că Fer. Augustin evită sistematic să vorbească despre prezenţa Duhului Sfînt în trupul omenesc. Diferit de Apostolul Pavel care consideră trupul omenesc drept lăcaş al Sfîntului Duh, Fer. Augustin, influenţat de platonism şi maniheism, a dezvoltat o teologie a spiritului care rămîne opus trupului şi materiei. Un teolog protestant, bun cunoscător al celor două mari tradiţii creştine, Thomas Torrence, arată clar şi fără echivoc că „dualismul cultural al filozofiei elenistice dintre lumea inteligibilă şi cea sensibilă a fost reintrodus în creştinismul (apusean) de Fer. Augustin şi a afectat de atunci întreg creştinismul apusean".[8]

Consecinţele acestui dualism pentru teologia apuseană au fost puse în evidenţă de Philip Potter, fostul Secretar al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, cu ocazia Adunării generale de la Vancouver (1983): „Noi operăm cu separaţia dintre suflet şi trup, spirit şi materie, intelect şi afectivitate. Aceste dualisme au adus adevărate ravagii în lume şi mai ales în Biserici, unde au fost erijate în sisteme dogmatice, în norme etice, care ne-au antrenat să adoptăm faţă de persoane şi societate atitudini complet străine de moştenirea noastră biblică şi creştină".[9] Or, aceste dualisme, în special dualismul dintre suflet şi trup, explică nu numai oscilaţia culturii occidentale între raţionalism şi sensualism, între intelect şi afectivitate, aşa cum s-a arătat, dar şi două atitudini diferite ale spiritualităţii, teologiei şi culturii apusene faţă de trup. Din cauza relaţiei externe şi mecanice dintre suflet şi trup, ca rezultat al acestui dualism, cultura occidentală a căutat fie să reprime trupul şi patimile lui, în numele unui puritanism maniheist, uneori prin mijloace violente, aşa cum s-a întîmplat cu secta flagelanţilor care făcea parte integrantă din peisajul religios al evului mediu apusean, fie să provoace, din opoziţie faţă de astfel de tendinţe, explozia sensualităţii şi erotismului nestăpînit, aşa cum se întîmplă astăzi.

Bineînţeles, trecerea de la o extremă la alta s-a făcut pe parcurs de secole şi ea a fost favorizată în mod decisiv de teologia scolastică medievală care a înlocuit conceptul platonic şi augustinian de natură rea, distrusă de păcat, cu conceptul aristotelic şi tomist de natură bună, adică autonomă şi pozitivă. Diferenţa dintre aceste două concepţii este atît de radicală, încît urmările păcatului strămoşesc care se dovedeau aproape radicale în primul caz, dispar aproape cu desăvîrşire în cel de al doilea caz. O concepţie pesimistă despre natura umană a fost astfel înlocuită cu o concepţie extrem de optimistă. Însă tocmai datorită acestui optimism, scolastica medievală a pregătit, fără să vrea, fiindcă n-a avut darul profeţiei, calea renaşterii medievale care nu înseamnă nimic altceva decît o întoarcere la valorile materiale şi sensuale ale antichităţii pre-creştine, din cauza apucăturilor maniheiste ale culturii occidentale. În fond, renaşterea n-a adus o simplă descoperire a trupului aşa cum se susţine de obicei, ci odată cu aceasta descoperirea patimilor şi poftelor trupeşti, ca preludiu al sensualităţii şi vitalismului erotic al culturii apusene contemporane. Arta renaşterii dovedeşte talent şi măiestrie artistică remarcabilă, dar nimeni nu poate nega că excelează prin rotunjimea, vitalitatea şi musculatura formelor trupului uman, expresie a setei de putere, vitalitate şi sensualitate.

Bascularea culturii occidentale de la raţionalism la sensualism este rezultatul unui concept de natură lipsită de structuri spirituale şi raţionale interne. Atît teologia augustiniană cît şi cea tomistă au înţeles natura ca fiind animată de nişte forţe vitale oarbe care puteau fi controlate şi dominate de forţa unui spirit

8 T. F. Torrence, *Theology in Reconciliation*, London, Eerdmans, 1975, p. 268.
9 Philip Potter, *Rapport officiel*, Sixième Assemblée COE, Vancouver, Genève, 1983, p. 100.

exterior. Acesta este motivul principal pentru care scolastica medievală n-a reuşit să descopere relaţia adevărată dintre har şi natură. Datorită separaţiei dintre spirit şi materie, spiritualitatea şi cultura occidentală s-au ocupat cu precădere de conştientul uman, de sufletul omului, de intelect, voinţă, lăsînd pe plan secundar şi aproape neglijînd subconştientul uman. Dumnezeu a fost transformat într-o idee care se sălăşluieşte doar în mintea omului, adică în conştientul uman, pierzînd astfel legătura interioară cu natura trupului şi a creaţiei în ansamblul ei. Trupul, cu subconştientul uman, este transformat într-un simplu instrument exterior de acţiune al sufletului, al intelectului şi voinţei, cu scopul de a controla, stăpîni şi domina totul în locul lui Dumnezeu, nu numai în lume dar şi în Biserică. Despre purificarea de patimi, de asceză, de lupta împotriva poftelor umane şi de transfigurarea lor prin puterea Sfîntului Duh, de toate acestea şi de multe altele care fac obiectul „Filocaliei" răsăritene, n-a fost vorba în tradiţia apuseană. Aceste patimi şi pofte, atunci cînd n-au fost reprimate, au fost folosite şi călăuzite, printr-o graţie creată detaşată de Dumnezeu şi transformată în proprietate exclusivă a Bisericii apusene, spre o politică de expansiune colonialistă şi de dominaţie universală. Lipsa de interes a tradiţiei occidentale faţă de subconştient, care constituie unul din elementele fundamentale ale vieţii spirituale a omului, a progresat atît de mult, încît „termenul de viaţă interioară, cu toate că n-a fost alungat din limbajul nostru, spune un specialist, el a devenit rar şi purtător de semnificaţie peiorativă".[10] Făcînd însă abstracţie de zona subconştientului şi a vieţii interioare a omului, tradiţia occidentală a trecut cu vederea, după o expresie a Zoei Dumitrescu-Buşulenga, zona unde se zămislesc monştrii. De aceea, cu toate pretenţiile ei de supremaţie universală, cultura occidentală n-a fost în măsură să împiedice crimele, atrocităţile şi barbariile fără de seamăn comise din vremea inchiziţiei şi pînă în cursul ultimului război mondial.

În afara creştinismului apusean a apărut şcoala lui Jung care s-a ocupat în mod serios cu problema subconştientului uman. Însă cel care s-a folosit de subconştientul uman ca să lovească puternic în creştinismul occidental a fost Freud. Călcînd pe urmele prezicerilor lui Nietzsche, Freud a dat subconştientului uman o interpretare tendenţioasă care s-a transformat atît într-o revoltă faţă de creştinismul apusean care a reprimat forţele vitale ale omului cît şi într-o explozie de sensualitate şi erotism a societăţii occidentale contemporane. Este penibil să vezi că orice acţiune îndreptată împotriva erotismului şi pornografiei este considerată ca un atac la adresa „libertăţii" şi „bucuriilor" vieţii. Acestea sînt sloganele care au contribuit la prăbuşirea imperiilor. Are dreptate Visser't Hooft cînd spune: „Vechiul cîntec potrivit căruia Biserica se ocupă numai de mîntuirea sufletului şi a individului s-a transformat astăzi într-o realitate crudă. Din toate părţile, şi nu numai de la gînditori care au criticat cultura noastră, dar şi de la reprezentanţi ai ştiinţei şi industriei, din partea tineretului, se ridică voci viguroase care recunosc că societatea noastră îşi trăieşte ultimele zile; doar o etică nouă ar putea să ne mai salveze de la catastrofă".[11]

III

Tradiţia răsăriteană a apărut şi s-a dezvoltat în perimetrul culturii antice şi al filozofiei elenistice, pe care a cunoscut-o mult mai bine şi mult mai profund decît întreaga tradiţie apuseană. Datorită acestui fapt, tradiţia răsăriteană a adoptat faţă de gîndirea filozofiei antice o atitudine mult mai complexă şi mai nuanţată decît în Biserica occidentală. Pe de o parte, tradiţia răsăriteană a văzut în filozofia vechii Elade un fel de pedagog către Hristos. Aşa cum Vechiul Testament a fost pedagogul evreilor către Hristos, de asemenea, filozofia antică a jucat şi ea pentru lumea păgînă rolul de pedagog către Logosul divin. Cu alte cuvinte, filozofia antică a făcut parte din acea pregătire a vremii în vederea venirii lui Mesia şi a furnizat teologiei creştine armătura filozofică necesară

10 Roger Mehl, *Vie intérieure et transcendence de Dieu*, Paris, Cerf, 1980, p. 9.
11 Visser't Hooft, *idem*, p. 81.

pentru dezvoltarea şi aprofundarea adevărului de credinţă cu fineţe şi subtilitate de gîndire. Din această cauză unii dintre marii filozofi ai antichităţii ca Platon, Aristotel sau Democrit fac parte din iconografia ortodoxă, adică îşi au locul lor bine determinat în ansamblul iconografic al Bisericii Răsăritene.

Pe de altă parte însă, tradiţia răsăriteană a ajuns cu vremea la concluzia că marea majoritate a ereziilor care confruntau Biserica veche, nedespărţită, îşi avea originea lor în dualismul ireductibil al filozofiei antice. Fie că este vorba despre dochetism, despre arianism, despre nestorianism, fie că este vorba despre panteism, despre politeism sau despre manicheism (aversiunea faţă de materie), toate acestea şi încă multe altele îşi aveau originea în separaţia filozofiei antice dintre spirit şi materie, dintre lumea inteligibilă şi lumea sensibilă, dintre trup şi suflet. De aceea, tradiţia răsăriteană nu s-a mulţumit să lupte doar împotriva ereziilor ca atare, care nu erau în fond decît nişte consecinţe ale unei mentalităţi, ci a căutat să depăşească dualismul radical al gîndirii antice şi să procedeze la o adevărată reconstrucţie a filozofiei eleniste precreştine. Cel care şi-a asumat această sarcină extraordinară şi a introdus o adevărată revoluţie în domeniul filozofiei antice a fost Sf. Atanasie cel Mare (sec. IV). Pornind de la faptul că lumea a fost zidită în Fiul, Logos şi Înţelepciune divină, (In. 1, 2), adică de la faptul că lumea nu este veşnică ca în filozofia antică, Sf. Atanasie depăşeşte separaţia dualistă dintre spirit şi materie, dintre lumea inteligibilă şi lumea sensibilă, prin faptul că aşează lumea inteligibilă la temelia lumii materiale, vizibile sau sensibile. Dacă lumea a fost creată de Logos, atunci ea rămîne întemeiată pe o ordine logică interioară, pe o raţionalitate intrinsecă, care constituie structura fundamentală, integrativă şi holistică a întregii creaţii. Această structură fundamentală şi spirituală, adică inteligibilă şi raţională, care a fost pusă în evidenţă de progresul cunoaşterii contemporane, a fost descrisă de Sfîntul Atanasie drept: „*kosmou panarmonios sintaxis*", adică ordinea armonioasă a întregului cosmos.

Această ordine interioară a cosmosului, în calitatea lui de creaţie a lui Dumnezeu, are o întreită importanţă, din punctul de vedere care ne interesează. Mai întîi, această raţionalitate a creaţiei permite depăşirea raţionalismului cunoaşterii umane. Întrucît spiritul priveşte atît structura minţii umane, cît şi pe cea a trupului, care face parte integrantă din creaţia văzută, atunci procesul cunoaşterii în general, şi cel al cunoaşterii lui Dumnezeu în special, angajează nu numai intelectul uman, raţiunea umană, ci şi trupul omului, întreaga fiinţă a omului, printr-un proces de desăvîrşire spirituală şi morală susţinut de puterea şi lucrarea Sfîntului Duh. Scopul cunoaşterii lui Dumnezeu nu este cel de a satisface o simplă curiozitate intelectuală, ci cel de a desăvîrşi omul din punct de vedere raţional, spiritual şi moral. De aceea Mîntuitorul Hristos cere creştinilor să fie desăvîrşiţi precum Tatăl lor din ceruri desăvîrşit este (Mt. 5, 20). După cum constata Mircea Eliade, una din marile noutăţi aduse de creştinism constă în faptul că cunoaşterea lui Dumnezeu are atît implicaţii raţionale, cît şi implicaţii morale. Cunoaşterea lui Dumnezeu angajează omul întreg.

Secole de-a rîndul, tradiţia răsăriteană a pus în gardă teologia apuseană împotriva exceselor raţionaliste ale scolasticii medievale, adică împotriva unei cunoaşteri abstracte separată de progresul desăvîrşirii morale a omului. „Sfîntul Grigore Palama, spune Pr. Stăniloae, respinge teoria lui Varlaam că mintea care se întîlneşte cu Dumnezeu este o minte abstractă, detaşată de persoana integrală. Ea este mintea în care se concentrează sau în care vibrează întreaga persoană alcătuită din suflet şi trup, cu rezultatul experienţelor acumulate în ea, dar purificate, făcute curate. El condamnă teoria lui Varlaam zicînd: „cea mai mare rătăcire elină şi izvorul a toată necredinţa... este a ridica mintea nu din cugetare carnală, ci din trupul însuşi, pentru a o face să se întîlnească acolo sus cu vederile mintale". Nu ni s-a spus că „trupurile noastre sînt templul Duhului Sfînt care locuieşte în noi?" Aceasta înseamnă însă că nu inteligenţa pură conduce pe om şi nu ea întîlneşte pe Dumnezeu, ci omul total în care înţelegerea şi simţirea fac un tot. De-abia aceasta realizează raţiunea integrală a omului".

De bună seamă, teologia catolică n-a voit să ia în considerare aceste avertismente, fiindcă ar fi intrat altfel în conflict cu propria ei doctrină, definită

solemn de Conciliile Vatican I sau Vatican II. „Sfîntul Conciliu recunoaşte că Dumnezeu, principiu şi sfîrşit al tuturor lucrurilor, poate fi cunoscut cu certitudine prin lumina naturală a raţiunii umane, pornind de la lucrurile create".[12] Această pretenţie a raţiunii umane care se încrede atît de mult în puterea ei încît ajunge să-l cunoască pe Dumnezeu fără ajutorul graţiei sau harului divin, se află la originea raţionalismului contemporan. În faţa valurilor raţionaliste actuale, teologia catolică caută să se spele pe mîini şi să arunce vina pe seama societăţii moderne. De aceea se pretinde că „progresiva invazie a raţionalismului" ... „îşi găseşte izvorul ei într-o condiţie obiectivă a lumii moderne".[13] Astfel de subterfugii nu fac în fond nimic altceva decît să sporească şi mai mult criza lumii contemporane. Atîta vreme cît simpla cunoaştere intelectuală nu va fi însoţită de progresul spiritual şi moral al omului, criza lumii contemporane, care este criza dintre progres ştiinţific şi regres moral, nu va putea fi depăşită.

În al doilea rînd, structura fundamentală a creaţiei depăşeşte separaţia dintre suflet şi trup şi face posibilă transfigurarea conştientului şi subconştientului uman prin puterea şi lucrarea Sfîntului Duh. Dacă se porneşte de la premiza că trupul sau subconştientul uman este lipsit de orice fundament spiritual, atunci se pot adopta două atitudini extreme faţă de trup, aşa cum am arătat deja: sau să reprimi trupul şi subconştientul uman, ca să poţi elibera sufletul din cătuşele carnale ale trupului, sau să devii robul trupului, adică să înrobeşti sufletul faţă de trup. Făcînd abstracţie de fundamentul spiritual al trupului, subconştientului şi materiei în general, cultura apuseană a fost obligată să oscileze între puritanism şi senzualism, cum spunea Visser't Hooft. Dacă se ia însă în considerare că materia în general şi trupul în special dispun de un fundament spiritual, de propria lor raţionalitate interioară, atunci se poate vorbi de o conversiune, de o transformare, sau de o transfigurare a conştientului şi subconştientului uman, a sufletului şi trupului, a materiei, prin puterea lucrării divine, aşa cum s-a întîmplat cu Mîntuitorul Hristos, care s-a schimbat la faţă înaintea Ucenicilor. După cum spune Evanghelia, „faţa Lui strălucea ca soarele, iar hainele lui erau albe ca lumina" (Mt. 17, 2). Acest proces de transfigurare interioară a întregii naturi umane prin lucrarea Sfîntului Duh, la care este chemat tot creştinul, ca să se ridice din slavă în slavă spre Domnul care este Duhul (II Cor. 3, 18), implică trei trepte ale desăvîrşirii: purificarea de patimi, iluminarea şi unirea cu Dumnezeu. Aici nu mai este vorba despre reprimarea sau de mortificarea trupului şi de detaşarea sufletului de trup, ci de un proces dinamic de urcuş duhovnicesc, care face obiectul „Filocaliei", care ţinteşte la transfigurarea şi convertirea patimilor în virtuţi, la liberarea omului întreg din sclavia sensualităţii carnale, sau după cum spune Apostolul, la transformarea omului trupesc şi carnal, în om spiritual şi duhovnicesc, în totalitatea psiho-fizică a fiinţei sale, a conştientului şi subconştientului uman, prin puterea şi lucrarea Duhului Domnului. Toate acestea scot în evidenţă un lucru care este deosebit de important şi anume că potrivit învăţăturii autentice a Mîntuitorului Hristos schimbarea lumii începe totdeauna cu schimbarea omului. Acesta este mesajul profund al „Fericirilor". Iată însă că făcînd abstracţie de acest proces al transfigurării dinamice a omului în totalitatea fiinţei lui, cultura occidentală se ocupă cu precădere doar de viaţa exterioară a omului, care face obiectul aşa-zisei etici sociale, care poate fi manipulată din punct de vedere ideologic. Din această cauză însă se găseşte în imposibilitatea de a face faţă unor simptome grave care confruntă societatea: resemnarea, violenţa, sectarismul, toxicomania şi chiar sinuciderea. Or aceste fenomene nu vor găsi adevărata lor soluţie atîta vreme cît cultura apuseană va face abstracţie de transfigurarea omului atît din punct de vedere al sufletului cît şi al trupului, al conştientului şi subconştientului.

În al treilea rînd, această structură fundamentală a universului constituie temeiul relaţiei dinamice şi energetice a lui Dumnezeu cu întreaga creaţie. Datorită acestei structuri raţionale a creaţiei, care este un reflex al Raţiunii divine mani-

---

12 *Constitution sur la Révélation divine*, 6, Concil II Vatican.
13 *Sécularisation et Évangélisation*, Synopsis, 1985, p. 1.

festate în persoana Logosului divin, Dumnezeu nu se confundă cu creaţia în sens panteist, nici nu se separă de creaţie în sens deist, ci păstrează o relaţie internă cu întreg universul, cu toate lucrurile văzute şi nevăzute, prin Duhul Său. De aceea se spune în Sfînta Scriptură: „Doamne, Duhul Tău nestricăcios se află în toate lucrurile" (Înţelepciunea lui Solomon 12, 1); „dacă Tu iei duhul, ei se întorc în ţărînă, şi dacă trimiţi duhul Tău, înnoieşti faţa pămîntului" (Ps. 103, 29). Făcînd abstracţie de această prezenţă a Duhului lui Dumnezeu în creaţie, de pan-en-teism, fiindcă a pus Duhul Sfînt în relaţia unilaterală numai cu Biserica, golind lumea de orice formă a prezenţei divine, cultura apuseană a provocat propria ei destabilizare, adică oscilarea între raţionalism şi sensualism, aşa cum s-a arătat, şi a contribuit la destabilizarea celorlalte religii ale lumii.[14] Cu toate acestea, după cum observă Visser't Hooft, „devine clar în epoca noastră că vechile religii şi culturi tradiţionale nu numai că au pielea dură, dar că poartă în ele însele germenii reînnoirii".[15]

Absenţa lui Dumnezeu din creaţie, promovată de cultura occidentală, este rezultatul faptului că această cultură a înlocuit relaţia internă şi dinamică dintre Creator şi creaţie prin relaţii mecanice exterioare, care au făcut abstracţie de prezenţa lucrării Duhului. În loc să vorbească despre Duhul Sfînt, scolastica medievală, ca să-şi dovedească superioritatea ei raţionalistă şi aşa-zis ştiinţifică, a început să vorbească despre cauze formale, eficiente, exemplare, primare, secundare, etc., care nu sînt în realitate decît legături exterioare şi mecanice între lucruri. Datorită acestor legături externe, cultura apuseană a introdus o separaţie radicală nu numai între Dumnezeu şi creaţie, dar şi între om şi creaţie, care se află la originea profundă a crizei ecologice contemporane. „Edificiul ştiinţei şi tehnicii occidentale moderne este întemeiat pe separaţia carteziană dintre „res cogitans" (omul ca subiect gînditor) şi „res extensa" (creaţia ca materie) şi criza ecologică a lumii noastre este consecinţa ei, spune un teolog german. Creştinătatea occidentală a contribuit în chip decisiv la această evoluţie".[16] La sfîrşitul lucrării amintite, Visser't Hooft, ajunge, aşa cum s-a văzut, la concluzia că „mişcarea ecumenică are un viitor numai dacă evită tentaţia de a alege între unitatea Bisericii şi unitatea umanităţii".[17] Această concluzie este importantă, fiindcă arată că Mîntuitorul n-a venit să întemeieze Biserica pentru a deveni un scop în ea însăşi, ci de a sluji lumea, de a constitui mediul relaţiei dinamice dintre Dumnezeu şi lume. Căci prin aceasta a dovedit Dumnezeu că iubeşte lumea, fiindcă a dat pe Fiul Său unic ca preţ de răscumpărare pentru izbăvirea lumii. Cu toate acestea, insistenţa lui Visser't Hooft asupra Bisericii şi umanităţii, fără să ia în considerare atît Divinitatea cît şi creaţia, reprezintă un punct de vedere al culturii occidentale care tinde să reducă totul la antropologie. După cum observă un profesor de la Cambridge, „etica occidentală este fundamental antropocentrică (adică egoistă). Scara valorilor ei se întemeiază pe om. Tot restul există doar pentru beneficiul nostru egoist. Criza ecologică pune în evidenţă natura sărăcăcioasă a acestei etici. Ca să reînnoim ecologia lumii, trebuie să descoperim ecologia lui Dumnezeu".[18] Reluînd concluzia lui Visser't Hooft în această perspectivă, putem spune că ecumenismul va avea un viitor nu numai atunci cînd va lua în consideraţie unitatea Bisericii şi unitatea lumii, ci atunci cînd va ţine seama de relaţia internă şi dinamică dintre Dumnezeu, Biserică şi Creaţie.

Pr. prof. *D. Popescu*

---

14 Leslie Newbigin, *Can the West be Converted?* International Bulletin of Missionary Research, Vol. 11, No. 1/1987, p. 2.

15 Visser't Hooft, *idem*, p. 64.

16 Gerhard Liedke, *La solidarité en conflict*, „Science sans conscience", Genève, Labor et Fides, 1980, p. 47.

17 Visser't Hooft, *idem*, p. 93.

18 Charles Birch, *Une éthique de la vie*, „Science sans conscience", Genève, Labor et Fides, 1980, p. 45, 43.

PÎINILE AȘTEPTĂRII ȘI HRISTOS — PÎINEA VIEȚII

1. *Un foarte expresiv simbol mesianic*

Dumnezeu a așezat în Vechiul Testament — Testament care era în toată substanța lui religioasă și în întreg cultul lui pregătire spre Hristos și spre Biserică, *(spre Hristos-Biserica)* — un simbol de mare expresivitate mesianică, pe care-l rememorăm și-l implicăm exegetic-dogmatic în orizontul și teologia acestor considerații.

Însemnăm însă întîi, în caracterizare generală, că simbolul vechitestamentar era deodată, în încărcătura sa divin-mesianică: profeție; prefigurare; pregătire; suplinire; așteptare; aspirație spre plinătatea mesianică ce avea să vină la vremea de Dumnezeu aleasă, plinătate în care el, simbolul încărcat mesianic, urma să se reverse la punctul revelațional de contact dintre el și împlinirea lui. Trecînd acolo, teologic, printr-un fel de moarte și înviere, din trupul lui pămîntesc întru cel duhovnicesc — am zice, după cuvîntul Mîntuitorului: asemenea bobului de grîu care „cînd cade în pămînt: trebuie să moară spre a se arăta apoi ca „multă roadă" (Ioan 12, 24) — simbolul pregătitor urma să fie în același timp, la punctul acela de contact, desființat și împlinit, absorbit și supraînălțat în plinătatea ce avea să vină (precum bobul de grîu e absorbit, desființat și înălțat în firul și-n plinătatea spicului nou). Căci plinătatea ce avea să vină era și este Hristos, Dumnezeu întrupat, absolutul divin, absolutul credinței.

Orice profeție deschisă de Dumnezeu din Vechiul Testament spre Hristos și spre Biserică — (fie profeție prin cuvînt; fie profeție printr-un fapt sau printr-o situație, ca de pildă: înălțarea șarpelui de aramă pe un stîlp înaintea fiilor lui Israel, în pustie, semn profetic al răstignirii pe cruce a lui Hristos-Domnul, Num. 21, 4—9; Ioan 3, 14—16; fie profeție printr-o rînduială de cult, divin poruncită la cort-templu) — orice profeție, deci, are rostul sacru de a putea fi recunoscută întru împlinirea ei. În aceasta stă de fapt darul ei de zidire în lumină a fiilor credinței, forța ei de dovedire că Sfînta Scriptură este, în toată țesătura și-n unitatea ei fundamentală, *Cartea lui Dumnezeu.*

Iar din ceasul în care profeția s-a împlinit, absorbindu-se în realitate hristologică și eclesiologică pe care a vestit-o (sau susținînd-o așa cum susține fundația o clădire), ea și realitatea ei împlinitoare constituie împreună un semn divin nestins prin care ne grăiește teologic și exegetic Dumnezeu; o mărturie vie ce confirmă și luminează făgășele așezate de Dumnezeu întru credință; o dovedire continuă — *pentru toate generațiile credinței — a* preștiinței, a voii și lucrărilor lui Dumnezeu, de departe vestite de El și de El împlinite cu credincioșie și exactitate la vremea hotărîtă a împlinirii.

A zis deci Dumnezeu către robul Său Moise:

„Să luați făină de grîu aleasă și să faceți din ea douăsprezece pîini; fiecare pîine să fie de două zecimi de efă. Să le puneți pe două rînduri, cîte șase pîini în rînd, pe masa cea de aur curat dinaintea Domnului" (Lev. 24, 5—6). „În ziua odihnei să se pună aceste pîini necontenit înaintea Domnului, din partea fiilor lui Israel: acesta este legămînt veșnic" (v. 8). „Ele vor fi ale lui Aaron și ale fiilor

lui, care le vor mînca în loc sfînt, căci ele sînt sfinţenie mare pentru ei din jertfele Domnului: acesta este aşezămînt veşnic" (v. 9).

Douăsprezece pîini primenite săptămînă de săptămînă înaintea lui Dumnezeu de către fiii lui Israel, prin generaţii şi generaţii, de la Moise pînă la Hristos-Domnul, peste 1200 de ani, pe o masă de aur; de aur — pentru demnitatea supremă a simbolului. Iar demnitatea simbolului şi frumuseţea lui izvorau din faptul că pîinile-jertfă aşezate de Dumnezeu în legămînt şi definite de El *„sfinţenie mare"* (v. 9; literal: „sfinţenia sfinţeniilor") Îl reprezentau profetic, Îl prefigurau tainic şi-L aşteptau pe Hristos Pîinea vieţii din Noul Legămînt.

Întreg acel aşezămînt al pîinilor, impresionant şi tainic, era aşadar o mare profeţie spre Hristos, *spre Hristos-Biserica.*

Şi înţelegem:

Dumnezeu a numit pîinile-jertfă din acel legămînt profetic: *„legămînt veşnic"* (în ebraică, *berit olam;* în Septuaginta, *diatikin aionion)* şi *„aşezămînt veşnic" (choc olam; nomimon aionion)* în perspectiva împlinirii şi înveşnicirii lor în Fiul întrupat, în Hristos Pîinea vieţii Care ne sfinţeşte şi ne zideşte în El — Biserică Trup al Lui, în jertfa Lui — întru Sfînta Cuminecătură. Căci, fapt de sine înţeles, Dumnezeu ştia de atunci, El ştia din eternitate, taina simbolului şi împlinirea lui viitoare, cu toate luminile împlinirii lui *în-Hristos-şi-în-Biserică.*

Revelaţional şi exegetic, legămîntul profetic al pîinilor este într-adevăr foarte expresiv în ceea ce priveşte raportul dintre Vechiul Testament şi Hristos-Biserica, raport de maximă importanţă exegetică şi teologică. Fiindcă înţelegerea lui în rosturile, în articulaţiile şi dimensiunile voite de Dumnezeu, este temei dumnezeiesc şi izvor de dreaptă credinţă — în timp ce, negativ, neînţelegerea lui este poartă de intrare în răspîntiile blestemate ale şarpelui.

Accentuăm dintru început că termenul *„veşnic"* din cele două formulări divine adineaori citate: *„legămînt veşnic"* şi *„aşezămînt veşnic"* nu apare nicidecum din întîmplare în vorbirea lui Dumnezeu, nici din motivări psihologice de circumstanţă. Nu, fiindcă nu aşa ne-a vorbit şi ne vorbeşte Dumnezeu în Sfînta Scriptură.

Dacă Dumnezeu ar fi voit să-i impresioneze doar circumstanţial, psihologic şi pedagogic, pe fiii lui Israel, pentru fixarea legămîntului în simţirea lor religioasă, El ar fi putut să facă aceasta prin atîtea alte mijloace de impresionare, fără să fi folosit termenul *„veşnic"*, în care El Şi-a angajat demnitatea şi credibilitatea de Dumnezeu. Căci dacă am accepta în acestea doar o vorbire divină de circumstanţă, atunci, prin extensiune, şarpele ne-ar ridica numaidecît în faţă alăturarea veninoasă: „... de fapt tot aşa, — adică psihologic şi pedagogic, dar nu substanţial-real — v-a vorbit şi vă vorbeşte Dumnezeu şi în rostirile Lui despre rai şi iad, de făgăduinţă şi avertizare: *«viaţă veşnică», «osîndă veşnică».* El nu vă vorbeşte substanţial-exact..." Aşa ar insinua numaidecît şi ar lovi şarpele, care din ispita răstălmăcitoare dintîi (ispita Adam-Eva) şi peste tot vrea să discrediteze vorbirea exactă şi reală a lui Dumnezeu către noi, *vrea să-L discrediteze pe Dumnezeu.*

Ci termenul *„veşnic"* din formulările divine *„legămînt veşnic", „aşezămînt veşnic"* a fost ales şi a fost folosit anume acolo de Dumnezeu, el fiind termen de relaţie fundamentală, de indestructibilă unitate revelaţională şi teologică între Vechiul şi Noul Testament, între simbol şi împlinire. Privind partea în devenirea vie a întregului (pars pro toto), termenul *„veşnic"* definea legămîntul-rădăcină în unitate cu floarea şi fructul ce aveau să vină în Hristos, *în Hristos-Biserica.*

Cu totul revelator în angajarea şi răspunderea rostirii lui divine, termenul *„veşnic"* este pentru toţi fiii ascultării de Dumnezeu semn sacru de traseu exegetic; este cheie şi poruncă divină de citire şi de auzire în adînc a Vechiului Testament în direcţia împlinirii lui în Hristos şi în Biserică; (subliniem: *împlinire concretă, identificabilă,* fiindcă nu teoretic-abstract, ca în ceţuri, ci concret şi identificabil, aşa se împlineşte Vechiul Testament în Hristos şi în Biserică); el este călăuză sigură dată de Dumnezeu pentru apărarea noastră de traseele şarpelui; este, în substanţa lui profetică, deja exegeză hristologică şi eclesiologică voită şi arătată de Dumnezeu, deci obligatorie pentru noi cei din Hristos. Căci veşnic fiind (conform definirii divine), dar neputînd mîntui în afara lui Hristos

Calea şi Uşa, legămîntul divin vechitestamentar conduce şi intră în mod logic şi necesar în Hristos şi în Biserică, întru înălţare şi desăvîrşire, ştiind că toate cele din Lege, de la cort-templu, — *„umbra Legii"* (Evr. 10, 1) — au fost aşezate de Dumnezeu ca proorocie şi aşteptare sacră spre Hristos, spre Hristos-Biserica.

„Nimeni nu vine la Tatăl decît prin Mine", a zis Mîntuitorul (Ioan 14, 6). Prin urmare, cele de la cort-templu n-au putut şi nu pot intra în veşnicia mîntuirii, în veşnicia de iertare şi de lumină a Tatălui, *fără a trece prin Hristos Uşa şi Calea, prin Hristos-Biserica, Adîncimea divină a împlinirii, Taina cea mare şi Cortul adevărat de împăcare şi de mîntuire spre care aspiră revelaţional şi în care se adună şi se împlinesc de facto toate cele de la cort-templu.*

Este deci teologic evident: Dumnezeu n-ar fi numit *„veşnic"* un legămînt trecător în ce priveşte forma lui materială şi funcţia sa de prefigurare, şi ineficient în ce priveşte mîntuirea, dacă n-ar fi avut în vedere ceva mai profund din taina acelui legămînt; din codul lui revelaţional; din teologia lui de relaţie şi transfer dintre Vechiul şi Noul Testament; din încărcătura lui hristologică şi eclesiologică ce urma să fie transfigurată şi desăvîrşită divin în Hristos şi în Biserică, — acestea justificînd în mod real definirea simbolului pregătitor ca *„legămînt veşnic"* şi *„aşezămînt veşnic"*. Căci Dumnezeu n-a vorbit cu uşurinţă în Sfintele Scripturi, — aşa cum rezultă în exegeza şarpelui şi a părtaşilor lui, care iau în deşert cuvintele Domnului şi aşezămintele lui profetice. Pentru Dumnezeu *„veşnic"* înseamnă *„veşnic"*, iar cine nu crede acest cuvînt în înţelesul lui propriu, aşa cum l-a folosit Dumnezeu, şi nu-l primeşte în conţinutul profetic şi-n consecinţele exegetice şi teologice implicate în el de Dumnezeu, *comoară divină de lumină şi de adevăr*, — acela nu va înţelege niciodată Sfintele Scripturi în profunzimea lor adevărată, în miracolul lor interior, dumnezeiesc, de unitate revelaţională fundamentală, configurată în tot şi în toate hristologic şi eclesiologic şi aşa (hristologic şi eclesiologic) împlinită; *acela nu-L ia în serios pe Dumnezeu.*

Dar fie de ajuns, pentru aici, cele acum relevate cu privire la termenul *„veşnic"* şi la zăcămîntul lui profetic şi exegetic.

Pîinile din legămînt erau înnoite mereu „în ziua odihnei", vestind intrarea noastră în Hristos-Odihna, (unica odihnă a fiinţei), după cum va zice în Noul Legămînt Hristos-Domnul: „Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni pe voi" (Mat. 11, 28; Evr. 3, 14—4, 11); ele vesteau totodată necontenita slujire euharistică a Bisericii în Hristos Pîinea vieţii (cf. Maleahi 1, 11), cu centrul slujirii în Ziua Domnului (F. Ap. 20, 7), ziua odihnei noastre adevărate şi depline întru El, dat fiind că nouă, celor pierduţi în catastrofa ţărînii şi a cenuşii, numai ca biruitor al morţii prin înviere putea să ne fie Hristos-Domnul odihnă adevărată şi întreagă, temei şi „începătură" învierii noastre întru El (cf. Iezechiel 37, 1—14; Ioan 6, 39—40 etc.; 11, 24—25; I. Cor. 15, 1—58); în sfîrşit, acele pîini erau „ale lui Aaron şi ale fiilor lui", erau „sfinţenie mare" „din jertfele Domnului" şi erau mîncate „în loc sfînt", cum a zis Domnul, — definind astfel faţa şi săvîrşirea arhierial-preoţească a dumnezeieştii Cuminecături, ambianţa ei eclesiologică, adîncimea ei de jertfă coborînd din Jertfa crucii, pogorînd-o dumnezeieşte pe Aceea pe altarul Bisericii, pentru sfinţirea noastră concretă şi deplină în Hristos-arhiereul şi jertfa, pentru altoirea noastră reală în El.

Într-un cuvînt, pîinile-jertfă de pe masa de aur din legămînt, — *„pîinile punerii înainte"*, cum le-a numit în altă parte Dumnezeu (Exod 25, 30), în ceeaşi totalizare religios-sacrificială şi etic-umană — pe lîngă că situau cortul şi templul în timp sacrificial continuu, vesteau de departe, foarte exact, viaţa continuă a Bisericii în Hristos Arhiereul şi jertfa, prin Sfînta Cuminecătură, aşa cum ne încredinţează întru plinire Hristos-Domnul: „Cel ce mănîncă trupul Meu şi bea sîngele Meu, *rămîne în Mine şi Eu în el"* (Ioan 6, 56).

Simbolul sacru al pîinilor aşteptării şi-a împlinit astfel sarcina revelaţională, sensurile hristologice şi euharistic-eclesiologice ce i-au fost încifrate dintru început de Dumnezeu, „vălul" tainicei profeţii şi aşteptări (cf. II Cor. 3, 13—16) fiind dat la o parte şi devenind lumină şi „plinătate" în Hristos şi în Biserică pentru toţi cei ce cred drept şi deplin, întru adîncul dumnezeiesc al Sfintelor Scripturi, în Hristos-Domnul.

Da, desigur, Vechiul Testament a arătat spre Hristos şi spre Sfînta Cuminecătură prin multe prefigurări şi proorocii, uneori pînă la amănunt şi nuanţă: prin Melchisedec, „regele Salemului", care „a adus pîine şi vin", el fiind „preotul Dumnezeului Celui Preaînalt" (Fac. 14, 18) şi fiind chipul Arhieriei veşnice a lui Hristos (Ps. 109, 4; Evr. 5, 6 şi celelalte reluări); prin Isaac, fiul jertfei de pe muntele Moria (chip profetic al jertfei lui Hristos de pe Golgota); prin Iosif cel vîndut de fraţii săi şi ajuns, apoi, împărţitor de grîu (cum şi Hristos va fi vîndut, — şi va fi, euharistic, pînă la sfîrşitul veacurilor, *„împărţitor de grîu"*, cum remarcă fin un exeget de demult); prin Moise, izbăvitorul din robie; prin mielul pascal; prin mană, „pîinea cerească"; prin mieii jertfiţi pe altar în fiecare zi, unul dimineaţa şi unul seara, împreună cu făina de grîu şi vin de turnare (viitoare elemente euharistice); prin altarul şi cărbunele aprins al *cuminecării profetice* din vedenia proorocului Isaia (6, 1—7), — prin numeroase fire de lumină ce se întregeau treptat-revelaţional prin prooroci. Aceste lumini compuneau anticipat Chipul arhieresc şi euharistic al Mîntuitorului, pentru ca noi, avînd atîtea semne ale identificării, să-L cunoaştem „la plinirea vremii" (Gal. 4, 4) şi să vedem întru bucuria credinţei cît de exact aveau să se întîlnească şi să se împlinească întru El, ca în focarul lor propriu, „toate Scripturile cele ce erau pentru Dînsul" (Luca 24, 27).

Aici, însă, în spaţiul acestor consideraţii, am desfăşurat numai simbolul pregătitor al celor douăsprezece pîini de pe masa sfîntă de aur, dinaintea Domnului, spre a-i reliefa încărcătura profetică şi expresivitatea, precum şi adîncimea divină a împlinirii lui în Hristos-Biserica.

2. *„Pîinea vieţii"*, *„Pîinea cea vie"*: *„Luaţi, mîncaţi"*

„Să pui pe masă pîinile punerii înainte *ca să fie în faţa Mea necurmat*" (Exod 25, 30).

Apreciind lucrurile din punctul de vedere al zidirii religios-comunitare, Dumnezeu a voit ca cele douăsprezece pîini de pe masa de aur să fie necurmat înaintea Lui sub semnificaţia totalizării religioase a lui Israel, cu cele douăsprezece seminţii, în credinţă şi în jertfă înaintea Lui. Evident, acest fapt nu era deloc de mică importanţă. Dar semnificaţia cea mare a acelor pîini era cea profetic hristologică şi eclesiologică, Dumnezeu privindu-L mereu în ele pe Hristos Pîinea cea vie ce avea să se încorporeze prin întrupare în Israel, spre a fi Arhiereu şi Jertfă şi Păstor pentru Israelul cel nou, zidit întru El din toţi cei ce aveau să creadă în El dintre fiii lui Israel şi din toate neamurile pămîntului. Acele pîini erau pentru Dumnezeu — ca să zicem aşa — Hristos înainte de Hristos; erau Betleem şi Golgota şi Cină de Taină înainte de Betleem, de Golgota şi de Cina cea de Taină; în ele Dumnezeu Îl străvedea necurmat, ca Jertfă şi Pîine a vieţii, pe Fiul întrupat; deci cu înţeles hristologic-sacrificial şi cu iubire hristologic-răscumpărătoare a zis Dumnezeu despre acele pîini: „să fie în faţa Mea necurmat". Fiindcă, dincoace de păcat, Dumnezeu păstra şi privea omul şi lumea numai prin jertfa răscumpărătoare a Fiului întrupat.

Cînd Dumnezeu i-a zis demult lui Avraam în promisiune: „întru sămînţa ta se vor binecuvînta toate neamurile pămîntului" (Fac. 24, 18), El se gîndea la Hristos, *Îl privea pe Hristos* (cf. Gal. 3, 16), căci întru El avea să-Şi împlinească promisiunea, întru El aveau să fie chemate şi binecuvîntate toate neamurile pămîntului.

Or, precum a vorbit Dumnezeu cu Avraam în promisiune *privind spre Hristos*, tot aşa a vorbit El cu Moise, — cu Israel întreg —, prin pîinile sacre de pe masa de aur, *privindu-L în ele pe Unul şi Acelaşi Hristos*, împlinirea a tot şi a toate, ispăşirea, iertarea, sfinţirea, mîntuirea omului şi a lumii.

Relevăm că, pe de o parte, prin poziţia sa premergătoare şi prin rostul său profetic-pregătitor, simbolul vechitestamentar era vestire şi proiecţie spre viitor, deschidere şi aspiraţie spre timpul hristologic şi eclesiologic ce avea să vină; dar, complementar, specific, în puterea şi în funcţia lui religioasă din comunitatea lui

Israel şi în frumuseţea lui, el trăia prin absorbţie din viitor — din viitorul hristologic şi eclesiologic pe care-l aştepta şi-l prefigura. El, deci, nu numai vestea viitorul mesianic, ci trăia şi lucra prin absorbţie din el şi pentru el. Erau darul şi taina şi cifrul conferite lui de Dumnezeu. De fapt, Dumnezeu Îl străvedea cu iubire pe Hristos — Fiul întrupat — în toate cele rînduite de El hristologic şi eclesiologic profetic în Testamentul Pregătirii, căci pentru Dumnezeu toate erau deplin transparente spre Hristos. Prin urmare, privindu-L cu iubire pe Hristos şi privind omul mîntuit şi lumea mîntuită prin Hristos a zis Dumnezeu despre pîinile-jertfă de pe masa de aur a prefigurării că sînt „sfinţenia sfinţeniilor" şi „legămînt veşnic"; şi cu iubire pentru Hristos şi pentru jertfa Lui a zis El despre ele: *„să fie în faţa Mea necurmat"*.

. . . .

În acest context, deci, din intensa lor proorocie şi din taina lor sacrificială necurmată de la cort-templu, pîinile sacre ale aşteptării aveau să fie divin decriptate şi împlinite în Hristos-Domnul, Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului.

El zice către noi, fiind pentru noi — în Biserică — plinătate sacrificială de viaţă şi de iubire din Taina veşnică a Prea Sfintei Treimi: „Eu sînt Pîinea vieţii; cel ce vine la Mine nu va flămînzi şi cel ce crede în Mine nu va înseta niciodată" (Ioan 6, 35); „Sînt Pîinea cea vie care s-a pogorît din cer; de va mînca cineva din Pîinea aceasta va fi viu în veci" (Ioan 6, 51); şi zice la Cina cea de Taină, pîine luînd, binecuvîntînd şi frîngînd: „Luaţi, mîncaţi, acesta este trupul Meu" (Mat. 26, 26).

Or, *din numirile Pîinii* cu care şi din care ni se adresează Hristos-Domnul: *„Eu sînt Pîinea vieţii"* — *„Sînt Pîinea cea vie care s-a pogorît din cer"* şi din chemarea la Pîinea Cuminecării: *„Luaţi, mîncaţi, acesta este trupul Meu"* vedem numaidecît că, în profunzime revelaţională, pîinile din legămîntul vechitestamentar al pregătirii nu s-au oprit, ca să zicem aşa, la „marginea" dinspre Lege şi Prooroci a lui Hristos şi a Bisericii — căci aşa ar vrea şarpele să fie privită „împlinirea" în Hristos a Vechiului Testament (şi aşa o privesc fiii amăgirii): ca oprire a acestuia, mecanică, stearpă, irelevantă exegetic şi teologic, la „marginea" lui Hristos dinspre Lege şi Prooroci. Ci, pe de o parte, infirmînd această privire superficială şi falsă a legăturilor dintre Vechiul şi Noul Testament şi, pe de altă parte, *arătîndu-se ca argument şi ca model pozitiv pentru împlinirea Vechiului în Noul Testament, — în Hristos-Biserica —*, iată că, în dumnezeiasca lor menire profetică, pîinile sacre ale aşteptării nici nu s-au oprit dincolo de Hristos, la „marginea" Lui dinspre Lege şi Prooroci şi nici n-au fost preluate de El doar exterior, ca simplu nume-metaforă, în întîmpinările: *„Eu sînt Pîinea vieţii"*, *„Sînt Pîinea cea vie care s-a pogorît din cer"*; ci, prin Pîinea Cuminecării despre care Domnul a zis: *„Acesta este trupul Meu"*, pîinile profetice de la cort-templu au fost împlinite şi înălţate hristologic şi eclesiologic pe altarul Bisericii pînă mai presus de cuvînt, întru Cuminecarea noastră reală cu Hristos-Domnul.

Şi după cum pentru pîinile continuu prezente în cort-templu putem spune despre cort şi templu că au fost cortul şi templul pîinii (sau: cortul şi templul pîinilor) — tot aşa, despre Biserică, pentru prezenţa continuă în Ea a lui Hristos-Pîinea, putem spune că Ea este necurmat şi profund Biserică a Pîinii euharistice. Şi Ea este cu adevărat aşa, Hristos Pîinea euharistică fiind dintotdeauna — încă din vremea dintîi a Noului Testament (cf. F. Ap. 20, 7) — centrul viu al slujirii Ei, adîncimea Ei sacrificială continuă, izvorul Ei de viaţă şi de slavă.

Chiar Betleemul ca loc în care S-a născut Hristos-Domnul, (ca loc cu acest nume, *Betleem*, şi nu altul), se înscrie şi este înălţat în cîmpul profetic al pîinilor din legămîntul aşteptării. Căci în ebraică *Betlehem* înseamnă *Casa Pîinii* — şi tocmai acolo, în luminoasă întregire profetică, avea să se nască pentru noi *Hristos-Pîinea*.

Astfel, în zăcămîntul lor hristologic şi eclesiologic şi în aşteptarea lor sacră, pîinile aşezămîntului din Lege erau semnificate (erau pecetluite) tainic-profetic de Dumnezeu: spre Hristos şi Betleem; spre Jertfa de pe cruce şi Cina cea de Taină; spre altarul euharistic al Bisericii, — ipostaze-împliniri înţelese şi cuprinse (împreună cu toate împlinirile din Vechiul Testament) în cuvîntul de

relaţie şi unitate biblică, de integralitate biblică vie, obligatorie, exactă, rostit pentru noi toţi de Mîntuitorul: *„Să nu socotiţi că am venit să stric Legea sau proorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc; căci adevărat zic vouă: pînă ce vor trece cerul şi pămîntul, nu va trece o iotă sau o cirtă din Lege, pînă ce vor fi toate“* (Mat. 5, 17—18).

Privim deci vorbirea lui Dumnezeu din legămîntul pîinilor aşteptării ca vorbire exactă, divin adevărată. El a zis *„legămînt veşnic“* — *„aşezămînt veşnic“*, dar a zis acesta profund profetic, hristologic şi eclesiologic profetic. Cuvintele rostite de Dumnezeu erau folosite în sensul lor propriu, erau foarte precise; erau laconice şi nerăstămăcibile, căci, în fond, ce s-ar putea răstălmăci în aceste cuvinte extrem de exacte: *„legămînt veşnic“*, *„aşezămînt veşnic“?*, — numai că în taina lor, în cifrul şi în concizia lor maximă, acele cuvinte defineau deodată ceea ce era acolo la cort-templu şi ceea ce avea să vină ca împlinire în Hristos-Biserica, pecetluindu-le în *veşnică* unitate revelaţională şi exegetică. Ele defineau legămîntul şi pîinile aşteptării din legămînt în transparenţa sacră a împlinirii, în profetismul lor fundamental spre Hristos-Pîinea, spre Hristos-Biserica. Erau cuvinte de autoritate absolută, de preştiinţă, de credincioşie şi iubire divină, de prezent divin continuu, — cuvinte de nestinsă lumină pentru noi şi de sfîntă, apărătoare şi ziditoare dreaptă-credinţă.

Asemenea cuvinte: *„legămînt veşnic“*, *„aşezămînt veşnic“* numai Dumnezeu putea să rostească despre acele trecătoare pîini, fiindcă numai El ştia de atunci şi din eternitate cînd şi cum se vor împlini ele în Hristos Pîinea cea netrecătoare, în Biserica euharistic sfinţitoare şi dătătoare de viaţă în Hristos Jertfa şi Cuminecarea.

*

Ştim cu Sfînta Scriptură că Dumnezeu a folosit numirile de *„legămînt veşnic“*, sau *„lege veşnică“*, sau *„jertfă necontenită“*, sau forma adverbială (totală) *„pe veci“*, adică rostiri din aceeaşi categorie a continuului religios cu privire şi la alte aşezăminte şi rînduieli cultice poruncite de El în Vechiul Testament, toate de asemenea — prin chiar calificativele divine primite — fundamental profetice hristologic şi eclesiologic; şi împlinite toate, la locul lor, în Hristos-Biserica. Alcătuind un tablou biblic deosebit de concludent, ele sînt punţi revelaţionale şi repere divine ce zidesc în unitate şi adevăr pe toţi cei ce se lasă luminaţi de iubirea şi de lumina divină din ele. (Dat fiind că aici le prezentăm rezumativ-schematic, ne vom ocupa şi altă dată de ele — pentru dinamica lor revelaţională, pentru profundele lor implicaţii eclesiologice).

Menţionăm întîi străvechiul legămînt al tăierii împrejur, încheiat de Dumnezeu cu patriarhul Avraam acum aproape 4000 de ani, la începutul lui Israel, (cu circa 1800 de ani înainte de Hristos-Domnul).

Vorbind deci cu părintele nostru Avraam, Dumnezeu a numit de două ori legămîntul tăierii împrejur *„legămînt veşnic“* (Fac. 17, 7, 13): „Voi pune legămîntul Meu între Mine şi între tine şi urmaşii tăi după tine din neam în neam ca *legămînt veşnic*“ (v. 7).

Dar şi în acest caz, ca şi în cel al pîinilor aşteptării, Dumnezeu a rostit cuvintele *„legămînt veşnic“* vorbind cu faţa spre Hristos şi spre Biserică, fiindcă El privea tăierea împrejur în unitate revelaţională cu împlinirea ei viitoare din Hristos şi din Biserică, **în botez**. Această împlinire este arătată în mod explicit de Dumnezeu prin Sf. Ap. Pavel, în timpul frămîntărilor iudaizante, cînd creştinii proveniţi dintre neamuri (adică netăiaţi împrejur) erau profund angajaţi în dezbaterea privind obligativitatea de a se tăia împrejur, după străvechiul legămînt divin. „Dacă nu vă tăiaţi împrejur după rînduiala lui Moise, nu puteţi să vă mîntuiţi“, aşa le ziceau iudaizanţii, îngrijorîndu-i şi neliniştindu-i soteriologic. Şi destui credincioşi au cedat în disputa dată şi mulţi erau în punctul psihologic religios al seducerii şi cedării. Atunci, deci, în acel moment tensionant, prin descoperire de la Dumnezeu, marele apostol a scris pentru aceşti creştini din dilemă şi frămîntare cuvîntul luminător şi liniştitor prin care îi încredinţa că de fapt tăierea împrejur s-a împlinit (s-a efectuat) întru ei — şi anume s-a împlinit **„prin botez“**. Scrie, aşadar, dumnezeiescul Apostol: **„Întru El“** — (adică:

„în Hristos") — **„voi aţi şi fost tăiaţi împrejur**, cu tăiere împrejur nefăcută de mînă, prin dezbrăcarea de trupul (păcatelor) cărnii, întru tăierea împrejur a lui Hristos, **îngropaţi fiind împreună cu El, prin botez"** (Col. 2, 11—12a).

Teologic şi exegetic lucrurile erau de acum limpezi, limpezi în concluzia lor biblică profundă şi liniştitoare, plină de lumină şi de frumuseţe: de aceea, deci, a numit Dumnezeu străvechiul legămînt al tăierii împrejur **„legămînt veşnic"**, — pentru împlinirea lui viitoare în Hristos şi în Biserică **„prin botez"**.

Dar legătura aceasta arată totodată, în matca revelaţională a aceleiaşi împliniri, primirea pruncilor la botez de către Dumnezeu, conform hotărîrii din legămîntul divin *veşnic*. Fiindcă Însuşi Dumnezeu a hotărît şi a zis în acel legămînt, — *legămînt temei, principiu şi model de lucrare divină întreagă pentru prunci:* „Tot pruncul de parte bărbătească din neamul vostru să fie tăiat împrejur în ziua a opta" (Fac. 17, 12). „Iar cel de parte bărbătească netăiat împrejur în ziua a opta, sufletul acela se va stîrpi din neamul său căci a călcat legămîntul Meu" (Fac. 17, 14). Or, evident, Dumnezeu este credincios cuvintelor Lui, gîndului şi iubirii Lui pentru prunci puse de El în porunca cea pentru ei din legămînt. Căci zice, încredinţîndu-ne de statornicia Lui, de neschimbarea sfatului şi hotărîrilor Lui: „Cele ce ies de pe buzele Mele, eu nu le voi schimba" (Ps. 88, 34). Ca atare, porunca divină referitoare la prunci nu rămîne neadusă de Dumnezeu în botez şi neîmplinită, de vreme ce — am înţeles — ea este temei şi model, principiu şi statut, parte esenţială din legămînt, inseparabilă şi împreună-veşnică cu legămîntul.

Căci Dumnezeu nu i-a iubit pe prunci mai mult în Vechiul Testament decît în Hristos şi în Biserică, în „împărăţia Fiului iubirii Sale" (Col. 1, 13).

În aceeaşi relaţie de pregătire şi împlinire a numit Dumnezeu ziua de odihnă, — sabatul vechitestamentar —, *„legămînt veşnic"* şi *„semn veşnic"* (Ieş. 31, 15—17): pentru împlinirea şi desăvîrşirea lui în dumnezeiasca zi a învierii Fiului Său întrupat.

Sfînta Scriptură arată, prin corelare, două mari semnificaţii în sabatul vechitestamentar. De o parte, reflectarea odihnei divine de după creaţie: „În şase zile a făcut Dumnezeu cerul şi pămîntul, marea şi toate cele ce sînt într-însele, iar în ziua a şaptea S-a odihnit; *de aceea a binecuvîntat Domnul ziua a şaptea şi a sfinţit-o"* (Ieş. 20, 11); de altă parte, amintirea eliberării lui Israel din robia Egiptului: „Adu-ţi aminte că ai fost rob în ţara Egiptului şi Domnul Dumnezeul tău te-a scos de acolo cu mînă tare şi cu braţ înalt, *de aceea ţi-a poruncit Domnul Dumnezeul tău să păzeşti ziua odihnei şi s-o sfinţeşti"* (Deut. 5, 15).

Or, amîndouă aceste semnificaţii se întîlnesc şi se împlinesc hristologic în ziua de odihnă din Noul Testament: Duminica, „Ziua Domnului" (Apoc. 1, 10). De o parte, fiindcă Duminica, după biruirea păcatului şi a morţii prin jertfă şi înviere, S-a odihnit Hristos-Dumnezeu, înfăptuită fiind acum lucrarea cea mare a mîntuirii, care este, în substanţă, zidire din nou a omului şi a lumii; de altă parte, fiindcă Duminica, prin înviere, ne-a scos Hristos-Domnul din robia cea incomparabil mai grea decît robia Egiptului, adică robia morţii.

Lucrurile se întăresc şi mai mult în acest sens, dacă ne gîndim că Dumnezeu a definit de asemeni Paştile iudaice — însemnata sărbătoare anuală aşezată de El pe fondul şi pentru rememorarea aceluiaşi eveniment al ieşirii lui Israel din Egipt — cu aceleaşi numiri divine profetic-absolute: *„lege veşnică"* (Ieş. 12; 14, 17) şi *„lege pe veci"* (Ieş. 12, 24). Citim: „Ziua aceasta să fie pentru voi spre pomenire şi să prăznuiţi într-însa sărbătoarea Domnului, din neam în neam; *ca lege veşnică s-o prăznuiţi"* (Ieş. 12, 14). „În ziua aceasta voi scoate taberele voastre din pămîntul Egiptului şi să faceţi ziua aceasta în neamul vostru *lege veşnică"* (Ieş. 12, 17); „Să păziţi acestea ca *lege pe veci"* (Ieş. 12, 24).

Dar, în acelaşi orizont religios, Paştile iudaice au fost definite aşa pentru transferul lor înalt în Hristos: *„Paştile noastre"* (I Cor. 5, 7), — transfer care va însemna deodată, pe lîngă transfigurarea lor totală, şi universalizarea lor, din sărbătoare a unui singur popor ele devenind în Hristos-Domnul lumină şi bucurie pentru toate neamurile. Căci jertfindu-Se pentru lumea întreagă şi înviind din morţi, Hristos-Domnul a scos, prin înviere, — *deci Duminica*, Ziua întîilor

Paşti creştine — toate neamurile din robia deznădăjduitoare a morţii, a ţărînii, a cenuşii.

Accentuăm: Împlinirea Paştilor din Vechiul Testament în Hristos — „Paştile noastre", în Paştile din Hristos şi din Biserică (fiindcă, simţim toţi, Hristos a umplut Biserica de Paşti, de El ca Paşti, de Duminica Învierii Lui) este nu numai cu totul evidentă, ci şi profund instructivă exegetic şi eclesiologic. Ea confirmă încă o dată (am zice: cu evidenţă specială) faptul că rînduielile vechi testamentare definite de Dumnezeu cu numirile *„legămînt veşnic"* sau *„lege veşnică"* nu s-au oprit (cum ziceam) sterp şi irelevant dincolo de Hristos, ci s-au împlinit viu, identificabil, transfigurat, în Hristos, — *în Hristos — Biserica.*

Tot aşa, preoţia lui Aaron şi a urmaşilor lui de la cort-templu a fost numită de Dumnezeu preoţie *„pe veci"* (Ieş. 29, 9) şi *„legămînt de preoţie veşnică"* (Num. 25, 13), iar obligaţia lui Aaron şi a fiilor lui de a se îmbrăca pentru slujire în veşminte preoţeşti a numit-o *„lege veşnică"* (Ieş. 28, 43). Or, (încă şi încă o dată), Dumnezeu le-a definit aşa, cu atîta răspundere şi cu atîta obligaţie în cuvînt, (atît preoţia de acolo, cît şi veşmintele ei de slujire), în aceeaşi dinamică revelaţională, adică pentru împlinirea şi desăvîrşirea lor în slujirea arhierească şi preoţească din Hristos şi din Biserică, — toate după rînduială şi întru rînduiala aşezată şi apărată de Dumnezeu, pentru atunci şi pentru totdeauna, (vezi pedepsirea lui Core, Datan şi Abiram şi a celor împreună răzvrătiţi cu ei, ca uzurpatori ai preoţiei, *Numeri 16, passim*). Căci Dumnezeu n-a fost nici acolo, în Legea Pregătirii, şi nu este nici aici, în Hristos şi în Biserică, „Dumnezeu al neorînduielii" (I Cor. 14, 33).

„Lege veşnică" (Ieş. 27, 21) spre Hristos „Lumina lumii" (Ioan 8, 12) şi spre lumina şi darul Duhului Sfînt (Rom. 9, 1; F. Ap. 2, 38), luminînd şi sfinţind în Biserică — în absolutul divin şi-n lucrarea din cele Şapte Sfinte Taine — era şi aşezămîntul sfeşnicului celui mare de aur, cu şapte braţe, pentru cele şapte candele de aur în care trebuia să ardă *„necurmat"* înaintea Domnului untdelemn curat de măsline (Ieş. 25, 31—40; 27, 20—21).

Numirea totală de *„lege veşnică"* definea — (de trei ori) — şi sărbătoarea anuală a ispăşirii (Lev. 16, 29, 31, 34).

În această profundă zi, însuşi Aaron arhiereul săvîrşea jertfele, stropirile cu sînge şi arderile de tot rînduite de Dumnezeu, făcînd ispăşire şi curăţire pentru sine însuşi şi pentru casa lui (v. 6), pentru locaşul sfînt (v. 16) şi pentru tot Israelul (versetele 15, 24, 30, 33—34). „În ziua aceasta se va face ispăşire pentru voi ca să vă curăţiţi de toate păcatele voastre, înaintea Domnului, şi curaţi veţi fi" (v. 30).

Dar, dublînd semnificativ jertfele şi stropirile cu sînge, Dumnezeu a aşezat în aceeaşi zi a curăţirii (bineînţeles, sub aceeaşi numire de „lege veşnică"): mărturisirea păcatelor. Citim: „Şi îşi va pune Aaron mîinile sale pe capul ţapului celui viu şi va mărturisi asupra lui toate nelegiuirile fiilor lui Israel, toate nedreptăţile şi toate păcatele lor; şi punîndu-le pe acestea pe capul ţapului, îl va trimite cu un anumit om în pustie. Şi va duce ţapul cu sine toate nedreptăţile lor în pămînt neumblat — în pustie" (Lev. 16, 21—22).

În absolutul împlinirii, ziua ispăşirii şi jertfele din ea răspund în Vinerea Patimilor lui Hristos-Domnul şi a jertfei Lui de pe cruce (Evr. 9, 7, 11, 12; 25, 28), Marea Zi a ispăşirii şi curăţirii noastre *„prin sîngele crucii Lui"* (Col. 1, 20). Este motivul pentru care, din iubire pentru Mirele ei şi în împreună-pătimire cu El, Biserica Mireasa a făcut din Ziua Patimilor Mirelui ei zi permanentă de post şi de cruce, tăietură şi semn în timp, în toate timpurile lumii, conştiinţă eternă a ispăşirii şi mîntuirii noastre prin jertfa de cruce a Celui Ce ţine cerul şi pămîntul.

Cît priveşte mărturisirea vechi testamentară a păcatelor, transferată în faţa Hristosului crucii, ea este mai întîi, în ipostaza ei lăuntrică, sentiment copleşitor al păcatului, „frică şi cutremur" (Filip. 2, 12) şi adînc de căinţă, zdrobitoare şi amară şi dulce căinţă, iar apoi, în revers şi în dar vindecător, adîncă stare de eliberare şi de împăcare, bucurie sacră şi recunoştinţă pentru Dumnezeu, Dumnezeul iubirii, al iertării, al mîntuirii.

Dar în Hristos şi în Biserică mărturisirea păcatelor nu rămîne numai mărturisire a lor *în duh*, în faţa Hristosului crucii. Ci, în terapeutica rînduită de Hristos-Domnul, Domnul crucii, ea devine apoi — (obiectivată eclesiologic, ca şi obiectivările din Preoţie, Botez, Mirungere, Euharistie, Cununie, Maslu) — mărturisire personală în Taina Pocăinţei şi Mărturisirii, credinţă, ascultare şi smerenie întru cuvîntul-aşezămînt al lui Hristos-Domnul. Fiindcă Cel Ce (în obiectivare eclesiologică) Şi-a pogorît trupul şi sîngele din jertfa de pe cruce pe altarul Bisericii, zicînd în Taina dumnezeieştii Cuminecături: *„Luaţi, mîncaţi, acesta este trupul Meu"* şi *„Beţi din acesta toţi, acesta este sîngele Meu"*, Acelaşi, cu iubire şi dar dumnezeiesc de iertare şi de vindecare, (obiectivînd eclesiologic iertarea din Jertfa crucii), a zis pentru Taina Pocăinţei şi Mărturisirii: *„Luaţi Duh Sfînt, cărora veţi ierta păcatele le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, ţinute vor fi"* (Ioan 20, 23).

În sfîrşit, jertfa mieilor adusă în fiecare dimineaţă şi în fiecare seară de către fiii lui Aaron (şi urmaşii lor în Israel) pe altarul *„prea sfînt"* (Ieş. 29, 37) de la cort-templu, jertfă împreunată totdeauna, conform poruncii lui Dumnezeu, cu făină de grîu şi vin de turnare (Ieş. 29, 40—41), a fost definită de Dumnezeu: *„jertfă necontenită"* (Ieş. 29, 38), — în acelaşi sens profetic hristologic şi eclezial cu care au fost întărite toate cele aici menţionate — pentru împlinirea ei în Hristos ca Miel al crucii şi în Hristos ca Sfîntă Cuminecătură. Căci, simetric-exact, mieii de la cort-templu arătau profetic spre Hristos ca Miel al crucii, *„Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii"* (Ioan 1, 29); iar făina de grîu şi vinul de acolo urcă profetic spre Cina cea de Taină şi se împlinesc înalt şi continuu în ea, pe altarul Bisericii, făina de grîu de acolo făcîndu-se pîine a plinirii euharistice: *„Acesta este trupul Meu"*; iar vinul turnării de acolo plinindu-se în Sîngele Cuminecării: *„Acesta este sîngele Meu"*.

Prin faptul că în rînduiala vechitestamentară aşezată de Dumnezeu la cort-templu mielul (mieii), de o parte, şi făina de grîu şi vinul, de altă parte, erau ca două jertfe, dar în fond alcătuiau împreună fiinţa unei singure jertfe, căci se aduceau pe altar deodată, *în una şi aceeaşi jertfă*, prin faptul acesta, deci, Dumnezeu a vestit cultic-profetic unitatea dumnezeiască dintre jertfa de pe cruce a Mielului crucii şi pogorîrea ei sacrificială în Cina cea de Taină, pe altarul Bisericii; şi aşijderea, prin faptul că jertfele şi stropirile cu sînge din ziua ispăşirii, de o parte, şi mărturisirea păcatelor, de altă parte, erau ca două rînduieli, dar în fondul lor religios erau unitare săvîrşindu-se în aceeaşi mare zi a ispăşirii şi avînd acelaşi scop: *curăţirea de păcate*, prin faptul acesta, deci, Dumnezeu ne-a vestit, la fel, cultic-profetic, unitatea dintre Jertfa Ispăşirii şi Iertării de pe cruce a Fiului întrupat şi dintre Taina Mărturisirii şi Iertării, aşezată în Biserică de Hristos-Domnul şi de El întărită cu puterea şi darul iertării.

Şi nimenea, pentru împărtăşirea cu jertfa Mielului crucii, nu poate zice: „eu mă cuminec deplin şi direct cu jertfa de pe cruce, *în duh;* pe mine mă cuminecă Hristos-Domnul direct şi deplin, în fiorul şi-n lacrima sfîntă a credinţei", — ci, pentru a se împărtăşi real cu jertfa de pe cruce, trebuie s-o primească în Taina Cuminecăturii, aşa cum a rînduit Hristos-Domnul cînd a zis: *„Luaţi, mîncaţi, acesta este trupul Meu"* şi *„Beţi din acesta toţi, acesta este sîngele Meu"*.

Şi tot aşa, nimeni, pentru iertarea şi dezlegarea de păcate, nu poate zice: „eu îmi mărturisesc păcatele direct lui Hristos, *în duh*, în faţa Hristosului crucii, în fiorul şi-n lacrima credinţei şi a părerii de rău; pe mine mă dezleagă direct şi deplin Hristosul crucii, *în duh*", — ci, pentru a primi în adevăr iertarea Hristosului crucii, trebuie s-o primească cu credinţă şi ascultare, cu dragoste şi smerenie, în şi prin Taina Mărturisirii şi a Iertării, respectîndu-L deci pe Hristosul crucii, respectîndu-I Aşezămîntul Iertării. Fiindcă El, Hristosul crucii, a zis pentru Taina Iertării şi dezlegării: „Luaţi Duh Sfînt, cărora veţi ierta păcatele le vor fi iertate" (Ioan 20, 21—22) şi El a zis: „Cîte veţi lega pe pămînt vor fi legate în cer, şi cîte veţi dezlega pe pămînt vor fi dezlegate în cer" (Mat. 18, 18), — şi fiindcă, în fond, El, Hristosul crucii, iartă şi dezleagă, şi întru Jertfa crucii iartă şi dezleagă — prin preotul slujirii — în Taina Iertării. Căci al Lui este

cuvîntul profetic ce zice: *„Pe preoții lui îi voi îmbrăca cu mîntuire"*, adică îi voi întări cu puteri şi daruri lucrătoare în har întru Aşezămintele Mele de mîntuire (Ps. 131, 16).

Vedem astfel şi înţelegem din acest parcurs esenţializat că într-adevăr toate rînduielile religios-cultice definite de Dumnezeu în Vechiul Testament cu numirile divine din categoria continuului religios: *„legămînt veşnic"*, *„aşezămînt veşnic"*, *„lege veşnică"*, *„jertfă necontenită"*, *„lege pe veci"*, — toate au urcat şi se împlinesc continuu în Hristos şi în Biserică, înflorindu-şi şi rodindu-şi viu, ziditor, concret, statutul cu care le-a întărit Dumnezeu. Căci Dumnezeu n-a lucrat şi n-a aşezat nimic în zadar în Testamentul Pregătirii, ci călăuzind în tot şi în toate (Gal. 3, 24) şi conducînd profetic-identificabil în Hristos, în Hristos-Biserica.

Şi nimeni nu are dreptul — (numai şarpele, în trufie şi minciună, şi fiii amăgirilor lui îşi arogă acest drept otrăvit şi pierzător) — să stingă sau să marginalizeze ceea ce în relaţia şi dinamica pregătirii şi a împlinirii a numit Dumnezeu încă din rădăcinile Vechiului Testament: *„legămînt veşnic"*, *„aşezămînt veşnic"*, *„lege veşnică"*, *„jertfă necontenită"*, *„lege pe veci"*.

Căci *„Scriptura nu poate fi desfiinţată"* (Ioan 10, 35), aşa zice Hristos-Domnul în cuvîntul Său dumnezeiesc, substanţial legat de sensul revelaţional şi teologic al definirilor divine acum şi mereu aici citate. Ca atare, Vechiul Testament nu-i nicidecum o simplă carte de străveche istorie religioasă. El este mult mai mult. El trebuie citit hristologic şi eclesiologic, în perspectivă divină pururea vie şi profund unitară, căci numai aşa poate fi el descoperit şi respectat cu credinţă şi cu dragoste în profetismul său fundamental spre Hristos şi spre Biserică.

•

Revenim.

Este evident că împlinind întru Sine în adîncime infinită pîinile sacre din legămîntul pîinilor aşteptării, — cînd Hristos-Domnul a zis: „Eu sînt Pîinea vieţii", „Sînt Pîinea cea vie care s-a pogorît din cer", El a zis acestea referindu-le în prim plan (sau: *în primul timp*) la Sine ca Dumnezeu întrupat, ca „Eu" divin-uman (Transcendenţă ce a coborît în om şi în istorie în Frumuseţea Bisericii) susţinînd pentru fiii credinţei relaţia absolută a credinţei, a iubirii, a mîntuirii. În acest sens El S-a numit pe Sine „Pîine" aşa cum S-a numit „Lumină" şi „Uşă" şi „Păstor" cînd a zis: „Eu sînt Lumina lumii"; „Eu sînt Uşa oilor"; „Eu sînt Păstorul cel bun".

Însă în numirile „Eu sînt Pîinea vieţii", „Sînt Pîinea cea vie" simţim îndată, complementar-unitar, dimensiunea lor euharistică, aşa cum de fapt a dorit şi doreşte Mîntuitorul, fiindcă El a unit numaidecît aceste numiri cu ipostaza lor euharistică, zicînd: „Cine mănîncă din Pîinea aceasta va fi viu în veci, iar Pîinea pe care Eu o voi da este trupul Meu, pe care Eu îl voi da pentru viaţa lumii" (Ioan 6, 51).

Iudeii au fost contrariaţi şi tulburaţi de amîndouă ipostazele în care Mîntuitorul vorbea despre Sine ca „Pîine a vieţii". Psihologia lor de conflict este redată foarte sugestiv de Sf. Apostol şi Evanghelist Ioan:

Astfel, faţă de mărturisirea Mîntuitorului că El a venit din cer, de la Tatăl, ca „Pîine", citim: „Murmurau deci iudeii împotriva Lui fiindcă zisese: *«Eu sînt Pîinea cea vie care s-a pogorît din cer»*, şi ziceau: oare nu este acesta fiul lui Iosif, şi nu ştim noi pe tatăl său şi pe mama Sa? Atunci cum spune El: *«M-am pogorît din cer»?*" (Ioan 6, 41—42).

Iar faţă de referirile euharistice ale Mîntuitorului — în temeiul şi în lumina cărora vom dezvolta consideraţiile ce mai urmează aici — tulburarea iudeilor s-a exprimat (iarăşi exploziv-interogativ) în riposta tensional suspendată: „Cum poate Acesta să ne dea trupul Lui să-l mîncăm?" (Ioan 6, 52).

Aşadar, două întrebări ostile, neînduplecate:

„Cum zice El: «M-am pogorît din cer»?"

„Cum poate Acesta să ne dea trupul Lui să-l mîncăm?"

Mîntuitorul nu numai că nu le-a făcut nici o concesie, (nu putea fi vorba de aşa ceva nici cît o iotă sau o cirtă), dar a accentuat şi mai mult, euharistic, cele spuse de El, zicînd: „Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veţi mînca trupul Fiului Omului şi dacă nu veţi bea sîngele Lui, nu veţi avea viaţă întru voi; cel ce mănîncă trupul Meu şi bea sîngele Meu are viaţă veşnică şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi; căci trupul Meu este adevărată hrană şi sîngele Meu adevărată băutură" (Ioan 6, 53—55).

La auzul acestora, mulţi dintre cei ce au fost ucenici ai Lui pînă în ziua aceea — pînă în acel Capernaum al încredinţărilor euharistice de dincolo de metaforă — au început să-L părăsească. Citim: „Atunci mulţi dintre ucenicii Lui au zis: «Greu este cuvîntul acesta! Cine poate să-l asculte?»" (Ioan 6, 60). „Şi de atunci" — consemnează mai departe evanghelistul cu o undă de tristeţe şi de regret — „de atunci mulţi din ucenicii Lui s-au dus înapoi şi n-au mai umblat cu El" (Ioan 6, 66).

Însă, peste necredinţa celor ce L-au părăsit, cuvintele Lui de Dumnezeu au rămas nescăzute în adîncimea lor hristologică şi euharistică de dincolo de metaforă. Căci fiii luminii sînt chemaţi să trăiască în El mereu cuvîntul şi credinţa de dincolo de metaforă, în puterea, în harul, în plinătatea Lui de Dumnezeu. Drept aceea, în acel moment incandescent psihologic-religios şi teologic, El i-a întrebat pe ucenicii din cercul cel mai apropiat, cu emoţie, desigur, dar nu concesiv, nicidecum concesiv, ci consecvent şi intransigent euharistic, (afirmînd Taina Cuminecăturii şi apărînd-o pînă dincolo de neexclusa lor necredinţă şi plecare): „Nu vreţi şi voi să vă duceţi?" (Ioan 6, 67).

3. *„Acesta este trupul Meu", „Acesta este sîngele Meu"*

Fiindcă El privea omul pînă-n abisul tragic şi înfricoşător al morţii lui — înfrîngere definitivă, ireversibilă, înfrîngere în absolut: ţărînă, cenuşă, părăsire, regret, neputinţă, revoltă, disperare, nonsens, neantizare; fiindcă El, Dumnezeu şi Om, pentru acest om a venit ca Pîine a vieţii, din Betleem pînă-n Cina de Taină, pînă pe cruce şi pînă-n atotluminătoarea Lui înviere; fiindcă El pentru acest om a lucrat vindecător şi mîntuitor; şi a lucrat în toate şi în tot în mod real, nu în metaforă, nici în simbol, pentru că nici metafora, nici simbolul n-ar fi putut să-l vindece pe acest om de abisul tragic al neantizării lui. Metafora şi simbolul fuseseră pînă la Hristos-Plinătatea (Ioan 1, 16; Col. 2, 9—10), ele fuseseră pregătire, speranţă, promisiune şi încredinţare că Dumnezeu iubeşte şi poartă de grijă şi mîntuieşte.

„Trecut-a umbra Legii şi Darul a venit" — zicem în imnul sfînt al Bisericii.

Deci ceea ce s-a vestit continuu întru Israel, sub vălul profetic al celor douăsprezece pîini de pe masa de aur de la cort-templu, şi ceea ce a fost rostit explicit euharistic în Capernaum, cu încredinţările de dincolo de metaforă, aveau să fie împlinite de Hristos-Domnul în Cina cea de Taină din „foişorul cel de sus" (Marcu 14, 15).

Nici pîinile de pe masa de aur nu pot fi privite aşadar de nimeni numai ca impresionantă frumuseţe cultică voită de Dumnezeu la cort-templu, (frumuseţe prin imaginea materială ca atare şi prin misterul ei lăuntric), şi nici cele spuse de Mîntuitorul în Capernaum numai ca incitant discurs metaforic, — de vreme ce nici pîinile sacre din legămînt, nici vorbirea euharistică din Capernaum n-au fost închise tacit, mai apoi, în parantezele atenuării sau uitării, ci, consecvent, au fost aduse şi împlinite divin în Cina cea de Taină, cea pururea sfinţitoare în Hristos-jertfa.

Da, — dacă Hristos-Domnul n-ar fi zis la Cina cea de Taină, *pîine ţinînd în mînă: „Luaţi, mîncaţi, acesta este trupul Meu"*, atunci, evident, pîinile din

legămîntul profetic al Legii vechi ar fi fost preluate şi împlinite de El doar metaforic-abstract în numirile: *„Eu sînt Pîinea vieţii"*, *„Sînt Pîinea cea vie care s-a pogorît din cer"* şi în toate cele pe care El le-a rostit despre Sine Însuşi *ca Pîine* în vorbirea din Capernaum; ar fi fost, deci: doar o preluare în vorbire şi în numiri-metaforă, *şi atît*.

Însă cuvintele sacrificial-euharistice: *„Luaţi, mîncaţi, acesta este trupul Meu"* rostite de Hristos-Domnul la Cina cea de Taină ne situează într-o cu totul altă teologie decît teologia de exterior a metaforei. Ca atare, după Cina cea de Taină nimeni din cei ce ascultă real de Dumnezeu şi citesc Sfînta Scriptură în profunzimea ei divină nu poate rămîne în orizontul exterior şi abstract al metaforei.

Cina cea de Taină leagă total şi definitiv de cruce pîinile profetice de la cort-templu şi vorbirea din Capernaum — le leagă concret, nu în abstracţiunea metaforei — şi face din ele, în Biserica cea plină de Arhieria şi de Jertfa lui Hristos, continuă jertfă-iubire a lui Hristos-Domnul pentru noi, din şi întru jertfa Lui iubire de pe cruce.

Atunci, deci, în ceasul acela suprem dinspre cruce, — (în timpul cel mai profund imprimabil în simţirea religioasă a ucenicilor şi a celor de după ei, timp de relaţie, solemn şi grav, atît de aproape de cruce, *de fapt deja timp al crucii*) — atunci, deci, cu inima şi cu faţa spre moartea Sa jertfă de cruce, împlinind în cea dintîi Cuminecătură cele vestite de El în vorbirea din Capernaum şi umplînd de foc şi de jertfa Sa străvechiul simbol al pîinilor sacre vechitestamentare, Mîntuitorul „luînd pîine (arton) şi binecuvîntînd, a frînt şi, dînd ucenicilor, a zis: *«Luaţi, mîncaţi, acesta este trupul Meu»*" (Mat. 26, 26). Asemenea, apoi, „luînd paharul şi mulţumind, le-a dat zicînd: *«Beţi din acesta toţi, acesta este sîngele Meu al Legii celei noi, care pentru voi şi pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor»*" (Mat. 26, 27—28a).

Şi înţelegem:

În adîncul dumnezeiesc al iubirii Sale, Hristos-Domnul n-a voit ca jertfa Lui să rămînă departe de noi, suspendată, oprită pe cruce, ca păzită acolo, în hotar interzis, de heruvimi cu nevăzută sabie de foc. Ci Şi-a pogorît-o de pe cruce prin Cina cea de Taină în Biserică, umplînd astfel concret Biserica de Arhieria şi de Jertfa Lui — aşa cum a umplut-o apoi de Paşti, de Înviere — şi asimilînd Biserica şi pe fiecare din noi, prin Cuminecare, în Arhieria şi în Jertfa Lui.

Dar nu în metaforă şi nu în simbol, ci în realismul dumnezeiesc al plinătăţii Lui, plinătate mereu egală cu sine (mereu întreagă) în toate lucrările şi aşezămintele Lui pentru noi. Căci în tot şi în toate El a fost şi este pentru noi plinătate, — iubire, adevăr, plinătate.

Întîi şi întîi: El n-a zis despre Sine prin înflorituri de cuvînt, în metaforă şi în simbol, că este *Fiul lui Dumnezeu*. Fiindcă, „mai înainte de toţi vecii" şi întru toţi vecii, El a fost şi este „de o fiinţă cu Tatăl", Unul din Treime, „Fiul cel Unul Născut" al Tatălui (Ioan 1, 18), *Fiul lui Dumnezeu*.

Întrupîndu-Se apoi „la plinirea vremii" (Gal. 4, 4), El nu S-a întrupat în simbol sau în metaforă, nu dochetic, nu în părere, ci real; real şi deplin a luat în Sine chipul nostru „de rob" (Filip. 2, 7), făcîndu-Se „întru totul asemenea nouă, afară de păcat" (Evr. 4, 15).

Şi răstignit fiind pe cruce, El a fost răstignit în mod real: izvoare de sînge I-au făcut în mîini şi în picioare cuiele răstignirii.

A murit apoi cu adevărat pe cruce în moartea-jertfă, moarte reală, nu părută, — dovedind aceasta (fiziologic, medical) „sîngele şi apa" ce au ieşit din coasta Lui străpunsă cu suliţa de unul din ostaşii romani din ordinea şi execuţia răstignirii.

Şi real a înviat a treia zi din morţi şi s-a înălţat apoi la ceruri, ducînd în Sine la Tatăl firea noastră vindecată de păcat şi de moarte, sfinţită, mîntuită, îndumnezeită.

Aşadar, în El şi în lucrările Lui pentru noi — şi în învăţătura Lui — tot şi toate au fost şi sînt deplin reale, de un realism absolut; divin; mîntuitor; substanţial; de dincolo de simbol şi metaforă.

„În El", zice Apostolul, „locuieşte trupeşte toată plinătatea Dumnezeirii" (Col. 2, 9). Şi zice: „voi sînteţi deplini întru El" (Col. 2, 10), *deplini*, fiindcă nu umbre ne dăruieşte Hristos-Domnul în tot ceea ce ne dăruieşte din plinătatea iubirii şi jertfei Sale.

Cum, atunci, să ne ofere El în Cina cea de Taină simbol şi metaforă — pîine-simbol şi vin-simbol în flori de cuvînt — El Care a fost şi este în tot şi în toate: plinătate de viaţă, de iubire, de dar?

Este cu neputinţă aşa ceva.

Ar fi atunci o *nefirească* ruptură în realismul lucrărilor Lui, un gol, un hiatus, un spaţiu străin, neconform cu dorinţa şi cu iubirea Lui de a Se fi unit cu noi real şi deplin: în întrupare, în jertfă, în înviere, în zidirea Bisericii ca Trup al Lui, în mîntuirea fiecăruia din noi.

Pîinile din simbolul vechitestamentar al aşteptării erau pîini şi Dumnezeu aşa a vorbit despre ele, prin cuvinte ce exprimau exact realitatea lor: „să luaţi făină de grîu aleasă şi să faceţi din ea *douăsprezece pîini* — şi să le puneţi pe masa cea de aur curat dinaintea Domnului".

Erau *pîini* şi Dumnezeu *pîini* le-a numit, nu le-a dat alt nume deşi, criptic-profetic, în perspectivă mesianică, ar fi putut să facă aceasta.

Dar despre Pîinea şi Vinul Cuminecării Dumnezeu-întrupat vorbeşte altfel. El zice clar: *„Acesta este trupul Meu"*, *„Acesta este sîngele Meu"*. Ca atare, aceasă Pîine şi acest Vin, de Hristos-Domnul rînduite în Cina cea de Taină, cea de pe altarul Bisericii (cf. Evr. 13, 10), trebuie să fie şi sînt exact ceea ce a zis Hristos-Domnul despre ele că sînt, adică trupul şi sîngele Lui. Căci Dumnezeu fiind, El poate să împlinească şi împlineşte cu credincioşie ceea ce a gîndit şi a rostit pentru noi în Cina cea de Taină: *„Acesta este trupul Meu"*, *„Acesta este sîngele Meu"*.

El n-a gîndit una — şi a rostit alta; ceea ce a gîndit, aceea a rostit; iar ceea ce a rostit, El împlineşte cu iubire în relaţia totală: Întrupare—Jertfă—Cuminecare.

O cină-simbol nu corespunde calităţii şi dimensiunii de *Dar împărătesc-dumnezeiesc* pe care — prin Cina cea de Taină — ni l-a făcut Hristos-Domnul din Întrupare şi din Jertfa Sa de pe cruce; cina-simbol este disproporţionat de mică hristologic şi sacrificial faţă de Hristos-Dăruitorul; faţă de Întrupare, faţă de Jertfa de pe cruce; mică şi goală şi departe de Hristos Iubirea şi Darul, de iubirea Lui totală din Întrupare, de iubirea Lui totală din Jertfa de pe cruce.

În fond, dacă Cina cea de Taină ar fi simplă cină-simbol, atunci între pîinile vechitestamentare ale aşteptării şi între pîinea euharistică din Legămîntul cel Nou n-ar fi decît o diferenţă de poziţie în timp faţă de Hristos: pîinile vechitestamentare aşteptau — pîinea euharistică rememorează. Nici între noi cei din Hristos-Plinătatea şi între cei din Umbra-Legii n-ar fi o diferenţă de substanţă: ei aveau pîinile aşteptării, noi am avea pîinea amintirii, — iar Hristos-Domnul ar rămîne pe cruce tot atît de neîmpărtăşit şi acelora şi nouă. Ceea ce, evident, nu corespunde ca iubire şi plinătate vindecătoare cu logica divină a Întrupării şi a Jertfei de pe cruce.

Pe de altă parte, dacă Cina cea de Taină n-ar fi în mod real şi profund o Taină hristologic-sacrificială şi ar fi o simplă cină-simbol goală de Jertfa Lui, pentru ce ar fi insistat atît de mult Hristos-Domnul asupra ei?, pentru ce ar fi condiţionat atît de categoric de ea: viaţa noastră întru El, învierea noastră, viaţa noastră veşnică? Fiindcă, am reţinut, în marea vorbire euharistică de dincolo de simbol şi de metaforă din Capernaum, El a zis cu insistenţă şi condiţionări absolute: „Dacă nu veţi mînca trupul Fiului Omului şi nu veţi bea sîngele Lui, nu veţi avea viaţă întru voi"; „Cel ce mănîncă trupul Meu şi bea sîngele

Meu are viaţă veşnică şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi"; „Cel ce mănîncă trupul Meu şi bea sîngele Meu rămîne în Mine şi Eu în el" (Ioan 6: 53, 54, 56).

Ca atare, după ce a insistat în acest fel, ar fi deodată: şi discordant şi jenant pentru El şi pentru noi să ne ofere în final o foarte modestă cină-simbol, departe şi goală de El, de Întrupare, de Jertfa de pe cruce.

La nunta din Cana Galileii El a prefăcut apa în vin.

În pustie a săturat de două ori mulţimi de oameni din puţine pîini.

Or, prin aceste miracole cu semn de miracole pre- şi proeuharistice, Mîntuitorul ne-a pregătit din timp şi ne ajută să credem că în Cina cea de Taină El ne dă cu adevărat ca *hrană* şi *băutură* trupul şi sîngele Său. Fiindcă Acelaşi Care a înmulţit pîinile în pustie şi Care a prefăcut apa în vin la nunta din Cana, Acelaşi, cu aceeaşi nelimitată putere şi cu aceeaşi nelimitată iubire, preface în Cina cea de Taină Pîinea şi Vinul Cuminecării în Trupul şi Sîngele Său, — aşa precum a zis: *„Acesta este trupul Meu"*, *„Acesta este sîngele Meu"*.

Altfel, Cina cea de Taină căreia Hristos-Domnul i-a conferit rosturi atît de mari în zidirea şi în viaţa Bisericii nu ajunge nici măcar la statura şi frumuseţea miracolelor din Cana Galileii şi din pustia înmulţirii pîinilor, fiindcă cina-simbol nu mai aparţine dimensiunii divine a miracolului (ca Cina de Taină cea voită de Hristos-Domnul); cina-simbol este o simplă relaţie simbolic-abstractă.

Specificăm însă că în timp ce miracolele pre- şi proeuharistice din Cana şi din pustie erau miracole cu evidenţă în afară — miracolul hristologic-sacrificial din Cina cea de Taină îşi păstrează evidenţa şi adîncimea înlăuntru, în încredinţările lui Hristos-Domnul, în Întrupare, în Jertfa de pe cruce, în credinţa noastră pură.

Fiindcă prin Cina de Taină cea crezută şi primită ca relaţie-miracol cu Jertfa de pe cruce noi sîntem situaţi de Hristos-Domnul în frumuseţea şi în ascuţişul spiritual al iubirii şi al credinţei pure, ca Avraam şi ca Moise odinioară şi ca Sfînta Fecioară la bunavestire. Căci cu adevărat cuvintele Mîntuitorului: *„Acesta este trupul Meu"*, *„Acesta este sîngele Meu"* sînt pentru Biserică şi pentru fiecare din noi (fiii Bisericii) tot atît de profunde teologic-evenimenţial şi ca ascuţime a credinţei precum a fost bunăvestirea pentru Sfînta Fecioară şi precum au fost cele promise şi cerute de Dumnezeu lui Moise şi lui Avraam de demult în marile Lui promisiuni, în marile lor situaţii de credinţă şi de ascultare.

Şi dacă slăvim şi iubim credinţa lor, — pentru ce n-am înflori şi noi întru noi *aceeaşi credinţă*, în situaţiile şi Tainele din care ne vorbeşte nouă Dumnezeu?

Încheiem aici acest parcurs biblic şi aceste consideraţii, cu următoarele accente:

Metafora şi simbolul — (cina-simbol) — nu vehiculează concret spre noi şi în noi jertfa de pe cruce, n-o comunică, n-o transmit, n-o aduc efectiv în noi, nu ne împărtăşesc deci real cu jertfa de pe cruce.

În cina-simbol, jertfa de pe cruce rămîne etern şi total închisă în ea însăşi, pe cruce, — pom al vieţii cu rodul, cu jertfa vieţii —, iar noi rămînem în abisul nostru tragic de cădere şi de moarte.

Privim spre ea din abisul nostru şi o dorim din arsura morţii, o dorim în speranţă şi lacrimă, ca unic medicament vindecător al fiinţei noastre, ca „adevărată hrană" şi „adevărată băutură" ce ne-ar vindeca divin fiinţa, — dar ea nu ne este dăruită real, căci simbolul şi metafora n-o pot împărtăşi real.

Situaţia teologică din cina-simbol este ca şi cum unui bolnav de moarte pe care l-ai putea salva cu medicamentul eficace adecvat bolii lui de moarte nu-i dai acest medicament izbăvitor, deşi îl ai — *el este pe cruce;* îi arăţi bolnavului medicamentul anume pregătit pentru el, pregătit cu iubire pe cruce şi în Cina cea de Taină, dar nu-i dai medicamentul pentru el pregătit, îi dai în schimb vorbiri înflorite despre medicament şi nişte semne ineficiente ale lui, îi

dai, aşa-zicînd, imaginea din oglindă a medicamentului, dar medicamentul izbăvitor pregătit pentru el cu nemărginită iubire nu i-l dai; îl ai, dar nu i-l dai. Or, ar fi lipsit de evlavie şi de respect sacru faţă de Hristos Domnul şi faţă de iubirea Lui peste tot şi totdeauna întreagă pentru noi să gîndim sau să implicăm în crezul nostru gîndul că El ar fi procedat cu noi în acest fel.

Trebuie să observăm că cina-simbol (spre deosebire de Cina cea de Taină) provine întreagă şi continuu din vatra întrebării iudeilor din Capernaum: „Cum poate Acesta să ne dea trupul Lui să-l mîncăm?" Toată motivaţia mintală şi toată psihologia religioasă se colorează în cina-simbol din această întrebare în care conflictul mintal şi psihologic se descarcă violent în primele cuvinte: „Cum poate?", „Cum poate Acesta?"

Axată pe tensiunea dintre *„a putea"* — *„a nu putea"*, întrebarea tăgăduieşte din capul locului, cu impetuozitate, faptul în discuţie, sensul radical fiind că aşa ceva nu se poate. Dar, evident, lucrurile sînt privite aşa din perspectiva şi după măsura creaturii, nu din perspectiva şi după puterea Atoateziditorului şi Atotţiitorului; sînt privite aşa în afara harului şi fără credinţă, nu întru credinţă şi în har.

Se recunoaşte totuşi şi în cina-simbol că Hristos-Domnul a vrut şi vrea să ne comunice într-un fel jertfa mîntuitoare, jertfa-medicament de pe cruce, să ne pună în legătură cu ea, de vreme ce atît de categoric este cuvîntul Lui: „Dacă nu veţi mînca trupul Fiului Omului şi dacă nu veţi bea sîngele Lui, nu veţi avea viaţă în voi" şi de vreme ce a aşezat „cina" ca atare. A vrut şi vrea, dar nu ne-o poate da decît în simbol şi în metaforă, — fiindcă cina-simbol nu se poate despovăra de conflictul şi necredinţa întrebării: „Cum poate Acesta să ne dea trupul Lui să-l mîncăm?"

În Biserică însă — aşadar în harul lui Dumnezeu, în lumina şi-n adevărul şi-n dragostea Lui — noi ştim şi credem cu adevărat că *„la Dumnezeu toate sînt cu putinţă"* (Mat. 19, 26) şi cu acest cuvînt al Mîntuitorului sîntem în liniştea şi-n bogăţia credinţei de dincolo de nejustificatul conflict. Eliberaţi deci de întrebarea *„Cum poate Acesta?"*, (care în Hristos nu are nici „loc" nici sens, ci se topeşte ca ceara de faţa focului), ştim şi credem că Cel Ce „a făcut toate cîte a vrut, în cer şi pe pămînt, în mări şi în toate adîncurile" (Ps. 134, 6); Cel Ce S-a născut mai presus de fire din Fecioara-Maică, Născătoarea de Dumnezeu; Cel Ce a prefăcut apa în vin la nunta din Cana şi a înmulţit pîinile în pustie; Cel Ce a rostit lumii cel mai ziditor crez şi cea mai frumoasă învăţătură din cîte s-au rostit vreodată sub soare; Cel Ce a tămăduit leproşi şi orbi şi slăbănogi şi chinuiţi de duhuri necurate şi a înviat pe fiica lui Iair, pe fiul văduvei, pe Lazăr cel mort de patru zile; Cel la a Cărui moarte pe cruce s-a cutremurat pămîntul şi s-a îndoliat soarele; Cel Ce a înviat a treia zi din morţi şi a intrat la sfinţii Săi Apostoli uşile fiind încuiate; în sfîrşit, Cel Ce S-a înălţat la ceruri întru slava Tatălui, — credem deci că Acesta poate să ne dea şi ne dă cu adevărat în Cina Sa de Taină ceea ce a vrut să ne dea, ceea ce a vestit de departe, profetic, prin pîinile de pe masa de aur şi ceea ce a rostit în Capernaum cu insistenţă şi cu condiţionări absolute, adică trupul şi sîngele Său, jertfa-medicament de pe cruce.

Căci, în fidelitate faţă de absolutul ei de jertfă, faţă de fiinţa ei, jertfa de pe cruce se comunică numai ca jertfă, nu scăzînd sau căzînd ca de la cer la pămînt în metaforă şi simbol, deoarece simbolul şi metafora sînt totdeauna infinit de departe hristologic-sacrificial de ea, sînt goale de ea. Numai jertfa poate împărtăşi şi împărtăşeşte real, nescăzută, vindecător, jertfa.

Iar acestea le împlineşte lucrînd în chip divin prin Duhul Sfînt Hristos-Domnul în Cina Sa de Taină, — *aceea* cu care ne cuminecă dintotdeauna Sfîntă Biserica Sa, de pe altarul Ei, *„altarul lui Dumnezeu"* (Ps. 43, 4); *aceea* la care Ea, Biserica lui Hristos-Dumnezeu, ne cheamă dintotdeauna cu cuvinte de înaltă conştiinţă euharistică şi de înaltă slujire: „Cu frică de Dumnezeu, cu credinţă şi cu dragoste să vă apropiaţi"; „Pîinea cea cerească şi Paharul vieţii, gustaţi şi vedeţi că e bun Domnul".

Căci abisul lui Adam cel căzut era total: era moarte, era cenuşă, era neantizare.

Ca atare, — corespunzător —, şi lucrarea săvîrşită de Dumnezeu pentru vindecare a fost şi este totală: Întrupare—Jertfă—Cina cea de Taină, — marea relaţie a mîntuirii, întregul divin al mîntuirii, egal mereu cu sine în absolutul lui; fiindcă toate aceste ipostaze: Întrupare—Jertfă—Cuminecare sînt una şi aceeaşi plinătate vindecătoare şi mîntuitoare a lui Hristos-Domnul.

Aşa încît, din şi în absolutul pururea cu sine egal al mîntuirii, adică deodată din Întrupare şi din Jertfa de pe cruce (sau: pe măsura teologică şi sacrificială a acelora) îi zice Hristos-Domnul în Cina Lui de Taină omului din abisul morţii şi neantizării: *„Acesta este trupul Meu“*, *„Acesta este sîngele Meu“*; *„Cel ce mănîncă trupul Meu şi bea sîngele Meu are viaţă veşnică şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi“*.

Preot *Ioan Turcu*

VIAŢA SF. MAXIM MĂRTURISITORUL RECONSIDERATĂ? *

Documente numeroase, contemporane şi demne de crezare ne permit să urmărim etapele luptei duse de monahul teolog bizantin Maxim (580—662)[1] în apărarea învăţăturii asupra celor două voinţi în Hristos, în perspectiva hristologiei ortodoxe definite la Sinodul de la Chalcedon. Luptă pe care a trebuit să o susţină fără slăbire vreme de mai mult de 20 de ani de la disputa de la Cartagina (iulie 645) cu expatriarhul monotelit Pyrrhus (638—641) şi intervenţia sa la Sinodul roman din Lateran (oct. 649) pînă la mărturia supremă care i-a adus titlul de Mărturisitor (apr.—aug. 662) ca urmare a unui dublu proces (654, 656), şi pînă la recunoaşterea oficială a doctrinei sale la al VI-lea Sinod Ecumenic de la Constantinopol (680—681).[2] Dar atunci cînd această luptă s-a angajat într-un mod decisiv Maxim trecuse deja de şaizeci de ani. De zece ani deja — rezidînd, se pare, la Cartagina unde prezenţa sa este atestată pentru prima oară în mod sigur la Rusaliile anului 632[3] el lua o parte de prim rang în controversele ridicate de decizia monotelită *(pséphos)* promulgată de patriarhul Constantinopolei, Serghios (610—638) în 634 şi confirmată în 638 de împăratul Herakleios (610—641) sub formă de lege imperială *(èkthésis)*. Scrisorile şi opusculele acestei perioade, dacă nu ne aduc decît puţine informaţii asupra autorului lor, pot fi cel puţin datate într-un mod destul de precis.[4] Cu totul altfel este situaţia pentru cei circa cincizeci de ani (580—632) în cursul cărora s-a format această viguroasă personalitate şi au fost redactate un număr de opere care mărturisesc amploarea culturii sale scripturistice, teologice şi filosofice ca şi acuitatea viziunii sale contemplative şi echilibrul înţelegerii sale spirituale; opere care constituie, de departe, cea mai mare parte a moştenirii sale spirituale.

---

* Comunicare a reputatului liturgist şi patrolog romano-catolic, Irénée — Henri Dalmais O. P., şi unul din cei mai avizaţi „maximologi" contemporani, profesor la Institutul Catolic din Paris, publicată sub titlul: *La vie de Saint Maxime le Confesseur reconsidérée?* în *Studia Patristica XVIII*, ed. by. E. Livingstone, Pergamon — Press, Oxford — New York, 1982, p. 26—30.

1 Ultima prezentare de sinteză asupra vieţii, operei şi temelor teologiei spirituale maximiene cu indicarea bibiliografiei existente, semnată de acelaşi I. H. Dalmais, este cuprinsă în articolul *„Maxime le Confesseur"*, „Dictionnaire de Spiritualité" X (1978), col. 836—847.

2 *Cf.* drd. Ioan I. Ică, *Definiţia hristologică a Sinodului VI Ecumenic şi semnificaţia ei dogmatico-simbolică*, „Mitropolia Ardealului", 32 (1987), nr. 1, p. 22—56 mai ales notele 22, p. 36 şi 43, p. 43 şi bibliografia citată acolo.

3 Informaţie furnizată de finalul inedit al *ep. 8* (P. G. 91, 440 C—445 B) editat de R. Devreese, *La fin inedit d'une lettre de S. Maxime: un baptême forcé de Juifs et de Samaritains à Chartage en 632*, „Revue des Sciénces Religieuses" 17 (1937), p. 25—35 aici p. 31.

4 *Cf.* P. Sherwood, *An Annotated Date-list of Works of Maximus the Confessor* (Studia Anselmiana 30), Roma, 1952, p. 6—22 şi 39—56.

În lipsă de altceva mai bun, pînă în ultimii ani s-a dat încredere biografiei sale greceşti *(biòs kaì politeía)* compilate spre sec. X şi publicate atît de Bollandişti[5] cît şi de păr. F. Combefis în fruntea ediţiei sale în două volume a operelor Sf. Maxim (Paris, 1675).[6] Studiul critic pe care i l-a făcut W. Lackner[7] a arătat însă, că autorul nu dispunea de alte surse decît cele parvenite pînă la noi. Pe baza cîtorva informaţii risipite în operele lui Maxim şi interpretate într-o manieră adesea contestabilă, el a umplut lacunele făcînd apel la locurile comune *(tópoi)* ale haghiografiei monastice.[8]

Se înţelege cu cît interes trebuie să fie primită *biografia siriacă* descoperită de S. Brock în manuscrisul British Museum 7192, ff. 72b—78b.[9] La prima vedere, acest text nu inspiră deloc încredere. În manuscris el ocupă un loc în urma a trei fragmente de controversă monotelită contra „maximianiştilor", texte de origine probabil maronită. Autorul zice că se numeşte Gheorghe (sau Grigorie?? § 5) de Reshaina, discipol al lui Sofronie, patriarhul Ierusalimului (634—639) şi că ar fi luat parte cu doi din aceşti discipoli, la fel de sub jurisdicţia lui Sofronie, la un sinod ţinut în Cipru (634?) care l-ar fi neliniştit serios pe Maxim (§ II). Manuscrisul care nu e original pare a fi fost scris cel mai tîrziu la începutul sec. VIII şi textul trebuie să fi fost redactat puţin înainte de 680.

Dar dacă trecem peste formulele lipsite de bunăvoinţă obişnuite în controversele cu cei consideraţi ereziarhi, trebuie să recunoaştem că informaţiile furnizate de autorul lor asupra anilor de tinereţe ai lui Maxim limpezesc în mod remarcabil atît numeroase aspecte ale gîndirii sale cît şi anumite relaţii pe care le-a întreţinut în continuare, mai ales cu Sofronie[10] şi mai mult încă cu acest Anastasie care va fi nedespărţit al luptelor sale pînă la moartea sa.

Ne-ar putea nelinişti insistenţa biografului în a se numi discipol al lui Sofronie. Nu luase oare acesta poziţie, după convorbirile cu Serghios, în *Synodika*

---

5 Acta Sanctorum, Augustus III, Anvers, 1737, p. 118—132.

6 Reluată în P. G. 90, 67—110. *Cf.* şi studiul asupra acestei biografii (făcut cu putinţă de manuscrisul moscovit *Bibl. Syn.* 391 publicat în 1913 de M. D. Muretov) a lui R. Devreese, *La vie de S. Maxime le Confesseur et ses recensions* „Analecta Bollandiana" 46 (1928), p. 49—80.

7 W. Lackner, *Zu Quellen und Datierung der Maximosvita,* „Analecta Bollandiana" 85 (1967), p. 285—316.

8 „Biografia tradiţională s-a dovedit, de la studiul critic al lui W. Lackner, a fi o compilaţie haghiografică de la mijlocul sec. X, pentru redactarea căreia autorul n-a dispus de alte surse decît cele cunoscute nouă (P. G. 90, 109—202), şi care ne informează plecînd de la mărturii contemporane doar asupra ultimei perioade a vieţii Sf. Maxim, de la Sinodul Lateran (649) încolo. Pentru perioadele anterioare, cele ale formulării şi redactării aproape totalităţii scrierilor duhovniceşti, redactorul a mascat insuficienţa informaţiei sale prin clişeele retoricii haghiografice. Nu se ştie, de aceea, ce încredere poate fi acordată informaţiilor asupra originii sale aristocratice constantinopolitane, asupra carierei sale de înalt funcţionar imperial (Maxim ar fi fost cîţiva ani, 610—613, prim-secretar, *protoasekrétes,* al împăratului Herakleios) precum şi asupra motivelor intrării sale în mănăstirea lui Phillippikos din Chrysopolis şi a peregrinărilor care l-au condus în Africa şi apoi la Roma în rezistenţa şi lupta sa contra ereziei monoteliste (P. G. 90, 69—81)" (I.-H. Dalmais, „Dict. Spirit" X, 1978, 836).

9 Publicată, tradusă şi adnotată de S. Brock, *An Early Syriac Life of Maximus the Confessor,* „Analecta Bollandiana" 91 (1973), nr. 3—4, p. 299—346.

10 *Cf.* Ch. von Schönborn, *Sophrone de Jerusalem. Vie monastique et confession dogmatique* (Theologie historique 20), Paris, 1972, p. 72—78. În scrierile maximiene există 3 importante referiri explicite, pe un ton de filială afecţiune şi reverenţă, la Sofronie al Jerusalimului în: *ep.* 13; P. G. 91, 532 D; *Op. th. pol.* 12, *ibidem,* col. 143 CD şi *Disp. c. Pyrrho, ibidem,* c. 333 AB. Vezi discuţia lor atît la von Schönborn cît şi la Sherwood, *op. cit.,* p. 28—29.

sa (634), contra monoenergismului punînd astfel fundamentul doctrinar din care Maxim va trage ultimile consecinţe?

În ce priveşte originile şi primii ani ai lui Maxim, biograful siriac spune că deţine informaţiile de la preotul Evloghie aflat „în strînse legături cu afacerile acestor persoane" şi care ar fi dispus el însuşi de un memoriu redactat de Martyrios, preot din Hesfin în Golan, la est de Tiberiada, locul de naştere al lui Maxim — al cărui nume de Botez ar fi fost *Moschion* — şi tutore al copilului după moartea tatălui său. Jena noastră sporeşte atunci cînd aflăm că acest copil îşi datora originea unui adulter între un bogat neguţător samaritean din Sichar şi sclava persană a unui iudeu din Tiberiada. Editorul notează că numele acestei femei este necunoscut de altfel, ca şi cel al guvernatorului Tiberiadei, Ghenadie(?), văr al preotului Martyrios.

Sîntem puternic tentaţi la lectura primelor paragrafe să nu vedem în această pretinsă biografie decît un libel duşmănos cum numărăm atîtea în ereziologie. Urmarea merită să ne reţină atenţia, fără a fi totuşi în întregime satisfăcătoare. Ni se spune că după moartea tatălui său, tînărul Moschion a fost încredinţat egumenului „Vechii Lavre" întemeiate odinioară de Sf. Hariton aproape de Tekoa şi, luînd haina monahală, ar fi primit numele de Maxim în amintirea unui nepot recent decedat al avei Pantaleon. „Vechea Lavră" fusese la mijlocul sec. VI în inima luptei contra origenismului.[11] În *Viaţa Sf. Chiriac*[12] (§§ XI—XIV), Chiril de Skythopolis ne istoriseşte cum, în urma vizitei pe care a făcut-o la Sf. Sava, la „Marea Lavră" acesta l-a trimis la Chiriac care trăia pe atunci în însăşi peştera Sf. Hariton, cu un mesaj ce invita pe acest om sfînt „să lupte în rugăciunile sale către Dumnezeu ca să fie grabnic abătută mînia fremătătoare a monahilor care militau în Vechea Lavră împotriva lui Hristos, cu Nonnos şi Leontios (din Bizanţ) în favoarea doctrinelor origeniste". Din nefericire nu ştim nimic despre situaţia acestei mănăstiri patruzeci de ani mai tîrziu. Cu toate acestea putem presupune că, departe de a fi fost un focar origenist, ea a rămas un loc privilegiat pentru studiul critic al acestor doctrine. Se înţelege atunci, de ce tînărul Maxim şi-a aplicat în această direcţie inteligenţa sa, şi că, fără îndoială sub direcţia unor maeştri experimentaţi, s-a angajat să facă discernămîntul între ipotezele adeseori aventuroase ale magistrului alexandrin, abuziv transformate de monahii origenişti în teze, şi bogăţiile unei învăţături scripturistice de care a ştiut să profite. Oare în acest cadru au început să se elaboreze reflexiile asupra textelor scripturistice şi patristice ce-şi vor găsi locul în marile colecţii de *„Răspunsuri către Talasie"* şi *„Ambigua"?* Ar fi tentant să gîndim astfel mai ales dacă, aşa cum a sugerat J. M. Garrigues,[13] am putea identifica pe episcopul Ioan de Cyzik căruia Maxim îi trimite *Ambigua II* cu Ioan din Cyzik egumen al mănăstirii Sfîntului Avramie de pe Muntele Măslinilor despre care Ioan Moschos, tovarăşul lui Sofronie în cursul peregrinărilor sale monastice, ne relatează cîteva apoftegme edifiante în cap. 187 al *Livezii duhovniceşti.*[14] În epistola dedicatorie de la *Ambigua II,* Maxim aminteşte discuţiile pe care le-a avut cu Ioan de Cyzik asupra pasajelor din *Cuvîntările* Sf. Grigorie de Nazianz pe care le-au studiat cînd se găseau împreună.[15]

---

11 *Cf.* Fr. Diekamp, *Die origenistische Streitigkeiten im sechsten Jahrhundert und das fünfte allgemeine Concil,* Münster, 1899.

12 E. Schwartz, *Kyrillos von Skythopolis,* „Texte und Untersuchungen" t. 49/2, Leipzig, 1939, p. 222—235.

13 J.-M. Garrigues, *La personne composée du Christ,* „Revue Thomiste", 1974, nr. 2, p. 181—204 mai ales 181—189 aici 182—183.

14 P. G. 87, 3, col. 3064 D—3065 A.

15 P. G. 91, 1064 B; trad. rom. pr. prof. D. Stăniloae, P. S. B. 80, Bucureşti, 1983 p. 65. „Se credea, în general, că era vorba de un episcop al Cyzikului la care Maxim ar fi vieţuit cîtăva vreme într-o mănăstire episcopală de tip basilian. Dar nu avem nici o urmă a acestei şederi ignorate de ambii biografi (grec şi siriac). Totul s-ar explica mai bine dacă relaţiile dintre Maxim şi Ioan s-ar fi

Toate aceste presupuneri rămîn din nefericire nesigure, în lipsă de o atestare mai precisă. Sîntem reduşi la situaţia de a spicui cîteva indicii plauzibile; cel puţin ele sînt uimitor de convergente; atenţia privilegiată acordată textelor origeniste, dar şi cunoaşterea remarcabilă a interpretărilor scripturistice ale maestrului alexandrin; familiaritatea cu gîndirea şi operele Capadocienilor: nu numai cu Grigorie de Nazianz explicit şi abundent citat şi cometat, dar poate mai mult încă cu Grigorie de Nyssa discret pus la contribuţie în mai multe reprize. Şi, pe de altă parte, o excepţională stăpînire în mînuirea noţiunilor aristotelice şi metodelor de argumentaţie pe care trebuie să le calificăm deja drept scolastice; nu este oare aici, pusă în lucrare în noi perspective, o parte a moştenirii acelor teologi ai epocii justiniene a căror personalitate şi opere au fost multă vreme — şi rămîn încă — supuse controverselor: origenistul Leontie din Bizanţ, neochalcedonianul Leontie din Jerusalim şi enigmaticul autor al lui *De sectis*? Este dovedit că, în timpul celei mai mari părţi a sec. VI, mănăstirile palestiene au fost focare uimitor de vii şi adesea efervescente, de speculaţie filosofică şi teologică ca şi de meditaţie asupra marilor teme scripturistice hrănită din frecventarea lui Origen şi Evagrie. Ori întreaga gîndire şi operă a Sf. Maxim ţîşnesc din însăşi aceste surse. Mai curînd deci, decît de a continua să căutăm la Constantinopol cadrul în care această gîndire s-ar fi putut forma — şi nu există alt motiv pentru a o face decît atestările fără fundament ale unei haghiografii tardive — pare preferabil să acordăm o încredere, cel puţin relativă, în ceea ce ne relatează un contemporan, oricît de răuvoitor ar putea fi şi oricît de contestabile ar fi unele din afirmaţiile sale.

Tot ceea ce cunoaştem despre Maxim îl face să apară ca un *monah;* cultura sa a putut fi dobîndită, în toate punctele, într-o ambianţă monastică, şi mai bine ca nicăieri altundeva, în lavrele palestiene din sec. VI. Refugiat, ca şi atîţia monahi răsăriteni, pe malurile Bosforului ca urmare a invaziei persane în Palestina (641), el a putut petrece 12 ani rezidînd — după cum ne relatează biograful grec din sec. IX a cărui informaţie n-avem de ce o recuza în acest punct — la mănăstirea recent întemeiată (594) la Chrysopolis pe malul asiatic al Bosforului, de către Philippikos, cumnatul împăratului Mauricius (582—602). Originea

---

legat în Palestina, în cadrul ecourilor în timp ale controverselor origeniste". (I.-H. Dalmais, „Dict. Spirit." X, c. 837). În acest caz şi cronologia propusă de Sherwood (p. 27—30) pentru ep. 28—31 şi 8 adresate lui Ioan al Cyzikului, cronologie bazată pe ipoteza unei presupuse şederi a Sf. Maxim între 624—626 la Cyzik şi urmată de noi în prezentarea traducerii acestor epistole în „Mitropolia Ardealului" 31 (1980), nr. 4, p. 51 sq, se cere corectată în consecinţă.

De altfel, întreaga cronologie în mare măsură aproximativă şi conjencturală a operelor maximiene, şi mai ales a epistolelor şi opusculelor, propusă de P. Sherwood doar ca o primă ipoteză de lucru, va fi probabil repusă în discuţie pe baza considerării întregii tradiţii manuscrise a operelor sale în cadrul investigaţiilor critice istorico-filologice desfăşurată de un colectiv de savanţi în cadrul proiectului în curs avansat de realizare (începînd din 1980) al primei ediţii critice integrale a operei maximiene intreprinsă de prestigioasa colecţie patristică „*Corpus Christianorum. Series Graeca*" (editura Brepols, Turnhout, Belgia): *Quaestiones ad Thalassium* (I—LV) una cum Latina interpretatione Ioannis Scotti Eriugenae / C. Laga & C. Steel (C.C.S.G. 7), 1980, 673 p.; *Quaestiones et dubia* / J. Deelerck (C.C.S.G. 10), 1982, 510 p.; *Quaestiones ad Thallassium* (LVI—LXV) una cum Latina interpretatione Ioannis *Scotti Eriugenae* / C. Laga & C. Steel; *Ambigua ad Johannem Latina interpretatio* Joannis Scotti Eriugenae / E. Jeanneau; *Capita theologica et oeconomica necnon capita quindecim* / C. De Vocht; *Capita de charitate* / A. Ceresa-Gastaldo; *Collectio Espitolarum* / B. Markesinis; *Disputatio cum Pyrrho* / M. Doucet & alii; *Expositio in Ps. LIX necnon Orationis Dominicae Expositio* / P. Van Deun; *Liber Asceticus* / L. Renmans; *Mystagogia* / Ch. Sotiropoulos; *Ambigua ad Johannem textus Graecus* / C. Laga; *Opuscula thèologica et polemica 1—9. 14 cum scholiis* / B. Markesinis (după prospectul „Brepols Publishers", January 1987, p. 44—45).

însăşi a acestei mănăstiri ne ajută să înţelegem cum a avut Maxim ocazia să-şi facă relaţii printre aceşti înalţi funcţionari ai Palatului, ca Ioan Cubicularul căruia i-a adresat importanta epistolă (nr. 2) despre Iubirea agapică, şi mai ales Anastasie, fost secretar al bunicii viitorului împărat Constant;[16] de unde confuzia care va face din Maxim însuşi un secretar imperial, situaţie care — dacă ar fi fost efectivă — n-ar fi lipsit a fi evocată în cursul procesului, unde se aminteşte numai lui Maxim din partea împăratului Constant II (641—668) „că a fost apropiat de bunicii lui şi le-a fost drag".[17] Ori, după biografia siriacă, Anastasie era originar din Africa de Nord. Se înţelege mai bine atunci cum, obligat să părăsească din nou mănăstirea sa în urma asediului avaro-persan al Constantinopolei din 626—627, Maxim îl însoţeşte pe Anastasie, devenit deja de zece ani (din 617) discipolul lui, pînă la Cartagina unde regăsesc alţi exilaţi grupaţi în jurul lui Sofronie într-o mănăstire denumită *hoi Eukratádes*,[18] nume care, lucru curios, e adeseori dat lui Ioan Moschos sau lui Sofronie însuşi. E posibil ca Maxim să-l fi putut întîlni pe Sofronie şi tovarăşul lui, Ioan, încă în timpul tinereţii sale monastice în Palestina unde aceştia au rezidat efectiv în ultimii ani ai sec. VI (cc. 594—603). Rarele indicii risipite în epistolele şi opusculele lui Maxim nu ne permit să urmărim etapele unei peregrinări care a putut cunoaşte multe piedici. Se pare că a trebuit să facă loc la escale, a căror durată o ignorăm, în Cipru[19] şi în Creta;[20] dimpotrivă, n-avem alt motiv de a presupune o şedere la Cyzik decît identificarea, fără altă atestare, a episcopului Ioan din Cyzik cu un şef al acestei biserici. S-a întors oare Maxim în Orient între anii 635—640? Biograful sirian pare să presupună aceasta şi nimic nu ne obligă să respingem această informaţie.

Toate acestea, sîntem foarte conştienţi, nu sînt decît ipoteze sărac documentate. Ar fi de dorit ca cercetările începute să ne permită să le putem susţine mai solid.[21]

Traducere şi note de
drd. *Ioan I. Ică*

---

16 *Disputatio Byziae* 30 (aug.—sept. 656). P. G. 90, 168 A.

17 *Ibid.* 24; col. 160 D—161 A.

18 *Ep.* 12; P. G. 91, 461 A; asupra semnificaţiei acestui supranume vezi la von Schönborn, *op. cit.* n. 13, p. 56—57.

19 *Cf.* Sherwood, *op. cit.* p. 5 şi 34 şi „Mitropolia Ardealului" 31 (1980) nr. 2, p. 168, nr. 2.

20 *Op. th. pol.* 3; P. G. 91, 49 C unde Sf. Maxim menţionează o discuţie avută cu episcopi severieni din Creta; şi *Ep.* 21, *ibid.* col. 604 B—605 B către un episcop nenumit al oraşului cretan Kydonia (trad. rom. „Mitrop. Ardealului" 31 (1986) nr. 4, p. 58—59).

21 Ipoteza originii şi formaţiei palestiniene şi nu constantinopolitane a Sf. Maxim Mărturisitorul a fost acceptată şi în teologia românească de pr. Dumitru Stăniloae, în Introducerea la „Ambigua", P. S. B. 80, 1983, p. 5, urmînd informaţiilor date de O. Clément, *Sources. Les mystiques chréthiens des origines*, Paris, 1982, p. 332.

SFÎNTUL IOAN GURĂ DE AUR *

Cuvînt despre rugăciune

Pentru două pricini trebuie să fericim și să lăudăm pe slujitorii lui Dumnezeu: pentru că au avut nădejdea mîntuirii lor prin sfintele rugăciuni și pentru că fixînd în scris laudele și slujbele pe care le aduceau, cu bucurie și cu frica lui Dumnezeu, ne-au lăsat și nouă vistieria lor, ca să poată atrage la urmarea lor, căci obiceiul învățătorilor trebuie să treacă la ucenici. Iar ucenicii trebuie să se arate urmași vrednici ai dascălilor lor, să petreacă în rugăciuni, în slujirea lui Dumnezeu și cu cugetul la El.

Socotim că acest lucru e dătător de viață, sănătate și bogăție, a ne ruga, adică lui Dumnezeu, cu suflet curat și neîntinat. Căci precum soarele este lumină pentru trup așa este și rugăciunea lumină pentru suflet.

Dacă orbului îi este pagubă și vătămare a nu vedea soarele, cîtă pagubă și vătămare îi este creștinului a nu se ocupa adeseori și a-și băga în suflet lumina lui Hristos, prin rugăciune. Măcar că cine nu se va cutremura și nu se va minuna de iubirea de oameni a lui Dumnezeu, pe care o arată către noi, dăruindu-ne atîta cinste și învrednicindu-ne de rugăciune, de vorbirea cu El, căci în vremea rugăciunii vorbim într-adevăr cu Dumnezeu.

Prin rugăciune ne împreunăm cu îngerii și arătăm că mult ne depărtăm de părtășia cea cu ființele cele necuvîntătoare, că rugăciunea este lucru imperios. Ea se apropie de vrednicia lor, de vreme ce a vorbi cu Dumnezeu este ceva îngeresc. Ei care cu multă trudă aduc rugăciunile, ne-au dat și nouă să înțelegem și să cunoaștem că atunci cînd ne apropiem de Dumnezeu trebuie să facem aceasta cu bucurie și cu frică, adică temîndu-ne să nu ne arătăm nevrednici de rugăciune, iar de bucurie plini, pentru mărimea cinstei, că de atîta și de asemenea purtare de grijă s-a învrednicit omul, cel muritor, încît să dobîndească vorbirea cea dumnezeiască, căci prin ea ne depărtăm de a fi muritori și vremelnici.

Noi, care din fire sîntem trecători și vremelnici, prin rugăciune ne mutăm către viața cea nemuritoare, căci cel ce vorbește cu Dumnezeu e de lipsă să fie mai presus de moarte și de toată stricăciunea. Așa cum negreșit cel ce dobîndește raza soarelui trebuie să scape de întuneric, așa trebuie ca cel ce dobîndește lumina dumnezeiască, să nu mai fie muritor, căci dacă cei ce vorbesc cu împăratul și dobîndesc cinstea cea de la el este cu neputință să mai fie cei din urmă, cu atît mai mult este cu putință ca cei ce se roagă și vorbesc cu Dumnezeu să aibă sufletele nemuritoare... Slujirea lui Dumnezeu și petrecerea cea cuviincioasă este un dor de viață nouă a sufletului, iar rugăciunea aduce petrecere cuvioasă și cuviincioasă slujirii lui Dumnezeu cel minunat care se așează ca o

---

* Hrisostom, Περι ευχῆς: *Despre rugăciune*, Migne P. G. tom. 62, col. 738—740 și: „Cuvinte puține oarecare din cele multe ale celui întru Sfinți părintelui nostru, Ioan Gură de Aur, tipărită în zilele lui Grigorie D. Ghica voievod cu blagoslovenia mitropolitului Grigorie... de carele s-au și tălmăcit" (Despre rugăciune), București 1827, manuscris în arhiva subsemnatului, p. 364—368.

comoară în sufletele noastre. Căci ori de va fi cineva încălcător al fecioriei, ori de se va sîrgui să cinstească înfrînarea şi curăţenia cea întru căsătorie, ori să stăpînească mînia şi să trăiască cu blîndeţe, ori să se curăţească de zavistie, ori să facă altceva din cele cuviincioase, de va lua povaţă, mai înainte, de la rugăciune şi aceluia îi va fi lesnicios drumul bunei credinţe. Căci nu este cu neputinţă, nu este, ca cei care cer de la Dumnezeu înfrînarea patimilor, dreptate, blîndeţe şi bunătate să nu dobîndească cererea, căci „ce veţi cere vi se va da vouă, căutaţi şi veţi afla, bateţi şi vi se va deschide, căci tot cel ce cere va lua şi cel ce caută va afla şi celui ce bate i se va deschide" (Luca 11, 10) şi iarăşi „care tată dintre voi, dacă îi va cere fiul pîine, oare îi va da piatră? Sau dacă va cere peşte, oare îi va da şarpe? (Luca 11, 11). Deci dacă voi răi fiind, ştiţi să daţi copiilor voştri daruri bune, cu atît mai mult tatăl vostru, Cel din ceruri, va da Duh Sfînt celor care cer de la El" (Lc. 11, 13).

Cu asemenea cuvinte şi cu astfel de nădejdi ne-a îndemnat pe noi la rugăciune Domnul tuturor. Iar noi trebuie ca plecîndu-ne lui Dumnezeu să petrecem în laude şi în rugăciuni, ţinîndu-ne de slujirea lui Dumnezeu mai cu dinadinsul decît de sufletele noastre.

Aşa numai ne va fi cu putinţă să trăim o viaţă cuviincioasă, căci cei ce nu se roagă lui Dumnezeu şi nu doresc să se îndulcească adeseori, de vorbire dumnezeiască, sînt morţi şi fără suflet... Iar al nesocotinţei şi al înţelepciunii este tocmai aceasta: a nu cunoaşte mărimea cinstirii şi a nu dori rugăciunea şi a nu socoti că neînchinarea înaintea lui Dumnezeu este moartea sufletului. Căci precum trupul acesta al nostru este mort şi rău mirositor cînd nu este sufletul întru el, aşa este mort şi rău mirositor şi sufletul cînd nu se mişcă la rugăciune.

Însă lipsirea de rugăciune trebuie s-o socotim mai amară decît toată moartea.

Despre aceasta ne învaţă marele prooroc Daniel, care a dorit mai bine să moară decît să lipsească trei zile de la rugăciune.

Împăratul perşilor nu i-a poruncit să se facă păgîn, ci să se depărteze numai trei zile de la rugăciune (Daniel 10).

Fără ajutorul lui Dumnezeu nu poate veni nimic bun în sufletele noastre, iar ajutorul lui Dumnezeu uşurează ostenelile noastre dacă va vedea că iubim rugăciunea, că ne rugăm adeseori şi că nădăjduim ca de la El să ne pogoare toate bunătăţile.

Cînd văd pe cineva că nu iubeşte rugăciunea şi nici nu are dragoste fierbinte şi mare pentru ea, îmi este arătat îndată că acela nu are nimic îndrăzneţ în sufletul său.

Iar cînd văd pe cineva că se află însetat pentru slujirea lui Dumnezeu, îl socotesc pe acesta a fi lucrător cu toată fapta bună şi lăcaş al lui Dumnezeu. Căci dacă îmbrăcămintea omului, zîmbetul feţei şi călcarea picioarelor vestesc ce fel de om este acela, cu atît mai mult rugăciunea şi închinarea către Dumnezeu este un semn despre chipul omului, fiind veşmînt duhovnicesc şi Dumnezeu care pricinuieşte înfrumuseţarea şi podoaba minţilor noastre şi succes în rînduiala vieţii fiecăruia, care nu lasă mintea să fie stăpînită de nimic necuviincios, care ne pleacă să ne învrednicim de apropierea de Dumnezeu şi de cinstea cea mare de la El, care ne învaţă să ne îndepărtăm de la toată înşelăciunea vicleanului, care schimbă gîndurile cele rele şi necuviincioase, face şi sufletul fiecăruia să covîrşească cele ale trupului.

Căci celor ce cinstesc pe Hristos aceasta li se cuvine: să nu ne lase robiţi de nici un lucru de ocară ci să ţină sufletul în viaţă curată.

Deci socotesc că este limpede pentru fiecare că e total nefiresc ca cineva fără rugăciune să trăiască în fapte bune, şi-a călători împreună cu ele în viaţa aceasta. Căci cum va săvîrşi cineva o faptă bună de nu se va apropia şi de nu va cădea, adeseori către dătătorul şi dăruitorul acesteia?

Căci cum va putea cineva să fie înfrînat şi drept de nu va vorbi cu dulceaţă, cu cel ce ne învredniceşte de acestea şi de multe altele?

Şi vreau să mai arăt, prin cîteva cuvinte, că chiar de am fi plini de păcate rugăciunea ne curăţeşte, căci ce poate fi mai mare sau mai dumnezeiesc decît

rugăciunea, care se arată a fi un fel de doctorie pentru cei care bolesc cu sufletele?

Ninivitenii s-au izbăvit de păcate prin rugăciune. Îndată ce s-au rugat rugăciunea i-a făcut mai drepţi, îndată locuitorii cetăţii, obişnuiţi a trăi în desfrînare şi răutate, au făcut cetatea plină de legile cereşti şi de iubirea de oameni, blîndeţe şi purtarea de grijă a săracilor.

Şi cu adevărat de ar fi intrat atunci cineva în cetatea Ninive, cineva care a cunoscut-o de mai înainte, n-ar mai fi recunoscut-o, aşa s-a schimbat deodată de la viaţa cea rea la buna credinţă. Căci precum ar fi văzut cineva pe-o femeie cu haine zdrenţuroase, şi după ce s-ar fi împodobit cu haine de fire alese, n-ar mai fi recunoscut-o, aşa şi cel ce ştia mai înainte că cetatea aceea era săracă şi lipsită de vistieriile cele duhovniceşti n-ar fi ştiut ce cetate a fost aceea, pe care au putut-o schimba atîta rugăciunile.

Să ne aducem aminte că o femeie care-şi petrecuse toată viaţa în desfrînare, a dobîndit mîntuire, îndată ce ea a căzut la picioarele lui Hristos.

Rugăciunea curăţeşte, deci, nu numai păcatele, ci răreşte şi primejdiile cele mari, căci cel ce era împărat şi prooroc, faimosul David, a cîştigat războaiele cele multe şi cumplite cu rugăciunea.

El mai ales această armă o punea în faţa oştirii şi prin ea făcea pe ostaşii săi să dobîndească biruinţa în linişte şi fără grijă.

Alţi împăraţi îşi puneau nădejdea mîntuirii în iscusinţa şi meşteşugul voievozilor şi în ostaşii cei înzestraţi cu arme şi cu cai.

David, însă, îşi îngrădea oastea cu sfintele rugăciuni, necăutînd la faţa şi mîndria voievozilor, a căpeteniilor şi îngrijitorilor de cai, nici strîngînd bani, nici făcînd avere ci coborînd dumnezeiasca întrarmare din cer, căci dumnezeiasca rugăciune este cu adevărat o întrarmare cerească şi numai ea poate să păzească fără primejdii pe cei ce s-au dat pe sineşi lui Dumnezeu, căci puterea şi ştiinţa celor înarmaţi şi iscusinţa săgetătorilor, de multe ori s-a arătat deşartă, fie prin trădare, fie prin căutarea vrăjmaşilor şi îndrăzneala potrivnicilor, sau prin multe altele pe lîngă acestea.

Iar rugăciunea, arma cea nebiruită şi păzitoarea cea tare, izgoneşte pe un ostaş asemenea şi mii.

David, care a învins pe uriaşul Goliat, care venea împotriva sa, asemenea unui demon întunecat, l-a surpat nu cu arme, nici cu săbii, ci prin rugăciune:

„Domnul cel ce m-a scăpat de lei şi urşi mă va scăpa şi din mîna acestui filistean. El vine împotriva mea cu sabie şi cu lance şi cu scut, eu însă merg împotriva lui şi în numele lui Dumnezeu" (I Reg. 17, 37 şi 17, 45).

Asta este rugăciunea: o armă tare a împăraţilor în războaie, armă tare împotriva diavolilor. Aşa a biruit şi regele Iezechia în război pe perşi: nu întrarmînd oaste ci împotriva mulţimii vrăjmaşilor punînd rugăciuni (IV Reg. 18 şi urm.).

Iezechia prin rugăciune a învins şi pe Sanecherib (IV Reg. 19). Numai aşa a scăpat el şi de moarte: prosternîndu-se înaintea lui Dumnezeu cu cuviincioasă evlavie; şi numai singură rugăciunea a făcut ca regele să aibă parte de o viaţă tihnită.

Căci rugăciunea uşor curăţeşte un suflet păcătos, ne învaţă şi vameşul din Sfînta Evanghelie, care s-a rugat lui Dumnezeu să dobîndească iertare şi a dobîndit; ne învaţă şi leprosul care s-a tămăduit îndată ce a căutat pe Dumnezeu (Lc. 18).

Iar dacă Dumnezeu a vindecat în grabă un trup stricat, cu mult mai degrabă va vindeca un suflet bolnav, prin iubirea de oameni, căci pe cît este mai cinstit sufletul decît trupul, pe atîta mai multă osîrdie arată Dumnezeu către el, şi de o va găsi cineva să înşire pe cei ce s-au mîntuit prin rugăciuni, va putea spune nenumărate, vechi şi noi.

Se poate însă ca vreunul dintre cei trîndavi şi care nu voiesc să se roage cu osîrdie şi cu silinţă, să zică: „Dumnezeu a grăit cuvintele acestea: „Nu tot cel ce-mi zice mie, Doamne, Doamne, va intra întru împărăţia cerurilor. Ci acela ce face voia Tatălui Meu, celui din ceruri" (Mt. 7, 21).

Dacă aş fi socotit eu că singură rugăciunea este deajuns pentru mîntuirea noastră, cineva ar putea să zică, cu cuviinţă, cuvintele acestea: „Însă de vreme ce zic că rugăciunea este cap al bunătăţilor şi temelie şi rădăcină a vieţii celei folositoare, să nu întrebuinţeze nimeni acele cuvinte drept pricină de trîndăvire, căci singură nu poate să mîntuiască fără celelalte bunătăţi, nici înfrînarea şi curăţenia, nici purtarea de grijă a săracilor, nici alta din faptele bune, ci trebuie să se adune toate în sufletele noastre".

Iar rugăciunea este pusă la baza tuturor, ca o rădăcină şi temelie. Şi precum corabia sau casa sînt tari şi ţinute de cele de jos, aşa este ţinută şi întărită şi viaţa noastră de rugăciune.

Pentru acestea Sfîntul Apostol Pavel adesea ne porunceşte, zicînd: „Stăruiţi în rugăciune priveghind în ea cu mulţumire" (Col. 4, 2). Şi în alt loc: „Rugaţi-vă neîncetat. Daţi mulţumire pentru toate, căci aceasta este voia lui Dumnezeu întru Hristos Iisus pentru noi"/ (I Tes. 5, 17—18). Şi apoi iarăşi: „Faceţi în toată vremea, în sufletul vostru, tot felul de rugăciuni şi de cereri, şi întru aceasta priveghind cu toată stăruinţa în rugăciune..." (Efes. 6, 18).

Aşa ne îndeamnă adesea la rugăciune căpetenia Apostolilor prin multe şi dumnezeieşti cuvinte.

Trebuie deci ca învăţînd de la El, să săvîrşim călătoria vieţii în rugăciuni, adăpîndu-ne mintea cu ele. Căci toţi oamenii avem trebuinţă de rugăciuni, nu mai puţin decît au pomii de apă, de nu vor trage umezeală prin rădăcini, aceia nu pot aduce roade; nici noi nu ne vom putea încărca de roadele scumpe ale bunei credinţe de nu ne vom adăpa cu rugăciuni.

De aceea trebuie şi cînd ne vom scula din pat să îndreptăm rugăciunea noastră către Dumnezeu şi cînd vom sta la masă şi cînd vom merge spre culcare, asemenea.

Dar mai vîrtos să aducem cîte o rugăciune lui Dumnezeu în fiecare ceas.

Iar în vremea iernii să stăruim şi mai mult în rugăciuni, cea mai mare parte a nopţii, plecînd cu multă frică genunchii şi luînd aminte la rugăciune şi fericindu-ne pe noi prin închinarea cea către Dumnezeu.

Spune-mi cum vei vedea soarele, neînchinîndu-te Celui ce a trimis lumina cea prea dulce ochilor tăi?

Cum te vei îndulci de masă neînchinîndu-te dătătorului şi dăruitorului atîtor bunătăţi? Cu care nădejde vei veni la vremea nopţii? Ce vise nădăjduieşti să ai, neîncredinţîndu-te pe tine cu rugăciuni? Uşor te vor prinde şi te vor defăima prea viclenii diavoli, care ne pîndesc aşteptînd vremea potrivită ca, de va găsi pe careva fără rugăciune să-l răpească în ceată, iar de ne va vedea îngrădiţi cu rugăciune îndată se îndepărtează ca nişte tîlhari şi făcători de rele, care văd sabie atîrnînd deasupra capetelor lor.

Iar de se va întîmpla să fie cineva gol de rugăciune acesta va fi smuls şi purtat de diavoli şi împins la păcate, la nevoi şi la răutăţi.

De aceea trebuie ca noi, temîndu-ne, să ne îngrădim pururea cu rugăciuni şi cu laude, ca pe toţi să ne miluiască Dumnezeu şi să ne facă vrednici de împărăţia cerurilor, prin Fiul Său cel unul născut, căruia i se cuvine mărirea şi a căruia este stăpînirea, în vecii vecilor, Amin.

Pr. prof. *N. Neaga*

SF. MARCU AL EFESULUI
EXPLICAREA CUVINTELOR RUGĂCIUNII LUI IISUS

I

Explicarea cuvintelor cuprinse în dumnezeiasca rugăciune: „Doamne, Iisuse, Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!" face parte dintre opusculele ascetice inedite, ca de altfel mai mult de jumătate din vasta operă dogmatico-polemică, exegetică, filozofică şi liturgic-imnografică (vezi lista lor completă în articolele lui L. Petit, „Dictionnaire de la theologie catolique" IX, 2, 1927, col. 1968—1980 şi D. Stiernon, „Dictionnaire de spiritualite" X, 1977, vol. 267—272) aparţinînd Sf. Marcu Eugenicul (1394—1445), mitropolit al Efesului între 1437—1445, cunoscut mai cu seamă ca marele apărător al credinţei ortodoxe autentice în faţa inovaţiilor dogmatice romano-catolice în timpul şi după încheierea lucrărilor pseudo-conciliului unionist de la Ferra — Florenţa (1438—1439).

Opusculul pe care-l prezentăm mai jos în traducere nu este însă cu totul inedit. O parafrază neogreacă a lui păcătuind însă prin exces de prolixitate şi polilogie inutilă a fost deja editată de mitropolitul Macarie al Corintului şi Sf. Nicodim Aghioritul (1748—1809), sub titlul *Cuvînt minunat al unui sfînt anonim despre cuvintele dumnezeieştii rugăciuni: „Doamne Iisuse, Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!"*, în *Filocalia* greacă (Venezia, 1782, col. 1163—1167; cf. şi Atena, vol. V, 1957, p. 63—68). O ediţie critică pe baza mss. grec 452 (nr. 43) p. 878—884 din Biblioteca Academiei R. S. R. (vezi C. Litzica, *Catalogul manuscriptelor greceşti*, Bucureşti, 1909, p. 292—293), colaţionat cu Ivirion (Athos) 4508/388, f. 942v—946v şi Paris, gr. 1292, f. 94v—97v — fără consultarea însă şi a codicilor Cosinitzensis 192, f. 5 sq, Monacensis 256 f. 308 sq, Mosquiensis 245 (Vladimir), f. 166—168 indicaţi de L. Petit — a dat ierom. Irineu Bulovici în publicaţia periodică a Institutului patriarhal de studii patristice de pe lîngă Mănăstirea Vlatadon, Tesalonic *„Kleronomia"* 7 (1975), part. 2, 347—352. După această ediţie am făcut şi traducerea. Diviziunea în capitole şi paragrafe ne aparţine.

După cum reiese încă din titlu, în opusculul de faţă Sf. Marcu al Efesului nu se preocupă nici de aspectul practic, tehnic-ascetic, nici de dimensiunea şi implicaţiile spiritual-contemplative ale rugăciunii lui Iisus, dimensiuni şi aspecte relevate şi descrise pe larg în majoritatea scrierilor Filocaliei; pentru detalii a se vedea „un moine de l'Eglise d'Orient" (Lev Gillet) *„La prière de Jesus*, Chevetogne, 1947, 1951, 1957, şi pr. prof. D. Stăniloae, *Viaţa şi învăţătura Sf. Grigorie Palama* (Seria teologică 10), Sibiu, 1938, p. 42—64 şi, acelaşi, *Spiritualitatea ortodoxă* (Teologia morală ortodoxă III), Bucureşti, 1981, p. 211—237. Intenţia sa este de a oferi o interpretare a textului rugăciunii lui Iisus în literalitatea lui cu scopul mărturisit de a demonstra şi face evident şi celor ce nu o cunosc nemijlocit din experienţa spirituală *(mè peíra)* „divinitatea acestei sfinte rugăciuni" *(tô tês hierâs euchês taútes éntheon)*. Demonstraţia se desfăşoară prin intermediul a *3 lecturi* succesive, din 3 unghiuri de vedere progresiv lărgite, a apelativelor („titlurilor") de *„Kýrios"*, *„Jesoûs"*, *„Christôs"*, *„Hyôs toû Theoû"*, cu care este invocat şi mărturisit Iisus Hristos în textul acestei celei mai scurte şi penetrante rugăciuni existente în Biserica ortodoxă, în perspectiva mai generală,

a unei surprinzător de moderne și originale versiuni bizantine, ce-i drept doar rapid schițată, a ceea ce teologia neotestamentară modernă (d. ex. O. Culmann, F. Hahn) numește „hristologia implicită“ în „titlurile“ cu care era proclamat, aclamat și invocat Hristos în propovăduirea și cultul epocii apostolice. Este vorba astfel succesiv de:

1. O lectură *biblică*, în perspectivă revelațională (oraculară; *chresmôdos)*, în dublu sens: a) *literal:* în apelativele hristologice puse în jos de rugăciunea lui Iisus concentrîndu-se și completîndu-se, în opinia Sf. Marcu Eugenicul, 3 formule apostolice neotestamentare: paulină („Domnul Iisus“, I Cor. 12, 13), ioaneică („Iisus Hristos“, I In. 4, 4) și petrină („Hristos, Fiul lui Dumnezeu“, Mt. 16, 16); și b) *tipologic*, ordinea *(táxis)* unificării acestor formule apostolice în expresia concentrată a rugăciunii lui Iisus sugerînd simbolic treptele urcușului și unirii omului cu Dumnezeu în Hristos prin Duhul Sfînt: făptuirea *(práxis)*, al cărei tip e Pavel (cf. I Cor. 15, 10), contemplația *(theoría)*, al cărei tip biblic e Ioan (cf. In. 1, 18 ș. a.) și iubirea *(agape)* al cărei tip e Petru (cf. In. 21, 15—17). Invocația „miluiește-mă“ reia strigătul orbului Bartimeu din Jerihon către Iisus menționat în Evanghelia după Marcu 10, 47 (cf. și Lc. 18, 38—39).

2. O lectură *dogmatică*, sincronică, „hristo-ontologică“, a titlurilor hristologice apostolice menționate, și prin care rugăciunea lui Iisus apare ca un veritabil monument atît al rugăciunii cît și al Ortodoxiei *(stèle proseuchès hómou kaì orthodoxías):* a) titlul „Doamne“ *(Kyrios, Jahve)*, indicînd natura divină a lui Iisus Hristos, combate erezia (ebionită și a) „aderenților lui Pavel al Samosatei“ (sec. III) pentru care Iisus erau un simplu om; b) „Iisus“, indicînd natura Lui umană, se împotrivește „monofizismului“ (gnostic și) al „aderenților lui Petru Gnafevs“ (sec. V) după care natura umană a lui Hristos a fost doar aparentă; c) „Hristoase“ indică neîmpărțirea ipostasului unic și divin al lui Hristos și realitatea îndumnezeirii naturii Sale omenești și respinge erezia „aderenților lui Nestorie, adoratori ai umanității“ *(anthropolàtras)* Lui, detașate de divinitate; iar d) „Fiul lui Dumnezeu“, indicînd menținerea divinității și după Întrupare și deci neamestecul naturilor în Hristos, respinge „monofizismul aderenților lui Eutihie și Dioscor“ (sec. V) adepți ai resorbirii umanității lui Hristos în divinitatea Sa. Aceste patru respingeri dogmatice prin care se circumscrie ontologic exact misterul fundamental al Persoanei divino-umane a lui Iisus Hristos, Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat și Capul Bisericii, Trupul Lui, în sensul dogmei unirii ipostatice formulate de Sinodul IV Ecumenic, sînt prezentate de Sf. Marcu al Efesului în opusculul său și grafic, în forma unei diagrame rectangulare (p. 349) pe care n-o putem reproduce aici din considerente tipografice.

3. O lectură *iconomică*, diacronică, potrivit căreia aceleași 4 titluri hristologice indică, în ordine, cronologia epocilor *(anádeixis tôn chrónon)* Iconomiei mîntuirii omului în Hristos de la creație și pînă în timpul Bisericii: a) titlul „Doamne“ corespunde Logosului înainte de Întrupare și e propriu, deci, Vechiului Testament (Gen. 19, 24; Ps. 109, 1); b) „Iisus“ corespunde mai cu seamă etapei pămîntești a activității Mîntuitorului, de la Întrupare (Lc. 1, 31) și pînă la Răstignire, înainte de preamărirea Sa; c) indicînd Îndumnezeirea naturii Sale omenești prin „ungerea“ *(chrízein)* ei de către Duhul Sfînt, titlul „Hristos“ i se potrivește mai cu seamă după Înviere și Înălțare (cf. F. Ap. 2, 36) iar d) cel de „Fiu al lui Dumnezeu“ și „Dumnezeu“ I se acordă cu deplină certitudine în propovăduirea apostolică și cultul Bisericii mai ales în urma pogorîrii Duhului Sfînt și întemeierea Bisericii, în care se actualizează și plinește etern în fiecare credincios în parte întreg misterul Iconomiei mîntuirii sau unirii omului cu Dumnezeu în Hristos prin Duhul Sfînt.

Căci, în esența ei, așa cum arătaseră încă din sec. V Sfinții Marcu Ascetul și Diadoh al Foticeii, (vezi scrierile lor în *Filoc. rom.*, I, Sibiu, 1947), luptînd împotriva mesalianismului harismatist, antieclesial și antisacramental, rugăciunea lui Iisus nu este altceva decît mijlocul etic-ascetic cel mai fin de conștientizare a prezenței sacramental-eclesiale, baptismale și euharistice, a lui Hristos cel jertfit și înviat cu umanitatea sa îndumnezeită, în adîncul ultim al sufletului fiecărui credincios, și în această calitate ea joacă un rol capital, alături de faptele slujirii, în însușirea subiectivă de către fiecare credincios în parte a operei de mîntuire

obiectivă realizate de Hristos în umanitatea Sa istorică şi preamărită, şi necontenit actualizate sacramental prin Duhul Sfînt în Biserică, Trupul lui tainic şi eclesial. (Despre necesitatea şi obligativitatea universală pentru tot creştinul de-a se ruga neîncetat, I Tes. 5, 17, cu rugăciunea lui Iisus, „şi că trebuie nu numai să ne rugăm totdeauna, ci şi să învăţăm pe toţi ceilalţi îndeobşte, călugări şi mireni, înţelepţi şi simpli, bărbaţi, femei şi copii, şi să-i îndemnăm să se roage neîncetat", „îndeobşte, de la mic la mare şi să spună totdeauna în mintea şi inima lor: „Doamne, Iisuse Hristoase, miluieşte-mă" vezi *Filoc. rom.* VIII, Bucureşti, 1979, p. 546—552).

Meritul excepţional al „explicării cuvintelor" rugăciunii lui Iisus întreprinse de Sf. Marcu al Efesului, marele apărător al Ortodoxiei din sec. XV, stă însă altundeva. Şi anume în faptul de a fi evidenţiat cu pătrundere şi subtilitate că pînă şi rugăciunea cea mai simplă, totul în Biserică (Taine, rugăciune, spiritualitate), nu reprezintă altceva decît expresia şi mărturisirea concretă a credinţei în Adevărul ei dogmatic fundamental: Persoana divino-umană a lui Iisus Hristos Mîntuitorul nostru, Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat şi Capul Bisericii, aşa cum a fost el precizat dogmatic de Sfinţii Părinţi şi Sinoadele Ecumenice şi este experiat statornic în Ortodoxie.

II.

Sf. Marcu al Efesului
Explicarea cuvintelor cuprinse în dumnezeiasca rugăciune: „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă"

Cît de mare este puterea rugăciunii (acesteia), ce fel se dăruieşte (ea) celor ce se folosesc (de ea), şi ce fel de dispoziţie (interioară) creează în aceştia, nu este al nostru a grăi:

1. În ce priveşte însă, cuvintele însele din care s-a alcătuit ea, ele nu au fost inventate la obîrşie de Sfinţii noştri Părinţi din proprie iniţiativă şi de către ei înşişi, ci ei şi-au luat punctele de plecare din însăşi dumnezeiasca Scriptură, de sus şi de la ucenicii de frunte (corifei) ai lui Hristos, sau, mai bine zis, le-au primit şi ni le-au transmis şi nouă ca pe o moştenire care a coborît şi la ei de la Părinţi; ca şi din aceasta divinitatea acestei sfinte rugăciuni să fie vădită şi celor ce nu au învăţat-o din experienţă chiar dacă (o divinitate numai) revelaţională; căci toate cîte le-a dat să zică sau să scrie Sfinţilor Apostoli Hristos, Cel ce a grăit întru ei, le credem a fi revelaţii sau oracole (chresmoûs) *dumnezeieşti, descoperiri duhovniceşti şi rostiri ale lui Dumnezeu.*

a) Astfel, preadumnezeiescul Pavel, *grăindu-ne direct ca din al treilea cer, zicea: „Nimeni nu poate numi Domn pe Iisus decît numai în Duhul Sfînt" (I Cor. 12, 13), arătînd în mod minunat prin expresia negativă sublimitatea mai presus de cei mulţi a chemării (invocării, epiclezei) Domnului Iisus.*

b) Iar lui Ioan, *cel ce a tunat foarte cele duhovniceşti, i s-a părut cumva a adăuga restul rugăciunii astfel: „Orice duh care mărturiseşte pe Iisus Hristos venit în trup este din Dumnezeu" (I In. 4, 4); deşi s-a folosit aici de o expresie afirmativă, acesta (Ioan) a stabilit în acord cu acela (Pavel) că invocarea şi mărturisirea lui Iisus Hristos aparţine harului Duhului.*

c) Iar al treilea să vină la noi culmea corifeică a Apostolilor (Petru), dîndu-ne şi restul rugăciunii de faţă; căci, întrebînd Domnul pe ucenicii Lui: „Cine ziceţi voi că sînt Eu?", zelosul şi înfocatul luînd-o, cum obişnuia, înaintea celorlalţi, a zis: „Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu" (Mt. 16, 15—16), fiindu-i descoperit aceasta lui de sus, de către Tatăl, precum a mărturisit Mîntuitorul (Mt. 16, 17), ceea ce este acelaşi lucru (cu a zice că i-a fost descoperit) de către Duhul Sfînt.

Vezi-mi, acum, pe aceşti sfinţi ucenici stînd întreolaltă ca într-un cerc şi primind unul de la altul aceste cuvinte dumnezeieşti (de mai sus), încît ceea ce

este sfîrșit (pentru unul) să fie pentru cel ce urmează aceluia început; căci unul a zis: „Domn (este) Iisus", altul, „Iisus Hristos", iar altul „Hristos, Fiul lui Dumnezeu", iar sfîrșitul s-a unit cu începutul, precum ziceam, pentru că nu e nici o deosebire între a zice „Domn" și „Fiu al lui Dumnezeu", căci ambele indică Dumnezeirea Celui Unul Născut și înfățișează conaturalitatea și împreună — cinstirea Sa cu Tatăl. Astfel ne-au predat fericiții să(-L) chemăm și mărturisim în Duhul: „Domn", „Iisus", „Hristos", „Fiu al lui Dumnezeu", și ei sînt trei și mai vrednici de crezare decît toți; pentru că, potrivit cuvîntului dumnezeiesc, tot cuvîntul se statornicește prin trei martori (cf. Mat. 18, 16).

Dar și ordinea *celor zise nu este lipsită de rațiune, căci predania tainică (mistică) a rugăciunii (lui Hristos) luîndu-și începutul de la ultimul în vîrstă dintre toți, înaintează prin cel (de vîrstă) mijlocie la cel dintîi (în vîrstă) și care se apropie din iubire de Iisus mai mult decît ceilalți. Aceasta o socot a fi un simbol al progresului și urcușului nostru în bună rînduială ca și al unirii (noastre) cu Dumnezeu prin făptuire și vedere (contemplație) în iubire agapică, dacă* Pavel *este icoană a* făpturii, *căci zice: „m-am ostenit mai mult decît toți ceilalți" (I Cor. 15, 10),* Ioan *al* vederii *(contemplației, cf. In. 1, 14) și* Petru *al iubirii* agapice, *fiind mărturisit a iubi mai presus decît ceilalți (cf. In. 21, 15—17).*

2. *Dar cineva ar putea privi însăși cuvintele dumnezeiești ale rugăciunii (acesteia) și ca înfățișînd sub ele dogma noastră (ortodoxă) evlavioasă (despre Iisus Hristos) și respingînd toată erezia rău-cugetătorilor.*

a) Căci dat fiind că „Doamne" indică firea (Lui) dumnezeiască, sînt dezavuați cei ce cugetă că Iisus este un simplu om;

b) prin „Iisuse", care indică umanitatea (Lui), sînt dați corbilor cei ce-L socotesc a fi numai Dumnezeu și că a venit ca om doar prin închipuire (nălucire);

c) „Hristoase", care conține în sine cele două firi (ale Lui), face să înceteze pe cei ce, socotindu-L a fi amîndouă (firile), sînt de părere că (acestea) constituie două ipostasuri despărțite între ele;

d) iar prin „Fiul lui Dumnezeu" se închide gura celor ce cutează să introducă, în sens invers, un amestec al firilor, proclamînd firea dumnezeiască, și de aici și pe cea omenească, ca (rămînînd) neamestecate și după unire. Astfel încît aceste patru rostiri sînt ca niște cuvinte ale lui Dumnezeu și săbii duhovnicești care separă între două perechi de erezii opuse, între rele diametral opuse dar deopotrivă cinstind lipsa de evlavie (necredința).

Așa ne-au fost predate aceste dumnezeiești cuvinte, ce ar putea fi pe drept cuvînt numite stîlp al rugăciunii deopotrivă al ortodoxiei. Ele singure le sînt de-ajuns celor ce au atins măsura vîrstei plinătății lui Hristos (cf. Ef. 4, 13) și s-au desăvîrșit în Duhul și care strîng la pieptul lor și îmbrățișează fiecare din aceste revelații (oracole) așa cum au fost ele date de Sfinții Apostoli, adică pe: „Doamne Iisuse — Iisuse Hristoase — Hristoase Fiul lui Dumnezeu" (și, într-adevăr, chiar și numai „Iisuse" este un apelativ prea dulce) drept lucrare întreagă a rugăciunii și prin aceasta se umplu de bucurie duhovnicească negrăită, ajungînd afară de trup și de lume și învredniciți de darurile dumnezeiești. Știu (acestea) cei inițiați (în practica avansată a rugăciunii lui Iisus).

e) Iar pentru cei prunci în Hristos și nedesăvîrșiți în virtute s-a predat și adaosul foarte potrivit: „miluiește-mă", care îi arată (pe aceștia) cunoscîndu-și măsurile proprii, și avînd nevoie de multă milă de la Dumnezeu, imitînd poate pe orbul acela care, dorind să vadă, striga către Iisus care trecea pe lîngă el: „Iisuse, miluiește-mă" (Mc. 10, 47).

f) Iar alții, făcînd ceva mai iubitor, aduc rostirea la plural și proferează rugăciunea astfel: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-ne pe noi", *știind (adică) pe de o parte că iubirea agapică e plinirea Legii și a Proorocilor (Rom. 13, 10; Mt. 22, 40) — ca una ce conține și recapitulează în sine toată porunca și făptuirea duhovnicească — iar pe de alta aducînd în mod iubitor și pe frați în comuniunea rugăciunii și provocînd astfel mai bine pe Dumnezeu spre milă, prin aceea că i se adresează lui Dumnezeu Însuși în interes comun și cere o milă comunitară, decît este dispusă dumnezeiasca (Lui) milă să ne vină într-ajutor prin dreapta credință a dogmelor și plinirea poruncilor, pe care ambele le-a arătat cuprinzîndu-le acest scurt stih al rugăciunii.*

3. Iar dumnezeieștile cuvinte (ale acestei rugăciuni), prin care a fost contemplată de noi exactitatea dogmelor, cineva le-ar putea găsi puse în bună rînduială una după alta și zise de către noi așa precum s-au arătat dintru început, și prin proclamarea timpurilor (sau epocilor Iconomiei mîntuirii):

a) Căci Vechiul Testament *vestește peste tot* „Domn" *pe Dumnezeu Cuvîntul, și înainte și după Lege, ca de pildă: „A făcut Domnul să ploaie foc de la Domnul" (Fac. 19, 24) și: „Zis-a Domnul Domnului meu" (Ps. 109, 1).*

b) Noul Testament *aduce în preajma Întrupării pe îngerul punînd nume și zicînd: „Și vei chema numele lui:* „Iisus", *cum a fost și chemat, după cum zice dumnezeiescul Luca (1, 31). Căci Domn fiind a toate ca Dumnezeu, a voit să devină prin Iconomia Sa omenească și Mîntuitor al nostru, căci aceasta arată tîlcul numelui „Iisus" (Dumnezeu este Mîntuitor).*

c) Iar (apelativul) „Hristos" (Cel Uns), care indică Îndumnezeirea trupului omenesc asumat, înainte de Patima Sa Însuși El a interzis ucenicilor să-l grăiască cuiva, dar, după Patimă și Înviere, Petru, luînd îndrăzneală a zis: „Să știe casa lui Israel că Domn și Hristos l-a făcut pe El Domnul" (F. Ap. 2, 36). Și pe drept cuvînt, căci firea noastră asumată de Dumnezeu Cuvîntul a fost unsă de Dumnezeirea care a asumat-o îndată (de la Întrupare), dar (ea) s-a făcut ceea ce unge (pe alții), deci deopotrivă — cu-Dumnezeu (homòtheos), *abia după ce Iisus al meu a fost preamărit prin Patimă și a fost înviat din morți. Deci atunci a fost vremea (prilejul) proclamării apelativului de „Hristos", cînd (Dumnezeu) a fost văzut făcîndu-ne bine nu numai creîndu-ne la început și, căzînd noi, recreîndu-ne și mîntuindu-ne, ci abia cînd, ridicînd firea noastră la ceruri, a preamărit-o împreună cu Sine și a învrednicit-o de ședere pe scaunul Tatălui.*

d) Atunci a început să fie vestit de către Apostoli și ca „Fiu al lui Dumnezeu" *și* „Dumnezeu", *mai întîi, la începuturile propovăduirii, (Apostolii) temîndu-se de acest apelativ și folosindu-se de el cu moderație, dar mai apoi propovăduindu-l deschis, de pe acoperișuri, cum le-a prezis lor Mîntuitorul (Mt. 10, 27).*

După care, și în acord cu proclamarea timpurilor (Iconomiei) credinței au fost orînduite și dumnezeieștile cuvinte ale rugăciunii (acesteia), pentru ca de peste tot să strălucească dumnezeiasca înțelepciune a celor ce au compus-o și predat-o nouă: 1. din aceea că se inserează în acord cu mărturisirile și predaniile Apostolilor; 2. din aceea că face să strălucească dogma noastră evlavioasă (despre Iisus Hristos); și 3. din aceea că ne aduce aminte de timpurile (epocile) în care ni s-a făcut în mod felurit Iconomia (mîntuirii), fiind aduși la cinstirea lui Dumnezeu prin rostirile corespunzătoare (acestor epoci).

Aceste lucruri le-am expus noi, după a noastră putință, despre cuvintele (rugăciunii lui Iisus) culegînd florile ca dintr-un pom mare și frumos, iar rodul cel închis în aceste (cuvinte) să-L strîngă alții, cărora le-a dăruit aceasta exercițiul practic în timp (al rugăciunii) și asceza, și au ajuns (prin aceasta) să se înalțe și să se apropie de Dumnezeu.

Prezentare și traducere de
drd. *Ioan I. Ică*

RECEPTIVITATEA DUHOVNICEASCĂ

I

Un gînditor a spus că în casa lui locul lui Dumnezeu este acela al unui cerşetor. Desigur, nu în înţelesul că El ar trăi din mila noastră, ci în sensul că, respectîndu-ne libertatea, Domnul nu poate pătrunde în viaţa noastră fără învoirea noastră.

Cuvintele gînditorului ne-au îndreptat atenţia asupra locului din Apocalipsă unde stă scris: „Iată stau la uşă şi bat: de va auzi cineva de glasul meu şi va deschide uşa, voi intra la el şi voi cina cu el şi el cu mine" (3, 20). Din cuvintele acestea scripturistice se vede şi mai clar decît din acele ale gînditorului amintit mai înainte, că şi după ce ne-a adus la existenţă, Dumnezeu continuă să ne acorde o grijă părintească, continuă să ne pună la-ndemînă harurile şi darurile Sale. Dar El voieşte ca aceste haruri şi daruri să le acceptăm de bunăvoie şi să le folosim în chip liber. El ne cheamă, dar nu voieşte să ni se impună în chip silnic.

Atitudinea aceasta a lui Dumnezeu faţă de noi se desprinde şi din Parabola ascultată azi (Mt. 22, 2—14).

Făcînd ospăţ mare, împăratul a trimis să fie chemaţi oaspeţii. Unii au primit chemarea, alţii nu. Unii s-au arătat receptivi faţă de chemarea adresată, alţii însă au refuzat, sub diferite pretexte.

În fond, Mîntuitorul a vrut să spună că unii dintre noi sîntem receptivi faţă de chemările ce ni le adresează, alţii însă ne închidem sufletele şi nu vrem să participăm la ospăţul Lui, adică la harurile şi darurile pe care ni le pune la-ndemînă.

În cuvîntarea aceasta vom zăbovi tocmai asupra receptivităţii duhovniceşti a credinciosului.

II

Receptivitatea duhovnicească înseamnă capacitatea de a simţi şi a ne orienta spre sfera realităţilor duhovniceşti, în centrul cărora este Dumnezeu. Înseamnă posibilitatea de a percepe prezenţa acestei realităţi care ne revendică. Precum prin mijlocirea simţurilor percepem realitatea înconjurătoare, la fel prin intermediul receptivităţii duhovniceşti luăm contact cu sfera lumii spirituale, dumnezeieşti.

Înzestrat cu o asemenea receptivitate, credinciosul nu rămîne indiferent faţă de cele duhovniceşti. Nu le ocoleşte. Nu le ignorează. Ci se străduieşte să li se deschidă, să-şi aducă inima cît mai în apropierea lor, cît mai în sfera lor de înrîurire.

Scriptura vorbeşte adeseori despre receptivitatea duhovnicească. Am putea spune chiar, că fără asemenea receptivitate, Scriptura însăşi nici n-ar fi luat fiinţă.

Într-adevăr, Scriptura este un dialog între Dumnezeu şi omul credincios. Dumnezeu discută cu omul; omul discută cu Dumnezeu. „Domnul grăia cu Moise, faţă către faţă, cum ar grăi cineva cu prietenul său" (Ieşire 33, 11).

Fără receptivitatea duhovnicească dialogul credinciosului cu Dumnezeu nu ar fi putut avea loc şi cărţile sfinte înseşi nu s-ar fi putut scrie. În absenţa sensibilităţii duhovniceşti, Avraam n-ar fi putut vedea în cei trei oameni care l-au vizitat la stejarul Mamvri, altceva decît nişte fiinţe omeneşti oarecare (Gen. 18). Fără receptivitatea religioasă, Moise n-ar fi văzut în rugul cuprins de flăcări nimic altceva decît o întîmplare fără vreo semnificaţie deosebită. Receptivitatea duhovnicească l-a pus în condiţia de a percepe în fenomenul acela prezenţa lui Dumnezeu care-i încredinţa marea misiune de a-şi elibera conaţionalii din robia egipteană (Ieşire 3). Dacă ar fi fost lipsiţi de asemenea receptivitate, profeţii, judecătorii şi celelalte personalităţi ale V. T., nu şi-ar fi putut împlini chemarea de mijlocitori între Dumnezeu şi credincioşi, de conducători ai credincioşilor pe calea indicată de către Legea dumnezeiască.

Dacă ne îndreptăm privirile spre lumea N. T. putem constata că şi aici receptivitatea duhovnicească constituie o premisă fundamentală a contactului cu mesajul evanghelic.

Simţind că chemarea adresată lor de către Iisus Hristos îşi are izvorul într-o putere de dincolo de om, Apostolii i-au dat ascultare şi au venit în jurul Lui. Simţind că Acela în slujba căruia şi-au angajat viaţa depăşeşte categoria umanului, Sfîntul Petru a făcut acea memorabilă mărturisire: „Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu" (Mt. 16, 16). Activitatea Ucenicilor după înălţarea la Cer a Domnului, activitatea lor misionară, pecetluită cu jertfa vieţii proprii; apoi strădaniile Sfinţilor, ucenicilor şi mărturisitorilor lui Hristos, activitatea miilor şi milioanelor de creştini din toate timpurile constituie o dovadă indiscutabilă despre realitatea receptivităţii duhovniceşti. Numai experienţa faptului că în activitatea lor ei împlinesc o chemare încredinţată de către Dumnezeu însuşi i-a întărit în încordările lor de a introduce în circuitul vieţii lumină din lumina Mîntuitorului şi putere din puterea Lui.

Din cele spuse ne putem da seama şi despre necesitatea şi utilitatea pentru credincioşi a receptivităţii duhovniceşti.

Sensibilitatea duhovnicească ne ajută să ne orientăm spre dimensiunea cea mai profundă a realităţii, spre Dumnezeu. E ca o busolă care, oricît de acoperit ar fi cerul, oricît de mari valurile, oricît de ameninţătoare furtunile, arată mereu, corăbierului direcţia spre care trebuie să se îndrepte. Oricît de mari ar fi greutăţile vieţii, oricît de încurcate întîmplările ei, oricît de împovărătoare sarcinile ce ne revin, receptivitatea duhovnicească ne pune în posibilitatea de a simţi prezenţa tainică a lui Dumnezeu, gata în orice împrejurare să ne ajute în sensul voit de El.

Receptivitatea religioasă ne ajută ca la lectura Sfintei Scripturi să nu rămînem la suprafaţă, să nu ne concentrăm asupra cuvintelor şi frazelor, ci să pătrundem mai adînc, să sesizăm duhul ei dătător de viaţă. Prin mijlocirea unei asemenea receptivităţi ne putem da seama că sensul Sfintelor Taine nu se epuizează în dimensiunea lor externă, dar că partea lor materială nu-i decît vehicolul unei realităţi mai adînci, a realităţii harice care ni se împărtăşeşte de către Iisus Hristos însuşi. În temeiul aceleiaşi receptivităţi, predica depăşeşte pentru credincioşi rostul unei cuvîntări obişnuite, ea situîndu-se printre mijloacele de care Domnul se slujeşte pentru a ne împărtăşi lumină, învăţătură şi îndemnuri izbăvitoare. Receptivitatea despre care vorbim ne fereşte de eroarea de a vedea în icoanele sfinte doar nişte simple tablouri. Sensibili la realităţile duhovniceşti, credincioşii văd în zugrăvirile bisericeşti locuri în care cei înfăţişaţi într-însele ne pot împărtăşi într-un fel, sau altul, ajutor pentru viaţa noastră creştinească.

Vom mai adăuga că pentru credinciosul sensibil faţă de cele duhovniceşti, slujbele sfinte, rugăciunile personale sau în comun, obiectele cultice, constituie ca un fel de scară pentru a urca spre cele înalte. Cu un cuvînt, receptivitatea duhovnicească ni se înfăţişează ca o condiţie neapărat trebuitoare pentru fiinţarea şi dezvoltarea vieţii noastre de credinţă şi evlavie.

Vorbind despre mijloacele menite să întărească receptivitatea duhovnicească va trebui să spunem că acestea sînt la îndemîna fiecăruia dintre noi.

Cel ce şi-a format deprinderea de a-şi găsi timp de reculegere şi concentrare în meditaţie şi rugăciune va avea bucuria să constate cum i se intensifică şi cum

i se dezvoltă sensibilitatea duhovnicească. Concentrarea puterilor sufletești și păstrarea lor chiar numai și pentru un timp scurt în contact cu realitățile duhovnicești, cu Dumnezeu, lasă urme adînci în ființa noastră. Urmele acestea nu sînt ceva pasiv, ci ele cuprind într-însele tendința de a se actualiza, de a se repeta, asigurînd astfel o normală respirație duhovnicească a credinciosului.

În aceeași direcție influențează și slujbele sfinte capacitatea noastră de comunicare cu sfera duhovnicească. Rugăciunile în comun asigură o ambianță de trăire în contact cu Dumnezeu nu a unuia singur, ci a întregii comunități. Faptul poate dilata sensibilitatea noastră religioasă în așa măsură că într-însa putem cuprinde nu numai pe Dumnezeu, dar și pe ceilalți credincioși. Slujbele în comun ne pun în condiția de a înțelege că fiecare dintre noi venim în contact cu Dumnezeu, nu numai întrucît sîntem ființe individuale, ci, și întrucît sîntem frați cu ceilalți.

Lucrul acesta se vede cu maximă claritate atunci cînd primim Sfînta Împărtășanie. Primirea Tainei se face individual dar împreună cu noi se împărtășesc și ceilalți credincioși, aducîndu-se astfel la expresie adevărul că fiecare se împărtășește de Hristos nu numai în calitate de credincios individual dar și în calitate de frate cu ceilalți credincioși.

Lectura Sfintei Scripturi, cinstirea icoanelor, practicarea poruncilor dumnezeiești constituie de asemenea mijloace menite să păstreze și să dezvolte sensibilitatea noastră duhovnicească.

Din nefericire, nu puține sînt piedicile care stau în calea bunei funcționări și dezvoltări a receptivității duhovnicești. Principala piedică este păcatul, care înseamnă, în fond, desprinderea de comuniunea cu Dumnezeu și cu semenii, pe de o parte; iar pe de alta, înseamnă întoarcerea și axarea vieții pe dorințele, ambițiile și interesele egoiste. Păcatul ca exagerată preocupare de sine, sau sub orice altă formă s-ar manifesta, tocește sensibilitatea inimii, diminuează pînă la desființare receptivitatea duhovnicească. În Predica de pe Munte, Mîntuitorul ne arată că numai cei curați cu inima vor vedea pe Dumnezeu (Mt. 5, 8).

Oponența față de păcat, evitarea lui sau în caz de prihănire, înlăturarea acestuia prin căință și reintegrarea în circuitul vieții sănătoase constituie condiție esențială a păstrării unei receptivități vii față de chemările lui Dumnezeu adresate fiecăruia dintre noi și tuturor credincioșilor, prin mijloacele de care am amintit mai înainte.

III

Fără dezvoltarea simțirii pentru realitățile duhovnicești, nici un credincios dintre noi nu poate duce o viață creștinească sănătoasă. După cum simțurile bolnave împiedică contactul normal cu realitățile înconjurătoare și împiedică formarea unor noțiuni clare despre ele, la fel receptivitatea religioasă cariată de păcat împiedică contactul cu realitățile duhovnicești și diformează viața evlavioasă.

Receptivitatea spirituală sănătoasă ne deschide sufletul pentru chemările pe care Domnul ni le adresează prin cuvintele Scripturii, prin slujbele sfinte, prin Taine, precum și prin felurite întîmplări din viața noastră, a Bisericii și din largul lumii.

Hristos Domnul e mereu în mijlocul nostru cu ajutorul și cu revendicările Lui față de noi. Să nu ne închidem inimile față de chemările ce ne adresează. Să ne ascuțim sensibilitatea duhovnicească pentru a înțelege ce anume voiește de la noi în situația dată. Să-i ascultăm poruncile, să medităm cu grijă asupra lor și să ne străduim a le converti în fapte de viață.

Parabola ne spune că unii dintre cei chemați la ospăț, au refuzat sub diferite pretexte să dea ascultare poftirii ce li s-a făcut. Alții, însă, s-au nevoit întru împlinirea invitației. Dar și printre aceștia s-a aflat unul care nu se îmbrăcase în haină de nuntă.

Să nu urmăm pilda celor ce au refuzat chemarea la ospăț, ci să-i urmăm pe cei ce au primit invitația. Cu atît mai mult, cu cît participarea la ospăț, adică contactul și acceptarea darurilor duhovnicești pe care Hristos Domnul ni le pune la-ndemînă prin mijlocirea Sfintei Sale Biserici, nu înseamnă o slăbire, ci dimpo-

trivă o sporire a puterilor noastre. Precum ospăţul obişnuit ne întăreşte puterile fizice, la fel ospăţul cel duhovnicesc ne sporeşte, ne întăreşte puterile spirituale, cel puţin tot atît de necesare pentru viaţa noastră, ca şi cele fizice.

Să facem dară, să tacă în noi, măcar la soroace anume rînduite — grijile şi preocupările legate de viaţa cotidiană şi să ne deschidem inima, primitoare, pentru glasul lui Hristos, care ne cheamă la ospăţul harurilor şi darurilor Sale.

Să cultivăm receptivitatea duhovnicească faţă de dumnezeiescul mesaj al Evangheliei.

Să îmbrăcăm haina de nuntă a unei vieţi vrednice de cinstea de a ne afla printre cei chemaţi la ospăţul Stăpînului, Căruia i se cuvine slavă, cinste şi închinăciune în veci.

Pr. prof. *D. Belu*

IZBĂVIRE ŞI JERTFĂ

„Şi trecînd El (Iisus) dincolo, în ţinutul Gadarenilor, L-au întîmpinat doi demonizaţi, care ieşeau din morminte, foarte cumpliţi, încît nimeni nu putea să treacă pe calea aceea" (Mt. 8, 28).

Sfîntul Evanghelist Matei, într-o pericopă a Evangheliei sale, relatează că doi oameni au ajuns într-o cumplită nenorocire. Din pricina păcatelor sau singur Dumnezeu ştie, au fost împresuraţi de cel rău, care a pus totală stăpînire pe ei, încît în amărăciunea lor erau numai figuri omeneşti, de-o spaimă grozavă la înfăţişare şi nemaifiind stăpîni nici pe judecata, nici pe voinţa şi nici pe propria lor putere.

Cu un rîs haotic, duhul rău, care era legheon, ceea ce ar corespunde la vreo 6000, îi împinge pe nenorociţii oameni capturaţi la declanşarea unei energii peste fire, peste puterea lor, făcîndu-i să-şi destrame echilibrul sufletesc, să se încaiere întreolaltă, să se zgîrie, să se taie cu pietre, să-şi rupă lanţurile şi să-şi sfarme obezile (Mc. 5), să cadă istoviţi de putere, ca morţi, sau să sugrume, ca nişte titani, pe oricine ar fi întîlnit în cale. Să strige, să ţipe cutremurător, să facă spume la gură şi peste tot, sărmanii oameni, să-şi sforţeze propria lor existenţă, pînă la nimicire, inconştienţi!

În această situaţie, locurile respective au devenit pustii, căci nimeni nu mai avea cutezanţa să treacă pe acolo.

Singur Iisus, Stăpînul vieţii, în al doilea an de activitate, după furtuna pe mare, pe care o potoleşte, se apropie de-o altă furtună şi mai cumplită, în laturea Gadarenilor.

De departe este recunoscut, însă nu de cei doi oameni împresuraţi, ci de duhurile răutăţii care-i stăpîneau şi care au început să strige: „Ce ai Tu cu noi, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu? Ai venit mai înainte de vreme ca să ne chinuieşti?" Departe de ei era o turmă mare de porci, păscînd. Iar demonii îl rugau zicînd: Dacă ne scoţi afară, trimite-ne în turma de porci. Şi El le-a zis: Duceţi-vă. Iar ei, ieşind, s-au dus în turma de porci. Şi iată, toată turma s-a aruncat de pe ţărm în mare şi a pierit în apă" (Mt. 8, 29—32).

Deci pentru preţul a două sau chiar al unui singur suflet, Iisus a acceptat o astfel de jertfă!

Se poate oare ca Iisus, Cel care a adus numai bucurii între oameni, înmulţind vinul (In. 2), pîinea şi peştii (Mt. 14), binecuvîntînd semănăturile, vindecînd tot felul de boli (Mt. 4, 23) şi aducînd din nou în viaţă pe unii morţi (Lc. 7; Mc. 5; şi In. 11), să îngăduie de astă dată o asemenea pagubă în avutul oamenilor, prin minunea Sa?!

Într-adevăr, la prima vedere, faptul dă de gîndit! Şi totuşi, lucrurile s-au petrecut întocmai! Iisus, vindecînd pe doi oameni care erau chinuiţi de miile de demoni, care-i stăpîneau, a îngăduit un preţ, o jertfă pentru această supremă izbăvire! A fost o încercare grea pentru acei locuitori care pînă atunci duceau spaima locurilor respective, din cauza celor doi posedaţi de vrăjmăşia satanei.

O jertfă! Iată ce aşteaptă Dumnezeu de la om pentru om, în anumite situaţii de grea cumpănă şi cînd mai presus de toate cele trecătoare, al căror preţ este variabil, aşteaptă să sacrificăm ceva în plus şi nu pentru El, Dumnezeul nostru, ci pentru salvarea omului, a sufletului, valoarea eternă şi mai presus decît toată lumea aceasta şi pentru care El însuşi s-a jertfit.

Omul constituie într-adevăr o valoare în sine, sau cum se spune: este cel mai de preţ capital. Toate celelalte bunuri, indiferent de etalonul lor, au o valoare limitată şi dependentă, în funcţie de om şi de necesitatea şi utilitatea lui. Toate sînt valori amorţite, cărora, omul, prin puterea propriei sale vieţi, le acordă preţul de mai multă sau mai puţină importanţă. Odată pierdute, ele, bunurile, se pot reface, se pot spori prin forţa, inteligenţa şi capacitatea de acţiune a omului, care are nu numai cugetare, ci şi un dinamism vital, echilibrat de gîndirea lui suverană.

Dacă restaurăm comori de artă, părăginite, sau refacem bunuri istorice nimicite, pe omul pierdut, această valută imensă, nu-l mai putem dobîndi. Singur Dumnezeu îl mai poate restaura, prin Iisus Hristos, Domnul şi Mîntuitorul nostru. Pentru noi oamenii, omul numai o dată se naşte, există şi poate el însuşi să producă valori, consacrîndu-şi braţele şi mintea unui îndatorat destin de creaţie şi efort uman.

De aceea, Mîntuitorul, prin Evanghelia Sa, prin această întîmplare zguduitoare, a arătat oamenilor dintotdeauna şi a indicat totodată, că pentru salvarea unui om nici o jertfă nu-i prea mare!

Sînt familii şi indivizi care, confruntaţi cu anumite încercări extreme, în disperarea lor şi-a dragostei de viaţă, ar da totul, numai să poată fi ajutat şi salvat omul în cauză. De cîte ori, în relaţia iubirii care ne leagă pe unii de alţii, nu se aud cuvinte ca acestea: „Aş da tot ce am numai ca să-mi pot salva copilul, soţul, soţia" etc. Sau în alte cazuri, ecouri de amărăciune şi resemnare, cu un final sumbru: „Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă, numai să scape...".

Şi atunci, revenind la acei locuitori din ţinutul Gadarenilor, rămînem totuşi surprinşi de atitudinea lor lipsită nu numai de credinţă şi de respect faţă de un mare Binefăcător, dar ignorînd doi oameni care dintr-o suferinţă egală cu moartea, au fost făcuţi sănătoşi, atitudinea Gadarenilor e total şi neumanitară. Desconsiderînd efectul pozitiv al prezenţei divino-umane, îl ruga pe Iisus să se ducă de la ei. Tulburaţi apoi pînă la furie, pentru pierderea încercată, nu acceptă nici un gînd de jertfă pentru cei vindecaţi. Nu vor să fie solidari cu bucuria tămăduirii omului care, ori din ce unghi ar fi privit, rămîne totuşi în centrul atenţiei generale, pentru toate veacurile: Omul a fost salvat!

Şi aici, doi oameni care au fost spaima oamenilor şi a locurilor din jur, pentru că erau detronaţi de cel rău, din starea de stăpîni ai făpturilor şi coborîţi sub nivelul animalelor, au fost ridicaţi de Iisus la cinstea cea dintîi cu întruparea. Li s-a redat integritatea gîndirii, au fost făcuţi sănătoşi, dîndu-li-se din nou posibilitatea de-a se încadra în ritmul social al vieţii lor. Erau acum valori în sine, capabili din nou să producă ei înşişi valori pentru ei şi pentru semenii lor. O adevărată restaurare umană! Şi aceasta e marea bucurie pe care n-o poate trăi decît cel care se desface din lanţurile egoismului şi în perspectiva iubirii dezinteresate, intuieşte triumful binelui asupra răului, în strigătul umanitar al tuturor veacurilor.

În lumina credinţei, omul are nu numai o valoare care depăşeşte preţul tuturor lucrurilor trecătoare, ci are şi o valoare eternă, pentru că pe lîngă trupul supus regulilor de transformare a materiei, mai are şi sufletul nemuritor, prin care trăieşte veşnic. De aceea, în alte împrejurări, Mîntuitorul va evidenţia valoarea integrală a făpturii umane, zicînd: „Ce-i va folosi omului, dacă va cîştiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?" (Mt. 16, 26). Acest suflet, care constituie esenţa minunatei

creaturi care este omul, a fost, în cazul relatat, capturat de „legheonul" de demoni, încît cei doi îndrăciți din laturea Gadarei, au ajuns cu trupurile lor într-o hăituială mai cumplită decît două bărci fără cîrmaci, surprinse de furia valurilor și care se izbesc una de alta și de tot ce le stă în cale, pînă la distrugere.

E bine știut că și în ordinea celui mai avansat progres tehnic, o navă maritimă, aeriană sau cosmică, oricît ar fi de bine dotată, cu cea mai perfectă aparatură, dacă nu e sub controlul permanent și dirijarea omului integru, sfîrșitul nu poate fi decît catastrofal. Nu putem lipsi bunurile materiale și însăși viața, de prezența și controlul omului, în cele două componente ale vieții sale; trup și suflet. Omul rămîne superior oricăror valori, și necesar ordinei lucrurilor dintotdeauna.

Iată de ce, Mîntuitorul a acordat atîta atenție și atîta preț sufletului omenesc și peste tot omului, în toată integritatea lui. Și de aceea, Iisus a descătușat cele două suflete din chingile satanei, pentru ca să fie izbăvite nu numai cîțiva ani din restul vieții lor, ci pentru a fi liberi și aici și dincolo de veacuri.

Să luăm aminte! Omul trebuie tratat ca om, oricine ar fi și mai ales în suferința lui trebuie ajutat, mai presus de orice sacrificiu. Numai atunci am înțeles valoarea omului cu adevărat și numai atunci putem spune că făcînd aceasta, am primit pe însuși Iisus Hristos Omul și Dumnezeu, în inima noastră. Amin.

Preot *Nichifor Todor*

PREDICĂ LA ÎNĂLȚAREA SF. CRUCI

„Crucii Tale ne închinăm Stăpîne, și sfîntă Învierea Ta o lăudăm și o mărim".

Viața noastră este o taină care cuprinde la rîndul ei un număr mare de alte taine. La unele aflăm răspunsul în urma strădaniei minții noastre, la altele nu-l aflăm, oricît ne-am strădui.

Dar la taina vieții există un răspuns, o cheie care o descifrează — dacă privim lucrurile cu ochii credinței, și așa le și privim — și această cheie ne este oferită de un cuvînt al Sf. Evanghelist Ioan: „Dumnezeu este iubire" (Ioan 4, 8). Acum ne este ușor să înțelegem, chiar cu rațiunea noastră relativă și limitată, deoarece știm că iubirea este creatoare și expansivă. Ea este manifestată în afară.

De aceea Dumnezeu — din iubire — a creat lumea și pe om.

Dar între tainele pe care le întîlnim în viața noastră se află și Sf. Cruce. Într-adevăr semnul crucii este o taină! Ni se pare că știm destule lucruri despre aceasta dar adevărul este că nu știm decît puțin.

Știm doar că semnul crucii este bineplăcut lui Dumnezeu. Dar dintre toate semnele posibile, de ce tocmai acesta îi este Lui plăcut, nu știm.

Că acest semn este bineplăcut lui Dumnezeu, o vedem cu evidență dacă ne apropiem mai mult de istoria sau de „biografia" — dacă putem zice așa — a Sf. cruci. Aceasta începe nu odată cu crearea omului, ci înainte. Sfinții Părinți spun că istoria crucii începe din veșnicia care a precedat facerea lumii, căci ea a existat în planul veșnic al lui Dumnezeu privind lumea ce urma să o facă. Acest lucru se confirmă la crearea omului, căci Dumnezeu îl face în formă de cruce.

Și în Vechiul Testament se mai vede și din alte împrejurări că era plăcut acest semn înaintea lui Dumnezeu, căci prin el Atoateținitorul își manifesta puterea Sa.

Așa a fost în cazul lui Moise care a biruit pe amaleciți în timpul peregrinării evreilor în pustie — rugîndu-se lui Dumnezeu cu mîinile ridicate în formă de cruce.

Şi tot în timpul aceleiaşi peregrinări de 40 de ani, la un moment dat, cînd poporul nu mai avea apă să bea şi se afla în preajma unui lac cu apă sărată, la descoperirea lui Dumnezeu, Moisi a aruncat un lemn în apă — în care Sf. Părinţi văd preînchipuirea crucii prin puterea ce s-a arătat întru el — şi apele s-au îndulcit încît poporul a fost astfel salvat din acea situaţie critică.

Dacă însă în faţa lui Dumnezeu acest semn era bineplăcut, în faţa oamenilor era tocmai invers. Oamenii, necunoscînd rînduielile lui Dumnezeu datorită depărtării lor de Părintele ceresc, au ajuns cu timpul — şi aceasta şi pe vremea Mîntuitorului Hristos — să considere crucea drept obiect de batjocură. De aceea l-au şi răstignit pe Mîntuitorul pe cruce pentru ca să-L batjocorească şi mai mult. Dar Dumnezeu tocmai prin acceptarea ca Fiul Său să moară pe cruce, tocmai prin aceasta a reabilitat acest semn. Fiul Său cel iubit moare pe cruce — semnul iubit de Dumnezeu, crucea devenind altar de jertfă, ca un fel de obiect mijlocitor pentru împăcarea omului cu Dumnezeu, căci ştim că ori de cîte ori poporul îşi cunoştea păcatul şi voia să se împace cu Dumnezeu, sau să se roage Lui sau să-I ceară ceva, aducea jertfe *pe un altar*. De la Mîntuitorul Hristos înainte, crucea a devenit şi real şi simbolic altarul oricărei jertfe.

De aceea în partea de răsărit a Sf. mese din altarul bisericii ortodoxe, se află întotdeauna Sf. Cruce a Domnului Hristos, de aceea orice jertfă adusă oriunde şi oricînd lui Dumnezeu direct sau prin semeni — ca ajutor dat acestora — nu trebuie disociată de sf. cruce, ci dimpotrivă legată direct, fie făcînd semnul sf. cruci cu mîna, cînd aducem jertfa noastră la sf. altar (o lumînare, un ban, un prinos din roadele pămîntului), fie avînd-o în suflet adusă cînd facem către aproapele nostru orice fel de dăruire.

Mergînd mai departe pe firul istoriei sf. cruci, descoperim puterea pe care aceasta o manifestă, putere ce o ia din Învierea lui Hristos. Căci aşa cum nu-L putem despărţi pe Domnul Hristos de cruce, aşa nu putem despărţi crucea de Înviere, deoarece din Înviere ea îşi trage puterea, Învierea Domnului fiind izvorul oricărei puteri şi forţe.

De aceea Sf. Pavel spune că „crucea este puterea lui Dumnezeu" (I Cor. 1, 18), pentru noi cei credincioşi, de aceea în icoanele în care este reprezentată Învierea Domnului, Îl vedem întotdeauna pe Mîntuitorul cu crucea biruinţei în mînă.

Aşa cum spuneam şi cu alt prilej, crucea prin dimensiunile şi semnificaţiile ei ne duce cu gîndul atît la începutul timpului cît şi la sfîrşit. La început, am văzut cum şi care este locul crucii în istoria mîntuirii. Iar la sfîrşit, ne arată cum, Sf. Evanghelist Matei care ne arată cum Mîntuitorul, vorbind despre semnele sfîrşitului, la cererea sf. apostoli, spune că înaintea judecăţii viitoare, se va arăta pe cer semnul Fiului Omului, adică sfînta şi de viaţă făcătoarea cruce.

Pentru toate aceste motive, crucea a fost întotdeauna în mare cinste la creştini, ea arătîndu-şi puterea în istorie, după rînduiala lui Dumnezeu, aşa cum a fost în cazul împăratului Constantin cel Mare, în sec. IV al erei noastre care, aflîndu-se în preajma unei grele bătălii cu un adversar (Maxenţiu) pentru ocuparea tronului Bizanţului a văzut pe cer semnul sf. cruci cu inscripţia: „Întru acest semn vei învinge". Şi într-adevăr, cum raportează tradiţia, făcînd steaguri în formă de cruce şi ţinînd acest semn în mare respect a învins, fapt care a determinat pe împărăteasa Elena, mama sa, să meargă la Ierusalim, să caute crucea Domnului Hristos. N-a fost lucru greu căci ştia unde să meargă: pe Golgota. Şi făcînd săpături a găsit acolo mai multe cruci, căci în acel loc — aflat afară de oraş ca să nu se întineze oraşul — se făceau execuţiile nelegiuiţilor, deci era firesc să fi fost găsite mai multe cruci şi nu numai cele trei menţionate în Sfintele evanghelii.

Dar Dumnezeu a intervenit iarăşi şi în timpul lucrărilor, una din cruci, atingîndu-se de nişte oseminte a făcut minunea unei învieri a unui om ce-şi găsise sfîrşitul acolo, şi aşa, ne spune Sf. Tradiţie, s-a aflat care a fost cu adevărat crucea Domnului Hristos. Bineînţeles că în urma unei astfel de descoperiri, ne imaginăm ce sfînt entuziasm a cuprins inima fericitei Elena şi inimile tuturor celor ce erau cu ea.

Astfel, au început a zidi acolo o biserică, precum şi în Ierusalim, şi crucea a fost purtată cu mare alai în procesiune festivă prin cetate, evenimentul fiind sărbătorit cu aceeaşi bucurie şi la Constantinopol, ea punîndu-se la vedere pe turlele lăcaşurilor de rugăciune, fapt în urma căruia cinstirea dată sf. cruci de către creştini a crescut şi mai mult, căci după acest eveniment s-au alcătuit acatiste, cîntări, laude şi rugăciuni care fac parte din cultul nostru ortodox pînă în ziua de astăzi.

Purtarea sf. cruci în procesiune cu mare alai se recapitulează şi se vede pînă azi în ritualul scoaterii Sf. cruci la sfîrşitul utreniei sărbătorii.

Prin acest lucru crucea a intrat profund în viaţa de zi cu zi a credincioşilor, marcîndu-le existenţa spirituală, de la botez şi pînă la moarte şi în multe alte împrejurări. Astfel creştinii o ţin în case, se însemnă cu acest semn dimineaţa, la începutul zilei, cînd pleacă într-o călătorie, cînd încep o muncă, ori de cîte ori se închină sau cer ceva de la Dumnezeu sau îi aduc laudă. Ei fac semnul sf. cruci cu toată cuviinţa şi respectul deoarece ştiu că este semn bineplăcut lui Dumnezeu, căci numele lui Dumnezeu este nedespărţit de semnul crucii, de aceea cînd fac acest semn, ei nu-l fac oricum, ci numai în numele lui Dumnezeu cel în Treime slăvit, în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sf. Duh, făcînd prin aceasta şi cea mai scurtă dar foarte importantă mărturisire de credinţă.

În viaţa credinciosului crucea este un punct ferm de sprijin în situaţii dificile, armă împotriva ispitelor şi vrăjmaşului, prilej de încredere în Dumnezeu, de bucurie şi înălţare spirituală.

De aceea, iubiţi credincioşi, ca şi pînă acum, mai departe, cu rîvnă sporită şi credinţă întărită să avem în cinstire semnul Sf. cruci, aşa cum l-au avut în cinste toţi creştinii de pînă la noi, părinţii şi înaintaşii noştri, sfinţii Bisericii, şi să-L lăudăm pe Mîntuitorul nostru cu cuvintele care au ajuns pînă la noi şi pe care le cîntăm la slujba sărbătorii: „Crucii Tale ne închinăm Stăpîne şi sfîntă Învierea Ta o lăudăm şi o mărim". Amin.

Pr. *Teodor Damian*

PREDICĂ LA SFINŢII IERARHI IOREST ŞI SAVA, MITROPOLIŢII TRANSILVANIEI

În firea fiecărui om există tendinţa de a admira tot ce este măreţ, sublim şi înălţător. Fiecare din noi cinsteşte şi apreciază un profesor căruia îi datorează formaţia sa intelectuală, ori un alt semen al său cu calităţi deosebite. Fiecare neam îşi are în mare cinste eroii săi, fie că este vorba de mari conducători sau apărători ai independenţei ţării respective, fie de oameni de înaltă cultură care au contribuit la progresul material şi spiritual al ţării căreia îi aparţin ori a omenirii întregi. Aşa se întîmplă şi în domeniul vieţii spirituale, căci şi Biserica îşi are proprii „eroi", oameni care prin viaţa lor aleasă şi prin faptele lor de excepţie au îndrumat pe semenii lor pe drumul slujirii lui Hristos şi L-au mărturisit prin iubire faţă de semeni şi prin îndeplinirea întocmai a preceptelor Sale.

În fiecare zi liturgică, în cadrul slujbelor vecerniei şi utreniei, elogiem prin imne şi cîntări duhovniceşti pe acei oameni bineplăcuţi lui Dumnezeu, care, pentru frumuseţea morală a vieţii lor, pentru înălţimile duhovniceşti pe care le-au atins, au devenit „prieteni" şi „casnici" ai lui Dumnezeu, fapt pentru care Biserica i-a trecut în rîndul aleşilor Săi, adică între *sfinţi*. Bucurîndu-se de această cinstire sau venerare din partea credincioşilor, Biserica a instituit zile de sărbătoare în amintirea lor, îndeosebi în ziua trecerii lor la cele veşnice; în numele lor s-au ridicat lăcaşuri de închinare, chipurile lor împodobesc bisericile şi casele credincioşilor, iar mulţi dintre creştini poartă nume de sfinţi ca patroni şi ocrotitori. Cu toţii îi invocăm în rugăciunile noastre ca mijlocitori înaintea Tatălui ceresc.

Există între creștini părerea greșită că este „sfînt" numai cel înzestrat cu puterea de a face minuni sau numai pustnicul retras de lume, în singurătate, iar alții cred că sfînt ar fi numai omul fără de păcat, după cum unii creștini — de alte confesiuni — nesocotesc cu totul cinstirea sfinților. Toate aceste păreri sînt greșite, căci istoria ne arată că în decursul veacurilor au trăit mii de ființe necunoscute care n-au săvîrșit minuni și care nu s-au retras de lume, ci au trăit în mijlocul ei, dar totuși, prin viața lor aleasă, prin rugăciune, muncă și fapte alese, au ajuns pe culmile sfințeniei. Sf. Fecioară Maria, de pildă, n-a făcut minuni, în afară de faptul — care trebuie considerat ca o minune — al nașterii celei mai presus de fire a lui Dumnezeu-Omul Iisus Hristos. Marii Părinți ai Bisericii n-au făcut minuni în sensul obișnuit al cuvîntului, doar dacă nu considerăm ca minune faptul că prin scrisul și prin cuvîntul lor înflăcărat au izbutit să schimbe mentalități și moravuri învechite și să aducă noi suflete la Hristos. Se știe apoi că nu toți aceia care au trăit retrași de lume au ajuns pe culmile desăvîrșirii morale sau ale sfințeniei. Iar a spune că sfînt este numai cel fără de greșeală, înseamnă a face noi înșine o greșeală, căci este lucru știut că fiecare om este supus păcatului de la leagăn și pînă la mormînt. Să ne gîndim la Saul din Tars, care din prigonitor al Bisericii lui Hristos a devenit apostol, la Maria Egipteanca și la alte femei păcătoase care, prin pocăință și rugăciune, au urcat pe treptele sfințeniei. Așadar, putem spune că sfinții au fost oameni ca și noi, supuși păcatului, dar care, după ce L-au cunoscut îndeaproape pe Mîntuitorul, L-au mărturisit prin viața lor de fiecare zi, cu tot sufletul și cu toată puterea ființei lor și au revărsat apoi cu prisosință toată iubirea de care erau capabili asupra semenilor lor, prin fapte de ajutorare și de conlucrare creștinească.

În mod obișnuit, în calendarul creștin ortodox sînt trecuți ca sfinți — fie că este vorba de martiri, mărturisitori, ierarhi sau cuvioși — îndeosebi cei care s-au învrednicit de această înaltă cinstire duhovnicească în primele veacuri creștine, proveniți din lumea creștină greco-romană sau orientală. Dar de atunci încoace, o serie de Biserici ortodoxe naționale (greacă, rusă, sîrbă sau bulgară) au hotărît să treacă în rîndul sfinților și credincioși din propriul lor neam care, prin viața și activitatea lor, au contribuit la propășirea Bisericii respective. Același lucru l-au făcut și credincioșii români. Evlavia populară a atribuit cununa sfințeniei unor călugări cu viața deosebită, cum au fost Nicodim de la Tismana sau Daniil Sihastru de la Voroneț, fără ca să cunoaștem vreo hotărîre oficială de „canonizare", adică de trecere a lor în ceata sfinților, luată de conducerea Bisericii. Abia în anul 1950, Sf. Sinod al Bisericii noastre a hotărît să fie trecuți în calendarele ortodoxe românești și cîțiva ierarhi, călugări și credincioși din neamul nostru. Între aceștia se numără și Sfinții Ierarhi și Mărturisitori Ilie Iorest și Sava Brancovici, mitropoliții Transilvaniei, prăznuiți în fiecare an în ziua de 24 aprilie. Canonizarea lor s-a făcut în Alba Iulia, orașul în care au păstorit, în anul 1955.

Este firesc să ne întrebăm: cărui fapt se datorează cinstea deosebită de care s-au învrednicit acești doi mitropoliți ai Ardealului din veacul al XVII-lea? Prin ce merite au ajuns să stea în apropierea lui Dumnezeu, să fie considerați „prieteni" și „casnici" ai Săi și să mijlocească, prin rugăciunile lor, harul și ajutorul lui Dumnezeu pentru noi, urmașii păstoriților lor de acum trei veacuri? Să ascultăm pe scurt „curgerea" vieții lor pămîntești, pentru a ne convinge că s-a lucrat cu înțelepciune cînd au fost puși în rîndul aleșilor lui Dumnezeu.

Sf. Ierarh Iorest, numit din botez Ilie, s-a născut într-un sat transilvănean, pe la începutul veacului al XVII-lea; a trecut de tînăr munții și s-a așezat în mănăstirea Putna, unde a învățat carte, a fost călugărit cu numele Iorest și a fost hirotonit preot. La recomandarea domnitorului Moldovei Vasile Lupu, în toamna anului 1640 a fost ales mitropolit al Transilvaniei, fiind hirotonit arhiereu în catedrala din Tîrgoviște.

A păstorit puțină vreme în scaunul său din Alba Iulia, căci împrejurările erau cu totul potrivnice. Cu aproape un veac în urmă, principii Transilvaniei începuseră o acțiune susținută de atragere a românilor la noua confesiune calvină, urmărind prin aceasta nu numai sporirea numărului adepților ei, ci mai cu seamă deznaționalizarea credincioșilor români, altfel spus, maghiarizarea lor. Dar mitro-

politul Iorest a stat dîrz în fața acestor încercări, întărind în credință pe păstoriții lui și îndemnîndu-i să nu se lase amăgiți de nimeni. Între altele, s-a opus răspîndirii Catehismului calvinesc apărut atunci în românește. Atitudinea lui demnă, românească, a nemulțumit, însă, pe cîrmuitorii de atunci ai Transilvaniei, principele Gheorghe Rákoczy I și „superintendentul" sau cîrmuitorul calvinilor. Din dispoziția acestora, la începutul anului 1643, a fost aruncat în închisoare împreună cu unii din preoții săi, suferind umilințe și bătăi din parte dregătorilor principelui. Eliberat după nouă luni, dar numai pe baza răspunderii ce și-au asumat 24 de garanți că va plăti o mie de taleri pentru vistieria principelui, mitropolitul Iorest s-a reîntors la mănăstirea Putna. De acolo, în vara anului 1645 a plecat la Moscova pentru a solicita sprijinul țarului Rusiei, ca să poată răscumpăra pe cei 24 de garanți din Alba Iulia. Reîntors din Rusia, și-a petrecut restul vieții în mănăstirea Putna, unde s-a ocupat cu studiul, cu săvîrșirea de slujbe și poate chiar cu copierea unor manuscrise. A trecut la cele veșnice, la adînci bătrînețe, în ziua de 12 martie 1678, fiind îngropat tot acolo.

În locul său a fost ales ca mitropolit Simion Ștefan, cel care a tipărit, în 1648, Noul Testament de la Alba Iulia, prima ediție românească a acestei cărți. După moartea lui, a urmat în scaun *Sava Brancovici*. Era originar dintr-o veche familie sîrbească, stabilită de multă vreme în Ineu (jud. Arad), cu timpul românizată. Mai mulți membri ai familiei sale au fost preoți și chiar episcopi în Ineu. S-a născut în jurul anului 1620, primind din botez numele Simeon; a învățat carte în casa părintească, apoi la mănăstirea Comana din Țara Românească. A fost preot în Ineu, iar după moartea soției, a fost ales mitropolit al Ardealului, în vara anului 1656. A trecut din nou în Țara Românească, la Tîrgoviște, unde a fost călugărit sub numele Sava și hirotonit arhiereu, apoi instalat în Alba Iulia.

Deși îndelungată, păstoria lui ca mitropolit a fost mult tulburată de cîteva cotropiri turcești și unele schimbări politice petrecute în primii ani, dar mai ales de acțiunea prozelitistă calvină pe care încercau să o desfășoare printre românii ortodocși conducătorii confesiunii calvine maghiare, sprijiniți de noul principe Mihail Apaffi. Ca și înaintașul său, vlădica Sava a făcut o călătorie la Moscova, în 1668, primind ajutoare materiale din partea țarului Rusiei. Dar această călătorie într-o țară ortodoxă i-a atras multe necazuri din partea cîrmuitorilor calvini de atunci ai Transilvaniei. La scurt timp i s-au impus o serie de îndatoriri și restricții care urmăreau calvinizarea Bisericii ortodoxe românești, fiind pus sub controlul direct al superintendentului calvin maghiar din Alba Iulia. Mitropolitul a rezistat tuturor încercărilor, izbutind să-și păstreze fiii duhovnicești în dreapta credință; a făcut vizite canonice în eparhie, a hirotonit preoți și a sfințit biserici, a întreținut legături cu domnitorii și mitropoliții din Țara Românească.

Dar toată această frumoasă lucrare națională, bisericească și misionară-socială s-a încheiat în anul 1680, datorită uneltirilor unui nou superintendent maghiar. Din dispoziția principelui Mihail Apaffi, la 2 iunie 1680, s-a constituit un „scaun de judecată" de 101 persoane, mai ales calvini maghiari, care, pe temeiul legiuirilor feudale ale Transilvaniei de atunci, l-a înlăturat pe Sava din scaun. A fost aruncat în închisoare, iar bunurile sale (mai ales cărți), aflate în Alba Iulia și Sibiu, au fost confiscate. Cîțiva cronicari maghiari și sași relatează o parte din suferințele îndurate de bătrînul mitropolit în închisoare. A fost eliberat numai în urma intervenției domnitorului Șerban Cantacuzino al Țării Românești. Bătrîn și bolnav, mitropolitul Sava s-a săvîrșit din viață în cursul lunii aprilie 1683.

*

Suferințele celor doi ierarhi și mărturisitori Iorest și Sava au impresionat nu numai pe contemporanii lor, ci și pe urmași. Jertfa lor, statornicia lor în dreapta credință, au avut o influență hotărîtoare asupra credincioșilor pe care-i păstoreau. Ce s-ar fi întîmplat cu neamul nostru, cu românii transilvăneni de acum trei veacuri, dacă acești doi vlădici ar fi cedat stăruințelor depuse pe lîngă ei de cîrmuitorii calvini de a-și părăsi credința strămoșească și de a îmbrățișa calvinismul? Desigur, ar fi făcut același lucru și credincioșii rămași fără păstor, care ar fi fost nu numai calvinizați, ci în scurtă vreme deznaționalizați. Pier-

derea credinței aducea cu sine pierderea numelui de român, ar fi dus la înstrăinarea credincioșilor noștri de neamul din care se trăgeau. Ce s-ar fi întîmplat cu preoții și credincioșii din Țara Românească dacă ar fi auzit că domnul lor, Constantin Brîncoveanu, ar fi acceptat propunerea sultanului de-a îmbrățișa religia islamică sau mahomedană? Ce efect distructiv ar fi avut o asemenea apostazie în sufletul credincioșilor români care-l știau pe Brîncoveanu ca un domn creștin, ctitor de lăcașuri sfinte în țara sa și în afara hotarelor ei! Oare sultanul n-ar fi fost ispitit să ceară „islamizarea" tuturor creștinilor din Țara Românească, din moment ce însuși conducătorul lor a dovedit că este lipsit de voință și că însăși credința lui este șovăielnică? Dar domnul român a preferat să piardă totul, a preferat să-și vadă pe cei patru feciori uciși de călău în fața lui și apoi să fie ucis el însuși, în ziua de Sîntamărie din anul 1714, dar n-a părăsit ce avea mai de preț: credința în Dumnezeu. Ca și cei doi ierarhi prăznuiți astăzi, Brîncoveanu și-a pus sufletul pentru neamul său pe care l-a salvat de la pieire.

Viața celor doi mari ierarhi trebuie să fie o pildă vie și mereu prezentă în sufletul nostru. Marea iubire pe care au arătat-o față de semenii lor să ne fie pildă de iubire față de aproapele, pildă de jertfelnicie pentru binele obștesc și pentru neamul nostru românesc. Înaltul lor patriotism să ne stea mereu la inimă, pentru ca și noi, după puterile noastre, să lucrăm pentru binele semenilor noștri, al poporului și al patriei, pentru ca să se facă tot mai mult simțită dragostea între oameni, pentru ca pacea și buna înțelegere să se așeze tot mai temeinic în lumea întreagă.

Pr. Prof. *Mircea Păcurariu*

SFATURILE EVANGHELICE

Căile mîntuirii arătate de Mîntuitorul Hristos sînt două: calea poruncilor și calea sfaturilor evanghelice.

Calea poruncilor este obligatorie pentru fiecare credincios care dorește să moștenească împărăția cerurilor. Cea mai mare dintre toate poruncile este porunca iubirii: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din tot cugetul tău. Aceasta este întîia și cea mai mare poruncă; iar a doua, asemenea acesteia: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți" (Mt. 22, 37—38). În aceste două porunci se cuprind toate celelalte, începînd cu cele ale Decalogului. Poruncile pretind creștinului săvîrșirea binelui necesar pentru mîntuire.

A doua cale este cea a *sfaturilor evanghelice*, cale lăsată la libertatea fiecărui creștin dornic de desăvîrșire, preocupat permanent de mîntuirea sufletului său. Se numesc *sfaturi*, spre deosebire de porunci, pentru că ele nu sînt obligatorii, ci sînt legate de liberul consimțămînt al fiecăruia, în timp ce poruncile sînt obligatorii pentru toți creștinii. Calea poruncilor asigură creștinului mîntuirea, iar cea a sfaturilor desăvîrșirea.

Sfaturile evanghelice sînt trei și anume:

1. Sărăcia de bunăvoie;
2. Fecioria sau castitatea;
3. Ascultarea sau supunerea.

Cei care doresc și se hotărăsc să trăiască după aceste trei sfaturi toată viața lor, formează o comunitate și un mod de viață deosebit, care poartă numele de cinul monahal sau călugăresc.

Asupra sfaturilor evanghelice și asupra misiunii călugărești în sînul Bisericii aș vrea să vă vorbesc în cele ce urmează.

*

După cum știm din Sfînta Evanghelie, cînd Mîntuitorul și-a chemat ucenicii să-l urmeze, le-a zis: „Cel ce iubește pe tată ori pe mamă mai mult decît pe

mine, nu este vrednic de mine; cel ce iubește pe fiu ori pe fiică mai mult decît pe mine, nu este vrednic de mine. Și cel ce nu-și ia crucea și nu-mi urmează mie, nu este vrednic de mine. Cine ține la viața lui o va pierde, iar cine-și pierde viața lui pentru mine, o va dobîndi" (Mt. 10, 37—39).

Este adevărat că iubirea față de Dumnezeu poate fi trăită și poate să rodească și în viața credincioșilor căsătoriți, care, în această stare, se silesc cu toată familia lor, să viețuiască după voia lui Dumnezeu. Însă cel ce voiește să urmeze numai pe Hristos, trebuie să fie liber de orice grijă pămîntească și în această libertate să-și consacre întreaga ființă, toate forțele sale slujirii lui Hristos în Sfînta Biserică. Așa poți păși pe urmele Mîntuitorului, adică să-ți trăiești viața așa cum a trăit-o și Iisus Hristos pe pămînt.

Această imitare a lui Iisus în viața monahală se concentrează în cele trei voturi monahale amintite, opuse celor trei pofte care caută să ne înrobească (cf. I Ioan 2, 16): pofta ochilor, adică robia față de bunurile materiale; pofta trupului, adică dorința după plăcerile trupești și trufia vieții, adică mîndria, care se află în fruntea celor șapte păcate capitale. Acestea trebuie biruite cu armele virtuților care sînt opuse lor.

Arma cu care călugărul trebuie să lupte împotriva lăcomiei este virtutea *sărăciei*, pe care se obligă să o cultive prin legămînt. Prin votul sărăciei, călugărul renunță la orice bunuri personale, oferindu-se chiar pe sine jertfă vie, de bunăvoie lui Dumnezeu, cu trupul și sufletul deodată.

Odată depus acest legămînt, monahul nu mai trebuie să se lipească de nici unul din bunurile materiale. Numai atunci cînd vei simți că n-ai nimic și nu ești legat de nimic și nu dorești nimic din bunurile materiale, simți că mergi pe urmele Mîntuitorului; atunci simți că ți-ai pus încrederea în Dumnezeu. Renunțînd cu adevărat la toate, Dumnezeu îți va da de toate.

Într-o mănăstire bine organizată, toate bunurile sînt ale mănăstirii, chiar și călugărul se simte bun al mănăstirii.

Din viețile sfinților vă voi istorisi acum o întîmplare despre un călugăr care a călcat acest vot și iată cum:

Într-o mănăstire erau doi monahi bătrîni. Simțindu-și greutatea neputințelor, unul dintre ei a pus deoparte ceva bani, rezultați din osteneala mîinilor lui, în scopul ajutorării sale în neputințele și slăbiciunea bătrîneților, iar celălalt, cu care viețuia împreună, nu și-a oprit nimic.

Ce s-a întîmplat?

Cel care și-a oprit bani, s-a îmbolnăvit grav, cheltuindu-și apoi toți banii fără să se fi putut vindeca. Ajuns la disperare, s-a rugat Domnului și Domnul i-a răspuns: „Te-am lăsat în suferință, fiindcă ți-ai pus încrederea în puterile tale".

Al doilea vot este fecioria.

Acest legămînt cere lepădarea totală de propriile noastre dorințe trupești. Scopul acestui vot este dublu. Întîi, el proclamă ferirea de orice păcat care pătează curățenia trupească și sufletească. În al doilea rînd, urmărește ca trupul nostru să devină un locaș vrednic al Duhului Sfînt. „Nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfînt care este întru voi, pe care-l aveți de la Dumnezeu și că voi nu sînteți ai voștri?" (I Cor. 6, 19).

Deci, fecioria este virtutea prin care ne silim cu toată puterea să ne stăpînim pornirile firești, stăpînire pe care Clement al Alexandriei o numește „cea mai frumoasă și cea mai mare stăpînire". Sf. Ambrozie de Milan zice: „Dacă patria cuiva este locul unde s-a născut, patria fecioriei este în cer, pentru că aici pe pămînt este străină; în cer este Întemeietorul ei, împreună cu viețuitorii cetelor cerești. Ea aici pe pămînt este străină și de aceea este necunoscută și disprețuită". Prin acest vot, călugărul își oferă de bunăvoie trupul și sufletul jertfă lui Dumnezeu, își oferă întreaga lui inimă plină de iubire numai lui Dumnezeu; el nu trebuie să cunoască o altă iubire afară de Dumnezeu.

Al treilea vot este ascultarea.

Acest vot taie o patimă grea, care stă la rădăcina multor păcate și care a dus la pierderea atîtor suflete ce s-au încrezut în propriile puteri: mîndria. Votul

ascultării ne cere să urmăm pe Mîntuitorul, care n-a făcut voia Lui, ci voia Tatălui. Noi dorim să facem voia noastră și cu greu primim să renunțăm la această voie și să ne supunem voii altuia. Deși pare cel mai ușor vot, el este totuși cel mai greu.

Sfinții Părinți spun că ascultarea e miezul călugăriei. Din toate renunțările ce i se pot cere omului, cea cu privire la voință este cea mai grea. A-i cere cuiva sărăcie, omul o poate afla de bine; a-i cere castitate, omul o poate dori; dar a-i cere lepădarea de propria-i voie, în care nu vede nici un rău, e un lucru foarte mare, căci înseamnă a zice: lepăd voia mea și primesc voia stăpînului; aceasta e ceva vrednic de admirație.

Prin acest vot, monahul se leapădă de sine, subordonează întreaga lui voință voii lui Dumnezeu. A se lepăda cineva de el însuși, de propria lui libertate, este un lucru foarte mare, căci trebuie să renunți la ceea ce ești.

Așadar, acestea sînt de reținut în general cu privire la cele trei voturi monahale.

Împlinind sau luptîndu-ne să trăim aceste voturi, chipul lui Iisus Hristos se întipărește în propria noastră ființă.

Rolul monahismului în viața Bisericii.

Monahii trebuie să fie conștienți că prin acceptarea și asumarea voturilor monahale, pe calea micșorării de sine, a umilinței, Iisus Hristos luminează prin noi și în măsura în care „eul" egoist dispare, apare slujirea și dăruirea de sine, încît darul lui Dumnezeu e rodnic în scopul binelui. Cel ce caută să se înalțe pe sine, în unul ca acesta darul lui Dumnezeu se micșorează.

Locuința adevărată a călugărului este numai în mănăstire. Se poate vedea limpede, în lumina realității istorice, că mănăstirile n-au fost numai locul în care s-au înălțat rugăciuni către Dumnezeu și în care s-a dus o viață duhovnicească, ci ele au fost și centre de muncă, de cultură, adevărate focare de lumină. Mănăstirile au fost locașuri în care s-au împletit rugăciunea cu munca atît cea fizică, cît și cea intelectuală.

Activitatea vieții monahale a constituit întotdeauna un factor esențial în cadrul Bisericii. Epocile de glorie și de înflorire ale Bisericii au coincis, fără excepție, cu epocile de entuziasm și de eroism monahal. Nu este o simplă întîmplare că epoca de aur a creștinismului coincide cu epoca celui mai înflăcărat avînt al vieții monahale. Apologeții de seamă ai Ortodoxiei, dogmatiștii sublimelor mistere ale dumnezeirii, promotorii culturii teologice, toți au fost crescuți în asprele nevoințe duhovnicești din mănăstiri! Stelele cele mai luminoase care au strălucit pe firmamentul divin al Bisericii, s-au adăpat la izvoarele purificatoare ale vieții îngerești. Sf. Vasile cel Mare numește monahismul „formă de înaltă filozofie practicată".

În cadrul Bisericii, călugării sînt ceea ce militarii sînt pentru țară. Ei sînt apostoli care vestesc măririle lui Dumnezeu, frumusețile vieții trăite în Dumnezeu.

Cu sufletele lor aprinse, străluminate prin lumina cea de Sus, purificate prin rugăciune și jertfă, cheamă cu glas de arhanghel toată suflarea creștinească la întoarcerea către Dumnezeu și către altarul străbun.

Dacă mănăstirile noastre sînt o comoară prețioasă, atît din punct de vedere religios, cît și național, atunci și acești modești călugări ce țin o candelă aprinsă și-și jertfesc viața lui Dumnezeu, slujindu-L prin alinarea suferințelor și nevoilor oamenilor, sînt și ei într-adevăr o podoabă a Bisericii, vrednică de cinstire. Amin.

Arhim. *Serafim Man*

DIN VIAŢA BISERICEASCĂ ÎN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Resfinţirea bisericii Sf. Nicolae din parohia Dîrlos, protopopiatul Mediaş

•

Aşezată la întretăierea a trei dealuri, mai sus de Mediaş, pe malul drept al Tîrnavei Mari, parohia Dîrlos este amintită în documente încă pe vremea lui Carol Robert.

Avînd mereu, şi astăzi, fii cît se poate de vrednici, între oamenii de seamă ai acestor aşezări se numără şi cunoscutul critic şi istoric literar Ilarie Chendi, fiul preotului Vasile Chendi, care a păstorit peste două decenii în Dîrlos, în a doua jumătate a secolului trecut.

Pînă către 1800, credincioşii noştri de aici aveau o biserică de lemn, de la care se păstrează încă cîteva piese de valoare, după data de mai sus ei zidindu-şi una din cărămidă. Între anii 1931—1937, în Dîrlos s-a ridicat însă o nouă şi monumentală biserică, o adevărată catedrală în stil bizantin, pe vremea preotului Dionisie Filimon.

După anul 1975 în timpul preotului Dumitru Cărăbaş, acestei biserici i se fac reparaţii capitale: subzidiri, pentru consolidarea fundaţiei, întărirea bolţilor şi cupolei centrale, un adevărat cer coborît pe pămînt prin dimensiunea ei, precum şi alte lucrări, iar prin grija actualului preot, Nicolae Urdă, şi a bunilor săi credincioşi, în anii 1985—1986 monumentala biserică din Dîrlos a fost îmbrăcată într-o reuşită haină picturală, executată de pictorul Vasile Niţulescu din Braşov.

În urma unor astfel de lucrări, biserica Sf. Nicolae din Dîrlos a fost resfinţită Duminică, 30 august 1987, de către Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, înconjurat de un mare sobor de preoţi şi diaconi. Prezenţa masivă a credincioşilor din Dîrlos şi împrejurimi, înveşmîntaţi în minunatele noastre costume specifice mărginimii Sibiului, care înobilează parcă fiinţa omenească, a dat praznicului o notă de măreţie, cu anevoie de exprimat.

Era de faţă şi dl. pastol evanghelic luteran de Dîrlos, Binder Alfred.

După slujba de resfinţire, s-a săvîrşit Sf. Liturghie arhierească, răspunsurile fiind date de corul parohial, condus de dl. Alex. Moraru, unele cîntări fiind interpretate de întreaga obşte a credincioşilor.

La momentul cuvenit din Sf. Liturghie, C. diacon R. Faust din Braşov a fost hirotonit întru preot.

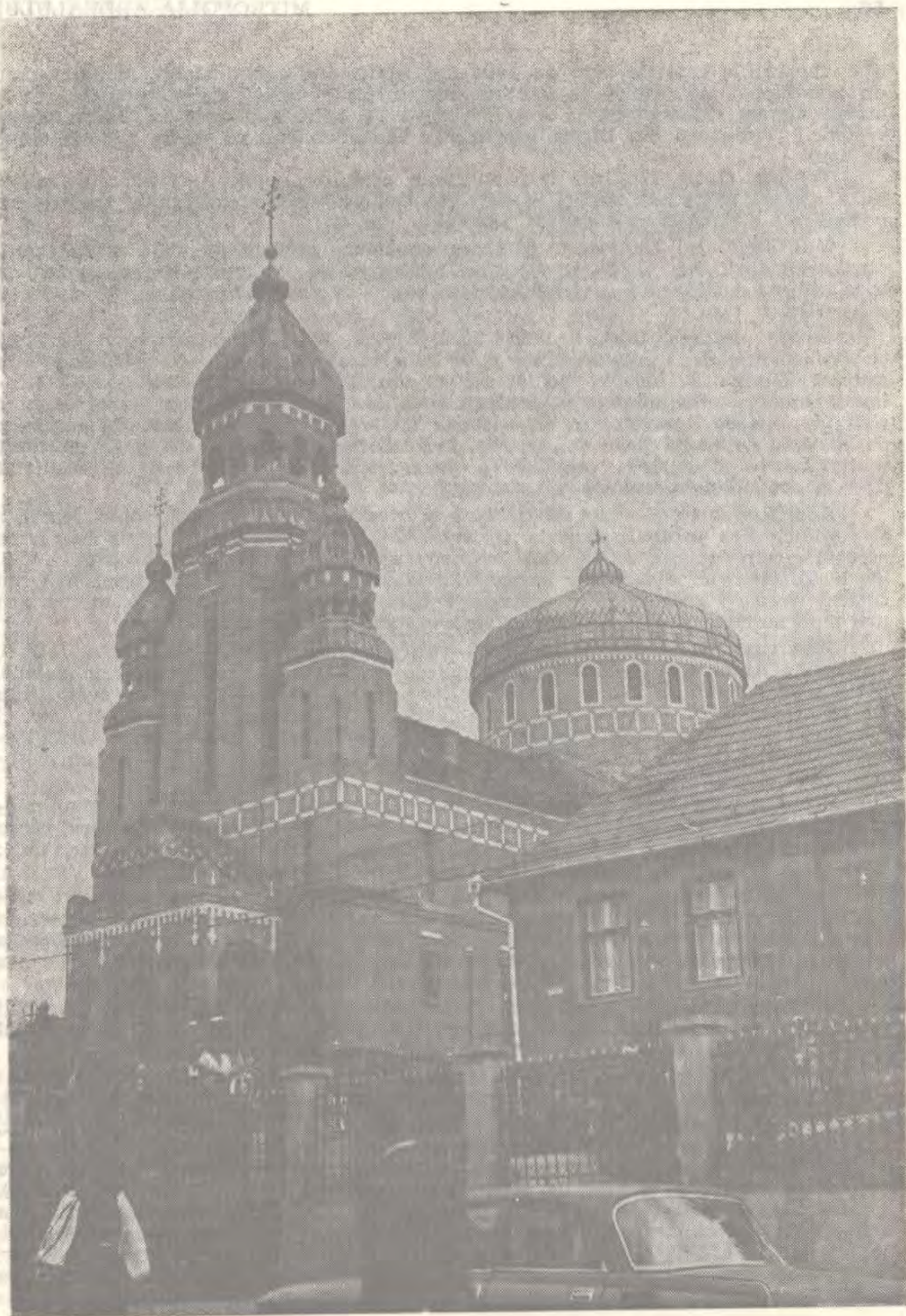
La sfîrşitul Sf. Liturghii, în amfiteatrul natural pe care îl oferea spaţiul din faţa bisericii, cuvînt de bun-venit Arhipăstorului a rostit P. C. preot *I. Găban* (Mediaş), care a subliniat totodată ataşamentul exemplar al credincioşilor dîrloşeni faţă de biserica lor parohială, biserica reparată şi pictată cuprinzînd în ea o parte din sufletul lor, ca şi rîvna celor doi preoţi: D. Cărăbaş şi N. Urdă. C. Sa a reliefat de asemenea activitatea susţinută care se desfăşoară în parohiile din prot. Mediaş, atît pe plan bisericesc, cît şi cel gospodăresc, între preoţi, cît şi între preoţi şi credincioşi existînd o colaborare armonioasă şi ziditoare.

A vorbit apoi C. pr. *Nicolae Urdă*, parohul local, care, după ce a exprimat marea bucurie a credincioşilor săi pentru prezenţa Arhipăstorului în mijlocul lor, căruia îi mulţumeşte pentru resfinţirea locaşului de închinare, refăcut şi reînnoit, face un istoric al parohiei, prezentînd apoi lucrările executate la bise-

Aspecte de la resfințirea bisericii din Dîrlos

Biserica și casa parohială din Dîrlos, prot. Mediaș

rică, reparațiile capitale care au avut loc, iconostasul nou instalat, mobilier nou, un nou clopot, scările de la intrare, împodobirea bisericii cu pictură etc., toate aceste lucrări ridicîndu-se la o mare sumă de bani, suportată în întregime de vrednicii credincioși din Dîrlos, unii dintre ei contribuind cu foarte ridicate sume de bani.

Tuturor, C. pr. N. Urdă le-a mulțumit călduros, neuitînd să aducă în atenție obștească și pe cei trecuți la cele veșnice, pentru care rugăciune specială de pomenire s-a făcut și în cursul Sf. Liturghii.

Mulțumind lui Dumnezeu pentru permanenta purtare de grijă arătată credincioșilor dîrloșeni, C. Sa a subliniat munca ce se va desfășura în continuare spre zidirea sufletească a credincioșilor săi, care constituie adevărata podoabă a bisericii.

Cuvînt de învățătură a rostit apoi Î. P. S. Mitropolit *Antonie*, care, după ce explică cele două înțelesuri ale cuvîntului biserică, a aruncat o scurtă privire asupra paginilor de început ale istoriei poporului român și Bisericii noastre străbune, fiind „o mare minune că credința ortodoxă a străbătut pînă la noi, răzbind prin vremuri cu deosebire în cei 1000 de ani de migrații, cînd poporul român a dat dovadă de multă tărie și bărbăție. Îndatorați sîntem ca și din acest motiv să mulțumim lui Dumnezeu, căci este o mare bucurie să vedem cum au străbătut pînă la noi sufletele strămoșilor".

Apreciind lucrările care s-au făcut în parohia Dîrlos și mulțumind preoților și credincioșilor pentru osteneala și jertfa lor, Dumnezeu înscriind în cartea Sa această generozitate, care va trage în cumpănă și la dreapta Lui Judecată, Î. P. S. Sa a tălmăcit în continuare pericopa evanghelică din Duminica respectivă, cu tînărul dornic de desăvîrșire, întîmplare care nu este ușor de tălmăcit, cu atît mai mult cu cît în acel timp încă nu se putea vorbi de monahism.

Prin cuvîntul „avere" din această pericopă evanghelică — a precizat Î. P. S. Mitropolit Antonie — trebuie a se înțelege surplusul de care nu avem nevoie. Cînd acest surplus de bunuri materiale este foarte mare, înseamnă a avea avere cu păcat și de acest surplus a cerut Mîntuitorul tînărului să se lepede, iar el n-a putut trece examenul lepădării de avere. Întîmplarea ne pune tuturor întrebarea în ce măsură sîntem legați de bunurile materiale; cît din ceea ce ne prisosește dăm și celor neajutorați.

Și în această direcție, a arătat Î. P. S. Sa, ceea ce nu poate face omul singur, poate face în colaborare cu Dumnezeu, cînd poate birui și ceea ce părea nebiruit, ceea ce vrea să ne spună și Mîntuitorul Iisus Hristos, prin cuvintele: Ceea ce la oameni este cu neputință, este cu putință la Dumnezeu.

În partea finală a cuvîntării, Î. P. S. Mitropolit Antonie a îndemnat credincioșii să rămînă cît mai aproape de biserica pe care au împodobit-o atît de frumos, s-o cerceteze ori de cîte ori îi aud clopotele, ori de cîte ori simt nevoia să mulțumească lui Dumnezeu și să-i ceară ajutorul în împlinirea gîndurilor lor bune.

Pentru munca depusă pe tărîm gospodăresc și pastoral-duhovnicesc, C. preoți D. Cărăbaș (Mediaș-catedrală), ca fost paroh la Dîrlos, și C. pr. N. Urdă, actualul paroh, au fost distinși și hirotesiți în rangul de „iconom".

Pentru jertfelnicia sa act de prețuire a fost înmînat primului epitrop I. Lepădat, aceleași acte de prețuire acordîndu-se și consiliului și comitetului parohial.

În cadrul agapei care a urmat, au toastat: C. pr. D. Cărăbaș, ca fost preot, dl. pastor evanghelic A. Binder, care a exprimat admirația comunității evanghelice pentru inima largă și jertfelnicia credincioșilor ortodocși din Dîrlos, care constituie „exemplu vrednic de urmat pentru mulți", C. pr. A. Sărășan (Bazna), ca fiu al parohiei, P. C. cons. Gh. Papuc, care a făcut o scurtă prezentare a muncii depuse la Centrul arhiepiscopesc și în întreaga Arhiepiscopie a Sibiului, iar la sfîrșit Î. P. S. Mitropolit Antonie, care, între altele, a mulțumit fam. pr. N. Urdă și credincioșilor care au ostenit în organizarea înălțătorului praznic de la Dîrlos.

Conferința preoțească din luna septembrie 1987, în Arhiepiscopia Sibiului

A treia conferință preoțească din acest an în Arhiepiscopia Sibiului s-a desfășurat după cum urmează: în 15 IX la protopopiatele Sibiu și Brașov, în 16 IX la prot. Agnita, în 17 IX la protopopiatele Mediaș și Făgăraș, în 22 IX la prot. Rupea și în 24 septembrie la prot. Sf. Gheorghe.

Din încredințarea Î. P. S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei, plecat din țară la alte îndatoriri, conferința a fost condusă de următorii delegați chiriarhali: P. C. prof. M. Păcurariu la protopopiatele Sibiu și Agnita, P. C. prot. V. Prodea la prot. Brașov, P. C. prof. S. Șebu la prot. Mediaș, P. C. cons. Gh. Papuc la protopopiatele Făgăraș și Sf. Gheorghe și P. C. prof. A. Jivi la prot. Rupea.

Preoții care au absentat de la un protopopiat au fost îndrumați să participe la conferința de la un alt protopopiat învecinat, ca de pildă cei de la prot. Sibiu, la prot. Mediaș, cei de la prot. Mediaș la prot. Rupea etc. Cei ce au lipsit nemotivat, puțini la număr, au fost sancționați, ca de exemplu pr. Martin Iacob de la parohia Cernatul de Jos, prot. Sf. Gheorghe.

Ca și altă dată, conferința a fost precedată la fiecare protopopiat de Sf. Liturghie, în cadrul căreia la unele protopopiate (Sibiu — pr. Gh. Bota; Agnita — pr. I. Lupescu etc.) s-au rostit și scurte meditații.

Ca totdeauna în cuvîntările de deschidere P. C. delegați chiriarhali au făcut scurte informații privitoare la evenimentele bisericești și patriotice mai importante care au avut loc de la ultima conferință preoțească, subliniind totodată și semnificația temei, care s-a intitulat: *„Momente din luptele poporului român pentru apărarea pămîntului strămoșesc* (cu prilejul împlinirii a 1900 de ani de la urcarea pe tron a lui Decebal (87), 530 de ani de la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare (1457), 110 ani de la proclamarea independenței de stat a României (1877) și 70 de ani de la eroicele lupte de la Mărășești (1917)".

Tema a fost lucrată de toți preoții, referenți principali și coreferenți fiind următorii C. preoți: Șebu Gheorghe (Mohu) și Doroftei Boieru (Bradu) — la prot. *Sibiu;* Gîrlonța Florin (Brașov-Groaveri), Gonțea Axente (Brașov-Blumăna IV) și Gîrbacea Corneliu (Brașov-Blumăna V) — la prot. *Brașov;* Săsăujan Simion (Agnita II) și Popescu Mircea (Alțîna) — la prot. *Agnita;* Guliman Liviu (Copșa Mare) și Stroia Leontin (Geacăș) — la prot. *Mediaș;* Ludu Nicolae (Beclean), Naftanailă Ioan (Viștea de Jos) și Cismaș Gheorghe (Olteț) — la prot. *Făgăraș;* Mureșan Emil (Homorod) și Apopi Alexe (Crihalma) — la prot. *Rupea* și Stăniloiu Ioan (Valea Dobîrlăului) și Cucu Ioan (Sf. Gheorghe I) — la prot. *Sf. Gheorghe.*

Deși foarte întinsă, cu o schiță de plan extrem de încărcată, referenții și coreferenții au lucrat cu pricepere tema mai sus arătată, în partea introductivă subliniind fiecare vechimea și continuitatea noastră pe aceste meleaguri, ceea ce un țăran român din Transilvania exprima în veacul trecut cu cuvintele: „Noi sîntem de-aici", făcînd totodată o scurtă trecere în revistă a luptelor poporului nostru pentru păstrarea ființei sale și apărarea pămîntului străbun.

În tratare, referenții și coreferenții au zăbovit asupra celor patru momente de seamă din istoria poporului nostru, menționate în temă, cu reliefarea unor aspecte mai semnificative ale acestor momente, tratare care a cuprins următoarele capitole, așa cum au fost formulate în schița de plan oficială:

Cap. I: „Epopeea luptei dacilor pentru libertate sub conducerea regelui erou Decebal împotriva expansiunii romane", în care s-a scos în lumină cu deosebire chipul de erou al regelui Decebal;

Cap. II: „Etnogeneza poporului român. Spațiul carpato-danubiano-pontic, cadru esențial al unirii etno-culturale a poporului român", în care au fost aduse în atenție pagini grăitoare privitoare la formarea poporului român, la supraviețuirea sa în perioada migrațiilor, cît și la închegarea primelor formațiuni statale românești;

Cap. III: „Ştefan cel Mare — apărător al continuităţii şi independenţei româneşti", în care a fost prezentat rolul de apărător al pămîntului străbun şi al Legii noastre creştineşti, din care motiv voievodul moldovean a fost numit şi „atlet al lui Hristos", poporul nostru adăugîndu-i pe bun temei şi supranumele de „cel sfînt".

Cap. IV: „Războiul pentru cucerirea independenţei de stat a României — contribuţie a românilor de pretutindeni", în care au fost evocate revoluţia lui Tudor Vladimirescu şi cea din 1848, Unirea Moldovei cu Muntenia şi, desigur, contribuţia României la războiul din 1877 la care şi-au adus aportul, sub diverse forme, românii de pretutindeni.

Cap. V: „Făurirea statului naţional unitar român — eveniment de importanţă crucială în istoria poporului nostru", ultimul capitol, în care s-a zăbovit în chip corespunzător asupra luptelor de la Mărăşeşti, Mărăşti şi Oituz, cu acel ştiut: „Pe aici nu se trece", moment crucial în istoria poporului nostru, ducător la împlinirea marelui vis: Unirea cea mare din 1 decembrie 1918.

În partea finală, referenţii principali şi coreferenţii au zăbovit asupra altor momente legate de istoria ţării noastre de după 1 Decembrie 1918, cu sublinierea ideii de: „Unire-n cuget şi-n simţiri" a tuturor fiilor Patriei noastre, a politicii interne şi externe româneşti, precum şi a realizărilor mai de seamă din anii noştri.

Completări bogate şi adîncirea unor aspecte ale temei s-au făcut şi prin luările de cuvînt, care au avut loc la fiecare protopopiat, din partea unor preoţi de toate vîrstele.

S-a arătat astfel, între altele, cum proverbul: „„„Apa trece pietrele rămîn" exprimă un adevăr istoric legat îndeosebi de primul mileniu al erei noastre creştine, cînd multe popoare s-au revărsat peste noi, dar care n-au reuşit să ne nimicească sau să ne smulgă de aici (pr. I. Damian — Alămor, prot. Sibiu; pr. I. Şuteu — Vîrghiş, Sf. Gheorghe), cum Columna lui Traian de la Roma este actul de naştere al poporului român, provenit din contopirea dacilor cu romanii (pr. I. Pătrunjel — Bod, prot. Braşov), că eroii neamului trebuie cinstiţi şi prin îngrijirea monumentelor închinate lor (pr. M. Manolache — Braşov), monumente care trebuie cunoscute şi văzute la faţa locului şi de credincioşii noştri (pr. P. Oltean — Jina, prot. Sibiu; pr. P. Vamvulescu — Ocna Sibiului, prot. Sibiu; pr. I. Frăţilă — Agîrbiciu, prot. Mediaş).

S-au adus totodată în atenţie noi dovezi arheologice privitoare la continuitatea noastră în vatra străbună (pr. A. Sărăşan — Bazna, prot. Mediaş), precum şi de altă natură, (pr. C. Ursu — Toderiţa, prot. Făgăraş; pr. Gh. Olteanu — Covasna, prot. Sf. Gheorghe), ca şi o seamă de informaţii mai puţin cunoscute legate de momentele care au fost evocate (prot. Gh. Opriş — Rupea, pr. C. Puia — Sf. Gheorghe; pr. I. Naftanailă — Breaza; pr. I. Lungoci — Bărcuţ, prot. Făgăraş) etc.

Au urmat apoi citirea referatelor administrative, misionar-pastorale şi social-obşteşti, de către pr. I. Andrişoae — Sîmpetru, la prot. Braşov, pr. I. Naftanailă — Breaza la prot. Făgăraş ş. a.

Pe parcursul dezbaterilor, delegaţii chiriarhali sau intervenit ori de cîte ori a fost nevoie, iar la sfîrşitul lucrărilor au trecut în revistă cu noi şi edificatoare date momentele aniversare cuprinse în tema ce s-a tratat, cu sublinierea că toţi preoţii noştri sînt îndatoraţi să cunoască cît mai bine istoria naţională, despre care, cu anumite prilejuri, trebuie să vorbească şi credincioşilor pe care îi păstoresc.

Delegaţii chiriarhali au reliefat totodată strînsa legătură, întrepătrunderea care există între istoria poporului român şi a Bisericii sale, Biserica Ortodoxă Română, exemplificînd cu date concrete cum Biserica noastră a fost profund implicată în toate evenimentele despre care s-a vorbit, sprijinind şi astăzi eforturile spre pace şi prosperitate ale poporului nostru.

Conferinţa preoţească din luna septembrie a. c. a însemnat, aşadar, o izbutită lecţie de istorie a poporului român, generatoare de şi mai multă dragoste faţă de pămîntul străbun, cu toate valorile sale, de împlinire cu dăruire a îndatoririlor pe care le avem fiecare.

Sfinţirea bisericii „Înălţarea Domnului" din Podul Olt, protopopiatul Sf. Gheorghe

Înfiinţată de cîţiva ani, tînăra parohie Podul Olt se află la poarta de intrare în depresiunea actualului judeţ Covasna, acolo unde Oltul îşi schimbă cursul, îndreptîndu-se spre nord-vest, spre Bod, Hăghig, Apaţa etc. Tînăr este şi locaşul de închinare al acestei parohii, aşezat în mijlocul cimitirului, pe un şes care scoate frumos în lumină monumentalitatea acestui sf. lăcaş, ridicat prin rîvna credincioşilor şi osteneala pr. Solovăstru Simion şi a vrednicei sale soţii, familie preoţească prin a cărei grijă s-a mai ridicat o biserică, cu mulţi ani în urmă, în parohia Ariujd, prot. Sf. Gheorghe.

Îmbrăcată şi cu o reuşită haină picturală, executată de dl. V. Munteanu din Covasna, biserica din Podul Olt, prot. Sf. Gheorghe, a fost sfinţită de Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, Duminică, 25 octombrie 1987, însoţit fiind de la Sibiu de P. C. cons. Gheorghe Papuc şi P. C. secretar eparhial I. Galea.

Răspunsurile au fost date de un cor restrîns al studenţilor teologi de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu şi de obştea credincioşilor prezenţi.

Încrestăm faptul că în faţa bisericii a fost ridicat şi un frumos monument închinat eroilor care, după 23 August 1944, au luptat împotriva armatelor horthyste şi hitleriste, dîndu-şi viaţa pentru eliberarea pămîntului străbun, monument care de asemenea a fost sfinţit acum.

În cadrul Sf. Liturghii care a urmat slujbei de sfințire a bisericii, doctorandul în Teologie Herda Ioan a fost hirotonit întru diacon.

La sfîrșitul Sf. Liturghii au vorbit:

P. C. prot. *A. Suciu* (Sf. Gheorghe), care, după ce a rostit Arhipăstorului nostru de la Sibiu cuvînt de bun venit, a zăbovit asupra binefacerilor multiple pe care Biserica le revarsă asupra noastră, fiii ei, specificînd cîteva dintre acestea.

C. pr. *S. Solovăstru*, care, plecînd de la cuvintele Psalmistului: „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru-însa", a mulțumit Î. P. S. Sale pentru bucuria de a încununa osteneala și jertfa credincioșilor din Podul Olt și împrejurimi, precum și autorităților de stat pentru sprijinul acordat.

În continuare, C. Sa a făcut o prezentare a lucrărilor, cheltuielile și alergăturile împreunate cu ridicarea și pictarea sf. biserici, mulțumind bunului Dumnezeu pentru purtarea Sa de grijă, precum și tuturor credincioșilor din Podul Olt și împrejurimi, ca și preoților care i-au stat în ajutor într-un fel sau altul.

A vorbit apoi Î. P. S. Mitropolit *Antonie*, care a exprimat simțăminte de prețuire pentru preotul și credincioșii din parohia Podul Olt. „Ați făcut un lucru frumos — a subliniat Î. P. S. Sa. Oriunde văd că preotul și credincioșii lucrează, mă bucură. Mă bucură deci și ceea ce ați realizat aici: o biserică frumoasă, văzută și de departe și de aproape". Biserica nu este numai o casă a lui Dumnezeu, așa cum au încercat cei trei apostoli pe Muntele Taborului, cînd au propus să facă trei colibi, ci și o casă a sufletului, în care rugăm pe Dumnezeu să intre și „să facă ordine în el".

Felicitînd încă o dată pe cei ce au jertfit din avutul lor, Î. P. S. Sa a scos în lumină învățătura că în fața lui Dumnezeu, cît și a oamenilor atît valorăm cît facem pentru alții, cît reușim să ne depășim egoismul. La Judecata finală nu vom fi întrebați ce casă am făcut, ce mobilă sau cît pămînt am avut, ci cît

am făcut pentru binele semenilor noştri, bineştiind că Dumnezeu umblă ascuns în cei care, într-un fel sau altul, au nevoie de ajutorul nostru. Şi de sf. locaş care s-a sfinţit vor beneficia atîtea generaţii, care se vor zidi sufleteşte prin el, ceea ce va trage favorabil, pentru cei ce l-au ridicat, în cumpăna Judecăţii finale.

Î. P. S. Mitropolit Antonie a explicat apoi pe înţelesul tuturor pericopa evanghelică din Duminica respectivă, cu vindecarea îndrăcitului din latura gherghesenilor, cu sublinierea luptei dintre bine şi rău, care se dă în fiecare dintre noi. În această ordine de idei, Î. P. S. Sa a arătat că credinţa noastră urmăreşte să schimbe inima omului şi să-l facă mai bun, să asculte de legea iubirii, a întrajutorării etc., bunătatea deschizînd toate uşile şi răzbătînd peste tot. „Şi biserica pe care aţi zidit-o este un apel permanent de a fi mai buni". În împărăţia lui Dumnezeu nu intrăm singuri, ci cel puţin cu un martor, care să spună binele pe care i l-am făcut pe pămînt.

Toate aceste ziditoare învăţături, Î. P. S. Sa le-a ilustrat cu o seamă de istorioare, pe care credincioşii le reţin de obicei mult mai uşor.

Pentru munca depusă pe tărîm pastoral şi gospodăresc, C. pr. S. Solovăstru a fost distins şi hirotesit „iconom stavrofor". Acte de apreciere şi preţuire au primit cu acest prilej comitetul de construcţie, în frunte cu credinciosul Ştefan Moldovan, şi consiliul parohial.

Tot cu acest prilej, P. Cuv. Gavril Todea de la parohia Malnaş-Băi, prot. Sf. Gheorghe, care desfăşoară aici o frumoasă activitate pastoral-gospodărească, a fost hirotesit „protosincel".

La agapa care a urmat, C. pr. S. Solovăstru a mulţumit încă o dată Î. P. S. Sale pentru bucuria făcută credincioşilor săi şi pentru distincţia acordată, iar la sfîrşit a vorbit Î. P. S. Mitropolit Antonie, care a adus în atenţie cîteva elemente referitoare la perioada de început a poporului nostru, exprimîndu-şi încredinţarea că biserica sfinţită acum va constitui un loc de iradiere a credinţei străbune, de unitate şi simţire românească, loc de întărire împotriva prozelitismului de orice fel.

Resfinţirea bisericii din parohia Dobolii de Jos, protopopiatul Sf. Gheorghe

Parohia Dobolii de Jos se află pe vechiul drum care lega şi altă dată Braşovul de Sf. Gheorghe. În toamna anului 1944 în această zonă s-au dat lupte grele pentru eliberarea Transilvaniei de Nord, localitatea adăpostind un mare cimitir al eroilor români, mulţi fii ai acelor meleaguri, căzuţi în aceste lupte crîncene.

Parohia este mixtă, iar biserica noastră a fost ridicată la sfîrşitul secolului trecut, pe locul altora mai vechi, avînd dimensiuni destul de mari, ceea ce arată că în Dobolii de Jos a fost o comunitate românească destul de puternică.

În ultimii ani acestei biserici i s-au făcut reparaţii capitale, fiind îmbrăcată totodată într-o reuşită haină picturală.

Astfel reînnoită şi împodobită, prin jertfa credincioşilor doboleni în primul rînd şi osîrdia harnicului preot S. Solovăstru, biserica a fost resfinţită de către Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, luni, 26 octombrie 1987, de praznicul Sf. Mucenic Dumitru.

Ca şi la Podul Olt, răspunsurile au fost date de corul restrîns al studenţilor teologi şi obştea credincioşilor din localitate şi împrejurimi, bucuroşi că de aproape un secol n-au mai văzut un vlădică în mijlocul lor.

La momentul cuvenit din cadrul Sf. Liturghii, C. diacon I. Herda a fost hirotonit preot pe seama parohiei Predeal II, prot. Braşov.

În amintirea ctitorilor sf. biserici, a preoţilor slujitori şi a credincioşilor parohiei adormiţi în Domnul, la sfîrşitul Sf. Liturghii s-a săvîrşit un parastas de către întreg soborul slujitor.

În continuare, au vorbit:

P. C. prot. *A. Suciu* (Sf. Gheorghe), care, după cuvîntul de bun venit adresat Î. P. S. Sale, a zăbovit asupra unor înțelesuri ale hramului bisericii.

C. pr. *S. Solovăstru*, parohul local, care face un istoric al parohiei Dobolii de Jos, ce-și duce obîrșia adînc în istorie, cît și al bisericii zidită în anul 1895 pe locul alteia mai vechi, din cărămidă și bolovani de rîu, amintită în 1853, care la rîndul ei a fost ridicată pe locul alteia mai vechi, cunoscuți fiind și o seamă de preoți slujitori, între care pr. I. Toma, care a avut mult de suferit din cauza stăpînirilor străine din trecut, pentru neamul său și Legea sa străbună ortodoxă.

Actuala biserică a fost sfințită de mitropolitul Miron Romanul, în 29 sept. 1895, care era însoțit de la Sibiu de Dr. Ilarion Pușcariu, prot. Matei Voileanu și Dumitru Coltofean.

În continuare, C. Sa a prezentat lucrările care s-au efectuat la biserică, afectată mult în timpul luptelor din toamna anului 1944, în turnul ei fiind post de observație, între care reținem: repararea acoperișului și a restului bisericii, introducerea curentului electric, zugrăvirea etc., precum și pictarea bisericii, toate aceste lucrări executîndu-se în principal prin contribuția benevolă a bunilor credincioși doboleni, profund legați de biserica moșilor și strămoșilor lor, cărora le mulțumește cu toată căldura.

Mulțumește de asemenea bunului Dumnezeu că le-a ajutat și Arhipăstorului de la Sibiu pentru osteneala și bucuria făcută credincioșilor săi.

Cuvînt de învățătură a rostit apoi Î. P. S. Mitropolit *Antonie*, care, plecînd de la cuvintele Mîntuitorului: „Nu te teme turmă mică", felicită cu toată dragostea pe preot și credincioși pentru eforturile mari pe care le-au depus la restaurarea și împodobirea bisericii. Avem speranța — a subliniat Î. P. S. Sa — că, o dată cu restaurarea bisericii, duhul dragostei fiilor ei față de ea se va reaprinde, ca s-o vedem din nou plină, așa cum au gîndit-o și clădit-o înaintașii noștri. Reîntinerirea bisericii să însemneze și o reîntinerire a sufletelor credincioșilor ei.

În continuare, Î. P. S. Sa a vorbit despre menirea bisericii, ca lăcaș de închinăciune, loc de încălzire și întremare sufletească, de examinare lăuntrică etc., dar în chip special „loc de rugăciune", aspect asupra căruia a insistat mai îndelung.

În această ordine de idei, Înaltul Ierarh a explicat, între altele, ce este rugăciunea; recunoașterea de către noi că Dumnezeu există și dorința noastră de a sta de vorbă cu El. Prin rugăciune avem certitudinea că nu sîntem singuri, iar în felul acesta siguranța noastră în viață crește, ceea ce Î. P. S. Sa a exemplificat printr-o istorioară extrem de semnificativă. Cînd știm că Dumnezeu conduce corabia vieții noastre, avem certitudinea că nu ni se va întîmpla ceva rău. Dumnezeu oricum vine în viața noastră, dar vine mai mult cînd îl chemăm. Cînd sîntem în rugăciune este ca și cum ne-am pune în priză cu Dumnezeu, iar El ne luminează lăuntric.

Î. P. S. Sa a arătat de asemenea cum trebuie să ne rugăm, că rugăciunea noastră trebuie să vină din adîncul sufletului nostru, din adîncul credinței noastre, ceea ce de asemenea a exemplificat printr-o întîmplare.

Î. P. S. Sa Mitropolit Antonie a vorbit apoi despre Sf. Mare Mucenic Dumitru, izvorîtorul de mir, a cărui viață a prezentat-o, care, între altele, a fost și exemplu de rugăciune, reliefînd totodată necesitatea ca între rugăciunile noastre loc de seamă să ocupe și rugăciunile pentru pacea lumii și înfrățirea între oameni și popoare.

Hirotesind întru duhovnic pe C. pr. I. Herda, Î. P. S. Sa a rostit, pentru preoții de față și obștea prezentă, un foarte ziditor cuvînt de îndrumare legat de marea răspundere pe care o are preotul ca duhovnic, unde prima îndatorire este secretul spovedaniei.

Acte de prețuire și apreciere din partea Arhiepiscopiei s-au înmînat și aici Consiliului și Comitetului parohial.

La agapa care a avut loc în casa preotesei văduve Mirică, au toastat: C. pr. *S. Solovăstru* și credinciosul *Gh. Aldea*, care a exprimat atașamentul obștei ortodoxe dobolene față de Biserica străbună, precum și dorința ca în această zonă să se trimită preoți cît mai vrednici.

La sfîrșit a vorbit Î. P. S. Mitropolit *Antonie*, care a ținut o adevărată prelegere de istorie transilvană, subliniind ideea că avem aici „rădăcini adînci", ca și dorința de a ne cunoaște cît mai bine istoria și de a trăi frățește, în colaborare și dragoste, cu ceilalți fii ai Transilvaniei, care, pe parcursul vremii, s-au așezat alături de noi pe aceste plaiuri.

Arhid. *Gh. Papuc*

DIN VIAȚA BISERICEASCĂ ÎN ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ A VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI

Sfințirea bisericii cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil" din parohia Salva, prot. Năsăud, jud. Bistrița-Năsăud

Parohienii Salvei, în frunte cu parohul lor pr. Morar Dumitru, au avut aleasa bucurie de-a avea în mijlocul lor, Duminică, 14 iunie 1987, pe Prea Sfințitul Episcop-vicar Iustinian Maramureșanul pentru a le sfinți biserica, frumos împodobită interior și exterior.

Potrivit informațiilor din hrisov: „ziditu-s-a acest sfînt locaș cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil" din parohia Salva, comuna Salva, jud. Bistrița-Năsăud, în anul Domnului 1901, prin jertfelnicia bunilor credincioși și sub îndrumarea preotului local Vasile Dumbravă.

În decursul anilor s-au efectuat lucrări de zugrăveli, s-a înlocuit învelitoarea din tablă zincată, s-a electrificat, parchetat și instalat încălzirea centrală".

Între anii 1986—1987, sub îndrumarea harnicului paroh Dumitru Morar s-au executat mai multe lucrări de mare valoare, concretizate în pictarea interiorului bisericii, în tehnica „frescă", refacerea instalației de încălzire centrală și cea electrică; s-au aplicat lambriuri din stejar în interiorul bisericii, s-au efectuat obiecte din lemn sculptat, s-a dotat cu covoare și mochetă, prapori, ș. a., s-a tencuit din nou exteriorul bisericii în terasit alb cu profile sculptate, s-au executat picturi exterioare, tot în frescă, s-au montat geamuri duble la exterior, s-au vopsit tabla de pe acoperiș și jgheaburile, s-a împrejmuit curtea bisericii cu gard de fier forjat pe fundație de beton în lungime de peste 200 m.

Toate lucrările amintite și altele de mai mică importanță și valoare s-au efectuat din contribuția și jertfelnicia bunilor credincioși, care n-au precupețit nimic (bani și sute de ore de muncă benevolă) pentru a-și vedea sionul lor duhovnicesc minunat împodobit, demn pentru scopul sacramental pentru care s-a construit.

După ceremonia de tîrnosire a bisericii, pe un podium special amenajat, în preajma locașului de cult, s-a oficiat Sf. Liturghie arhierească.

La momentul rînduit P. C. Sa Păr. Suliciu Spiridon, protopopul Năsăudului, a adresat Prea Sfințitului Iustinian un cuvînt de mulțumire și de bun venit în parohia Salva la sfințirea bisericii, unde în timp foarte scurt s-au efectuat lucrări deosebit de valoroase și de durată de către vrednicii credincioși sub conducerea și îndrumarea competentă a harnicului preot paroh Morar Dumitru.

Preotul-paroh a făcut apoi o prezentare de ansamblu a valoroaselor lucrări executate, așa cum s-a mai amintit, la biserică și la casa parohială din contribuția și jertfelnicia bunilor credincioși ai parohiei.

A adresat apoi calde mulțumiri tuturor acelora care într-un fel sau altul și-au dat obolul lor pentru ducerea la bun sfîrșit a lucrărilor inițiate.

Pentru merite deosebite pe tărîm pastoral-misionar și gospodăresc, Prea Sfințitul Episcop-vicar Iustinian a săvîrșit slujba hirotesirii, acordîndu-i preotu-

lui paroh distincţia onorifică bisericească de „iconom stavrofor" cu dreptul de a purta cruce. Înalta distincţie bisericească a fost acordată de către conducerea Centrului eparhial preotului paroh Morar Dumitru pentru felul cum a ştiut să apropie credincioşii de sfînta biserică, însufleţindu-i şi mobilizîndu-i în vederea realizării frumoaselor lucrări ce s-au executat la biserica din Salva. De fapt prin preot au fost distinşi pe merit şi minunaţii credincioşi ai parohiei Salva.

Şirul cuvîntărilor l-a încheiat Prea Sfinţitul Iustinian, dînd mulţimii de credincioşi documentate învăţături doctrinare şi morale, urmate de alese aprecieri şi elogii adresate preotului paroh şi vrednicilor săi credincioşi.

Sfinţirea bisericii cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil" din parohia Ciceu-Mihăieşti, com. Petru Rareş, prot. Năsăud, jud. Bistriţa-Năsăud

Un fior sfînt au simţit credincioşii, în frunte cu vrednicul lor păstor sufletesc pr. Alexandru Şerban, din parohia Ciceu-Mihăieşti, cînd cu vrerea lui Dumnezeu a sosit clipa sfinţirii bisericii lor, Duminică, 28 iunie 1987, de către Prea Sfinţitul Episcop-vicar Iustinian, însoţit de la Centrul eparhial — Cluj-Napoca de către P. C. pr. Octavian Picu — consilier administrativ, şi arhidiaconii Iustin Tira — secretar eparhial şi Valentin Bochiş, în prezenţa unui ales sobor de preoţi şi a unei mari mulţimi de credincioşi din parohie şi din localităţile vecine.

Biserica pregătită pentru tîrnosire s-a zidit în anul 1911, sub îndrumarea preotului local de atunci Ştefan Busiţă şi din dorinţa bunilor credincioşi ai parohiei. Potrivit datelor istorice prezentate în hrisov, în decursul timpului s-au efectuat la biserică mai multe lucrări de renovare.

Astfel, în anul 1963 s-a acoperit turnul bisericii, în anul 1964 s-a electrificat sfîntul lăcaş, iar în anul următor — 1965 interiorul bisericii a fost îmbrăcat în pictură tradiţională în tehnica „tempera" de către pictorul Moraru Vasile din Tîrgu Neamţ, în vremea păstoririi preotului Mureşan Liviu.

Începînd din anul 1979, sub conducerea preotului Alexandru Şerban s-a renovat din nou interiorul şi exteriorul bisericii, s-a vopsit tabla de pe acoperiş, s-au înlocuit jgheaburile.

În anul 1986 s-a restaurat pictura interioară a bisericii de către pictorul Bumbu Constantin din comuna Căşei, jud. Cluj. Tot în această perioadă s-a reparat exteriorul bisericii, s-au montat ferestre noi la antreul bisericii şi s-a pictat. Din contribuţia benevolă a bunilor credincioşi ai parohiei şi sub îndrumarea harnicului preot paroh Şerban Alexandru, inventarul bisericii s-a îmbogăţit cu noi rînduri de veşminte, prapori, cărţi de cult, ş. a.

Aşa cum s-a amintit, în prezenţa unui mare număr de credincioşi, dornici să asiste la sfinţirea bisericii, Prea Sfinţitul Iustinian Maramureşanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, la ora 9,00 a dat binecuvîntarea de sfinţire a bisericii, după care a urmat Sf. Liturghie arhierească, pe un podium frumos împodobit cu alese covoare, confecţionat ad-hoc în preajma sfintei biserici.

La sfîrşitul Sf. Liturghii, P. C. pr. Suliciu, protopopul Năsăudului, în cîteva cuvinte a prezentat persoana şi personalitatea Prea Sfinţitului Iustinian, adresîndu-i cuvinte de mulţumire pentru acceptarea de a fi în mijlocul parohienilor din localitatea Ciceu-Mihăieşti pentru a le sfinţi locaşul lor de închinare, clipă atît de mult aşteptată.

În cuvinte alese a elogiat apoi vrednicia credincioşilor de acolo şi a preotului paroh Şerban Alexandru, pentru amintitele lucrări executate la biserica de acolo.

Drept recunoştinţă, Prea Sfinţia Sa, pentru frumoasele şi valoroasele lucrări, pe plan pastoral şi edilitar ce s-au efectuat la biserica din Ciceu-Mihăieşti, în faţa mulţimii de credincioşi, a hirotesit pe vrednicul preot-paroh Şerban Alexandru acordîndu-i cea mai înaltă distincţie onorifică bisericească de „iconom stavrofor", cu dreptul de a purta cruce.

Prin preotul paroh, de această înaltă distincţie s-au învrednicit toţi credincioşii parohiei, fără de care nu s-ar fi realizat ceea ce s-a realizat.

Sub amprenta emoţiei momentului, P. C. Sa păr. Şerban Alexandru a rostit un vibrant cuvînt de mulţumire adresat tuturor acelora care au fost alături de dînsul de la început şi pînă la sfîrşit, prin muncă şi contribuţie bănească, în vederea realizării valoroaselor lucrări întreprinse la biserica din Ciceu-Mihăieşti.

A mulţumit apoi Prea Sfinţitului Episcop-vicar Iustinian pentru distincţia acordată.

Şirul cuvîntărilor a fost încheiat de o însufleţitoare predică rostită de către Prea Sfinţitul Iustinian, care a fost ascultată cu atenţie şi mult folos duhovnicesc de către toţi cei prezenţi la marea sărbătoare religioasă a parohiei din Ciceu-Mihăieşti.

Resfinţirea bisericii cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil" din parohia Mărişel, prot. Huedin, jud. Cluj

Ziua de 5 iulie, zi de Duminică a anului 1987, va rămîne adînc întipărită în mintea şi sufletul credincioşilor în frunte cu vrednicul preot paroh Şortan Andrei al parohiei Mărişel.

Mărişelul, străveche aşezare românească situată pe spinarea Dealului Copcii, la o altitudine de 1271 m, la 33 km de localitatea Gilău, cu oameni harnici, legaţi trup şi suflet de ţinutul lor, a trăit, în ziua mai sus amintită o adevărată şi sfîntă zi de sărbătoare.

Pricina bucuriei generale a constituit-o venirea în mijlocul parohienilor a Prea Sfinţitului Episcop-vicar Iustinian Maramureşanul, însoţit de la Centrul eparhial Cluj-Napoca de P. C. Sa Păr. Ştefan Cosmuţa — consilier economic, P. C. Sa Onisie Moraru — vicar pensionar şi diaconii Iustin Tira — secretar eparhial, Radu Onac şi Ioan Suciu, pentru a le resfinţi biserica.

Actuala biserică a fost refăcută, pe scheletul celei din anul 1939, din cărămidă şi acoperită cu tablă între anii 1971—1978, sub purtarea de grijă a preotului paroh Andrei Şortan. În această perioadă s-au mai executat un iconostas sculptat şi un candelabru în atelierele Şcolii Gimnaziului industrial din Huedin, donate fiind de Cooperativa „Moţul" din Gilău. Pictura pe iconostas a fost executată de către pictorul prof. Emil Mihon din Cîmpeni, jud. Alba.

Între anii 1983—1986, tot sub purtarea de grijă a aceluiaşi zelos păstor de suflete — preotul Şortan Andrei — prin contribuţia bunilor credincioşi din parohia Mărişel s-au efectuat reparaţii capitale şi s-a pictat biserica în interior de către pictorul Hîrţoagă Simion din Agnita.

După slujba resfinţirii bisericii s-a săvîrşit Sfînta Liturghie arhierească.

La vremea rînduită, P. C. pr. Onisifor Moraru — vicar pensionar, în lipsa P. C. Păr. Petru Nicolae, prot. Huedinului, pe motiv de boală, a rostit un călduros cuvînt de bun venit în parohia Mărişel a Prea Sfinţitului Episcop-vicar Iustinian, aducînd elogii meritate bunilor credincioşi de aici şi harnicului lor paroh Şortan Andrei. Apoi într-o scurtă dare de seamă preotul paroh a expus lucrările efectuate la biserică, toate aceste lucrări purtînd în ele credincioşia şi jertfelnicia credincioşilor din Mărişel.

Pentru aceste merite, vrednicul preot-paroh Şortan Andrei a fost hirotesit de către P. S. Sa Iustinian, primind distincţia onorifică bisericească de „iconom" cu dreptul de a purta brîu roşu. În încheiere, P. S. Episcop-vicar Iustinian a rostit un amplu cuvînt de învăţătură, cu alese aprecieri la adresa credincioşilor de aici şi a parohului lor.

Resfinţirea bisericii cu hramul „Sfîntul Ilie", parohia Ucraineană Tisa, prot. Sighetu Marmaţiei, jud. Maramureş

Duminica din 2 august 1987 a fost o zi excepţională în viaţa parohiei ucrainene din Tisa, prot. Sighetu Marmaţiei.

Toţi credincioşii de aici în frunte cu vrednicul lor paroh Dutca Nicolae au avut bucuria să-l primească în mijlocul lor, pentru a le resfinţi biserica, pe Prea Sfinţitul Episcop-vicar Iustinian Maramureşanul, însoţit de la Centrul eparhial de P. C. Sa Varga Petru — inspector arhiepiscopesc şi de către diaconii Radu Onac şi Oprişan Mihai (Sighetu Marmaţiei).

Prea Sfinţiei Sale i s-a făcut o primire foarte călduroasă încă de la intrarea în parohie.

Sfîntul lăcaş de închinare, pregătit pentru resfinţire, a fost zidit în anul 1972, sub conducerea şi îndrumarea preotului actual Dutca Nicolae, pe vatra unei vechi biserici de lemn, care în anul 1971 a fost mistuită de un incendiu provocat de o defecţiune a instalaţiei electrice. În timp foarte scurt noua biserică a fost construită din contribuţia bănească şi munca benevolă a credincioşilor români şi ucraineni locali cu sprijinul altor parohii din Maramureş.

La 20 iulie 1974, de praznicul „Sf. Ilie", noua biserică a fost tîrnosită de către Î. P. S. Sa Arhiepiscopul Teofil Herineanu.

Sub păstorirea aceluiaşi vrednic păstor de suflete — preotul Dutca Nicolae — în cursul anilor 1985—1986 s-a pictat interiorul bisericii în tehnica „tempera" de către pictorul bisericesc Botiş Ioan, de loc din satul Bocicoiel, jud. Maramureş.

În prezenţa unui mare număr de credincioşi ai parohiei şi din parohiile vecine, la orele 9,00 a început slujba de resfinţire a bisericii, după care a urmat Sfînta Liturghie arhierească.

Potrivit rînduielii stabilite de ierarh, la sfîrşitul Sf. Liturghii, P. C. Sa protopopul Mihai Oprişan de Sighetu Marmaţiei a rostit un cuvînt de bun venit P. S. Sale Iustinian, care a acceptat invitaţia credincioşilor şi a preotului paroh din Tisa pentru a le resfinţi biserica frumos împodobită cu o frumoasă pictură bisericească tradiţională.

În cuvîntul său P. C. Protopop n-a omis să facă cunoscute tuturor dărnicia şi credincioşia enoriaşilor acestei parohii, precum şi vrednicia şi calitatea preotului paroh Dutca Nicolae de bun chivernisitor şi destoinic gospodar al parohiei încredinţate.

În calitate de gazdă, preotul-paroh a făcut apoi o scurtă dare de seamă asupra lucrărilor executate la biserică şi la casa parohială, aducînd alese mulţumiri în primul rînd Prea Sfinţitului Iustinian şi conducerii Centrului eparhial pentru înţelegerea şi sprijinul acordat precum şi tuturor acelora care au contribuit prin muncă sau bani la finalizarea lucrărilor propuse.

În final, P. S. Sa, impresionat de valoroasele lucrări executate la biserica din Tisa, şi-a exprimat elogioasele sale aprecieri pentru tot ceea ce s-a făcut acolo — dovadă a unităţii de credinţă şi a dragostei credincioşilor pentru credinţa strămoşească.

Pornind apoi de la textul evangheliei din Duminica respectivă, P. S. Sa Iustinian a împărtăşit învăţături de credinţă şi morală tuturor credincioşilor participanţi la binecuvîntata sărbătoare spirituală a credincioşilor din parohia Tisa.

După Sf. Liturghie a urmat agapa creştinească oferită înalţilor oaspeţi la casa parohială cu acest prilej. Aici s-au rostit toasturi.

Sfinţirea bisericii noi, cu hramul „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil" din Satu Nou de Sus, prot. Baia Mare, jud. Maramureş

Nu departe de oraşul Baia Mare (2 km), în partea de sud-est este situată frumoasa localitate Satu Nou de Sus, cu oameni gospodari şi destoinici credincioşi.

Biserica veche, construcţie masivă din piatră şi cărămidă, a devenit neîncăpătoare pentru membrii credincioşi ai celor 330 de familii, număr din care este alcătuită localitatea.

Astfel, la dorinţa bunilor credincioşi de aici şi cu aprobarea organelor competente, în anul 1975 s-a pus piatra de temelie a unei noi biserici impunătoare, asemenea unei catedrale. Lucrările au durat pînă în anul acesta, încheindu-se cu executarea unei frumoase picturi interioare şi parţial şi în exterior la intrare, în ulei, de către pictorul bisericesc Busuioc Gheorghe din Bucureşti.

Lucrările de construcţie au fost efectuate între anii 1975—1983 sub îndrumarea directă a vrednicului şi distinsului preot-paroh Vasile Varga, ajutat de către preotul Radu Mircea, iar lucrările de pardoseli în marmură, sculptură, pictură, precum şi cele de renovare a bisericii vechi (situată în preajma celei noi) s-au executat între anii 1984—1987 sub conducerea noului preot-paroh Augustin Vasile, secondat de mai tînărul său coleg, preotul Aftan Dumitru.

Valoroasele lucrări s-au executat prin munca şi jertfelnicia celor 330 de familii de credincioşi şi din ajutoarele băneşti şi donaţiile substanţiale din partea Patriarhiei Ortodoxe Române, Arhiepiscopiei Clujului, protopopiatului Baia Mare, precum şi din partea altor parohii.

De remarcat faptul că o contribuţie de mare însemnătate, sub toate aspectele, la edificarea impozantului locaş de închinare a avut-o Prea Sfinţitul Episcop-vicar patriarhal Vasile Tîrgovişteanul, în calitate de fiu al satului, secondat îndeaproape — de la început şi pînă la sfîrşit — de către fraţii Prea Sfinţiei Sale şi familiile dînşilor.

Minunata biserică situată pe un platou mai ridicat, prin turlele sale zvelte ce imită linia arhitectonică a turlelor bisericuţelor de lemn din Maramureş, domină maiestuos întreaga aşezare, dînd posibilitate ochiului să fie admirată de la mare distanţă.

Duminică, 16 august 1987, totul era pregătit pentru ceremonialul tîrnosirii.

La ora 9,00, Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Teofil, avîndu-i în preajmă pe Prea Sfinţitul Vasile Tîrgovişteanul — vicar patriarhal şi pe Prea Sfinţitul Iustinian Maramureşanul — Episcop-vicar la Arhiepiscopia Clujului, însoţiţi de la Centrul eparhial Cluj de P. C. Sa Liviu Ştefan — vicar administrativ, P. C. Sa Octavian Picu — consilier administrativ, P. C. Sa Petru Varga — inspector eparhial, iar din marele sobor făcînd parte P. C. Sa Păunescu — vicar administrativ al Episcopiei Alba Iuliei, P. C. Sa Gavril Mociran — protopopul Băii Mari şi arhidiaconii Iustin Tira — secretar eparhial şi Valentin Bochiş, în faţa bisericii a dat binecuvîntarea de începere a slujbei tîrnosirii.

Chiar dacă timpul n-a fost prea favorabil din cauza ploii intermitente, marea mulţime de credincioşi adunaţi la ceremonial au urmărit cu răbdare şi mare atenţie slujba tîrnosirii.

La slujba sfinţirii au participat ca invitaţi şi reprezentanţii cultelor istorice din Baia Mare şi Baia Sprie.

În atmosferă de rugă înălţătoare şi citiri de psalmi, potrivit rînduielii, Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Teofil, după intrarea în sfîntul altar, a aşezat în prestol sfintele moaşte şi hrisovul bisericii.

După terminarea rînduielii tîrnosirii, în faţa bisericii, pe un podium special amenajat, Înalţii ierarhi înconjuraţi de alesul sobor de preoţi şi diaconi au slujit, în prezenţa a mii de credincioşi, Sfînta Liturghie arhierească.

Răspunsurile la Sf. Liturghie au fost date de către corul bisericii din Satu Nou de Sus.

La sfîrşitul Sf. Liturghii şirul cuvîntărilor a fost început de P. C. Sa Mociran Gavril — protopopul Băii Mari care a rostit un cuvînt de bun venit şi de mulţumire Înalţilor ierarhi prezenţi la înălţătoarea slujbă duhovnicească şi bisericească a bunilor credincioşi din Satu Nou de Sus.

Pentru minunata realizare pe plan bisericesc, credincioşilor de aici în frunte cu vrednicii lor preoţi (Pr. Varga Vasile, acum pensionar, Pr. Augustin Vasile şi Pr. Aftan Dumitru) li s-au adus aprecierile şi elogiile cuvenite.

La sfîrşitul cuvîntului de învăţătură cu un conţinut doctrinar bogat, rostit de Î. P. S. Sa Arhiepiscopul Teofil, pentru merite deosebite pe tărîm pastoral-

gospodăresc Pr. Varga Vasile — așa cum s-a amintit acum pensionar — de fapt cel care a dus greul lucrărilor de la temelie și pînă la acoperișul bisericii, a fost distins cu cea mai înaltă distincție bisericească pentru preoții de mir, distincția de „iconom stavrofor“ cu dreptul de a purta cruce, iar mai tinerii preoți, care au continuat lucrările de finalizare a noii biserici — preotul paroh Augustin Vasile și Pr. Aftan Dumitru, au fost distinși cu distincția bisericească de „iconom“ cu dreptul de a purta brîu roșu.

Demn de amintit aici este și faptul că o contribuție de seamă în execuția lucrărilor de construcție a bisericii a avut-o preotul Radu Mircea, în perioada cît a funcționat ca preot II la această parohie, care între timp a plecat în Eparhia Oradiei din motive personale.

A rostit apoi un cuvînt de învățătură Prea Sfinția Sa Vasile Tîrgovișteanul — Episcop-vicar patriarhal și Rectorul Institutului teologic din București — în calitate de fiu al satului, cuvînt ascultat cu multă atenție de către cei prezenți.

Prea Sfinția Sa și-a mărturisit în cuvinte emoționante bucuria și fericirea de-a fi prezent la tîrnosirea bisericii din satul său natal, apreciind în cuvinte elogioase dragostea și jertfelnicia credincioșilor din Satu Nou de Sus.

Prin construirea noii biserici — a spus Prea Sfinția Sa — s-a realizat aici nu numai o biserică nouă ci și un proces nou privind unitatea de credință strămoșească și noi raporturi de colaborare și întrajutorare între credincioșii acestei parohii și cultele istorice — ai căror reprezentanți au fost de față la marele eveniment religios.

Încîntat de ceea ce s-a realizat pe plan bisericesc — prin construcția frumoasei biserici — P. S. Sa și-a exprimat recunoștința și mulțumirile sale preoților, membrilor din Consiliul și Comitetul parohial, precum și tuturor credincioșilor care au contribuit într-un fel sau altul la construirea minunatei biserici.

A urmat apoi cuvîntul de învățătură al Prea Sfințitului Episcop-vicar Iustinian Maramureșanul, care în cuvinte de caldă expresie duhovnicească și creștinească și-a mărturisit bucuria de a fi prezent la această sfîntă sărbătoare a întregii suflări românești și creștinești din Satu Nou de Sus.

Șirul cuvîntărilor a fost încheiat de P. C. Sa Pr. Augustin Vasile — parohul locului, care în cîteva cuvinte a făcut o scurtă dare de seamă asupra lucrărilor la impozanta biserică, care atunci s-a tîrnosit, aducînd în același timp caldele sale mulțumiri, în numele credincioșilor, tuturor factorilor care au concurat la încoronarea minunatei opere.

Cuvinte de aleasă simțire și recunoștință și mulțumiri filiale, a adresat părintele paroh Înalților ierarhi care au binevoit să răspundă la chemarea credincioșilor, sfințindu-le noua biserică, care va vorbi peste vremi de dărnicia și dragostea acestora generațiilor ce vor urma.

Înalții oaspeți, la sfîrșitul Sf. Liturghii arhierești, au fost invitați la bogata agapă creștinească organizată la casa unuia dintre frații Prea Sfințitului Vasile Tîrgovișteanul.

Și aici s-au rostit toasturi de apreciere de către Înalții ierarhi și alți vorbitori — cu referire la excepționala realizare a credincioșilor din Satu Nou de Sus.

Resfințirea bisericii cu hramul „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul“, parohia Turda-Fabrici, prot. Turda, jud. Cluj

Duminică, 30 august 1987, Prea Sfințitul Episcop-vicar Iustinian Maramureșanul, însoțit de la Centrul eparhial de către P. C. Sa Cosmuța Ștefan — consilier economic și diaconii Radu Onac și Vasile Nemeș, în prezența multor credincioși, a resfințit sfîntul locaș de închinare.

De la începuturile ei și pînă la momentul resfințirii în data de 30 august 1987, capela a suferit mai multe modificări. Preoții care au păstorit aici i-au adus, pe rînd, îmbunătățiri însemnate.

De la înființare istoricul parohiei reține numele vrednicilor preoți care au slujit aici și anume: Coriolan Sabău, Vasile Mureșan, Petru Anca, Hlevca Teofil,

Oniţiu Gheorghe, Alexandru Spinciu (actualul protoiereu al Turzii), Ramba Gheorghe, Andreicuţ Ioan (acum preot în Alba Iulia), Molnar Vasile (acum preot în parohia Baciu — Cluj) şi actualul paroh Sima Alexandru.

La ora actuală biserica este formată din pronaos prelungit în naos şi altar. Ea a luat această formă sub pastoraţia P. C. Sale pr. Andreicuţ Ioan în perioada anilor 1978—1985. În această perioadă biserica s-a construit din materiale clasice (piatră, cărămidă, lemn), s-a tencuit în interior şi exterior, s-a confecţionat bolta din material lemnos, după care a urmat pictarea bisericii în tehnica „tempera grasă" de către pictorul clujean Iacob Varga, precum şi alte lucrări necesare.

Din vara anului 1986, sub pastoraţia vrednicului preot Sima Alexandru, bisericii i s-au adus unele îmbunătăţiri în interior şi exterior, prin refacerea părţii de jos a picturii, adăugarea ultimului registru de icoane pe iconostas, s-a înnoit zugrăveala exterioară, s-au turnat trotuare şi s-a confecţionat un gard de împrejmuire în dosul locaşului de cult.

Prima dată capela a fost sfinţită în data de 24 iunie 1979 de către Prea Sfinţitul Iustinian Maramureşanul.

Soborul alcătuit din 12 preoţi a întîmpinat pe Prea Sfinţitul Iustinian la sosire în faţa sfîntului locaş de cult.

La ora 9,30 P. S. Sa a dat binecuvîntarea pentru resfinţirea bisericii, după care a urmat Sf. Liturghie arhierească, în prezenţa unui număr mare de credincioşi.

La vremea rînduită, P. C. Sa pr. Spinciu Alexandru a rostit cuvenitul cuvînt de întîmpinare şi de bun venit adresat Prea Sfinţitului Iustinian, făcînd, în cîteva cuvinte, o scurtă incursiune în timp cu referire la istoricul acestei sfinte biserici şi la transformările efectuate de la statutul iniţial de capelă la cel actual de biserică.

A vorbit apoi preotul paroh Sima Alexandru, care pe lîngă darea de seamă cu privire la lucrările efectuate, a adresat alese mulţumiri Prea Sfinţitului Iustinian, precum şi tuturor acelora care au contribuit la executarea lucrărilor impuse.

În calitate de fost paroh înainte de venirea pr. Sima Alexandru, ca unul care a ostenit cu multă rîvnă pastorală în această parohie — a vorbit păr. Andreicuţ Ioan, care şi-a manifestat bucuria pentru osîrdia credincioşilor pe care i-a păstorit o vreme, dar şi nostalgia deciziei de a lucra cele spirituale şi pastorale în altă eparhie.

Ca de fiecare dată cînd i se iveşte prilejul, în încheiere, a vorbit Prea Sfinţitul Iustinian, exprimîndu-şi şi fericirea de a resfinţi şi binecuvînta munca şi jertfelnicia credincioşilor în scopul înfrumuseţării bisericii lor, în cazul de faţă fiind vorba de resfinţirea bisericii parohiale din Turda-Fabrici.

Pe lîngă aprecierile sale, P. S. Sa a rostit şi un bogat cuvînt de învăţătură, ascultat cu multă atenţie de toţi participanţii la binecuvîntarea sfintei biserici.

Resfinţirea bisericii cu hramul „Sf. Mucenic Gheorghe" din parohia Luna, prot. Turda, jud. Cluj

Duminică, 6 septembrie 1987, Prea Sfinţitul Iustinian Maramureşanul a sosit la sfînta biserică din parohia Luna, însoţit fiind de către P. C. Sa Petru Varga — inspector eparhial şi de către diaconii Radu Onac şi Nemeş Vasile, biserică cu un zbuciumat trecut.

Credincioşii din parohia Luna, în scurgerea vremii, s-au dovedit a fi şi buni patrioţi. Din corespondenţa domnitorului Mihai Viteazul reiese că aici a existat o populaţie compact românească şi că în vreme de restrişte, Domnul Mihai împreună cu familia sa s-a refugiat în părţile acestea.

În conscripţia din 1762, în vremea represaliilor generalului Bucow — pentru uniaţie erau consemnaţi 4 preoţi uniţi şi o singură familie, iar ortodocşii erau un preot la 110 familii.

În 12 septembrie 1848 localnicii din Luna împreună cu românii din jur au oprit armata maghiară de-a intra în sat.

În prezent localitatea este compusă din 790 familii cu aproape 3.000 credincioși.

Valoroasele lucrări ce s-au efectuat la biserică și parohie sînt rodul muncii și contribuției exclusive a credincioșilor de aici.

La ora 9,30 Prea Sfințitul Iustinian a dat binecuvîntarea pentru slujba resfințirii, după care a urmat Sf. Liturghie arhierească.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. C. Sa pr. Gotea Gheorghe — delegatul protopopiatului Turda, aduce un cuvînt de caldă mulțumire P. S. Sale Iustinian Maramureșanul pentru acceptul de a fi în mijlocul credincioșilor de la Luna pentru a le resfinți biserica.

Părintele paroh Popescu Nicolae prezintă apoi o dare de seamă asupra lucrărilor și investițiilor efectuate la biserică, mulțumind totodată P. S. Sale Iustinian pentru dragostea părintească cu care a venit să binecuvinteze aceste lucrări.

În cuvîntul său vrednicul preot paroh a adus mulțumirile sale tuturor credincioșilor din parohia Luna și altor factori de răspundere pentru ajutorul acordat, fără de care nu s-ar fi ajuns la finalizarea acestor valoroase lucrări.

Pentru o activitate prodigioasă pastoral-gospodărească, P. S. Sa Iustinian a hirotesit întru „iconom" pe P. C. Sa Popescu Nicolae, avînd dreptul de a purta brîu roșu.

În încheiere, P. S. Sa Iustinian, și-a împărtășit credincioșilor prezenți frumoasele impresii cu care se întoarce de la Luna la reședința de la Centrul eparhial Cluj, dînd totodată alese învățături morale și doctrinare tuturor celor de față.

De la sfînta biserică, oaspeții au fost invitați la casa parohială la agapa creștinească, cu care prilej s-au rostit toasturi.

Prot. *Liviu Ștefan*

DIN ACTIVITATEA EPARHIEI DE ALBA IULIA

Luni, 20 iulie 1987, în atmosfera Sf. Liturghii arhierești, s-a prăznuit hramul mănăstirii de la Toplița, ctitorie a primului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea, așezămînt ce poartă numele Sf. prooroc Ilie. P. Cuviosul arhim. Mihail Goia, starețul mănăstirii, împreună cu P. C. pr. Dumitru Gherman, protopop de Miercurea Ciuc, cu alți protopopi și preoți prezenți, înconjurați de mulțime de popor, au întîmpinat la vecernia din ajunul praznicului pe P. S. Episcop Emilian, venit din cetatea Bălgradului să continue tradiția împămîntenită de a oficia slujba arhierească cu ocazia hramului.

La Sf. Liturghie săvîrșită în ziua praznicului, P. S. Sa a hirotonit întru diacon pe absolventul de seminar Mărginean Adrian și a hirotesit întru iconom pe P. C. preot Bordean Horea, consilier economic la Centrul Eparhial Alba Iulia.

Pe lîngă mesajul liturgic transmis de ierarh și preoți cu acest prilej, s-au pus în lumină cel puțin două învățături, desprinse din chipul Sf. Prooroc Ilie, conturat de omiliile cuvîntătorilor. Prima este orientarea spre adevăratele valori în orice vremuri oricît ar fi de vitrege și de confuze, după cum s-a orientat și Sf. Ilie, recondiționînd altarul Adevăratului Dumnezeu (III Regi 18, 30), altar ce părea să fi căzut în desuetudine din cauza altor altare ce deveniseră la modă. A doua învățătură vizează atitudinea noastră față de aceste valori, atitudine caracterizată prin consecvența în a le apăra. În multitudinea idolilor moderni, din care pe unii ni-i enumeră Sf. Apostol Pavel în Epistola către Galateni, cap. 6, v. 20, (imoralitatea, vrăjitoria, ambiția egoistă, invidia, beția și altele similare), să nu se descurajeze cineva, crezînd la un moment dat că este singur militant pentru Dumnezeu Cel Adevărat, căci nici Sf. Ilie nu a fost singurul, deși avea acest sentiment paralizant într-o clipă de cumpănă.

Joi, 6 august 1987, la serbarea hramului schitului „Izvorul" de la Poșaga, din Munții Apuseni, P. S. Episcop Emilian al Albei Iulii, împreună cu un mare sobor de preoți și diaconi au săvîrșit Sf. Liturghie la care mulțime de pelerini se adunaseră din diferite părți ale Apusenilor.

Tînărul licențiat Goga Vasile a fost hirotonit preot pe seama parohiei Sălcud, prot. Luduș, jud. Mureș.

Din cuvîntările ținute de P. S. Episcop Emilian cît și de alți preoți, dintre care amintim pe P. C. pr. Benchea Gheorghe, protopop de Cîmpeni, pe C. pr. Andreicuț Ioan (Alba Iulia — Maieri I), pe C. pr. Todoran Simion (Catedrala Reîntregirii), au rămas în mințile celor cu adevărat prezenți la sărbătoarea Schimbării la Față, ca o imagine indelebilă de pe Muntele Taborului, cortina despicată pentru cîtva timp, prin care Sfinții Apostoli Petru, Iacob și Ioan au privit în lumea de dincolo, exprimîndu-și dorința de a rămîne acolo (Mt. 17, 4).

Imaginea luminoasă a transfigurării urmărește pe orice creștin care așteaptă Împărăția lui Dumnezeu. Dat fiind faptul că Împărăția lui Dumnezeu, sub aspect obiectiv, este prezentă în lume odată cu venirea în trup a Domnului nostru Iisus Hristos (Lc. 11, 20), iar sub aspect subiectiv ea este înăuntrul nostru (Lc. 17, 21), dezvoltarea ei în viața noastră personală, depinde de efortul propriu al fiecăruia. Acest efort vizează întreaga ființă a omului, începînd cu mintea, inima și voia lui, adică cu viața sa sufletească, în care Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh se dezvoltă progresiv, trupul devenind astfel templu al Duhului Sfînt (I Cor. 6, 19).

Alături de celelalte praznice împărătești, Schimbarea la Față este o chemare spre transformare, spre înnoire, spre frumosul etern, spre viață veșnică.

Sîmbătă, 15 august 1987, la serbarea hramului de la schitul Sfîntului Martin (Sînmărtinul de Cîmpie, prot. Tg. Mureș), bucuria sărbătorii a fost sporită prin participarea P. S. Episcop Emilian și a slujitorilor Centrului Eparhial.

Veniți din ajunul sărbătorii, mulți credincioși au participat la slujbele din timpul nopții, primenindu-și sufletul în Sfînta Taină a Mărturisirii.

Ca o expresie a simbiozei tradiționale între factorul național și cel religios, te întîmpină la Schitul Sînmărtin noua poartă de lemn de stejar, în care sînt încrustate semne ale formării și încreștinării poporului român, manifestare a talentului și dragostei contemporanilor față de valorile spirituale românești.

În cuvîntul de învățătură P. S. Sa a evidențiat însemnătatea sărbătorii, accentuînd efectele pe care le produce Adormirea Maicii Domnului în sufletele credincioșilor. Efectul tristeții inerente oricărei despărțiri de persoanele dragi, simțit mai mult în sufletele contemporanilor evenimentului, și efectul bucuriei de a o avea pururea mijlocitoare pentru noi către Fiul ei, tocmai datorită trecerii ei în viața veșnică, efect trăit mai mult de toți cei ce au viețuit și viețuiesc după evenimentul Adormirii.

P. S. Sa a subliniat apoi importanța mănăstirilor din Transilvania în păstrarea conștiinței naționale a românilor de pe aceste locuri și a legăturii lor cu frații de peste Carpați.

Binecuvîntarea bisericii Sfîntul Nicolae din parohia Șard, prot. Alba Iulia. Duminică, 26 iulie, P. S. Episcop Emilian, împreună cu slujitorii Centrului Eparhial, au săvîrșit Sfînta Liturghie în parohia Șard, cu ocazia binecuvîntării nou-împodobitei biserici parohiale. La momentul potrivit al Sf. Liturghii a fost hirotonit întru preot tînărul diacon Mărginean Adrian, pe seama parohiei Turdaș, prot. Aiud.

Din pisania bisericii aflăm: „Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și împreună lucrarea Sfîntului Duh ziditu-s-a această sfîntă biserică cu hramul Sf. Ierarh Nicolae în parohia Șard în anul 1790 și a fost sfințită de Î. P. S. Ioan Vancea.

Între anii 1982—1985 s-au efectuat reparații capitale și s-a pictat biserica sub îndrumarea P. S. Emilian, Episcop al Alba Iuliei, care a binecuvîntat acest locaș în ziua de Duminică, 26 iulie 1987, înălțînd rugăciuni către Dumnezeu să răsplătească jertfelnicia bunilor credincioși povățuindu-i să păstreze unitatea de credință și de neam".

Tot pisania ne spune că lucrările de înfrumusețare a bisericii s-au făcut din contribuția bunilor credincioși ai parohiei Șard, iar pictura în frescă a fost executată de pictorul Nițulescu Vasile din Brașov.

Preotul-paroh Ioan Slevaş a mulţumit P. S. Episcop Emilian pentru prezenţa la acest eveniment din viaţa parohiei şi a arătat lucrările efectuate la biserică.

P. S. Sa purcezînd de la textul evanghelic al zilei, în care se vorbeşte despre vindecarea a doi orbi, a subliniat importanţa credinţei care este ochiul sufletului şi care îl ajută pe om să-l vadă pe Dumnezeu.

P. C. pr. Ioan Slevaş a fost distins cu rangul de „iconom" cu dreptul de a purta brîu roşu, pentru activitatea depusă în împodobirea sfîntului locaş, iar Consiliului parohial, Comitetului parohial, precum şi pictorului li s-au acordat gramate chiriarhale ca expresie a aprecierii ostenelii tuturor.

La agapa care a urmat sfintelor slujbe au fost trăite momente de vibrant patriotism prin cuvîntările şi cîntările la care au participat credincioşi de rînd precum şi o serie de personalităţi ale vieţii sociale şi culturale din localitate.

Ioan Ciungu

DIN VIAŢA BISERICEASCĂ ÎN EPARHIA ORADIEI

I. Sfinţiri şi binecuvîntări de biserici

Ianculeşti. Duminică, 19 iulie 1987, P. S. Episcop Vasile a oficiat slujba de binecuvîntare a lucrărilor de renovare a bisericii din parohia *Ianculeşti,* prot. Carei. În anii 1985 şi 1986, în timpul păstoririi vrednicului preot Gheorghe Sorian, cu sprijinul Consiliului şi Comitetului parohial şi mai ales prin jertfelnicia bunilor credincioşi, a fost împodobită cu o frumoasă pictură, executată de pictorul Grigore Neagu din Bucureşti.

După slujba de binecuvîntare, s-a săvîrşit Sf. Liturghie pe un podiu în curtea bisericii, răspunsurile fiind date de corul bisericii din Lucăceni. Licenţiatul în teologie Donca Gheorghe a fost hirotonit întru diacon, iar preotul-paroh Gheorghe Sorian a fost distins cu rangul de *iconom.* Predica zilei a fost ţinută de păr. secretar eparhial Liviu Ungur.

După otpust, păr. prot. Costache Mirea a dat citire hrisovului şi l-a bineventat pe chiriarh, iar preotul-paroh a făcut dare de seamă asupra lucrărilor efectuate. În continuare, s-a dat citire scrisorii arhiereşti de apreciere, adresată credincioşilor, consilierilor parohiali şi preotului.

În cuvîntul de învăţătură, ierarhul a stăruit asupra însemnătăţii împodobirii bisericilor noastre cu icoane pictate. De asemenea i-a lăudat pe credincioşi şi pe preot pentru frumoasa lucrare şi îndeosebi pentru faptul că în tinda bisericii au cerut să fie pictate şi chipurile marilor luptători pentru drepturile poporului român din Transilvania, Horea şi Avram Iancu, ai căror urmaşi sînt şi credincioşii acestei parohii.

Cefa. După lucrările de înnoire din anul 1986 a bisericii din parohia *Cefa,* prot. Oradea (datînd de la sfîrşitul sec. XVI), P. S. Episcop Vasile a poposit, Duminică 26 iulie 1987, din nou în mijlocul bunilor credincioşi de aici spre a le binecuvînta ostenelile şi jertfelnicia, precum mai făcuse asemenea slujbă cu 12 ani în urmă (1975), şi anume sfinţirea bisericii, în urma împodobirii ei cu o frumoasă pictură în frescă de pictorul Ioan Taflan din Bucureşti, iar icoanele de pe tîmplă fiind lucrate de pictorul Iosif Keber din Tg. Jiu, în timpul păstoririi preotului Augustin Domocoş. Acum se cerea imperios ca şi exteriorul să fie în consonanţă cu interiorul.

La Sf. Liturghie, răspunsurile au fost date cu multă simţire de toţi credincioşii împreună cu grupul de cîntăreţi, cu toţii primind cuvinte de apreciere din partea arhipăstorului. Predica zilei a fost ţinută de păr. cons. ep. Ioan Negroiu. Preotului-paroh Ioan Purtan i s-a acordat rangul de *iconom.* După încheierea Sf. Liturghii, păr. prot. Aurel Puşcaş a citit hrisovul şi a urat bun venit P. S.

Sale, iar preotul-paroh a făcut scurt raport despre activitatea sa duhovnicească și despre lucrările efectuate la biserică și la casa parohială, aducînd mulțumirile cuvenite. S-a dat apoi citire scrisorii arhierești de apreciere.

În cuvîntul de învățătură, chiriarhul — după ce a arătat rolul Bisericii Ortodoxe în viața poporului român, mai ales în Transilvania, în perioada de stăpînire străină — a adus cuvinte de apreciere preotului și credincioșilor pentru dragostea lor față de Legea strămoșească, dragoste arătată și prin purtarea de grijă față de sfîntul locaș, pe care acum l-au înnoit și în exterior, spre a fi la același nivel cu interiorul.

Tăut. Într-o minunată zi de vară, Duminică, 9 august 1987, P. S. Episcop Vasile a săvîrșit slujba de binecuvîntare a lucrărilor de înnoire a bisericii, monument istoric, din parohia *Tăut,* prot. Oradea. Avînd hramul „Sf. Mare Mucenic Gheorghe", biserica a fost construită inițial din lemn, între anii 1784—1789, dar în anul 1880 pereții de lemn au fost înlocuiți cu ziduri de cărămidă. A fost sfințită în 1790. În 1907, acoperișul de șindrilă a fost înlocuit cu tablă zincată. În 1976, i s-au efectuat reparații exterioare, cînd s-a făcut și consolidarea zidurilor, fiind apoi binecuvîntată în același an de P. S. Episcop Vasile al Oradiei, iar în anul 1986, sub păstorirea vrednicului preot Dumitru Precup, ajutat de membrii Consiliului parohial, în frunte cu epitropul Ioan Bondar, și îndeosebi prin jertfelnicia bunilor credincioși, i s-au executat noi lucrări de reparații generale. În exterior, s-a consolidat și revopsit acoperișul, s-au retencuit zidurile și s-au construit, la cele două intrări, porticuri cu copertine din sticlă colorată. În interior, s-a făcut o zugrăveală nouă, s-a recondiționat tîmpla cu restaurarea icoanelor de pe ea și s-au revopsit mobilierul și dușumeaua. Totodată, a fost înzestrată cu două candelabre, cu odăjdii, cu obiecte și cărți de cult, între care o Sf. Evanghelie. Cu acest fericit prilej, profesorul Iosif Romulus Botto, fiu al satului (personalitate marcantă în culturalizarea poporului din Bihor și Arad în mai bine de 60 de ani din cei aproape 85), a dăruit bisericii o frumoasă icoană înrămată, cu chipul Domnului Hristos, pictată de soția dînsului și sfințită acum de ierarh. Atît ierarhul, cît și parohul i-au exprimat calde mulțumiri, felicitări, urări de sănătate și noi succese în activitatea sa muzicală și culturală.

La Sfînta Liturghie ce a urmat, răspunsurile au fost date de corul bisericesc al parohiei Batăr, dirijat de dl. Traian Crăciun. Chiriarhul le-a adus binemeritate laude. Apostolul, cu binecuvîntarea arhipăstorului, a fost citit de credinciosul I. Sudrigean, recent întors de la baptiști. Pericopa evanghelică a zilei a fost tălmăcită de păr. vicar eparhial Augustin Lucian.

În cuvîntul de învățătură, ierarhul a exprimat cuvinte de apreciere credincioșilor pentru jertfelnicie, membrilor Consiliului și Comitetului parohial pentru strînsa colaborare cu preotul-paroh, iar acestuia pentru rodnica activitate pastorală i-a acordat rangul de *iconom,* întru care a și fost hirotesit. Membrilor Consiliului parohial le-a înmînat scrisori arhierești de apreciere.

Galoșpetreu. Duminică, 23 august 1987, P. S. Episcop Vasile a poposit în mijlocul bunilor credincioși din parohia *Galoșpetreu,* prot. Marghita, spre a le sfinți biserica și a le binecuvînta truda și jertfelnicia întru înnoirea sfîntului locaș.

Biserica, avînd hramul „Pogorîrea Sf. Duh", a fost înălțată în anul Domnului 1892, luînd locul celei de lemn. În 1954, cînd a doua zi de Rusalii s-a surpat cafasul (corul), i s-a făcut reparație capitală în interior și exterior, iar în 1980, cînd suplinea preotul Cornel Lenghel de la Tarcea, s-a introdus iluminatul electric. În ultimii patru ani, sub păstorirea harnicului preot Grigore Pușcaș, sprijinit de membrii Consiliului și Comitetului parohial și mai ales prin jertfelnicia enoriașilor, i s-au făcut mari lucrări de reparații. În exterior, s-au retencuit zidurile, s-a vopsit tabla de pe acoperiș, s-a confecționat o ușă nouă și s-au recondiționat geamurile. În interior, s-a împodobit cu o frumoasă pictură executată de pictorul Ioan Cozma din Timișoara, s-a restaurat iconostasul și s-a revopsit mobilierul. De asemenea, a fost înzestrată cu o Sf. Evanghelie, cu sf. vase și cu cinci rînduri de odăjdii noi. La fel a fost reparată și casa parohială. După slujba de sfințire, s-a continuat cu Sf. Liturghie, săvîrșită afară din cauza marii

mulţimi de credincioşi, foarte mulţi veniţi din satele vecine, mai ales din Văşad şi Valea lui Mihai, care împreună cu cei localnici au dat foarte frumos răspunsurile. A participat, în spirit ecumenist, şi preotul reformat din localitate, cu mulţi credincioşi de ai săi. Diaconul Lostun Doru-Viorel, licenţiat în teologie, a fost hirotonit întru preot pe seama parohiei Terebeşti, protopopiatul Carei. Predica zilei a fost ţinută de păr. insp. ep. Dorel Rusu.

La încheierea Sf. Liturghii, păr. prot. Aurel Pop a dat citire hrisovului şi l-a bineventat pe chiriarh, iar preotul-paroh a făcut o scurtă dare de seamă asupra lucrărilor făcute, aducînd mulţumiri celor îndreptăţiţi.

Ierarhul, în cuvîntul de învăţătură, a adus cuvinte de laudă credincioşilor pentru spiritul lor de sacrificiu, a lăudat zelul pastoral şi hărnicia gospodărească a preotului-paroh, precum şi sprijinul nelimitat al membrilor Consiliului parohial, înmînîndu-le acestora şi păstorului lor sufletesc, drept mulţumire, scrisori arhiereşti de apreciere. Totodată, a mulţumit preotului reformat din localitate pentru prezenţa sa şi a multor credincioşi de ai săi la sfintele slujbe, ca şi pentru contribuţia lor la înnoirea bisericii ortodoxe locale, ceea ce serveşte şi ecumenismul bisericesc, şi armonia dintre toţi fiii Patriei noastre.

Rona. Într-o minunată zi de vară şi într-un fermecător peisaj natural, P. S. Episcop Vasile a săvîrşit, duminică 30 august 1987, slujba de binecuvîntare a lucrărilor de înnoire din ultimii ani a bisericii din parohia *Rona,* prot. Zalău, cu hramul „Sf. Mare Ierarh Nicolae", care a fost înălţată între 1938—1940. La 30 noiembrie 1958, a fost sfinţită de episcopul Valerian Zaharia al Oradiei, după ce sub păstorirea vrednicului preot Marcel Andreescu a fost împodobită cu o frumoasă pictură. În ultimii ani, sub păstorirea harnicului preot Grigorie Pugna, ajutat îndeaproape de membrii Consiliului şi Comitetului parohial, în frunte cu epitropul Vasile Sarca, dar mai ales din jertfelnicia pilduitoare a credincioşilor, i s-au efectuat însemnate lucrări de renovare. În exterior, ţigla de pe acoperiş a fost înlocuită cu tablă zincată, iar tencuiala zidurilor a fost solid recondiţionată. În interior, a fost împodobită cu o frumoasă pictură, executată de pictorul Miron Stoica din Gorj. De asemenea, s-au efectuat reparaţii şi la casa parohială. La Sf. Liturghie ce s-a oficiat în continuare, sub cerul liber, răspunsurile au fost date de un grup coral secondat de mulţimea credincioşilor. Diaconul Burzo Eugen, licenţiat în teologie, a fost hirotonit întru preot pe seama parohiei Valea Loznei, prot. Zalău, Tălmăcirea pericopei evanghelice a zilei a fost făcută de păr. insp. ep. Dorel Rusu. Preotul-paroh Grigorie Pugna a fost distins cu rangul de *sachelar,* întru care a primit şi hirotesia.

După apolis, păr. prot. Marcel Andreescu a citit hrisovul şi a urat bun venit P. S. Sale, iar preotul-paroh a făcut raport asupra lucrărilor executate, mulţumind celor îndreptăţiţi. Apoi s-a citit scrisoarea arhierească de apreciere adresată credincioşilor şi preotului.

În cuvîntul de învăţătură, arhipăstorul şi-a arătat marea satisfacţie sufletească pentru marele număr de credincioşi prezenţi, pentru frumoasele realizări pe plan duhovnicesc şi gospodăresc, ca şi pentru felul cum au cîntat de frumos la sfintele slujbe, pentru care îi felicită călduros pe toţi, iar membrilor Consiliului parohial înmînîndu-le scrisori arhiereşti de apreciere.

II. Vizitaţii canonice

Lucăceni. La data de 20 iulie 1987, de sărbătoarea Sf. Prooroc Ilie, potrivit tradiţiei, ierarhul a poposit în mijlocul bunilor credincioşi din parohia *Lucăceni,* prot. Carei, păstorită cu vrednicie de preotul Mircea Oneţ. În frumoasa biserică parohială, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, P. S. Episcop Vasile a săvîrşit Sf. Liturghie, în cadrul căreia l-a hirotonit întru preot pe diaconul Gheorghe Donca, pe seama parohiei Petea, prot. Satu Mare, iar pe licenţiatul în teologie Pop Gheorghe întru diacon. Răspunsurile au fost date de corul parohial, felicitat de chiriarh. Păr. prot. C. Mirea a urat bun venit ierarhului, iar preotul-paroh a făcut raport despre activitatea pastorală în parohie. În cuvîntul de

învățătură, ierarhul, în legătură cu hirotonirile făcute, a vorbit despre însemnătatea misiunii preoțești în mijlocul credincioșilor, spre a-i duce la mîntuire. Totodată și-a manifestat satisfacția față de nivelul ridicat al vieții religioase de aici prin strădania harnicului păstor sufletesc. De asemenea, și-a arătat bucuria de prezența, ca și în anii precedenți, a preotului romano-catolic Ștefan Brunner din Urziceni, ceea ce dovedește buna conviețuire a credincioșilor și preoților celor două biserici. În preseara sărbătorii, ierarhul a oficiat slujba vecerniei, în aceeași biserică, cu care prilej de asemenea a ținut cuvînt de învățătură. Tot în cadrul acestei slujbe a predicat și preotul Vasile Sabău de la Pișcolt, secretar protopopesc Carei.

Huta. Duminică, 16 august 1987, P. S. Episcop Vasile a dăruit puținilor și mai ales bunilor credincioși din filia *Huta* (parohia Finiș), prot. Beiuș, o nespus de mare bucurie sufletească, săvîrșind Sf. Liturghie, la frumoasa bisericuță, construită în 1926 din piatră și din lemn. La numărul mic de credincioși din filie s-au adăugat și alții, foarte mulți, din matră care, împreună cu ierarhul și preoții slujitori, au parcurs cei 22 km de pitoresc drum cu un trenuț forestier. Toți credincioșii împreună cu cîntăreții din matră și din Beiuș au dat răspunsurile liturgice. De asemenea, a participat și un însemnat număr de credincioși ai bisericii reformate din Finiș, împreună cu preotul lor Máthé Vasile, care a adus un salut în spirit ecumenist, iar după încheierea Sf. Liturghii credincioșii ortodocși și reformați au intonat, alternativ, cîteva cîntări bisericești. Păr. prot. Teodor Cios a urat bun venit chiriarhului, iar preotul-paroh Simion Luncan a făcut raport despre starea religioasă a credincioșilor din filie și din matră. În cuvîntul de învățătură, ierarhul a dat mulțumită bunului Dumnezeu că i-a ajutat să-și împlinească o veche dorință de a veni să se roage cu bunii credincioși ai acestei sfinte și frumoase bisericuțe, ca și cu cei din matră, aducîndu-le cuvinte de laudă pentru credința lor puternică în Dumnezeu și pentru dragostea și atașamentul lor sincer față de Biserica strămoșească ortodoxă română, ca și pentru hărnicia lor gospodărească și cetățenească. Desigur că, la aceasta, o contribuție însemnată o are și noul și tînărul preot care dă dovadă că este un vrednic păstor sufletesc, plin de rîvnă și zel pastoral, a subliniat vorbitorul. Totodată și-a exprimat profunda satisfacție pentru marele număr de credincioși reformați prezenți, în frunte cu distinsul lor preot, ceea ce dovedește buna și frățeasca conviețuire dintre credincioșii și preoții celor două biserici, fapt ce contribuie și la întărirea unității sufletești a întregului popor din patria noastră. În drum spre Huta, ierarhul a vizitat biserica din matra Finiș, rămînînd mulțumit de cele văzute.

Creaca. În seara zilei de 29 august 1987, de sărbătoarea Tăierii Capului Sf. Ioan Botezătorul, P. S. Episcop Vasile a oficiat vecernia în parohia *Creaca*, prot. Zalău, sub cerul liber, la prispa străvechii biserici de lemn (monument istoric). După otpust, păr. prot. M. Andreescu a rostit un cald cuvînt de bun venit P. S. Sale, iar preotul-paroh a făcut o scurtă dare de seamă asupra vieții religioase din parohie și a realizărilor gospodărești. În cuvîntul de învățătură, chiriarhul a lăudat pe credincioși și pe vrednicul lor păstor sufletesc, preotul Romel Tudoran, pentru grija deosebită ce o arată sfîntului lor locaș de închinăciune, care prin vechimea sa de aproape 400 de ani stă mărturie despre tăria și statornicia credinței strămoșești în sufletele înaintașilor, ca și despre continuitatea neîntreruptă a neamului nostru românesc pe aceste meleaguri. Îi îndeamnă pe credincioși să se arate în continuare demni urmași ai moșilor și strămoșilor, iubitori de glie și iubitori de Dumnezeu. Totodată, i-a felicitat pentru frumoasa și moderna casă parohială ridicată cu cîțiva ani în urmă. Preotul-paroh Romel Tudoran, pentru rodnica activitate duhovnicească și gospodărească, a fost distins cu rangul de *iconom*, întru care a și fost hirotesit.

În drum spre Creaca, chiriarhul a vizitat biserica din orașul Șimleul Silvaniei, în curs de pictare, declarîndu-se mulțumit de calitatea lucrării.

La toate sfintele slujbe, ierarhul i-a îndemnat pe credincioși să muncească cu rîvnă pe ogoare și la celelalte locuri de muncă și să se roage pentru sălășluirea unei păci durabile în întreaga lume.

Diacon Dr. *Teodor Savu*

1200 DE ANI DE LA SINODUL VII ECUMENIC 787—1987

Între 10—18 octombrie 1987 s-au sărbătorit la Constantinopol 1200 de ani de la un mare eveniment creştin: al Şaptelea Sinod ecumenic din anul 787 care şi-a desfăşurat lucrările în oraşul Niceea, iar ultimele două şedinţe în Constantinopol. Împărăteasă a Bizanţului era Irina, canonizată mai tîrziu pentru rolul jucat în restabilirea cultului icoanelor, patriarh la Constantinopol era *Tarasie*, iar papă la Roma *Adrian I*.

Sărbătorirea a fost organizată de Patriarhia ecumenică şi de *„Societas internationalis historiae conciliorum investigandae"*, din cadrul Universităţii din Augsburg, condusă de Mgr. prof. Dr. Walter Brandmüller. Lucrările s-au desfăşurat la „Pera Pallace Istanbul" şi la fosta Şcoală teologică de pe insula Halki.

Participanţii în număr de 120, în afară de observatori şi vizitatori, au fost primiţi de S. S. Patriarhul Dimitrios, sîmbătă, 10 octombrie în cadrul vecerniei din catedrala Sf. Gheorghe. Duminică, 11 octombrie, S. S. a oficiat o Sfîntă Liturghie dedicată amintirii Sinodului VII, înconjurat de un sobor de ierarhi din Constantinopol şi din Grecia. A fost invitat ca şi concelebrant şi scriitorul rîndurilor de faţă. După slujbă S. S. a oferit un prînz în saloanele unui mare restaurant din Constantinopol, iar după-amiază au început lucrările propriu-zise.

În numele Patriarhiei Ecumenice a vorbit Î. P. S. Mitropolit Hrisostomos de Myra despre „Teologia icoanei", iar din partea romano-catolică a vorbit Mgr. Michele Maccarrone, preşedintele Comisiei pontificale de ştiinţe istorice. A salutat congresul, în numele organizatorilor, Mgr. Walter Brandmüller.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat: Mitropolitul Dr. Antonie Plămădeală al Ardealului, cu o comunicare intitulată: *„Teologia icoanelor pe sticlă din Transilvania"*, cu proiecţii de diapozitive, P. S. Episcop Dr. Vasile Costin, cu o comunicare despre: *„Teologia icoanelor în imnele Sf. Ioan Damaschin"*, Arhidiacon dr. Constantin Voicu, rectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu, cu o comunicare intitulată: *„Sf. Ioan Damaschinul ca pregătitor al hotărîrilor dogmatice ale sinodului VII ecumenic"* şi prof. dr. Emilian Popescu de la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti, cu o comunicare intitulată: *„Despre organizarea bisericească a Peninsulei Balcanice în sinodul al VII-lea de la Niceea"*.

Luni, 12 octombrie, toţi congresiştii au participat la o slujbă oficiată de S. S. Patriarhul ecumenic Dimitrios I în catedrala „Sfînta Sofia" din Niceea, azi Iznik, locul în care s-a ţinut Sinodul al VII-lea ecumenic. Catedrala, zidită în secolul IV, astăzi doar pereţi fără acoperiş, scufundată la cca 5 m în pămînt dar, bineînţeles, degajată împrejur de depunerile de 16 secole, este bine conservată. Niceea este situată la cca 200 km în interiorul Asiei Mici. Cu prilejul acestei festivităţi au sosit din Grecia un număr mare de pelerini, cu autobuze, printre care un număr mare de episcopi şi preoţi.

A doua zi a fost vizitată fosta Şcoală Teologică a Patriarhiei Ecumenice de la Halki, care încă mai păstrează o bibliotecă foarte veche şi bogată. S-au continuat comunicările ştiinţifice acolo, pînă seara. La înapoierea spre Constantinopol a fost vizitată cea mai mare dintre Insulele Principilor *Buyuk Ada* şi apoi Calcedonul.

Dintre numeroşii participanţi, oameni de ştiinţă, teologi şi prelaţi din Răsărit şi din Occident, reţinem doar cîteva nume; numărul lor fiind foarte mare. Toţi au prezentat teme legate de al VII-lea Sinod ecumenic, deciziile lui, împrejurările istorice în care s-a ţinut, rolul împărătesei Irina, al patriarhului Tarasie şi al papei Adrian I. Iată cîteva nume, în afara celor deja menţionate: Dr. Evanghelos Hrisos (Ioanina, Grecia), Dr. C. Hristu (Tesalonic, fost ministru al Culturii în Grecia), prof. Jean Gaudemet (Franţa, fost director al Cultelor), prof. Spiros Troianos (Atena), Ierom. Dr. Atanasie Jeftici (Jugoslavia), F. Boespflug (Franţa), Heinz Ohme (R. F. G., Univ. Erlangen), Dr. Vittorio Peri (Bibliotecarul Vaticanului), prof. Dr. Nelson Minnich (Washington D. C.), Dr. Johannes Irmscher, (Berlin, R. D. G.), Î. P. S. Dr. Atanasios Pappas, Mitropolit de Elenupolis (Patriarhia Ecumenică), Î. P. S. Dr. Vartolomeu de Filadelfia (Patriarhia Ecumenică), prof. dr. Herman-Josef Vogt (Tübingen, R. F. G.), Dr. Sergius Michalski (Augsburg, R. F. G.) ş. a.

Comunicările ştiinţifice au fost comentate, completate şi de înalt nivel. Participanţii au participat la un concert dat în biserica Sf. Irina de către un cor de copii din Augsburg, au vizitat celebrele biserici „Sf. Sofia", „Sf. Sergiu şi Vach", „Sf. Teodor Studitul", „Moni tis choras" şi altele. De asemenea au vizitat muzeul Topkapî şi cîteva moschei celebre. S-a oficiat un parastas la mormîntul fostului patriarh Athenagoras I.

Înainte de plecare, congresiştii au fost primiţi din nou de către S. S. Patriarhul Ecumenic. Conducătorul delegaţiei Bisericii Ortodoxe Române, Mitropolitul Antonie al Ardealului, a fost primit într-o audienţă privată de S. S. Patriarhul Ecumenic, cu care prilej i-a înmînat un *Mesaj* din partea P. F. Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, avînd următorul cuprins:

Sanctităţii Sale Patriarhul Ecumenic
Dimitrios I
Fanar, Istanbul, Turcia

Sanctitatea Voastră,

Ne amintim cu multă căldură de vizita pe care Sanctitatea Voastră, împreună cu distinsa delegaţie ce V-a însoţit, aţi făcut-o Bisericii şi ţării noastre, în a doua decadă a lunii septembrie a. c. Această vizită şi conliturghisirea noastră au înscris noi pagini în cartea de aur a legăturilor dintre Biserica noastră şi Tronul ecumenic al Constantinopolului. Păstrăm încă viu în inimile noastre ecoul vizitei Sanctităţii Voastre în România.

Ne bucurăm să transmitem Sanctităţii Voastre acest mesaj de dragoste cu prilejul Colocviului internaţional istorico-teologic ce va avea loc în acel oraş, la care va participa şi o delegaţie a Bisericii Ortodoxe Române, condusă de Î. P. S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei.

Înălţînd rugăciuni către Bunul Dumnezeu pentru a Vă ţine în deplină sănătate şi putere de muncă, spre binele Ortodoxiei şi unităţii întregii creştinătăţi, Vă îmbrăţişăm cu dragoste sfîntă în Domnul nostru Iisus Hristos.

Teoctist
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Bucureşti, 8 octombrie 1987

Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios I a primit cu multă satisfacţie acest Mesaj, amintindu-şi cu bucurie de recenta călătorie pe care a făcut-o în România, vizitînd mănăstirile din Moldova şi din jurul Bucureştilor şi înnoind legăturile de dragoste şi colaborare cu Biserica Ortodoxă Română. A transmis salutări frăţeşti P. F. Patriarh Teoctist şi o medalie instituită cu prilejul sărbătoririi a 1200 de ani de la ultimul Sinod ecumenic. Medalia a fost înmînată

Î. P. S. Mitropolit Antonie, într-un cadru festiv în Catedrala Patriarhiei Ecumenice, în prezența tuturor participanților la Congres.

Congresul de la Constantinopol a adunat împreună reprezentanți ortodocși și romano-catolici, pentru care Sinoadele ecumenice sînt „îndreptătoare ale credinței" și garanții ale interpretării corecte a Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții. Un mare accent, în comunicările științifice, s-a pus pe problema *recepției* și a *aprobării* Sinoadelor în general, stabilindu-se cu exhaustivitate rolul împăraților bizantini, al patriarhului de Constantinopol, al papei de la Roma și, bineînțeles, al Bisericii ca organ ultim și definitiv de decizie. Unele opinii care au încercat să stabilească diferențe între *recepție* și *aprobare*, socotind recepția ca un act pasiv și nu ca o acceptare, dorind să mute accentul pe o *aprobare* expresă care ar fi trebuit dată de „cineva mai mare", — în urma discuțiilor la care a participat și Mitropolitul Antonie și ceilalți membri ai delegației Bisericii Ortodoxe Române au fost reduse la învățătura clasică a Bisericii că hotărîrile erau ale Sinoadelor, că ele erau *receptate* de Bisericile locale și că, în final, Biserica în totalitatea ei era aceea care punea pecetea finală, acceptînd sau nu un Sinod ca ecumenic. Se știe că au fost cazuri în care Sinoade declarate formal *ecumenice*, au fost respinse de Biserică și nu și-au menținut acest statut. Este cazul și cu așa-zisele Sinoade ecumenice, organizate doar de Biserica apuseană, după anul 1054, ajungînd în total la mai mult de 20. Discuțiile asupra acestora au fost la Congresul de la Constantinopol doar tangente, deoarece a fost limpede că lipsindu-le *receptarea* de către *întreaga* Biserică, ele nu pot avea caracter de Sinoade ecumenice.

Acordul asupra ecumenicității celor șapte dintîi a fost însă unanim, așa cum este de altfel și în doctrina celor două Biserici, ortodoxă și romano-catolică.

Cît privește Sinodul al VII-lea, în special, el a făcut dovada că cele două Biserici *au gîndit la fel cu privire la restabilirea cultului icoanelor* și au stabilit drept normă a credinței că: *Învățătura Părinților este ascultată ca și cuvîntul lui Dumnezeu și ea ne-a așezat pe calea cea dreaptă. Părinții propovăduiesc, fiii supuși ascultă și în fața Mamei noastre (Biserica), ne bucurăm cu recunoștință de tradiția Sfintei Biserici sobornicești* (Mansi 13, 127). De aceea chiar acest Sinod a anatemizat, în „a IV-a anatemă", pe cei care ar respinge tradiția scrisă și nescrisă a Bisericii.

Congresul de la Constantinopol a fost, printre altele, și semnul dorinței de unitate a celor două Biserici din zilele noastre, și o manifestare ecumenică menită să sporească zelul celor pe care Dumnezeu îi cheamă ca și pe cei din trecut și astăzi la o asemenea lucrare.

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Mitropolitul Ardealului

INTERVIU CU Î. P. S. MITROPOLIT Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ AL ARDEALULUI, ROMÂNIA *

Întrebare: Se ştie că anul trecut Comisia internaţională mixtă de dialog dintre ortodocşi şi romano-catolici, întrunită la Bari (Oasi Santa Maria), a trecut prin dificultăţi care au împiedecat încheierea unui acord asupra temelor discutate. Care a fost situaţia în anul acesta?

Mitropolitul Antonie al Ardealului: În continuarea discuţiilor de anul trecut, neîncheiate, ne-am întîlnit din nou între 9—16 iunie 1987 tot la Bari, la invitaţia Exc. Sale Arhiepiscopul Mariano Magrassi. De data aceasta am putut finaliza ceea ce începusem încă în Creta în 1984 şi am semnat cu unanimitatea celor prezenţi, un Document final intitulat: *„Credinţă, Taine şi unitatea Bisericii"*.

Întrebare: Au fost prezente toate Bisericile ortodoxe sau, ca şi anul trecut, unele Biserici au refuzat să participe?

Mitropolitul Antonie: Au lipsit Bisericile Rusiei, Gruziei şi Cehoslovaciei, dar nu pentru că au refuzat să participe, ci din motive „obiective". Potrivit hotărîrilor Conferinţei a III-a Preconciliare ortodoxe (Chambesy, 1986), în astfel de situaţii dialogul se continuă, absenţii urmînd a accepta hotărîrile majorităţii.

Întrebare: Prin urmare Bisericile Greciei, Ierusalimului şi celelalte care s-au retras în timpul dialogului (Serbia şi Cipru), de data aceasta au fost prezente. Cum s-a rezolvat impasul de anul trecut? Ce elemente noi au permis anul acesta acestor Biserici să participe?

Mitropolitul Antonie: Impasul nu s-a rezolvat şi nu au apărut elemente noi. Motivele de anul trecut, şi anume anumite acţiuni prozelitiste romano-catolice prin uniatism şi prin alte mijloace, au fost reclamate de Bisericile Greciei, Ierusalimului şi de altele, printre care şi de Biserica Ortodoxă Română, şi în anul acesta. Dialogul s-a reluat însă deoarece potrivit hotărîrilor Celei de a III-a Conferinţe ortodoxe Preconciliare, dialogul nu se poate întrerupe decît cu acordul tuturor Bisericilor ortodoxe. În caz de dificultăţi de care s-ar plînge unele Biserici, recomandarea e să se încerce rezolvarea dificultăţilor, în măsura posibilului, în cadrul Comisiei mixte de dialog. Aşa se face că în anul acesta la Bari s-a propus şi s-a aprobat să se creeze o Comisie mixtă restrînsă, ajutată de specialişti, care să trateze problema Prozelitismului romano-catolic şi a Uniatismului, urmînd să-şi prezinte concluziile într-o plenară viitoare a Comisiei mixte de dialog. După ce s-a hotărît acest lucru, ortodocşii au socotit că pot continua dialogul şi aşa s-a ajuns la elaborarea în comun a unui Document. Aceasta înseamnă un pas înainte.

Întrebare: Este un real pas înainte? Este acest pas asemănător cu cei făcuţi în primele trei întîlniri ale Comisiei mixte de dialog?

Mitropolitul Antonie: Este un pas înainte în ceea ce priveşte constatarea credinţei comune cu privire la cele trei Sacramente de iniţiere: Botezul, Mirun-

* Interviu despre Bari cu Francesco Strazzari, care a apărut parţial în IL REGNO — Italia, iar în întregime şi în limba spaniolă, în revista VIDA NUEVA, Madrid, nr. 35, 1987, p. 35—36.

gerea și Euharistia. Este însă un pas pe loc, pentru prima oară în acest dialog, cu privire la practica apuseană a Botezului, diferită de cea răsăriteană (prin turnare, în loc de scufundare), și cu privire la faptul că în Apus pot boteza și diaconii, în timp ce în Răsărit numai preoții și episcopii. De asemenea nu s-a ajuns la un text de acord cu privire la ordinea și timpul administrării celor trei taine, în Apus putîndu-se da Euharistia înaintea Mirungerii, iar Mirungerea făcîndu-se tîrziu, la vîrsta adultă.

Întrebare: Aceste deosebiri pot împiedeca unirea celor două Biserici?

Mitropolitul Antonie: Da, pentru că în timp ce catolicii văd în aceste diferențe doar diferențe de practică, ortodocșii avertizează că aceste practici au grave implicații doctrinare.

Întrebare: În cazul acesta se poate vorbi de un eșec al sesiunii de la Bari și în anul acesta?

Mitropolitul Antonie: Cred că nu. Un Document s-a semnat totuși. Nu e un Document în întregime *de acord*, dar e un *Document de dialog*. Eu am propus ca pentru ieșirea din impas, să se prefere în cele din urmă, ca o soluție extremă, un astfel de document, în care să se înscrie punctele de acord, care sînt numeroase, dar și cele de dezacord, enumerate mai sus, urmînd ca acestea să facă obiectul unor studii speciale din partea ambelor părți, care să constituie mijloace de evaluare a dialogului în ziua în care se va ajunge la o evaluare globală, de către ambele Biserici. Soluția, ca să nu se ajungă la aceasta, ar fi fost ca ambele Biserici să recunoască validitatea numai a practicilor tradiționale vechi, dar nu s-a putut ajunge la unanimitate în privința aceasta.

Întrebare: Credeți că se va ajunge cîndva la o astfel de unanimitate și credeți că o astfel de unanimitate e absolut necesară?

Mitropolitul Antonie: Acest lucru va trebui să facă obiectul unei decizii panortodoxe. O parte din teologii ortodocși din Comisia mixtă internațională de dialog n-au avut curajul să se pronunțe în această privință.

Întrebare: Dumneavoastră faceți parte dintre aceștia?

Mitropolitul Antonie: Eu am propus ca ortodocșii să accepte în text o declarație romano-catolică precum că romano-catolicii și ortodocșii au aceeași credință cu privire la cele trei Taine de inițiere și că numai expresia lor practică diferă, în special la romano-catolici. Declarația e răspîndită în tot textul în care se recunoaște canonicitatea practicii vechi, ortodoxe, în Biserica nedespărțită a primelor veacuri, și se accentuează semnificațiile doctrinare ale practicii vechi. Am propus de asemenea să se înscrie în Documentul de la Bari hotărîrea Sinodului de la Constantinopol din 879—880, ca fiecare scaun episcopal să-și păstreze practicile sale tradiționale, atît Biserica Romei, cît și cea de la Constantinopol, cît și scaunele din Orient (la Mansi, XVII, 489 b), subînțelegîndu-se că în cadrul aceleiași doctrine au coexistat practici diferite, fără ca acestea să ducă la rupturi în Biserică. Această hotărîre ar putea deveni un model de unitate, dacă atît Răsăritul cît și Apusul vor conveni că o pot aplica la cazul concret al deosebirilor privitoare la cele trei Taine în cauză. Hotărîrea acestui sinod a fost reținută în textul de la Bari, ceea ce e o portiță de speranță. Cu aceasta se și încheie Documentul de la Bari.

Întrebare: Acest document conținînd rezerve, poate lăsa dialogul să continue?

Mitropolitul Antonie: Da. Rezervele vor intra în cercetare specială, iar dialogul va continua. Următoarea întîlnire a Comisiei va fi în anul viitor în Finlanda.

Întrebare: Personal, credeți că obstacolele vor putea fi depășite?

Mitropolitul Antonie: Cred că ne vom întîlni cu obstacole mai mari în viitor, cînd vom aborda problema primatului papal și a infailibilității, și atunci acestea de azi își vor pierde din însemnătate. Chiar problemele privitoare la uniatism și la prozelitism vor putea deveni mai importante decît aceste deosebiri de practici rituale. Dar să punem problema și în alți termeni: Dacă vom ajunge să rezolvăm probleme ca acelea privind uniatismul și prozelitismul, primatul papal și infailibilitatea, diferențele cu privire la practicile rituale își vor

micşora substanţial importanţa şi îşi vor găsi şi soluţiile. Dacă problemele menţionate mai sus nu vor putea fi rezolvate, sau vor rămîne în studiu perpetuu, atunci şi cele privitoare la ordinea, timpul, săvîrşitorul şi practicarea celor trei Taine de iniţiere îşi vor mări însemnătatea şi se vor transforma în bariere în plus în calea unităţii.

Dar dialogul nu e numai în mîinile oamenilor!

PELERINI AI UNITĂŢII CREŞTINE, OASPEŢI AI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

De origine apostolică, una cu poporul dreptcredincios în mijlocul căruia şi-a început misiunea, la confluenţa geografică a celor două lumi şi culturi: răsăriteană şi apuseană, Biserica Ortodoxă Română a promovat şi promovează o atitudine echilibrată între propovăduirea Evangheliei, pe de o parte şi deschiderea prin slujire a idealurilor de unitate creştină şi umană, pe de altă parte. Rostul şi menirea ei în aria misiunii interne înregistrate în „condica de aur" a conştiinţei creştineşti şi româneşti ne sînt bine cunoscute, dar tot atît de măreţe îi sînt împlinirile şi-n aria ortodoxiei ecumenice, încît putem astăzi vorbi de participarea Bisericii Ortodoxe Române şi la marile idealuri ale refacerii unităţii creştine, nu ca o noutate, ci ca un rezultat al deschiderii ei spre lume.

Aşa cum a dăruit lumii creştine mucenici şi sfinţi în secolele III—IV, apoi pe Sf. Casian, întemeietorul monahismului în Apus, pe Dionisie cel Mic, calculatorul erei moderne, aşijderea (pe firul istoriei) s-a angajat cu oameni, cu idei, cu ajutoare spirituale şi materiale la menţinerea focului sacru al culturii şi spiritualităţii ortodoxe în Athos, Sinai, Ierusalim, Antiohia, Alep şi-n multe alte locuri unde se simţea nevoia; tot astfel, acasă, a promovat o atitudine înţeleaptă, deschisă şi ecumenistă (cînd nu se putea vorbi de ecumenism) faţă de credincioşii altor confesiuni, cu care istoria i-a împletit viaţa.

Astăzi, glasul şi experienţa matură a ortodoxiei române sînt din ce în ce mai ascultate în organismele creştine mondiale, care luptă pentru refacerea unităţii creştine, dar i se descoperă şi mai mult latura ospitalităţii ca posibilitate de contact direct cu oameni şi realităţi, „semne vizibile ale unităţii".

Pe linia multor vizite de acest gen se înscrie şi aceea a unui important grup de „pelerini ai unităţii" din rîndurile monahilor şi monahiilor aparţinînd celor trei Biserici creştine: Ortodoxă, Romano-Catolică şi Protestantă din Austria, Belgia, Elveţia, Franţa, R. F. Germania, Grecia, Italia, Iugoslavia şi Spania. Acest grup a fost condus de Mitropolitul Emilianos Timiadis, reprezentant al Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol, mulţi ani în Consiliul Ecumenic al Bisericilor şi de Monseniorul Julian Hernando Garcia, director al Secretariatului Comisiei Episcopale Spaniole pentru relaţiile interconfesionale, ambii mari prieteni ai Bisericii noastre şi, totodată, cofondatori ai grupului amintit (acum 17 ani), cu deosebitul sprijin şi al Bisericii Ortodoxe Române încă de la fondare (prin Î. P. S. Antonie, cînd se afla la studii în Occident) şi apoi prin diverse participări de delegaţi, în special călugăriţe, la toate întrunirile anuale.

Anul acesta grupul a beneficiat de generoasa şi părinteasca invitaţie a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, care susţine şi promovează în fruntea Bisericii Ortodoxe Române ecumenismul ca „relaţie vie a dragostei creştine", bază a realizării unităţii creştine şi, cu ea, a celei umane. Pentru a oferi oaspeţilor prilejul unui pelerinaj cît mai complet la locurile cele mai reprezentative ale spiritualităţii monahale româneşti (obiectivul principal al vizitatorilor), cît şi pentru favorizarea contactelor directe cu realităţile vieţii noastre bisericeşti, Prea Fericirea Sa a fixat un program de vizită în Moldova, la vestitele mănăstiri voievodale, permanente oaze ale ortodoxiei şi ospitalităţii româneşti. Totodată a delegat pentru buna desfăşurare a programului pe P. C. Pr. Soare

Dumitru, directorul Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, P. C. Pr. Prof. Constantin Galeriu, P. C. Arhim. Casian Crăciun și Dl. Răducă Vasile, asistent la Institutul Teologic Universitar din București.

Vizita s-a desfășurat, conform programului, între 31 august și 12 septembrie a. c.

De la București, unde oaspeții au fost întîmpinați și salutați de reprezentantul P. F. Părinte Patriarh, Pr. Alexandru Tudor — Consilier Patriarhal la serviciul Relații externe bisericești, s-au îndreptat spre Moldova. S-a făcut un popas la Episcopia Buzăului, unde au luat cunoștință despre importanța străvechiului Centru episcopal, frumusețea acelui minunat colț de țară și ospitalitatea P. S. Episcop Epifanie cu colaboratorii P. S. Sale.

În Moldova s-au vizitat și au avut loc întîlniri cu călugării și călugărițele de la mănăstirile Agapia, Văratec, Horaița, Bistrița, Neamțu, Secu, Sihăstria, Sfîntul Ioan cel Nou, Suceava, Dragomirna, Vorona (Botoșani), Episcopia Romanului și Hușilor, parohiile Boroaia și Slătioara și, bineînțeles, renumitele sanctuare ale spiritualității, culturii, artei și conștiinței ortodoxe și românești, unice-n lume prin haina nemuritoarelor fresce exterioare: Voronețul și Humorul.

Toate mănăstirile, bisericile și cu ele viețuitorii au constituit permanent momente de admirație față de aceste opere unice ale dreptcredinciosului popor român, cu vocație pentru sfințenie, frumos și adevăr. Îmbrăcate în mantiile de piatră, de lemn și-n cea a culorii vremii, mănăstirile noastre sînt mereu însuflețite prin hărnicia călugărilor și călugărițelor care, între „ora et labora", păstrează cu sfințenie moștenirea trecutului glorios al voievozilor apărători ai ortodoxiei și țării, dar și ai Europei în vremuri de bejenie. Și le mai rămîne suficient timp și pentru ospitalitatea abrahamică și chiar pentru ecumenism.

Ecumenismul monahismului românesc este tot atît de vechi ca și el însuși. Se știe că Sfîntul Ioan Casian a dat reguli și a întemeiat în Apus monahismul zis occidental. Un motiv în plus pentru monahii de azi care-și urmează pe unul din marii înaintași.

De-o mare importanță au fost contactele cu stareții și stareţele, mai cu seamă P. C. Arhim. Cleopa, cu maicile Eustochia Ciucanu, Nazaria Niță, Eufrasia Poiană (Dealu), cunoscute ecumeniste, Iulia Aramă ș. a. în împărtășirea directă a experienței monahale din mănăstirile noastre.

În egală măsură oaspeții s-au bucurat de participarea la slujbe în mănăstiri, ocazii privilegiate de a contacta spiritualitatea liturgică românească, păstrătoare a tezaurului credinței poporului în formele cele mai curate.

Vizitarea Voronețului, a Humorului și explicațiile date au constituit un moment de vîrf al întîlnirii, consemnat ca celebrare a Sinodului VII Ecumenic pe pămînt românesc, „pămînt cîntînd în imagini".

Odată cu aceste înalte locuri ale spiritualității, oaspeții au putut admira pretutindeni frumusețile mioritice ale plaiurilor moldovenești, cît și grandioasele realizări ale noului în Patria noastră.

La București conducătorii grupului au fost primiți în audiență de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, căruia i-au împărtășit impresiile și i-au mulțumit pentru rara ocazie de a fi făcut o experiență unică, căci Biserica Ortodoxă Română (după mărturisirea oaspeților) poate aduce astăzi o contribuție substanțială la realizarea idealurilor unității creștine. S-au vizitat apoi mănăstirile Cernica, Țigănești, Ghighiu și Curtea de Argeș, prilejuri minunate de contact cu vredniciile și vitalitatea vieții monahale și păstrarea comorilor de cultură și artă românească dintre zidurile lor.

Vizita, în ansamblu, a pelerinilor pe calea unității creștine prin modelul vieții bisericești din Biserica Ortodoxă Română, a constituit un important pas înainte și-o ocazie privilegiată de a fi trăit momente unice de ecumenism al dragostei, al faptei, așa cum în cuvinte măsurate au ținut să sublinieze toți oaspeții în impresia finală, consemnată în scris:

„Am gustat dragostea frăţească, ospitalitatea generoasă a Bisericii Ortodoxe (Române, s. n.). Astfel am trăit autentic între „ora şi labora". În timpul împărtăşirii impresiilor, agapelor, vizitării mănăstirilor am fost profund sensibilizaţi spre marea speranţă a unităţii, marcaţi de căldura, vitalitatea, numărul credincioşilor, călugărilor şi călugăriţelor uniţi cu Dumnezeu şi cu oamenii vestind armonia universală. Oare nu ar fi acesta deja un model al unităţii cerute de Domnul, fiindcă viaţa monahală este imagine profetică a Împărăţiei lui Dumnezeu, către care merge Biserica şi care este deja aici prezentă în chip tainic?

Mulţumim încă o dată Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, organizatorilor atît de devotaţi, vorbitorilor atît de deschişi, mănăstirilor atît de primitoare şi îi adresăm lui Dumnezeu rugăciunea noastră încrezătoare pentru a-I cere unitatea credinţei".

Arhim. *Casian Crăciun*

IMPORTANŢA REGULILOR MONAHALE *

Temă vastă şi insuficient dezbătută, *importanţa regulilor monahale* ne introduce într-o lume devenită de mult istorie, dar mereu înviată cu fiecare generaţie care se mîndreşte cu moştenirea începătorilor „sfintelor nevoinţe ale desăvîrşirii". Mai mult ca oricare alt domeniu de cercetare, istoria vieţii primelor obşti monahale cere o referire specială la creatorii de valori spirituale, la marii piloni, „pietre mereu vii" ce stau temelie neclintită la edificiul monahismului: Sf. Antonie cel Mare, Sf. Pahomie cel Mare, Sf. Vasile cel Mare, Sfîntul Ioan Casian, Sfîntul Benedict, pentru Occident şi mulţi alţii. Sînt nume egale cu o epocă întreagă, ele însele sinteză completă a spiritualităţii creştine dintr-o eră aşa de fecundă, pe care o mai numim şi „veacul de aur", care durează ceva mai mult decît limitele unui secol obişnuit.

Căutînd o limitare a subiectului la cîteva consideraţii de ordin general privind epoca de început a monahismului organizat, conturînd în treacăt specificul vieţii primelor comunităţi, vom desprinde cîteva aspecte legate de *continuitate* şi *actualitate* în spiritualitatea monahală în lungul proces al drumului spre desăvîrşire, aşa cum este el străjuit de regulile monahale.

Originea monahismului se pierde în istoria de început a creştinismului organizat, ieşit din proba încercărilor romane; dar dincolo de datele înregistrate de istoria bisericească, adevăratul său fondator este Mîntuitorul însuşi invitînd un tînăr la dobîndirea „vieţii de veci": „Dacă voieşti să fii desăvîrşit, du-te, vinde averea ta, dă-o săracilor şi vei avea comoară în cer; după aceea, vino şi urmează-Mi" (Mt. XIX, 21), căci „oricine a lăsat fraţi sau surori, sau tată, sau mamă, sau femeie, sau copii, sau ţarine, sau case, pentru numele Meu, înmulţit va lua înapoi şi va moşteni viaţa veşnică" (Mt. XIX, 29).

Chemarea Mîntuitorului, în deplină libertate a sfatului evanghelic: „Dacă voieşti", este reamintită de Sfîntul Apostol Pavel, tot ca sfat, nu ca poruncă (I Cor. VII, 6). Fără a minimaliza rolul deosebit de important al căsătoriei ca poruncă divină, Sfîntul Pavel propune în calea spre desăvîrşire o variantă mai sigură, fără a ignora pe celelalte: „Aşa că, cel ce îşi mărită fecioara *bine face* (s. n); dar cel ce n-o mărită şi *mai bine* (s. n.) face" (I Cor. VII, 38). Precizarea Sf. Apostol Pavel fixează şi lămureşte (dacă mai era nevoie) relaţia dintre monahism şi căsătorie. Mănăstirea împreună cu familia sînt cele două celule ale unei singure vieţi, cea bisericească, creatoare de valori spirituale şi materiale. Totodată, ele sînt cele două şcoli ale formării caracterului şi modelării sufletului

* Comunicare ţinută în faţa oaspeţilor Bisericii Ortodoxe Române, reprezentînd un grup ecumenist de călugări şi călugăriţe din întreaga Europă, în Moldova, între 31 august—12 septembrie 1987.

în vederea desăvîrşirii spirituale şi umane. Deşi metodele şi modul de aducere la împlinire sînt diferite, scopul este comun.

Aşa cum putem vorbi de originea vieţii sociale organizate cu norme şi legi de convieţuire, atît în cadrul restrîns al familiei, cît şi al grupărilor de familii, tot aşa putem vorbi de originea şi organizarea vieţii celor ce-au îmbrăţişat calea renunţării la lume, monahii.

Odată cu organizarea vieţii bisericeşti, în societatea greco-romană se inaugurează un nou mod de viaţă acolo unde omul nu bănuia că se poate acomoda. Grupuri de monahi părăsesc oraşele şi viaţa comodă spre a popula locurile singurătăţii, unde au devenit pionierii unei experienţe unice. Pustia a devenit izvor nesecat de valori spirituale, grădină a frumuseţilor sufleteşti, unde în locul palatelor şi aleilor din metropole au apărut colibele modeste în care s-au născut Filocalia, Patericul, Vieţile sfinţilor şi o nouă înţelegere a rolului omului celui nou, eliberat de patimi şi gata de-a sluji, prin dăruire totală, aproapelui din lume. În deşertul nisipos şi arid al Egiptului şi Palestinei s-au pus bazele universităţii la care au ucenicit primii candidaţi la sfinţenie. Rolul cel mai important al retragerii în singurătate a fost realizarea omului ascezei, Sfîntul, floare a pustiei. Avea dreptate, în acest sens, un scriitor cînd îşi intitula o lucrare: „Şi deşertul a înflorit!"

Prima formă a vieţii monastice în Egipt a fost cea idioritmică. Sf. Antonie cu ucenicii s-au aşezat în pustie, desfăşurîndu-şi activitatea „după poveţe", scrise la timp şi ajunse pînă în vremea noastră, din mîna marelui avă, în volumul I al Filocaliei.

Destul de repede vieţuitorii anahoreţi ai pustiei egiptene s-au strîns în jurul marilor întemeietori de obşti, primul fiind Sfîntul Pahomie cel Mare din Tebaida Egiptului (291—348). De numele său se leagă instituirea vieţii monahale organizate. Pe lîngă faptul că a adunat călugări de vocaţie în obştea sa, s-a ocupat cu alcătuirea *primului regulament al vieţii călugăreşti. Regulile* date de Sfîntul Pahomie obştii sale au devenit *dreptarul tuturor mănăstirilor* cu viaţă de obşte, în tot Răsăritul şi chiar în Apus.

Acest aspect este deosebit de semnificativ pentru monahism, în general şi pentru situaţia sa actuală, în special. Evoluţia formelor de organizare a obştilor monastice în Răsărit şi Apus nu totdeauna identică este un rezultat firesc al dezvoltării vieţii creştine potrivit accentelor spiritualităţii locale, însă dincolo de diferenţe putem vorbi de-o tradiţie comună şi de surse comune în instituţia monahismului.

Din Egipt, unde s-au pus bazele monahismului cenobitic, s-au întemeiat repede obşti bine organizate după regula pahomiană în Răsărit şi apoi în Apus.

Teologi şi călugări dornici de-a transplanta duhul vieţii înfloritoare al obştilor Sf. Pahomie în toată lumea creştină şi-au îndreptat paşii spre Egipt şi Palestina, unde au trecut, etapă cu etapă, prin şcoala uceniciei monahale şi apoi înarmaţi cu experienţa, dar şi cu regulile deja intrate în lucrare ale Sf. Pahomie, au fondat adevărate oaze de adîncă trăire creştină, mănăstirile noastre, în care, pînă astăzi, se respiră duhul vieţii începătorilor.

Astfel Sf. Vasile cel Mare, în veacul IV, după ce-a atins piscul studiilor umaniste şi teologice ale vremii, şi-a simţit chemarea desăvîrşirii la „şcoala pustiei" pe care n-o considera deloc inferioară Atenei, ba dimpotrivă. A vizitat şi el obştile Sf. Pahomie, a cunoscut toate aspectele vieţii de singurătate şi s-a interesat mai ales de organizarea practică a mănăstirilor egiptene. Adînc cunoscător al vieţii creştine atît teoretic, cît şi activ, practic, Sfîntul Vasile se întoarce din Orient cu un nou suflu pe care-l va imprima monahismului. I-a descoperit o nouă dimensiune, nebănuită nici de Sf. Pahomie, *aceea a integrării totale în viaţa Bisericii.* Din pustia Tebaidei, Schetică şi a Nitriei „luceferii adevăratei cinstiri de Dumnezeu", călugării, au strălucit prin rugăciune şi muncă în mijlocul lumii, cu frămîntările ei, dînd un nou impuls vieţii creştine confruntată cu multiple probleme de apărare a credinţei şi valorilor creştinismului, de-a lungul veacurilor.

De numele Sfîntului Vasile cel Mare se leagă adevărata ctitorie a monahismului, devenind pentru Răsărit şi Apus părintele său. El a înfiinţat în Pont

mai întîi, patria sa, obşti cărora le-a dat apoi *reguli precise*, care normalizează viaţa călugărească între contemplaţie, rugăciune şi activitate practică şi misionară, încît de la el putem vorbi de mănăstiri organizate, puse în slujba totală a Bisericii şi lumii, în general. Regulile sale, *cele mari 55 şi cele mici 313*, sînt un larg expozeu al principiilor doctrinare, avînd o bază scriptică raportată la Evanghelie şi una practică, referitoare la normele vieţii creştine. Departe de-a fi un cod de legi din disciplina juridică, ele formează *coloana vertebrală a vieţii călugăreşti*, aşa cum au exprimat-o fondatorii şi urmaşii lor pînă la noi.

Un alt moment demn de reţinut în evoluţia vieţii monahale în drumul ascendent spre desăvîrşire îl constituie activitatea în acest domeniu a Sfîntului Ioan Casian.

Pomenirea numelui său în părţile ţării noastre nu este întîmplătoare. Este providenţială, aşa cum providenţială a fost prezenţa Sfîntului acum aproximativ 1500 de ani în Dobrogea, vieţuitor în una din mănăstirile existente pe atunci acolo. Aşa cum îl pomenim între ctitorii vieţii călugăreşti organizate în Răsărit pe Sf. Vasile, în egală măsură trebuie asociat numele Sf. Casian, care, spre deosebire de marele său predecesor, devine ctitorul necontestat al monahismului în Apus. Şi aici o remarcă. S-a generalizat ideea fondării de Sfîntul Casian şi apoi Sfîntul Benedict a monahismului occidental. Noi considerăm că, cel puţin pentru perioada de început, *putem vorbi de un singur monahism* în Răsărit şi Apus şi aceasta datorită Sf. Casian răsăritean din Dobrogea, şcolit în Orient la ucenicii Sf. Pahomie şi Vasile cel Mare şi fondator al primelor mănăstiri din Occident. De numele său se leagă redactarea regulilor monahale, în mare parte inspirate din cele ale predecesorilor săi, aşa precum însuşi mărturiseşte: „N-am de gînd să descriu minunile lui Dumnezeu, deşi am auzit despre multe şi minunate fapte de la bătrîni şi le-am văzut eu singur înfăptuindu-se înaintea ochilor mei. Însă lăsîndu-le... voi pune toată silinţa şi cu ajutorul lui Dumnezeu să înfăţişez cum se poate mai exact rînduielile mănăstireşti şi *pravilele sfinţilor părinţi şi mai ales cugetările* lor despre începutul şi cauzele principale ale celor mai mari şi păcătoase patimi, pe care le socot în număr de opt şi despre lecuirea lor după tradiţii. Gîndul meu nu este de a discuta faptele măreţe ale lui Dumnezeu, ci să aduc ceva pentru îndreptarea moravurilor şi pentru a ajunge la perfecţiune în viaţă, *conducîndu-mă de ceea ce am primit de la stareţii mei*". Ne spune şi care-i partea sa de contribuţie, tot pe linia păstrării legăturii cu înaintaşii: „Introduc însă numai acea modificare în rînduiala mea, că dacă unele din obiceiurile din Egipt vor fi prea grele şi anevoie de înfăptuit în ţările noastre (Occident, n. n.) din cauza climei aspre, atunci am să schimb ceva, luînd în vedere regulile mănăstirilor din Palestina şi Mesopotamia; căci dacă se va păstra măsura a tot ce este cu putinţă, atunci şi îndeplinirea va fi deopotrivă desăvîrşită, chiar dacă mijoacele şi priceperea ar fi felurite".

Pe linia aceluiaşi adevăr privind originea comună a monahismului în Răsărit şi Apus şi contribuţiei deosebite a monahilor de pe teritoriul nostru, contemporani sau urmaşi ai Sf. Casian din vechea Scythia Minor, în a transmite Apusului regulile vieţii mănăstireşti, se înscrie un mare misionar străromân: *Sf. Niceta de Remesiana* (azi Bela Palanka, la est de Niš, în Iugoslavia) (338—415), prieten al Sf. Paulin de Nola. Cunoscutul istoric francez J. Zeiller îi atribuie meritul, nebănuit mai înainte, de a fi fost intermediarul transmiterii în Occident a *regulilor monastice* ale lui Vasile cel Mare, devenind astfel „l'ancêtre direct de l'ordre Bénédictin" (J. Zeiller, *Un ancien évêque d'Illiricum peut-être auteur du Te-Deum, Saint Niceta de Remesiana*, în Comptes-rendus. Acad. Inscr. et Belles Lettres, Paris, 1942, p. 356—369. Vezi Ion Barnea, *Din istoria de început a literelor pe teritoriul românesc, Secolul 20*, 292, 294, p. 209—210, nota 14).

Date şi mai precise privind originea comună a monahismului în Răsărit şi Apus, cît şi influenţa directă a Răsăritului, în această problemă, asupra monahismului devenit mai tîrziu occidental, ne oferă viaţa şi regulile monahale ale Sfîntului *Benedict de Nursia* (născut în 480), considerat „Patriarhul monahismului occidental".

Sfîntul Benedict nu este totuşi fondatorul monahismului occidental, întrucît i-a precedat Sf. Casian, precum s-a văzut, dînd reguli precise în limba latină

comunităţilor de la Marsilia, la cererea episcopului Castor de Apta Iulia, către anul 420 *(Despre rînduielile chinoviilor şi despre vindecarea celor 8 patimi de căpetenie"*, în 12 cărţi şi *Convorbiri cu Părinţii*, în 24 de părţi). Sfîntul Benedict „poseda o cunoaştere aprofundată a literaturii monastice. Sursele Regulei sale o demonstrează. Dar mai mult decît în spiritul literei, el a cunoscut duhul lor. Marile principii spirituale ale vieţii religioase rămîn neschimbate. Totuşi, pentru a asigura vitalitatea durabilă în Occident, Sf. Benedict concepu după maniera sa mijloacele practice" (Dictionnaire de Spiritualité, t. 1, c. 1385).

Aşa cum observă Dom E. Pichery, călugăr benedictin, traducător al Conferinţelor I—VII în limba franceză (col. *Sources Chrétiennes*, t. 1, Paris, 1955, p. 68), Sf. Benedict a folosit în mare parte opera şi regulile înaintaşului său, Sf. Casian: „nu numai că dependenţa este flagrantă şi profundă, cu toate că spiritul este foarte personal şi notabil diferent, dar două mărturii recomandă expres lectura „Conferinţelor" şi „Instituţiilor". Casian a provocat o izbucnire de minunate vocaţii, de a fi dat, în mare parte, fizionomia monahismului occidental, de a fi format, în fine, de-a lungul anilor, 40 de generaţii de călugări. Chiar în afara mănăstirilor el fu din ce în ce mai mult considerat ca un părinte prin excelenţă al căilor ascetice şi mistice; operele sale au întins acţiunea lor Bisericii întregi şi exercită o influenţă capitală asupra dezvoltării spiritualităţii catolice".

Am amintit aceste lucruri cunoscute, dar fără ele nu s-ar putea găsi suficiente puncte comune în abordarea tematicii discuţiilor noastre şi-a paşilor concreţi de-a descoperi mesajul comun al vocaţiei monastice în Răsărit şi Apus. Deşi configuraţia monahismului nu mai este întocmai ca la început în Răsărit şi Apus, totuşi putem vorbi de preocupări comune în realizarea scopului principal: *desăvîrşirea umană prin regulile vechi monahale*, folosind de multe ori mijloace diferite. Acest lucru, de fapt, s-a întîmplat de la început. Sf. Casian şi apoi Sf. Benedict, ca de altfel şi Sf. Vasile cel Mare, au acomodat uşor regulile înaintaşilor potrivit sensibilităţilor şi realităţilor vieţii bisericeşti şi sociale ale timpului.

Răsăritul a rămas şi-n această direcţie ortodox în atitudinea faţă de moştenirea monahală a fondatorilor. A păstrat cu fidelitate spiritul şi regulile Sf. Vasile cel Mare. Desigur şi aici se poate vorbi de o oarecare elasticitate în ceea ce priveşte aplicarea regulilor, ori regulamentului Sf. Vasile de-a lungul vremurilor, în locuri diferite şi situaţii diverse. S-a păstrat esenţialul. Monahismul este basilian şi unitar pentru întreaga Biserică Ortodoxă. În Apus situaţia este diferită, dar acest lucru depăşeşte cadrele comunicării de faţă.

Ceea ce este de reţinut în chip esenţial priveşte *continuitatea şi actualitatea* moştenirii operelor şi duhului vieţii monahale de început. Aşa cum observă Dom. S. Pichery, „sufletele care învaţă să cunoască aceste opere — referindu-se la Sf. Casian — surprinse şi incitate de-o lucrare atît de veche *şi totuşi nouă* nu vor refuza să bea din aceste ape mereu abundente şi savuroase" (loc. cit., p. 68).

Vorbind de importanţa regulilor monahale, ne gîndim nu numai la Biserica Ortodoxă, ci la întreg monahismul creştin, care joacă astăzi un rol deosebit de important în viaţa comunităţilor noastre. În al doilea rînd, observăm binefacerea instituţiei monahismului asupra vieţii bisericeşti în ansamblu şi nicidecum ca o elită aparte, separată de interesele majore ale credincioşilor. S-a considerat uneori monahismul drept o gardă a Bisericii, însă şi această înţelegere a lucrurilor este unilaterală şi arbitrară.

Pentru Biserica Ortodoxă, în special, şi cea Latină, în general, se poate vorbi astăzi de-o tradiţie neîntreruptă a vieţii monahale în spiritul total *al regulilor*.

Aşa cum s-a pomenit, *regula este o normă* venită nu de la autoritatea bisericească studiată în cercuri de teologi şi nici ca o lege strictă sau regulament rigid, între paragrafele căruia trebuie înscris cutare sau cutare caz de indisciplină, de exemplu. Ea este rezultatul unui lung proces de experienţe ale monahilor în spiritul exigenţelor vieţii duhovniceşti, începînd cu pustia Tabennei, Sketică şi Nitrică, trecînd prin filiera sensibilităţii Marelui Vasile în Pont, a Sf. Casian, sau, mult mai tîrziu, a Sf. Teodor Studitul la Bizanţ.

Cei ce au alcătuit regulile vieţii monahale mărturisesc pe rînd dependenţa de antecesor. La noi este o vorbă în acest sens: „aşa am apucat!", adică aşa am primit de la bătrîni. Aşa au trăit şi aşa au transmis. Cei ce au consemnat în scris n-au făcut altceva decît, potrivit geniului şi priceperii, să sistematizeze norme ce se impuseseră de la sine în viaţa de obşte. Cînd cuvîntul devine viaţă, normă de viaţă, are şansa supravieţuirii în timp, odată cu omul.

O analiză a regulilor primelor chinovii ale Sf. Pahomie, apoi ale cuviosului Orsirie de Tabenna, ori stareţilor Teodor Serapion, Macarie Pafnutie şi altor 34 de stareţi contemporani lor, dătători de reguli, cît şi ale Sf. Vasile cel Mare, Sf. Casian şi Teodor Studitul, ca să nu amintim decît pe cei mai mari, ne conduce spre rezultate uimitor de convergente.

Mai întîi regulile fiecărui stareţ sau fondator corespund întru totul *vocaţiei unice a monahismului:* retragerea din lume spre a redescoperi adevărata frăţietate şi solidaritate umană în mijlocul obştii de călugări, cu scopul purificării de patimi. Deşi monahul este *monos*, singur, viaţa sa nu-i aparţine, ci este oferită comunităţii în totală renunţare la *eu* şi trăire în spaţiul altruismului concret.

În al doilea rînd, toate regulile, ca una singură, pun pe prim plan lepădarea de voia proprie şi supunerea prin ascultare superiorului, stareţului, care-i părintele prin excelenţă al obştii. Atît Sf. Pahomie, cît şi Sf. Vasile, ca de altfel şi Sf. Benedict, pun în fruntea regulilor normele privind stareţul, ori marele avă. Fără această mucenicie, sacrificare a voii nu poate fi vorba de viaţă monahală. Ascultarea de superior, oricît de absurdă ar putea să pară, este condiţia împlinirii tuturor celorlalte aspecte ale vieţii călugăreşti. De altfel, toţi părinţii filocalici, Patericul şi vieţile sfinţilor abundă în sentinţe de acest gen. Numai un om total liber, eliberat de prinsoarea cea mai de temut în calea iubirii jertfelnice, voia proprie, poate să se ofere altora şi să creeze în comuniune cu fraţii opere de durată. Ascultarea, ruptă de înţelesul global al logodirii cu veşnicia prin voturile călugăreşti şi ancorată în însăşi kenoza Fiului lui Dumnezeu întrupat tocmai pentru realizarea iubirii concrete şi jertfelnice, este un non sens. Toate celelalte reguli referitoare la diverse aspecte ale vieţii mănăstireşti sînt în dependenţă de *ascultare*. Cum s-ar putea altfel justifica renunţarea la lume, la cei apropiaţi şi absenţa din mijlocul societăţii? Numai ascultarea împlinită în opere ale slujirii este raţiunea principală de a fi a monahismului.

Pornind de la acest aspect în monahism sînt aşezate reguli precise privind administrarea bunurilor, organizarea vieţii călugărilor, îmbrăcămintea, săvîrşirea rugăciunilor, studiul Sfintei Scripturi, lucrul zilnic de mînă şi-n gospodărie, primirea străinilor, operele de binefacere, raporturile dintre fraţi, măsuri de îndreptare şi epitemiile, raporturile cu lumea din afara mănăstirii, primirea novicilor, etc. Toate pot fi grupate în două cuvinte: *ora et labora.*

Munca şi *rugăciunea* sînt adevărata temelie a monahismului şi secretul vitalităţii şi continuităţii în monahism. Aceste două pîrghii ale vieţii monahale sînt sursa atîtor împliniri de-a lungul veacurilor în ogorul teoretic şi practic al slujirii creştine. Astfel, de instituţia monahismului (datorită respectării regulilor) se leagă cele mai multe realizări în spaţiul teologic, misionar, social, uman şi cultural.

Dacă regulile ar fi rămas între coperţile colecţiilor în bibliotecile mănăstirilor am vorbi de ele astăzi la trecut. Ele însă n-au fost niciodată pentru ortodoxie dreptare şi legi precise de urmat, ci s-au transferat în lucrare slujitoare lui Dumnezeu şi oamenilor. Astăzi călugării din B. O. R. iau cunoştinţă de Regulamentul vieţii mănăstireşti atunci cînd este vorba de-o procedură legală referitoare la intrarea în monahism, sau disciplinarea unui caz aparte. În rest, regulile se observă uşor, din programul zilnic al obştii potrivit principiului *ora et labora*, încît sîntem acuzaţi uneori de lipsa teoretică a regulilor. S-au păstrat totuşi toate regulile, însă pe calea moştenirii din generaţie în generaţie a monahului împlinit total. Dimensiunii canonice, a respectării regulii în literă, i-am preferat pe cea experimentală. Călugării ortodocşi şi-au desfăşurat activitatea între observaţia regulilor şi responsabilitatea diaconică. Rezultatul experienţei este uşor de sesizat

în nepreţuitul tezaur al vredniciilor călugărilor din generaţie în generaţie, pe linia respectării regulilor în duhul lor:

Teologic — mănăstirile au constituit bastioane ale apărării dreptei credinţe prin operele Sfinţilor Părinţi, ca adevărate turnuri ale ortodoxiei.

Duhovnicesc şi misionar ne-au oferit cete de nevoitori şi sfinţi rugători, adevărate făclii ale sfinţeniei, care au întărit Biserica şi-au ajutat credincioşii din lume.

Practic, diaconic, social — mănăstirile, potrivit vocaţiei înscrise-n regulile monahale, au fost cetăţi ale hărniciei pe lîngă care s-au creat spitale şi opere de asistenţă socială şi de educare a oamenilor în spiritul muncii mîntuitoare şi izvoditoare de valori materiale şi spirituale.

Cultural — mănăstirile au fost şi rămîn adevărate universităţi de cultură. Călugării în virtutea prescripţiunilor vieţii de studiu a Sfintei Scripturi şi operelor Sf. Părinţi au cultivat geniul creativităţii spirituale şi artistice, imortalizat în manuscrise, miniaturi, xilogravuri, picturi, sculpturi, opere de artă intrate apoi în folosul obştesc al omenirii.

Ecumenist — astăzi mănăstirile devin locuri privilegiate ale întîlnirilor ecumeniste, pancreştine, cu intenţia regăsirii surselor comune ale spiritualităţii, la început unice, care pe parcurs s-a diversificat în ramuri separate.

Importanţa majoră a regulilor monahale constă în *continuitatea* şi *actualitatea* în viaţa monahală, în spiritul vocaţiei primordiale ale monahului, care între *ora* et *labora* îşi desfăşoară activitatea, contribuind astfel la realizarea modelelor şi, cu ele, a operelor vrednice de vocaţia mănăstirilor noastre în Biserica străbună şi lumea de astăzi.

Atitudinea echilibrată a monahismului ortodox de-a lungul veacurilor faţă de valorile spiritualităţii, atît în latura teoretică, duhovnicească, ascetică, cît şi practică, socială, de integrare în viaţa totală a Bisericii pe care o slujeşte, poate fi uşor depistată astăzi şi în mănăstirile Bisericii Ortodoxe Române care, pe linia şi-n duhul tradiţiei fondatorilor, încă din epoca patristică, continuă să slujească *omul* din interiorul şi din afara zidurilor lor.

Pe lîngă suflul misionar de apărare şi perpetuare a valorilor Ortodoxiei astăzi, mănăstirile noastre, în spiritul regulilor monahale, constituie locuri privilegiate ale întîlnirilor şi vizitelor ecumeniste, slujind astfel cauza apropierii dintre creştini şi realizării, pe calea întoarcerii la spiritualitatea comună, a unităţii creştine şi umane, aşa cum au făcut-o marii noştri înaintaşi monahali, Sf. Ioan Casian şi călugării numiţi sciţi de pe teritoriul actual al Patriei noastre.

Arhim. *Casian Crăciun*

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. *Biblia* sau Sfînta Scriptură, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă al B. O. R., Bucureşti, 1968.
2. *Patericul*, M-rea Cozia, 1930.
3. *Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă al B. O. R., Bucureşti, 1953.
4. *Pidalionul* cu orînduire nouă şi tîlcuire de Zosima Tărâlă şi Haralambie Popescu, Bucureşti, 1933.
5. *Vechile rînduieli ale vieţii monahale*, Dobruşa, 1929.
6. *Sfîntul Vasile, arhiepiscopul Kesarei Kapadociei*, traducere de Iosif, Mitropolit Primat, Bucureşti, 1898.
7. Saint Basile, *Les règles monastiques*, Introduction et traduction Léon Lèbe O. S. B., Éditions de Maredsous, 1969.
8. Amand de Mendieta D., *L'ascèse monastique de Saint Basile*, Maredsous, 1948.
9. Bardy G., *Règle de Saint Basile*, art. în „Dictionnaire de Droit canonique", Paris, 1937.

10. Clarke, W. K. L., *Saint Basil the Great. A Study in Monachism*, Cambridge, 1913.
11. Jean Cassien (Saint), *Conférences I*, Introduction, texte latin, traduction et notes par Dom. E. Pichery, col. „Sources Chrétiennes", 42, Paris, 1955.
12. I. Hausherr, *Pour comprendre l'Orient chrétien. La primauté du spirituel*, extras, Roma, 1967.
13. Michel van Parys, *La prière brève et pure selon St. Benoit*, „Irénikon", 1979, nr. 4, p. 507—512.
14. Î. P. S. Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală, *Tradiţie şi libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Sibiu, 1983.
15. *Sfintul Teodor Studitul*, viaţa, activitatea şi operele sale, traducere de Atanasie Dincă, Bucureşti, 1940.
16. Ştefănescu I. D., *Instituţia monahismului*, extras, Neamţu, 1937.

Pentru pacea a toată lumea

STRĂLUCITE INIŢIATIVE ŞI PROPUNERI ALE ROMÂNIEI LA SOLUŢIONAREA PROBLEMELOR CARE CONFRUNTĂ OMENIREA DE AZI

Pentru omul de azi pacea este o condiţie indispensabilă existenţei sale în lume. Ceea ce este în afara păcii este distrugere, moarte. De aceea, toţi oamenii de bună credinţă din lume încearcă să se conştientizeze reciproc că pacea, ca valoare universală, nu are frontiere. În acest context, conştiinţa interdependenţei dintre persoană şi umanitatea întreagă devine din ce în ce mai mult un imperativ categoric, şi aceasta cu atît mai mult cu cît ne dăm mai bine seama că lipsa acestei legături caracterizată prin indiferenţă, inconştienţă, ignoranţă, duce la urmări catastrofale.

În contextul acestor frămîntări, la 15 septembrie a. c. la New-York, s-au deschis lucrările celei de-a 42-a Sesiuni a Adunării Generale a O. N. U., sesiune care are menirea de a sensibiliza lumea asupra problemei fundamentale a epocii noastre, dezarmarea, necesitate vitală, de prim ordin, menită să refacă sănătatea planetei, să elimine — prin încetarea cursei înarmărilor şi în primul rînd a celor nucleare — stressul, tensiunea şi frica din viaţa omului şi a popoarelor.

În zilele noastre cînd sumele alocate cheltuielilor militare depăşesc astronomica cifră de o mie de miliarde de dolari, România îşi ridică glasul pentru conştientizarea lumii asupra consecinţelor catastrofale pentru omenire, ale continuării acestei infernale curse a morţii, cerînd trecerea imediată la dezarmare, reducerea cheltuielilor militare, apărarea dreptului suprem al popoarelor la viaţă, la pace, la existenţa liberă şi demnă şi arătînd că frica de o catastrofă nucleară, totală şi ireversibilă ar trebui să-i unească şi să-i solidarizeze pe oameni, să-i facă să realizeze că ei, toţi, au acelaşi drum în viaţă, acelaşi destin, aceleaşi interese, aceeaşi vocaţie, că toţi formăm o singură şi mare familie.

Ampla ordine de zi a Sesiunii a 42-a a Adunării Generale a O. N. U., datorită propunerilor României şi altor state, a cuprins peste 140 puncte referitoare la realităţile cele mai stringente ale timpului nostru, realităţi care solicită şi impun o acţiune comună, solidară şi conştientă din partea tuturor oamenilor pentru cea mai bună soluţionare.

Promotor cunoscut al unei politici de pace, preşedintele ţării noastre, Domnul Nicolae Ceauşescu, prin propunerile făcute la această Sesiune a Adunării Generale a O. N. U., confirmă temeinicia şi consecvenţa principiilor care însufleţesc şi călăuzesc poporul nostru pe drumul făuririi unei vieţi noi.

Acum, cînd Europa, acest leagăn al unei strălucitoare civilizaţii multimilenare, trăieşte, ca şi celelalte continente, pericolul nuclear. România prin glasul preşedintelui ei, consideră vital faptul de a se milita activ şi intens pentru înlăturarea din Europa a rachetelor cu rază medie de acţiune şi operativ-tactice, încă din toamna acestui an, şi propune Adunării Generale să lanseze un Apel insistent celor două mari puteri mondiale, U. R. S. S. şi S. U. A. pentru a încheia un acord în acest sens.

De asemenea propune ca O. N. U. să lanseze un apel similar tuturor ţărilor din Europa şi din lume care posedă sau au pe teritoriul lor arme nucleare, să renunţe la ele, la orice experienţă menită să ducă la dezvoltarea şi perfecţionarea lor, în egală măsură să pună stavilă oricărui fel de experienţe care pot periclita

viaţa oamenilor şi mări tensiunea deja existentă în lume, invitînd la folosirea forţei nucleare în scopuri paşnice, spre binele întregii omeniri.

Acum cînd problema vieţii pe pămînt se pune cu atîta acuitate, nici o ţară din lume, oricît de mică ar fi şi oriunde s-ar afla, în orice context sau condiţie nu poate rămîne indiferentă faţă de problemele vitale ale omenirii contemporane, considerîndu-se la periferia lor, ci acestea trebuie să constituie o preocupare majoră, centrală a fiecărui popor de pe planetă, de aceea România insistă în documentul trimis ca toate ţările din lume că fie încurajate să-şi aducă o contribuţie concretă în scopul realizării acordului amintit, încă în toamna aceasta.

Pentru noi, românii, fii ai unui popor care a făcut din imperativul apărării păcii o politică de stat în care legile îngrădesc cu desăvîrşire orice pornire sau manifestare care ar putea prejudicia bunele relaţii dintre oameni, este o mîndrie faptul că de-a lungul ultimilor ani, România a avut în permanenţă astfel de iniţiative şi propuneri către toate forurile internaţionale competente, pentru o colaborare frăţească între toate statele şi popoarele lumii, pentru a instaura pe planeta noastră un climat de viaţă paşnic şi sigur.

Consecventă principiilor sale, România a luat măsuri interne care să arate lumii că unitatea dintre vorbă şi faptă este singurul mod de realizare a acestui ideal; astfel „Declaraţia-apel a Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste din R. S. R. adresată partidelor şi organizaţiilor democratice, guvernelor, tuturor popoarelor din ţările europene, din S. U. A. şi Canada, de pe alte continente" din 28 martie 1986 precum şi Referendum-ul din 23 noiembrie 1986 referitor la reducerea cu 5% de către ţara noastră a efectivelor, armamentelor şi cheltuielilor militare, sînt în acest sens exemple grăitoare.

Pe linia acestui imperativ, ca toate declaraţiile făcute în diverse foruri internaţionale, la diferite niveluri, să nu rămînă doar simple formule lipsite de consistenţă, ci proiecte transformate în realitate şi aplicate în viaţă, România a propus la această Sesiune a Adunării Generale a O. N. U. ca spaţiul cosmic al Terrei să nu devină poligon experimental.

Un alt fapt care nelinişteşte din ce în ce mai mult lumea de azi este pericolul pe care-l reprezintă tensiunea mărită din relaţiile internaţionale, deoarece aceasta poate evolua pînă într-atît, încît evenimentele care se produc la scară mondială să scape controlului şi astfel pacea şi viaţa întregii lumi să se afle sub pecetea ireversibilului.

Prin preşedintele său, România a propus în multe rînduri forurilor internaţionale în drept, luarea de măsuri concrete de dezarmare şi dezangajare militară, cooperarea neîngrădită a tuturor statelor, continuarea eforturilor pentru destindere şi încredere între state şi popoare. Şi de data aceasta, ţara noastră a propus ca toate ţările aflate în diferite conflicte, de orice natură, să le rezolve pe calea tratativelor, a dialogului, şi nu prin operaţiuni militare, iar în toate aceste tratative, O. N. U. sau alte organisme internaţionale competente să aibă o împuternicire de supraveghere şi coordonare, un rol mai important, în aşa fel încît şi prin aceasta să se realizeze schimbarea structurilor vechi şi nedrepte din relaţiile internaţionale, structuri care accentuează tensiunea dintre ţări şi popoare şi care fac să apară situaţii conflictuale care distrug pacea şi securitatea lumii.

În afară de problemele păcii şi dezarmării, pe agenda de lucru a Sesiunii Generale au fost înscrise şi probleme de ordin economic-financiar cu care se confruntă omenirea de azi, probleme în care România îşi aduce o valoroasă contribuţie, propunînd, prin preşedintele ei, măsuri concrete pentru realizarea unei noi ordini economice internaţionale, cerînd ca O. N. U. să lanseze un apel către toate ţările dezvoltate creditoare, către toate băncile şi instituţiile financiare internaţionale, pentru ca acestea să instituie un Moratoriu pentru o perioadă de cel puţin cinci ani pentru toate creditele acordate ţărilor în curs de dezvoltare de către ţările dezvoltate şi alte instituţii.

Prin intermediul O. N. U., statele lumii să fie chemate a renunţa la orice măsuri protecţioniste şi discriminatorii, la orice bariere artificiale şi restricţii în cadrul schimburilor comerciale, de a aplica cu stricteţe prevederile GATT privind acordarea clauzei naţiunii celei mai favorizate.

Pentru elaborarea principiilor unei noi ordini economice internaţionale, sub egida O. N. U., să se întrunească, pe picior de egalitate, atît ţările dezvoltate cît şi cele în curs de dezvoltare.

Toate aceste propuneri care presupun un nou mod de a gîndi relaţiile dintre popoare, care presupun creşterea rolului şi influenţei O. N. U. în aceste relaţii, sînt expresia acordării de către ţara noastră a unei atenţii deosebite pentru problemele care confruntă azi lumea contemporană: lupta pentru pace şi dezarmare, făurirea unei noi ordini economice internaţionale şi prin acestea, a unei lumi care să asigure viaţa liberă şi fericită a fiecărui om pe planeta noastră.

Ţara noastră, prin iniţiativele preşedintelui ei, este azi un exemplu viu în întreaga lume pentru felul în care a aplicat şi aplică, în care concretizează în viaţa poporului, măsurile menite să instaureze şi să promoveze pacea.

Conştienţi de faptul că întreaga cantitate de armament existentă în lume poate distruge de mai multe ori planeta noastră, se impune ca *toţi* oamenii să militeze pentru realizarea tuturor acestor idealuri propuse de România şi preşedintele ei, pentru realizarea unor relaţii armonioase şi echitabile între oameni şi popoare, pentru demilitarizarea spaţiului cosmic, în aşa fel încît generaţia aceasta sau cea care va urma, să nu fie ultima pe acest pămînt.

Redacţia

Din viața patriei

— Printre cele mai recente realizări din domeniul agriculturii românești se numără obținerea hibridului timpuriu de floarea-soarelui denumit „Super". Acesta a fost creat și cultivat pentru producția de ulei în condițiile de climă și sol din sudul țării. Plantele hibridului triliniar au talia de circa 170—180 cm, tulpina viguroasă lipsită de ramificații cu un capitul foarte semiconvex înclinat la 50—60 grade față de tulpină, cu semințe alungite de mărime mijlocie. Hibridul „Super" este semitardiv, avînd perioade de vegetație de 127—129 de zile de la semănat la maturitatea fiziologică iar perioada de înflorire începe la circa 75—80 de zile de la semănat și durează 7—10 zile. El are o producție de semințe de peste 3500—3600 kg la hectar.

— De pe banda de montaj a Întreprinderii de motoare electrice din Pitești a ieșit electromotorul cu numărul de fabricație 27.000.000, cifră atinsă în decursul celor aproape 20 de ani parcurși de la inaugurarea acestei unități industriale, care a marcat apariția ramurii electrotehnice pe harta economică a județului Argeș. Datorită însușirilor tehnico-funcționale superioare, printre care gabarit redus, fiabilitate ridicată, consum de energie electrică mult diminuat, motoarele electrice asincrone și fracționare produse aici au devenit cunoscute în numeroase țări ale lumii, unde se exportă o mare parte din producția întreprinderii piteștene.

— O nouă linie tehnologică pentru asamblarea lămpilor normale cu incandescență a fost pusă în funcțiune la intreprinderea „Romlux" din Tîrgoviște, care va realiza cu precădere producție pentru export printre avantajele pe care le aduce această nouă instalație este creșterea productivității muncii cu peste 15 la sută, creșterea calității produselor și reducerea consumurilor.

— Constructorii noii termocentrale din Oradea au raportat un succes deosebit: efectuarea probelor hidraulice la cazanul de 420 de tone abur pe oră. În sala de mașini se realizează lucrările de pregătire a utilajelor și instalațiilor premergătoare pornirii primei turbine, astfel ca, la finele trimestrului al III-lea din acest an, municipiul Oradea să beneficieze de energie electrică și termică de la noul obiectiv energetic.

— Ca rezultat al preocupărilor statornice ale specialiștilor de la Fabrica de materiale fotosensibile din cadrul Combinatului chimic „Azomureș" din Tîrgu Mureș pentru producerea, pe baza cercetării proprii a unor noi produse necesare economiei naționale, a fost asimilat în fabricație cel de-al 90-lea tip de material fotosensibil. De remarcat că, între ultimele produse realizate aici din anul 1962 — cînd la Tîrgu Mureș a început fabricarea materialelor fotosensibile — se numără filmele radiografice industriale de uz nuclear, filmul negativ alb-negru de 27 DIN și filmul negativ „Azocolor 100".

— Permanent preocupat de înnoirea producției, colectivul de muncă al Întreprinderii de producție industrială și construcții căi ferate din Miercurea-Ciuc a realizat un nou utilaj, care se înscrie în seria celor cu performanțe tehnice ridicate, produse aici în premieră. Este vorba de mașina pentru consolidat terenuri (MCT-600), care se utilizează, după cum arată și denumirea, pentru mărirea rezistenței portante a terenurilor slabe.

Prin crearea de coloane de beton în stratul cu rezistență slabă, mașina asigură înlocuirea stîlpilor de beton prefabricați. Un alt avantaj este oferit de faptul că tehnologia de lucru este simplă: prin capul de tăiere, cu care se poate fora pînă la o adîncime de 10 metri, se introduce betonul sub presiune. Acesta, în timp ce împinge spre suprafață capul de tăiere și pămîntul dislocat, umple golul rămas, creînd astfel coloana de beton. Utilajul asigură, de asemenea, o productivitate ridicată, favorizînd și scăderea prețului de producție în realizarea construcțiilor pe terenuri slabe. El se poate monta pe excavator, fapt ce-i asigură o mare mobilitate.

— La Întreprinderea de produse ceramice din Zalău a fost perfectată o nouă tehnologie pentru fabricarea cochiliilor din vată minerală, produse deosebit de solicitate la lucrările de izolații termice. Prin noua tehnologie se înlocuiesc rășinile folosite pînă acum la producerea cochiliilor de diferiți lianți. De marcat că tot aici, la „Ceramica", au fost realizate în întregime utilaje necesare noii linii de producere a cochiliilor din vată minerală.

— La Întreprinderea de autocamioane Brașov a fost realizată o instalație de regenerare a nisipurilor de turnătorie ce utilizează o tehnologie mecanopneumatică de mare eficiență. Cu ajutorul acesteia, nisipul regenerat se poate reutiliza în amestec cu nisip nou la execuția miezurilor de silicat de sodiu sau a formelor de turnare la un preț foarte scăzut, realizîndu-se pe această cale o economie anuală de peste 20 milioane lei. De menționat că celulele de regenerare, care constituie angrenajul de bază al instalației, sînt de concepție originală, că înainte de a ajunge la aceste celule nisipul ars este supus unor operații ce elimină toate impuritățile, precum și faptul că prin regenerare se îmbunătățesc și caracteristicile granulometrice ale nisipului ce conduce la o bună utilizare a acestuia în procesele tehnologice de turnare a metalelor.

— Harnicii constructori de la Trustul de antrepriză generală construcții-montaj Deva au obținut în acest an succese de seamă în activitatea de producție. Lucrînd în schimburi prelungite, folosind din plin timpul de lucru și utilajele din dotare, ei au predat la cheie 1670 apartamente și peste 35.000 metri pătrați spații comerciale la parterul blocurilor de locuințe. Tot în acest an constructorii au predat beneficiarilor însemnate obiective economico-sociale, o fermă de creștere a iepurilor de casă, o hală agroalimentară la Lupeni, o sală de jocuri sportive la Petroșani și altele.

— Recent la Întreprinderea de conductori emailați din Zalău, județul Sălaj, au fost puse în funcțiune trei mașini de trefilat sîrmă ultrasubțire — între 20 și 40 microni — și două mașini pentru conductoare emailate din aceeași gamă dimensională. Precizînd că fabricarea de conductoare de 20—40 microni reprezintă o premieră națională, să notăm totodată, că valoarea unei tone de cupru crește, în procesul de fabricație, de circa 4 ori față de produsele standard realizate.

— Eforturile lucrătorilor din cadrul Trustului de antrepriză generală pentru construcții industriale Bihor și „Energomontaj" București, ale colectivelor unor antreprize specializate în lucrări de înzidiri refractare și izolații termice aparținătoare Trustului de lucrări speciale și izolații termice București, s-au materializat în finalizarea unei noi capacități — cazanul nr. 6 la „Electrocentrale" Oradea; Noul obiectiv, racordat circuitului productiv, va asigura 350 tone abur pe oră, îmbunătățind alimentarea cu energie termică a întreprinderilor orădene și a municipiului de pe Crișul Repede. Notabil este deopotrivă faptul că, asigurînd exploatarea agregatelor la parametri superiori, energeticienii bihoreni au pulsat suplimentar în sistemul energetic național în perioada care a trecut de la începutul anului peste 16 milioane kwh energie electrică.

— Zestrea comercială a municipiului Satu Mare s-a îmbogățit de curînd cu noi și moderne magazine însumînd peste 1420 mp., urmînd ca pînă la sfîrșitul anului să fie dată în folosință încă o suprafață comercială de peste 4000 mp.

După cum ne-a informat Nicolae Man, directorul Direcției comerciale, acestea sînt amplasate în majoritatea lor în cele mai tinere cartiere de locuințe. Astfel

în zona numită „Piața Soarelui" au fost date în folosință 5 magazine cu profilurile electrocasnice, încălțăminte, produse chimice, parfumerie și mercerie, în cartierul „Micro 17" situat în vecinătatea întreprinderii de utilaj minier, pe lîngă cele date în funcțiune anul trecut, s-au deschis recent, un magazin alimentar, o unitate de lactate-pîine, o cofetărie, un magazin de legume-fructe.

— De curînd a fost inaugurat magazinul universal „Unirea" din Alba Iulia. Cu o suprafață utilă de 5.800 metri pătrați dintr-o arie desfășurată pe 7.100 m, magazinul dublează spațiul comercial din vechiul centru al orașului, avînd 30 de unități cu zeci de raioane și puncte de servire. Magazinul concurează cu unități dintre cele mai bine organizate din țară, atestînd interesul arătat în acești ani de mari transformări înnoitoare față de ridicarea continuă a nivelului de trai al oamenilor muncii.

— Sculptorii atelierului de artă de la Combinatul de prelucrare a lemnului din Oradea și-au demonstrat măiestria și în cadrul Festivalului național „Cîntarea României", prezentînd lucrări mult apreciate. Este vorba, în primul rînd, de faptul că acest colectiv a ocupat locul I la faza republicană, pentru intarsia „Țărani ardeleni", de o mare expresivitate plastică. Iar dintre membrii acestui colectiv Florian Bîrlău a fost distins cu locul II la sculptură, pentru lucrarea „Moara cu noroc", la edițiile anterioare el ocupînd locul I cu lucrările „Carul cu boi" și „Pastorala bihoreană". Este un atelier unde numeroși tineri învață cu sîrg de la maestrul lor Traian Lencar arta sculpturii în lemn.

— Nu de mult la galeria „Sirius" din Sibiu, pictorul Ioniță Dădîrlat, originar din comuna Săliște, a prezentat publicului larg peste 40 de lucrări inspirate în principal din frumusețea așezărilor și a naturilor din arealul „Mărginimii Sibiului". A fost cea de-a 12-a expoziție personală a pictorului sibian care, în deceniile anterioare, a mai participat la peste 160 de expoziții colective. Mărturie a talentului autentic, sensibilității cromatice și originalității lucrărilor sale este și faptul că, la începutul deceniului șapte, Academia tiberiană din Roma i-a acordat „Medalia de aur tiberiană". Palmares bogat care-i face cinste.

— Locuitorii din Ocna Sibiului au sărbătorit în această lună corul Casei de cultură a acestui oraș. Înfiintat în anul 1887 sub denumirea „Corul plugarilor", ca urmare a activității deosebite desfășurate de „Astra", corul avea înscris pe drapelul său deviza „Prin muncă neobosită și școală necurmată vei înainta și tu plugarule român". De la înființare și apoi timp de 17 ani, corul a fost dirijat de inițiatorul său, Popa Isaia, după care bagheta a fost preluată de o seamă de alți dascăli — învățători și profesori — din localitate iar în 1938 chiar de muzicologul Timotei Popovici. Avînd un repertoriu bogat în cîntece clasice, corul a constituit o prezență activă la toate edițiile Festivalului național „Cîntarea României" iar cu prilejul centenarului a prezentat, sub bagheta dirijorului Dorin Neamț și Simion Drăghiciu, un program de înaltă ținută melodică și interpretativă. Cu această ocazie corul a fost distins cu Diploma de onoare a Consiliului Culturii și Educației Socialiste, iar membrii săi, cu o îndelungată activitate, cu insigna de „Evidențiat în munca culturală".

CÎTEVA MOMENTE MAI IMPORTANTE DIN TRECUTUL CATEDRALEI MITROPOLITANE DIN SIBIU

Intuind în chip magistral una din „permanențele istorice românești", Nicolae Iorga își intitula în 1902 poate cea mai cunoscută și populară din scrierile sale „Sate și preoți din Ardeal", pentru că a înțeles că deși românii de pe aceste plaiuri erau cei mai vechi și cei mai numeroși din „oamenii acestui pămînt", totuși satele și preoțimea lor sînt cele care au constituit factorii cei mai definitorii ai dăinuirii noastre aici. După alte patru decenii, căutînd să adîncească părerile înaintașului său, care susținuse că „deschiderea marilor drumuri și paza acestora au dus la întemeierea principatelor românești", P. P. Panaitescu afirma că „întemeierea celor două principate se datorește în primul rînd trecerii de la economia rurală, păstorească și agricolă, la viața orășenească, întrucît orașele sînt cele care au transformat viața socială și apoi cea politică a regiunii".

Pentru cel care compara pînă nu de mult înfățișarea satelor și orașelor ardelene cele de peste munți, nu se putea să nu-l impresioneze faptul că pînă la apariția decretului de concivilitate din 1781 românii n-aveau voie să cumpere terenuri ori să clădească biserici în interiorul orașelor sau chiar și în unele comune mai mari cu populație mixtă. În vremea regalității ungare, adică pînă la anul 1526, românii își mai avuseseră astfel de drepturi și-și ridicaseră biserici (e drept, în unele locuri ele erau din lemn), mai ales în județele Maramureș, Zarand, Hunedoara, Făgăraș, atîta vreme cît dăinuiseră încă voievodate și cnezate românești. Dar pe măsură ce procesul de legare de glie și de iobăgire devenise tot mai greu de suportat, cercurile exploatatoare ale nobilimii restrîngeau tot mai mult libertățile populației românești, care a ajuns să-și piardă rînd pe rînd pătura conducătoare, așa încît, într-o vreme cînd inchizitorii trimiși de papii de la Avignon și organele puterii feudale căutau pe orice cale „exterminarea schismaticilor" din aceste părți, păstrarea credinței și a tradițiilor ortodoxe devenise tot mai anevoioasă. Nu-i mirare, deci, că dintre orașele ardelene de pe atunci, doar Scheii Brașovului și Hunedoara (patria marelui voievod Iancu), păstrau astfel de locașuri sfinte. Ceva mai fericită a fost situația unor mănăstiri sau biserici parohiale ctitorite de voievozii români de peste munți, unele în sate, altele în orașe, cum a fost Prislopul, Ocna Sibiului, Porcești, Făgărașul, Sîmbăta de Sus, Feleacul, Vadul, Cetatea de Baltă, ca să pomenim doar cîteva; dar și acestea vor fi răpite și date fie uniților, cu „legea" împăratului de la Viena, fie reformatorilor unguri (cazul bisericii din Cetatea de Baltă). Biserica ridicată în 1597 de Mihai Viteazul în Alba Iulia va fi dărîmată în 1715 de autoritățile habsburgice catolice, care vor mai inaugura apoi și operația de o cruzime fără egal a distrugerii celor peste 150 de mănăstiri și schituri ardelene. Și astfel s-a putut constata ca un fapt semnificativ că pînă la începutul secolului XIX doar prin intervenția foarte pertinentă a episcopului unit Ioan Bob s-a putut efectua ridicarea în cîteva orașe ardelene a unor biserici românești (Cluj, Tg. Mureș, Reghin, Mediaș).

Am amintit de aceste fapte pentru că, în împrejurările date, acum apare în dezvoltarea economică a întregii Europe sud-estice și deodată cu ea și în viața bisericească a populațiilor ortodoxe din aceste ținuturi, un factor de im-

portanţă deosebită: e vorba de frăţiile ortodoxe sau corporaţiile de comerţ oriental, aşa-zisele „companii greceşti", prin ajutorul cărora o serie de comunităţi ortodoxe vor reuşi să pătrundă în oraşele ardelene şi în general în cele din împărăţia habsburgică. În ce priveşte Sibiul, se ştie că aceşti negustori „greci" obţinuseră încă în 1636 cel dintîi privilegiu comercial aprobat de principele Gh. Rákoczy. Şi nu trebuie să uităm că acest lucru s-a petrecut doar la cîţiva ani după înfiinţarea pe continentul european a vestitelor companii comerciale engleze, franceze, ruseşti şi olandeze (1555—1670). Desigur că în mod individual, destui negustori din spaţiul balcanic (macedoromâni, greci, bulgari, albanezi), au încercat să facă la noi „comerţ cu mărfuri turceşti", dar mai ales după 1777 (cînd împărăteasa Maria Terezia a cerut companiştilor să-şi aducă şi familiile lor în Imperiu), dezvoltarea vieţii comerciale a luat un avînt atît de mare, încît vreme de peste 50 de ani întreg comerţul cu bumbac, cu vite, cu lînă, cu piei şi cu ceară căzuse în mîna acestor companişti, în special a celor din Sibiu.

Pe baza privilegiilor, companiştii se angajau prin jurămînt scris, să practice un comerţ onest, să respecte legile ţării, între altele să nu se amestece în viaţa politică (unde cercurile conducătoare erau catolice sau protestante), iar pentru corectitudinea activităţii lor profesionale se legau că se vor lăsa conduşi de un juriu format din 12 juraţi în frunte cu un jude sau staroste, aleşi pe cîte 1—2 ani. În fiecare an companiştii vărsau global în vistieria statului o sumă de bani, drept impozit, în rest se bucurau de autonomie comercială deplină, atît pentru tranzacţii en gros cît şi en detail. În orice centre unde apăreau mai mulţi companişti, ei ridicau biserici şi şcoli, de genul celei „de pe groapă" din Sibiu, ai cărei ctitori au fost negustorii originari din Oltenia, „hagiu" (=închinători la Locurile Sfinte) Petru Luca şi ginerele său Constantin Pop. Spre a arăta forţa lor comercială, amintim că în 1770 casa hagi C. Pop arvunea pentru Austria 12.000 ocale de lînă, iar în 1775, agenţii ei din Craiova şi Rîmnic trimiteau Austriei 18.000 piei brute şi argăsite. Nu mai amintim că acelaşi negustor tipărea pe banii lui Mineiele de Buda, din care sute de exemplare le dăruia gratuit episcopului Iosif de Argeş. Agenţiile lui comerciale se întindeau din Persia pînă în Anglia şi din Braşov pînă în Oradea nu era oraş în care să nu se organizeze o filială. În unele locuri ele au inundat şi satele: numai în părţile Aradului fiinţau peste 30 de astfel de filiale săteşti. Regiunea Miskolcz (patria lui Andrei Şaguna) era supranumită „a doua Macedonie". Pînă şi în orăşelul Blaj, sediul episcopiei unite sprijinită de împăraţii de la Viena, se ridicase o „biserică grecească". Propriu-zis grecească era numai mărturisirea credinţei creştine. Începînd din ultimele decenii ale sec. XVIII, majoritatea „companiştilor" de pe teritoriul românesc se romanizaseră, iar spre anii 1840—1850 abia dacă mai existau în Sibiu companişti care nu-şi uitaseră limba, asimilîndu-se în masa românească.

Desigur că faţă de impetuozitatea dezvoltării acestui comerţ — care a ajuns în scurtă vreme să-l paralizeze cu totul pe cel săsesc — nici burghezia oraşelor săseşti n-a putut sta nepăsătoare. Totuşi, abia în ultimii ani ai sec. XVIII vor reuşi companiştii să cumpere imobile şi să clădească biserica ortodoxă între zidurile Sibiului. Nu degeaba însuşi episcopul românilor uniţi, Inochentie Micu, a fost nevoit să-şi vîndă un teren, pe care-l primise ca donaţie, întrucît autorităţile săseşti n-au vrut să strice „puritatea etnică" a oraşului. Pentru ortodocşii din Sibiu a intervenit în 1700 însuşi ţarul rus Petru cel Mare, dar fără succes. În acest scop companiştii au fost nevoiţi să ridice din temelie doar în satul Bungard în anul 1690 o biserică, în care şi-au confecţionat (probabil după modelul celui din mănăstirea Arnota) un minunat iconostas cu sculptură brîncovenească, şi care se află azi în capela Institutului Teologic din Sibiu.

Dacă nu le-a reuşit să cumpere, în schimb e sigur că negustorii au folosit alte mijloace, de pildă închirierea. Şi acest lucru l-au făcut şi înainte de anul 1636, cînd şi-au primit privilegiul lor. Astfel, într-un „catastif" de cărţi şi obiecte de cult (scris în l. greacă, aflat azi în Biblioteca Mitropolitană din Sibiu) se precizează că pe un potir folosit în cultul lor era gravat anul 1620, iar pe o cruce fără postament figura anul 1671, ceea ce dovedeşte că şi înainte de ridicarea bisericii din Bungard companiştii îşi aveau aici slujbele şi obiectele bise-

riceşti. O astfel de casă închiriată pentru trebuinţele cultului a fost şi cea de pe fosta „uliţă a Poplăcii" nr. 15, astăzi str. Moldovei 35. În altarul catedralei sibiene se păstrează pînă azi 4 icoane împărăteşti ferecate în argint şi dăruite „Bisericii companiştilor greci" între anii 1762—1783.

În fond, frăţiile acestea erau strîns legate de viaţa Bisericii. Ele erau un fel de bresle (de la cuvîntul slavon bratstvo). Biserica breslei chema de ziua hramului pe toţi „fraţii" la serbare. Drapelul sau prapurele breslei avea zugrăvit pe el chipul sfîntului sau al praznicului patronimic. Numai datorită acestei strînse legături întreţinute de Biserică, ne putem explica şi opera de salvare a ortodoxiei din Polonia veacului XVII, aşa cum a înţeles-o marele mitropolit român Petru Movilă. Centrele „frăţiilor ortodoxe" din Lemberg şi de lîngă Kiev au primit multe ajutoare româneşti de la Movileşti. Tot aşa trebuie înţeleasă şi munca negustorilor greci şi armeni din Veneţia, Viena, Buda şi din alte centre ale vremii.

Dar Sibiul devenise totuşi încă din 1717 capitală a Principatului Transilvaniei, de aceea era firesc lucru ca chiar şi episcopul sîrb Dionisie Novacovici, pe care autorităţile de la Viena l-au trimis în 1762 ca administrator al recent reînfiinţatei episcopii româneşti ortodoxe (după o vacanţă de 60 de ani!) să caute a se stabili în Sibiu, de aceea a şi luat în chirie pe doi ani o casă, pe care însă a pierdut-o, de aceea s-a gîndit să cumpere un teren în alt oraş (Sebeş sau Orăştie) pentru a instala acolo o reşedinţă. Ca unii care trebuiau să promoveze în fond uniatismul, cei trei administratori sîrbi au fost nevoiţi să se retragă într-o casă ţărănească din Răşinari, iar fiindcă n-au primit nici un sprijin, s-au retras din fruntea Bisericii unul după altul. Doar ultimul dintre ei, (Gherasim Adamovici) a ajuns să fie îngropat la noi, în biserica „din Maieri".

La rîndul lor, ca unii care s-au menţinut tot timpul pe o linie de ortodoxie militantă (chiar şi parohii şi dascălii erau adeseori aduşi de la vreo mănăstire, de regulă de la sfîntul Munte Athos), membrii Companiei sibiene au profitat de prevederile decretului de concivilitate şi, luînd legătură unul dintre ai lor, Stoica Răduţ (el însuşi negustor român, care era şi proprietar al unor imobile situate pe teritoriul actualei catedrale), au încheiat acum 180 de ani în limba germană un contract de închiriere şi vînzare, potrivit căruia Compania grecească putea clădi pe numele ei un locaş de cult propriu, precum şi o şcoală şi case de locuit pentru deservenţii celor două instituţii. Ceea ce nu figurează în textul acestui contract e uşor vizibil după fotografia cunoscută a „bisericuţei greceşti" şi e plin de semnificaţii pentru mentalitatea dominantă atunci: fără turn, fără clopotniţă şi lipsită de toacă, cu construcţie de o înălţime destul de modestă, ca să nu concureze cu catedrala celor privilegiaţi, ba nici chiar cu biserica reformată ridicată pe aceeaşi stradă în 1784, de aceea bisericuţa ortodoxă n-a fost ridicată la stradă, ci mai în interior. Totuşi în această bisericuţă va servi şi mitropolitul Andrei Şaguna în ultimii 15 ani din viaţă.

Iată în traducere textul acelui contract:

„Proces verbal luat în şedinţa Magistratului (=Primarului) din Sibiu nr. 227 din 22 februarie 1797.

„Compania grecească de comerţ din localitate înaintează contractul pe care l-a încheiat cu cetăţeanul Stoica Răduţ în legătură cu casa pe care acesta o cedează ca proprietate şi spre folosinţă în vederea ridicării unui lăcaş de cult, cu rugămintea de a confirma cu autoritate magistratuală semnăturile de pe el în care scop textul lui se reproduce în întregime în Protocolul orăşenesc, iar vînzătorului şi Companiei se eliberează actul legalizat".

Referează S. Soterius.

„Se decide:

„Întrucît acest contract de închiriere redactat în 2 exemplare priveşte casa cu nr. 99 din strada Măcelarilor (=azi 1 Mai) cumpărată de Stoica Răduţ de la erezii lui Samuil Waldhütter, situată între casa Baronului Fr. Bànfi şi cea a lui Răduţ, a fost redactat fără nici un prejudiciu faţă de interesul public, nu e cazul să mai ezităm la confirmarea prin semnăturile autorizate ale Senatorului Dan Müller şi a mea ca referent, precum şi la reproducerea lui per extensum în

„Protocolul Magistratului", dîndu-se astfel în scris legalizare autentică, cu atît mai mult cu cît petiționarii au fost încunoștiințați încă în 4 martie 1795 prin adresa nr. 281 că li s-a înregistrat cererea cu toate condițiile fixate, anume: că Stoica Răduț se obligă să suporte toate sarcinile îndeosebi contribuțiile de dare, iar, întrucît contractul e semnat de Companie și de posesorul casei, fără însă a se fi introdusă data zilei și a anului, — de aceea ambii funcționari regali să aibă grijă să precizeze data și să încunoștiințeze între timp și Comunitatea (organul suprem săsesc) pentru ca încă în ședința de azi înainte de masă, să se aprobe și să se expedieze și Comunității, spre aprobare".

„Anul 1797 februarie 25. Azi s-a întrunit Sfatul orășenesc și al Scaunului sub prezidenția judelui Michael v. Huttern, de față fiind senatorii: v. Hannenheim, Schreier, v. Baussner, v. Rosenfeld, Sam. Soterius, P. Not. v. Reissenfels, Dan. Klein reg. perc. Michael Konrad, v. not. Martin Brenner".

„Nr. 307/1797. Referentul Dan. Roth transpune cererea însoțită de contractul principal de închiriere, pe care Compania grecească l-a încheiat cu Stoica Răduț, pentru zidirea unei case de rugăciune (Erbauung eines Bethauses), pe care o înaintează spre aprobarea Magistratului și pe care Magistratul o retrimite îndată Comunității, cu observația că n-ar avea nimic împotriva aprobării contractului în afară de cele spuse la punctul 7, care ar trebui redactat în așa fel, că ori de cîte ori se va reînnoi acest contract, în chip tacit chiar și cînd ar fi să se vîndă, această casă să treacă neapărat numai în proprietatea funciară a Companiei grecești și prin aceasta nici un cetățean care ar vrea s-o cumpere și nici un vecin care ar vrea să se extindă ori să-și transforme locuința, să nu fie preferat Companiei, din care pricină, pentru asigurarea privilegiilor săsești, Comunitatea săsească află de necesar să specifice în Protocolul Magistratului protestul său, în sensul ca închirierea să se facă numai pe o durată de 36 de ani, iar după trecerea acestui termen, contractul să fie prezentat din nou spre revizuire.

Referent S. Soterius

Decizie:

„Întrucît această obiecțiune formează o prevedere pentru viitor și întrucît însuși Magistratul e de aceeași părere, se împrotocolează și acest protest cu toate prevederile legii de concivitate care nu pomenea atunci de nici un „grec". După trecerea celor 36 de ani, dacă cumva contractul se va prelungi de la sine, va trebui prezentat din nou spre confirmare, fapt despre care Compania grecească va fi încunoștiințată printr-un răspuns scris cu referirea la vechea cerere de sun nr. 227, cu adaosul că pentru aprobare (ausgebetene Regüs) să se facă amintire de domnii Sam. Soterius și Dan. Müller, urmînd să fie prezentat atunci, pe lîngă contract, și protestul înaintat, în care sens numita Companie trebuie să dea dovadă de adevărată înțelegere și să aducă slavă și mulțumită lui Dumnezeu".

Contract de închiriere

Prin prezentul document se aduce la cunoștința tuturor celor interesați că azi 25 februarie 1797 s-a încheiat următorul contract de închiriere între Compania privilegiată de comerț, pe de o parte, iar pe de altă parte între subsemnatul cetățean Stoica Răduț, posesorul casei cu nr. 99 de pe strada Măcelarilor, casă cumpărată legal de la moștenitorii familiei Waldhütter, învecinată de o parte de casa baronului Fr. Bànffi, iar de cealaltă de o altă casă a mea, contract pe care eu, Răduț Stoica, declar în numele meu și al moștenitorilor mei, că-l voi respecta neatins, altfel toată răspunderea să cadă asupra mea.

1. Cedez onoratei Companii grecești întreaga casă amintită, dimpreună cu toate apartenențele ei, întreagă curtea, șopronul de lemne, grădina și tot ce se află pe ele, spre posesie deplină și spre uzufruct, dînd adică deplină împuternicire numitei Companii, să-și amenajeze după plac, pe acel teren, cu bani proprii, o capelă (Bett-Haus Kapelle), iar dacă locuința actuală pentru preot sau

învăţător, precum şi sălile de şcoală n-ar fi destul de spaţioase şi de potrivite, onorata Companie să aibă drept să le demoleze şi să-şi clădească pe speze proprii altele mai corespunzătoare, fără să mai fie lipsă de consimţămîntul meu.

2. Onorata Companie se angajează, în schimb, să depună în numerar la dispoziţia mea un capital de 2000 florini ung. liberi de interese, sumă pe care eu şi declar că am primit-o azi şi pentru care am şi dat Companiei această hîrtie de ipotecă pe casa mea. Totodată se mai angajează numita Companie să pomenească, prin preot, numele meu şi al rudelor, la orice slujbă liturgică sau de alt fel, care se va celebra cît timp va dura Compania grecească şi casa ei de rugă.

3. Subsemnatul iau în schimb asupra mea sarcinile de orice fel ar fi ale casei, inclusiv achitarea integrală a taxei de contribuţii regale pentru casă (=impozite), desigur restituindu-mi-se anual valoarea acestor impozite.

4. Acest contract se încheie pe o durată de 36 de ani, dar el trebuie să rămînă întru totul în vigoare şi anume în aşa fel ca în acest răstimp nici unul din semnatari să nu-l poată rezilia în vreun fel oarecare, aşa încît onorata Companie de comerţ să poată intra liberă în întreaga posesie a casei şi dependinţelor ei şi să-şi desfăşoare nestingherită activitatea ei.

Dar şi după trecerea celor 36 de ani, în caz că eu sau urmaşii ce ar veni după moartea mea am vrea, din motive încă necunoscute, să reziliem contractul, chiar şi în acest caz noi ne îndatorăm să ne conformăm întru totul prevederilor iniţiale şi cel puţin cu 3 ani înainte să aducem acest lucru la cunoştinţa Companiei, pentru ca ea să aibă timp destul să-şi vadă de altă casă.

5. La eventuala înştiinţare din partea noastră pentru reziliere, şi după rezilierea faptică a contractului precum şi trecerea celor 3 ani subsemnatul sau urmaşii mei ne obligăm să ne respectăm obligaţiile luate, înapoind imediat Companiei nu numai 1/2 din suma plătită, deci 1000 fl. ung. (fără dobîndă), ci şi jumătate din toate cheltuielile avute cu clădirea capelei, a locuinţei, a zidurilor şi a altor clădiri pe care onorata Companie le va fi făcut între timp, iar la sfîrşitul anului următor obligîndu-ne să restituim integral şi cealaltă jumătate din capital şi din cheltuielile de zidire. În tot decursul celor 3 ani însă, Compania să rămînă nestingherită în posesia întregii case, abia la sfîrşitul anului al treilea de la înştiinţare să trebuiască s-o evacueze.

6. Se înţelege de la sine că la restituirea capitalului plătit mie pe hîrtie de ipotecă din partea Companiei, despăgubirea cheltuielilor de construcţie pentru capelă, pentru locuinţe şi pentru orice alte clădiri executate între timp de on. Companie, ca şi pentru orice cheltuieli de întreţinere, se vor lua de bune numai atestate bine documentate de la zidari şi de la alţi meşteri, iar eu mă oblig pe cît timp trăiesc să controlez cheltuielile făcute cu aceste construcţii, să păstrez în ordine aceste acte şi să contrasemnez cu numele meu pe cele legale.

7. Onorata Companie are întîietatea şi dreptul exclusiv ca atît înainte, cît şi după trecerea termenului fixat (de 36 de ani), să înnoiască sau să prelungească după propria-i voinţă prezentul contract — desigur în forma în care s-a stipulat de la început, în orice caz, atît eu, cît şi urmaşii mei să ne învoim fără nici o obiecţiune la prelungirea sau înnoirea lui. În cazul cînd, după trecerea celor 36 de ani n-ar mai avea plăcerea să mai ţină aici casă de rugăciune, Onorata Companie se obligă, după o prealabilă înţelegere, să se conformeze stipulaţiunilor, anume ca partea care ar vrea să rezilieze cu 3 ani înainte contractul, s-o facă, aceasta anunţînd rezilierea cu 3 ani înainte şi atunci după buna ei chibzuire şi dispoziţie să poată vinde toată clădirea capelei cu tot ce-i aparţine, dar cu întreaga sumă rezultată din vînzare să se plătească o dată pentru totdeauna atît capitalul ce mi s-a achitat, cît şi cheltuielile de construcţie, fără a mai putea avea eu sau urmaşii mei vreo pretenţie la despăgubiri ulterioare, fapt care trebuie să fie recunoscut în chip nestrămutat ca o nimicire totală a contractului şi ca o reziliere a lui pentru totdeauna.

Pentru deplina încredințare și pentru respectarea nestrămutată a prezentului contract s-au redactat două exemplare identice și s-au semnat și parafat de ambele părți, precum și de domnii senatori (regali), înmînîndu-se fiecăreia din cele două părți cîte un exemplar.

Sigiliul personal

Sibiu 25 februarie 1797

„Eu Răduț Stoica adeverez tsele mai sus shrisse" (în limba română).

Cu sigil personal: Gh. Manicate Safran
judele Companiei
„ Hagi Const. Pop m.p.
„ Nanu N. Sguri m.p.
secretarul Companiei

Cu sigil personal: I. Manicate Safran m.p. jurat
„ Toma Villara
„ Gh. Villara m.p.
„ Ianache hagi Petru Luca m.p. jurat

De aceea prezentul contract de închiriere fiind prezentat de ambele părți Magistratului spre luare la cunoștință, dimpreună cu cererea onoratei Companii grecești spre a fi confirmat și prin semnătura a doi consilieri orășenești, subsemnații am decis nu numai reproducerea in extenso a contractului înregistrîndu-l sub Nr. 227 din 22 februarie și sub Nr. 307 din 25 februarie 1797 în Protocolul Magistratului sibian, ci să și formulăm în numele și în locul Magistratului rezerva expresă ca după trecerea celor 36 de ani prevăzuți în contract, în caz că s-ar dori o prelungire a lui, să fie prezentat din nou spre confirmare Magistratului și Comunității.

Drept pentru care am redactat prezentul.

Dat ca mai sus, Sibiu 25 februarie 1797".

*

Potrivit însemnărilor din registre, reiese că piatra fundamentală pentru bisericuța Companiei sibiene s-a pus în ziua de 31 august 1797, slujba fiind oficiată de arhimandritul Gherman din Trebizonda, ajutat de arhim. Eugen din mănăstirea Ivirilor de pe muntele Athos, de față fiind proestosul de atunci al Companiei Gh. Manicate Safran, iar curator al Bisericii fiind hagi Constantin Pop. Arhitect a fost sasul M. Bucholzer, iar pictori Iosif Neuhauser și I. Krambeli, ultimul executînd pictura iconostasului, pe care-l reproducem aici. Cheltuielile legate de construirea bisericuței s-au ridicat la suma de 18.600 de florini, iar cele pentru școală au costat 13.500 fl. Proestosul Gh. Manicate și curatorul H. C. Pop au făcut cele mai mari donații. Tîrnosirea ei a avut loc la 31 martie 1800: au servit arhim. Gherman asistat de protopopul Ioan Popovici vicarul epscopiei ortodoxe ardelene vacante pe atunci, precum și de preotul Radu Tempea, directorul școlilor române din Transilvania. Se știe că între donațiile făcute Bisericii „grecești" sibiene la loc de frunte se aflau și două covoare persane dăruite unul de doamna Maria, văduva domnului muntean Șerban Cantacuzino, iar celălalt de însoțitoarea ei Maria Bălăceanu. După interiorul ei, amvonul prezintă mare asemănare cu cel din catedrala de azi. Iconostasul fostei „biserici grecești" se află și acum în biserica mare din Gura Rîului. Se știe că la rîndul său, ca unul care și-a știut apropia pe cei mai mulți dintre membrii Companiei „grecești" (parte din ei vechi macedonieni, cunoscuți de ai lui), Mitropolitul Andrei Șaguna a știut cîștiga sufletește pe cei cîțiva „companiști" care mai rămăseseră prin anii 1855—1860, reușind să-i hotărască pe arhim. Meletie și con-

silierii săi Gr. Bechniţ şi Grigorie Matei să predea „bisericuţa" şi obiectele ei episcopiei ortodoxe române. La concursul care s-a făcut în 1864 a fost ales ca prim preot român la această bisericuţă „din Cetate" Zaharie Boiu, viitorul asesor consistorial. Între anii 1862—1902, deci vreme de 40 de ani aici s-au ţinut toate slujbele arhiereşti. Însuşi Mitropolitul Andrei Şaguna avea cuvinte elogioase faţă de această primă biserică episcopală românească din Sibiu. Dar marele ierarh dorea ca biserica românilor ardeleni să fie o catedrală vrednică de menirea pe care trebuia s-o aibă sionul care îndruma pe atunci conştiinţele tuturor românilor ardeleni. Vom arăta cu altă ocazie care au fost planurile lui şi cum s-a ajuns la clădirea catedralei de azi.

Pr. Prof. *T. Bodogae*

UN ŢĂRAN TRANSILVĂNEAN LA LOCURILE SFINTE ÎN 1870

Ţara Sfîntă, în care a propovăduit, a pătimit şi a înviat Mîntuitorul Iisus Hristos, în care s-a pogorît Sfîntul Duh peste Sfinţii Apostoli şi s-a întemeiat Biserica creştină, a atras nenumăraţi vizitatori şi închinători, din primele veacuri creştine şi pînă în zilele noastre. Mulţi dintre aceştia erau români, de pe întreg cuprinsul teritoriului locuit de ei. Începînd cu Sf. Ioan Casian (c. 360—c. 435), originar din Scythia Minor — Dobrogea de azi — şi pînă în veacul nostru, în marile aşezări monahale ale Ţării Sfinte au trăit, în post şi rugăciune, mulţi călugări şi călugăriţe de neam român. În acelaşi timp, nenumăraţi preoţi şi călugări, credincioşi şi credincioase, de origini sociale diferite şi de orice vîrstă, au pornit spre acele locuri îndepărtate, ca să se închine în biserica Sfîntului Mormînt şi în celelalte aşezăminte bisericeşti din Ierusalim, Ţara Sfîntă şi Muntele Sinai. Dar istoria a înregistrat puţine nume de pelerini români la Locurile Sfinte, cei mai mulţi rămînînd anonimi. Notăm, între ei, pe Elena (Ilinca) Cantacuzino, mama domnitorului Şerban, însoţită de fiul ei Mihail spătarul şi fiica Stanca, în 1682, fostul mitropolit Varlaam al Ungrovlahiei, în acelaşi an, cunoscutul zugrav de biserici Pîrvu Mutu, în 1718, preotul bănăţean Mihail Popovici din Sînnicolaul Mare, ieromonahii ardeleni Nicodim şi Visarion, cîţiva credincioşi din Braşov, toţi în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea.

În veacul al XIX-lea consemnăm pe negustorul craiovean Hagi Marin Nicolae, în 1834—1835, ieromonahii moldoveni Chiriac de la Neamţ-Secu în 1840—1841 şi Anania Melega în 1866—1868, poetul Dimitrie Bolintineanu în 1854, arhiereul Neofit Scriban în 1874, episcopul Gherasim Timuş al Argeşului în 1896, etnograful şi muzicologul Teodor Burada din Iaşi, spre sfîrşitul secolului, profesorul de teologie Badea Cireşeanu de la Bucureşti, în 1904, care au scris şi interesante note de călătorie.

În secolul nostru amintim pe mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului, cu un grup de 160 de închinători, în 1925, mitropolitul Nectarie Cotlarciuc al Bucovinei, cu un grup de 116 închinători, în 1930, preotul şi scriitorul Gala Galaction în 1926, patriarhul Miron Cristea cu cîţiva însoţitori în 1927, preotul Constantin Dron, cu un grup de 150 de pelerini în 1935, patriarhul Justinian Marina, în fruntea unei delegaţii sinodale, în mai 1975, la care se adaugă alţi numeroşi ierarhi, profesori de teologie, preoţi, călugări şi credincioşi. Mulţi din aceştia au publicat interesante însemnări asupra locurilor şi monumentelor vizitate.

Între închinătorii veacului trecut, autori de note de călătorie, se numără şi credinciosul Nicolae Sasu, ţăran-cioban din satul Galeş, de lîngă Săliştea Sibiului, care a vizitat Locurile Sfinte în 1870—1871. Însemnările sale se păstrează într-un caiet cu 115 pagini (21×14 cm), cu cîte 24—25 rînduri pe pagină (unele cu desene), cu un frumos scris autograf (azi în posesia prof. Carol Comşa din Sibiu).

Poartă titlul: *„Cărticică pentru călătoria sfintei cetăţi Ierusalim şi a altor închinăciuni care cuprind în sine sfîntul pămînt al Palistinii, precum s-a arătat înlăuntru(l) ei. Care s-au făcut cu ajutorul Sfintei Treimi şi cu al Maici(i) Domnului nostru Iis(us) H(risto)s, de mine mult păcătosul robul său hagiu Nicolae Sasu din comuna Galeş. Plecarea la anul Domnului 1870"*.

În cuvinte simple, multe specifice graiului ardelean, Nicolae Sasu descrie pe scurt drumul pînă în Ţara Sfîntă, prezentînd apoi foarte sumar aşezămintele văzute, precum şi multe din slujbele la care a asistat în cursul celor cinci luni de şedere efectivă acolo. Pleacă din satul său în ziua de 8 octombrie 1870, „fiind ieşirea mea din casă tocma cînd au bătut ciasul la 12, adecă la ameazăzi, numindu-să zioa vineri" (p. 1).

Se desparte de copii şi de rude în Săcel, plecînd pe jos prin Sibiu — Făgăraş, pînă la Braşov, unde ajunge la 13 octombrie. În ziua de duminică 17 octombrie „am trecut vama ţării" în Moldova, pe la Poiana Sărată. Miercuri seara, în 20 ale lunii, era la Galaţi. De aici, împreună cu ciobanul Bucur Lupea trece dincolo de Prut, în satul Colibaşi, unde se găseau alţi ciobani din „Mărginimea" Sibiului cu oile. Stă acolo o săptămînă, după care se reîntoarce la Galaţi, fiind găzduit în metocul Sfîntului Munte Athos de către călugării Daniil şi Gherasie (p. 4). Acum întîlneşte pe Constantin Spiru din „Necorăşti" (Nicoreşti — Galaţi sau Nicoreşti — Bacău), care pleca spre Ierusalim împreună cu fiul său Gheorghe. Joi, 28 octombrie, pornesc toţi cu vaporul pe Dunăre din Galaţi, trecînd prin Tulcea, „Sulnea" (Sulina), apoi pe Marea Neagră, ajungînd la 31 octombrie în Burgaz, iar la 1 noiembrie în „Ţaligrad" (Ţarigrad, Constantinopol, Istanbul).

Descrie pe scurt oraşul, indicînd mai mult bisericile în care s-a închinat. Este interesant cum vede el, un credincios ţăran, biserica Sfînta Sofia, capodopera arhitecturii bizantine, precum şi locurile mai de seamă din fosta capitală bizantină, acum otomană: „Şi sculîndu-ne cu ajutorul Maici(i) Domnului am plecat şi ducîndu-ne ne-am învoit cu popa cel turcesc, ne-au slobozit ca să intrăm pe jos şi sus, dar e foarte frumos şi purtîndu-ne şi jos şi sus. Şi în unghiurilea bolţii cei mari sînt 4 herovimi zugrăviţi, cu arăchilea de aur, dar feaţălea lor nu să văd, pentrucă au pus turcii stea de aur pre faţă şi Maica Domnului iară e ştearsă, numai coroana să cunoaşte şi mîinilea întinsă, stînd în chip de a ne primi pre toţi care ne închinăm chipului ei celui zugrăvit şi boltelea întră stîlpi sînt ţăsute tot cu un fel de petricele ce să cheamă mozaic, dintră care ne-au dat şi nouă puţinteale. Şi ieşind ne-am înplinbat pre la mai multe minuni care precum nu poate limba a grăi, aşa nici eu a scrii, că ne-au dus pre o uşiţă mică supt pămînt şi acolo e foarte lărgime, că are o mie şi unu de stîlpi de peatră şi acolo lucră turcii la mătasării. Şi înplinbîndu-ne am eşit şi ne-au dus pre uliţelea cele acoperite unde să văd lucrurilea cele de aur şi de argint şi de chihlimbariu şi întorcîndu-ne cătră gazdă pre pod(ul) cel stătătoriu de pestă mare care duce dintr-un tîrg într-altu tîrg, fiind la 3 cia(suri) după amiazăzi şi pînă sara, ne-am mai cumpărat ceale trebuincioasă de călătorie pe mai multe zile, precum ne spunea care ştiia că avem de-a merge zece zile pe apă pînă la Iafa" (p. 8).

La 4 noiembrie, joia, pornesc cu vaporul spre Iafa. Opresc în oraşele Çanakkale („Cenacariia") şi Izmir sau Smirna. În cel din urmă văd biserica sfintei Fotini, „adică a samarineancii", care-l impresionează în chip deosebit, „dar frumuseţea bisericii nu pociu a o scrii" (p. 9).

Îşi continuă călătoria pe „un timp foarte frumos, ca cumu-i la noi în luna lui aprilie, zile calde şi frumoasă" (p. 10). Totuşi e cuprins de sentimente de nostalgie, ştiind că atunci era acasă „duminica nuntelor", dar noi fiind ca pe altă lume şi stînd pe mijlocu(l) mări(i) şi nu mai ştiam încătrău-i ţara noastră, da decum satul nostru, fără numai mulţămeam Maici(i) Domnului de sănătate" (p. 10).

Trec pe lîngă o serie de insule — Rodos, Cipru, — iar în 11 noiembrie ajung în Beirut („Birut"), unde coboară împreună cu pelerinii ruşi şi se închină în biserica Sf. Gheorghe (p. 11), apoi ajung la Haifa („Caifa"). Debarcă în Iafa în ziua de sîmbătă 13 noiembrie, fiind găzduiţi în mănăstirea Sf. Gheorghe, unde, în aceeaşi zi a slujit vecernia, iar a doua zi Liturghia, patriarhul Ierusalimului (p. 12). Relatînd acestea, reiese că era cu ei şi „mama Ana a lui Dumitru Pavel" (p. 12), probabil tot o credincioasă din părţile Sibiului.

Luni în 15 noiembrie, pornesc pe jos — iar bagajele pe trei măgari — spre Ierusalim. Poposesc în mănăstirea Sf. Gheorghe din Ramla, trec prin Emaus, ajungînd apoi în Ierusalim. Au primit chilie în curtea patriarhului, fiind ospătați cu „cîte un păhar de rachiu, stafide și cafeiu" (p. 14). Relatează ritualul spălării picioarelor, mîinilor și feței lor, în urma căreia au devenit hagii (p. 14).

Descrie sumar biserica sfîntului Mormînt, legată de patimile Mîntuitorului, unele paraclise din jur, biserica mare a Sfîntului Mormînt (p. 15—21). Asistă la numeroase slujbe săvîrșite în cea din urmă. În zilele următoare călugărul Chiril. purtătorul de grijă al pelerinilor, îi duce în mănăstirea Sf. Voevozi, unde le-a dat chilie.

În zilele următoare, vizitează o seamă de locuri legate de viața Mîntuitorului ori monumente de artă bisericească: mănăstirea Născătoarei de Dumnezeu, drumul crucii, casa lui Pilat, închisoarea în care a stat Iisus, curtea lui Caiafa, casa Sfinților Ioachim și Ana, Vitezda, locul uciderii sfîntului Ștefan, mormîntul Maicii Domnului, Muntele Măslinilor, mormîntul lui Avisalon, mănăstirea Sf. Gheorghe și altele (p. 21—30).

La 26 noiembrie 1870, împreună cu alți hagii pornesc spre Betleem („Vitfleiem"). Descrie pe scurt peștera în care s-a născut Pruncul Iisus, „fiindu-ne foarte drag" faptul că la Liturghia de sîmbăta s-a citit Evanghelia în românește (p. 31). În continuare, descrie peșterile din jurul celei în care s-a născut Mîntuitorul: a muceniței Pavelina, a celor 14.000 de prunci, a lui Ieronim, „acolo unde au pusnicit 46 de ani și scriind S. Evanghelie dintr-o limbă într-alta prefăcînd, fiind foarte învățătoriu mare" (p. 31).

În paginile următoare relatează frica prin care au trecut — din cauza turcilor și arabilor — pînă au ajuns la Hebron, văzînd în apropiere și stejarul din Mamvri. Se reîntorc la Ierusalim pe alt drum, cercetînd o mănăstire cu hramul Sf. Gheorghe (Begiala), orașul numit în Evanghelie „casa Efratului" (Betleem), unde se află biserica Sf. Nicolae și mănăstirea Sf. Ilie.

La 4 decembrie, mai mulți hagii, însoțiți de părintele Chiril, pornesc spre mănăstirea Sf. Sava. Descrie pe scurt biserica și mormîntul sfîntului, paraclisele Sf. 40 de mucenici, Sf. Ioan Botezătorul, — unde este îngropat Sf. Ioan Damaschin (p. 37), — Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Gheorghe, peștera Sf. Xenofont, peșterile fiilor acestuia Ioan și Arcadie, apoi peștera Sf. Ioan cel Tăcut, a mamei Sf. Sava. Descrie slujba din ajunul zilei Sf. Sava și din ziua prăznuirii sale (5 dec.) la care au slujit un arhiereu, cu 12 preoți și doi diaconi. În aceeași zi se reîntorc la Ierusalim.

În ziua Sf. Nicolae ia parte la Liturghia săvîrșită în mănăstirea închinată acestuia. Acolo, „fiind și zioa numelui meu, am făcut puțină pomenire cu frații hagii români, întru cinstea sfîntului Nicolae și întru pomenirea fiilor mei Ioan și Nicolae, împreună cu noi, părinți(i) lor" (p. 39). În aceeași zi participă — în mănăstirea Sf. Teodor — la înmormîntarea hagiului Pascu din „Alexandria cea de la Giurgiu", prohodit de 4 arhierei, 6 preoți și 2 diaconi, îngropat lîngă tatăl său, pe Sion (p. 40).

În a doua jumătate a lunii decembrie vizitează grădina Ghetsimani, Muntele Măslinilor, locul de pe care s-a înălțat Mîntuitorul la cer (p. 40—41). Descrie apoi o Liturghie săvîrșită de patriarhul Ierusalimului, înconjurat de 6 arhierei, 12 preoți și 6 diaconi, în cadrul căreia a fost hirotonit un arhiereu, „mulțămind Maici(i) Domnului că ne-au învre(d)nicit a vedea și noi cum sfințește pe arhiereu și ce pompă face patriarhului" (p. 42).

Praznicul Nașterii Domnului l-au petrecut în Betleem, unde a slujit însuși patriarhul Ierusalimului, care a venit acolo „călare pe un cal alb și cu dînsul șaizăci de călăreți" (p. 43). Înainte de Anul Nou vizitează casa în care a avut loc Pogorîrea Sfîntului Duh, mormintele lui David și Solomon, locul în care a mîncat David pîinile punerii înainte, casa în care s-a arătat Iisus ucenicilor după Înviere, apoi lui Toma și în care a locuit Sfînta Fecioară cu Sf. Ioan. Tot acum văd „țarina olarului", peștera Sf. Onufrie, peștera în care a stat Varuh 72 de ani pe timpul proorocului Ieremia, locul în care a fost ucis arhidiaconul Ștefan și altele.

După sărbătoarea Tăierii Împrejur și a Sf. Vasile, la 4 ianuarie 1871 au plecat spre Iordan. În drumul lor, au oprit la Ierihon, amintind cîteva fapte

biblice petrecute în acest oraş. Liturghia Sf. Vasile de la 5 ianuarie a săvîrşit-o însuşi patriarhul, într-un cort, pe malul Iordanului (p. 48—49). În aceeaşi zi a plecat cu cîţiva hagii la Marea Moartă, întorcîndu-se pentru înnoptare tot la Iordan. În ziua de 6 ianuarie asistă din nou la slujba arhierească pe malul Iordanului. Seara tîrziu au ajuns la Ierusalim. La 7 ianuarie ia parte la Liturghia săvîrşită în mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul. La 11 ianuarie face o nouă vizită — cu mai mulţi hagii — la mănăstirea Sf. Sava.

Descrie ceva mai pe larg slujba vecerniei săvîrşită în ziua de 17 ianuarie de însuşi patriarhul Chiril, înconjurat de 8 arhierei, 56 de preoţi şi 12 diaconi, iar în ziua de 18 ianuarie Sf. Liturghie. În zilele următoare cercetează „Viftaniia", „suindu-ne pestă muntelea Măslinilor, că e cale numai de un cias", ca să vadă mormîntul lui Lazăr, apoi în Betfaghi. În ziua de Sf. Trei Ierarhi, 12 hagii merg „în cetatea Iudei" (în Ain Karim), într-o mănăstire catolică, cu aprobarea patriarhului latin — unde au fost primiţi şi ospătaţi foarte bine. Este vorba de o biserică ridicată pe locul naşterii Sf. Ioan Botezătorul. În zilele următoare cercetează mănăstirea Sf. Cruci (p. 53—54).

În paginile următoare descrie ruinele fostului templu din Ierusalim şi moschęea lui Omar (pelerinul nostru o numeşte, însă, „biserică"), cu „piatra sfîntă" (p. 55—56), încheind prin cuvintele: „dar cîţi stîlpi de marmură şi cîte policandre şi cîte procoviţă sînt aşternute şi ce feliu de zidire pe sus, tot de petricele care se cheamă mozaic şi ce cuvea(?) minunată are, numai puterea lui Dumnezeu ştie, dar om nu poate a o descrii, numai atîta am zis: Mare eşti Doamne şi minunate sînt lucrurile Tale şi nice un cuvînt nu iaste destul spre lauda minunilor Tale..." (p. 56). În continuare descrie alte urme din vechiul templu (p. 56—58). Încearcă să descrie şi moscheea Al-Acsa, pe care el o numeşte însă biserică, „în care au intrat Maica Domnului cînd au ieşit din casă, dar frumuseţa bisericii nu pociu a o scrii şi cîţi stîlpi de marmură are şi dintru această biserică au scos Hs. pe evreii cei ce vindea şi cumpăra şi measălea schimbătorilor de bani le-au răsturnat" (p. 59). Curiozitatea îl face să măsoare „cu paşul", „cît e de mare ograda bisericii" (fostul templu, n. n.): „lungimea are şasă sute şi nouă zeci de paşi şi lărgimea de trii sute şi nouă zeci de paşi" (p. 59).

Datorită timpului ploios din februarie, abia la 6 martie începe o nouă etapă a călătoriei sale. În acea zi, sîmbătă, „vro şaptezeci de fraţi hagii" pornesc spre Nazaret, „călări pre catîri şi doi găvazi dîndu-ne, unul de la paşa şi unul de la patriarhul pentru apărarea de oameni răi" (p. 60). Opresc în Rama, unde asistă la Liturghia de duminică, în Samaria, unde văd fîntîna lui Iacob, în Sevastia, unde văd palatul lui Irod în care fiica Irodiadei a cerut capul Sf. Ioan Botezătorul, palatul lui Filip, fratele lui Irod.

În ziua de 9 martie ajung în Nazaret, fiind găzduiţi în mănăstirea de acolo. Acum văd biserica Buneivestiri, asistă la Liturghia darurilor mai înainte sfinţite, vizitează aşezămintele bisericeşti ale catolicilor, locul pe care era casa dreptului Iosif. De aci, s-au dus „cale de trei sfîrtaie de cias, pintră neşte dealuri foarte mari, pînă la muntele acela din care jidovii au făcut sfat ca să ducă pre Hs. şi să-l arunce din vîrful acestui munte şi să-l piarză, că e munte foarte înalt şi tot cu sgheaburi de peatră foarte mari şi drept făţişul"... (p. 63).

La 11 martie vizitează Cana Galileii, cu biserica ortodoxă de acolo, în care a mai văzut două vase de piatră consemnate în Evanghelie, precum şi pustiul în care Mîntuitorul „a înmulţit cele cinci pîini şi doi peşti şi a săturat pe cei cinci mii de bărbaţi cu femeile şi copiii lor". Nostalgia îl face să scrie că iarba „era crescută ca cumu-i la noi în vremea coasei" (p. 65). De acolo au ajuns la Marea Tiberiadei, vizitînd oraşul „Teveria", amintind şi unele fapte legate de acest loc consemnate în Noul Testament, apoi Capernaumul.

În ziua de 12 martie urcă pe Muntele Tabor, „fiind cale de 4 cias(uri) de la mare pînă în munte; dar frumoasă poziţie este şi sfîntul munte e îmbrăcat cu lemne şi toţi înverziţi şi toate dobitoacelea juca prin iarbă, vitelea, caprile cu ezii lor... jucînd, oilea cu mieluşei(i) lor să vesălea(u) săltînd şi jucînd, pare că îi vedeam dînd slavă lui Dumnezeu pentru toate darurilea care le-au dat" (p. 66—67). Ajungînd în vîrful muntelui după „15 cotituri" (serpentine), au intrat în biserică, pe care o arată ca „noaă făcută, foarte frumoasă", fără să precizeze

(probabil nu li s-a spus), că era ctitoria unor călugări moldoveni (p. 67). Un călugăr le arată ruinele unei mănăstiri vechi. În zare, văd muntele Ermonului și Muntele Carmel. Un arhiereu aflat acolo le citește molitva pentru plecare. Bagajul îl pun pe catîrii unor „harapi", iar pelerinii pleacă pe jos, ajungînd la Ierusalim luni la amiază — (plecaseră sîmbătă la 8 dimineața). Își petrec zilele următoare în Ierusalim, participînd la slujbe în biserica Sf. Mormînt sau în altele.

În sîmbăta lui Lazăr, asistă la Liturghia săvîrșită de „arhiereul cel care știa românește cu numele Iosaf Filadelf", în Muntele Măslinilor „de unde s-a înălțat Domnul la ceriu"; în acest scop s-a amenajat o „biserică de pînză, lîngă geamie" (p. 69). De acolo, mai mulți hagii pleacă în Betania („Viftania"), apoi din nou în Muntele Măslinilor, unde văd „peștera în care au pus(t)nicit Sfînta Pelaghia" (p. 70). După-amiază participă la Vecernie în biserica Sf. Mormînt săvîrșită de patriarh, înconjurat de 6 arhierei, 24 egumeni, 44 de preoți, 12 diaconi, în total 86 clerici, „toți îmbrăcați în haine foarte frumoasă și cînd au început toți a cînta Lumină lină, îmi mai uitasăm că sînt în lume" (p. 71). Seara asistă la priveghere, la ora 11 la Utrenie, continuînd cu Liturghia, care s-a terminat la ora 1 dimineața, în Duminica Floriilor. Este interesant că în dimineața aceleiași zile a săvîrșit și patriarhul Sf. Liturghia, înconjurat de 6 arhierei, 6 diaconi și vreo 70 de preoți (p. 71—72).

Ziua de 25 martie — Bunavestire — a coincis, în acel an, cu Joia patimilor, săvîrșindu-se Liturghia arhierească în mai multe biserici. Seara participă la spălarea picioarelor a 12 egumeni de către patriarh, cu rostirea rugăciunilor din grădina Ghetsimani de către patriarh cu trei dintre „ucenici", care preînchipuiau pe Petru, Iacob și Ioan, respectînd întocmai relatările evanghelice (p. 72—75).

În seara zilei de vineri, după ce au înconjurat mormîntul asirienii, armenii și catolicii, „au venit și patriarhul nostru, fiind la 10 ciasuri din noapte și începînd Sfînta slujbă s-au îmbrăcat 30 de preoți și 6 diaconi și 7 arhierei și patriarhul", descriind pe larg slujba Prohodului (p. 76—77) și în continuare slujbele din Sîmbăta Patimilor. Sîmbăta, la ora 12 după-amiază, arată că s-a împărțit „sfînta lumină", apoi tot după-amiaza s-a slujit Liturghia Sf. Vasile. Slujba Învierii s-a făcut la miezul nopții, terminată „cu un ceas pînă la zioă"; la amiază — în Duminica Paștilor — s-a slujit Vecernia (p. 77—79). În săptămîna luminată participă la slujbele de la Sf. Mormînt, Ghetsimani ș.a.

La 5 aprilie (luni după Duminica Tomii) „ne-am tocmit cămile și am plecat, luîndu-ne zioa bună de la arhiereul și de la toți părinții împreună și de la părintele Ionichie cel din Ocna (Sibiului, n. n.) și de la s(fîntul) mormînt și de la toate s(fintele) închinăciuni" (p. 79). Trec prin Emaus și Ramla, ajungînd marți dimineața la mănăstirea Sf. Gheorghe din Iafa. Abia la 14 aprilie „s-au suit în vaporu cel franțozesc", cu destinația „Țaligrad" (p. 80). Opresc în diferite orașe, pe care le menționează uneori deformat. După 11 zile de călătorie ajung la Constantinopol; de aici, cu un alt vapor, pleacă spre Varna, unde se termină călătoria pe mare (la sfîrșit menționează că au mers pe apă — dus-întors — 26 de zile și 26 de nopți).

În Varna se întîlnesc cu români din părțile Sibiului (unul Gheorghe, altul Ion, birjar, originar din Avrig); cercetează pe cîțiva ciobani din „Mărginimea Sibiului" aflați în Cavarna. Se reîntorc la Varna, de unde, în ziua de 3 mai, a luat „carul cu foc" (trenul, n. n.) pînă la „Rusciug" (Russe). Acolo găzduiește „la un om din țara noastră din satul Porcești" (azi Turnu Roșu, j. Sibiu), întîlnindu-se și „cu alți ciobani de pe satele noastre" (p. 83—84). Trece Dunărea cu vaporul, ajungînd la Giurgiu, de unde, tot cu „carul de foc", ajunge în București, găzduit la un săliștean. La Înălțarea Domnului, atunci în 6 mai, ia parte la slujba de la Mitropolie și vizitează „un muzău, unde să văd toate minu(ni)le" (p. 84). Pînă în Ploiești merge „iară pe carul cu foc", iar de acolo, un căruțaș din Cîmpina îl duce la Brașov. De aici, un alt căruțaș îl duce la Sibiu, unde ajunge în Duminica Rusaliilor, seara (16 mai).

Din Sibiu își anunță sosirea la Galeș; i-au venit în întîmpinare „toți compatrioți(i) miei și cu copilașii", pornind împreună spre casă, unde ajung în seara zilei de 18 mai 1871, — deci după o călătorie de 7 luni, „slăvind pre D(u)mnezeu

şi mulţămindu-i că m-au adus în casa mia iară sănătos şi cu pace, mulţămindu-le la toţi pentru facerile de bine" (p. 85).

Paginile următoare cuprind felurite însemnări şi desene de biserici, în peniţă. La paginile 100—113 a copiat „Acaftistul Sfîntului Mormînt" (cu cîteva versuri — se pare originale — închinate Sf. Mormînt).

Din lectura acestor însemnări de călătorie, rezultă că Nicolae Sasu a surprins şi a transcris exact multe din explicaţiile care li s-au dat de către diferiţi preoţi şi călugări de la bisericile şi mănăstirile pe care le-a vizitat. Natural, notează numai ceea ce l-a interesat pe el, ca simplu credincios, îndeosebi diferitele slujbe. Totuşi, reţinem şi cîteva descrieri de locuri şi monumente destul de izbutite pentru un om cu puţine cunoştinţe de carte. Remarcăm şi faptul că el cunoştea bine textul Sfintelor Evanghelii, din moment ce face mereu referire la el.

Însemnările sale pun în lumină în primul rînd sufletul său ales, dornic să cunoască locuri şi oameni, dar mai cu seamă tot ceea ce este legat de viaţa pămîntească a Mîntuitorului. Deşi impresiile sale de călătorie sînt prezentate sumar, într-un stil simplu, totuşi ele au fost mereu citite de consătenii săi, după cum arată paginile foarte uzate (uneori rupte la colţuri) din caietul său. Poate înşişi preoţii şi cîntăreţii bisericii din Galeş vor fi citit credincioşilor, după Liturghie, din însemnările lui.

În felul acesta, ţăranul-cioban Nicolae Sasu din Galeş ni se prezintă ca un modest luminător al consătenilor săi, în condiţiile de viaţă patriarhală, autentic românească şi creştinească, ale satului transilvănean de acum mai bine de un veac.

Pr. prof. *Mircea Păcurariu*

UN PROIECT DE STATUT AL ASOCIAŢIEI TRANSILVANE (ASTRA) ELABORAT DE CANONICUL TIMOTEI CIPARIU *

În 1860 înfiinţarea unei societăţi literare se impunea cu atît mai acut cu cît, în septembrie 1860, sosea la guberniul Transilvaniei un ordin al ministrului de culte şi instrucţiune publică emanat încă din luna aprilie, prin care se cerea de la o comisie de filologi români părerea asupra ortografiei româneşti, trimiţîndu-li-se un proiect gata elaborat.[1] Această acţiune inspirase teama că regimul ar dori să hotărască conform principiului de guvernare absolutist şi în domeniul literar.[2] Îngrijorat, episcopul Andrei Şaguna scria la 11/23 septembrie 1860, din Viena, comisarilor comisiei, rugîndu-i să nu primească principial proiectul, „...căci prin aceasta veţi dovedi lumii străine, că noi am avut şi pînă acum ortografia noastră, altfel ni se va reproşa că datorită intervenţiei din afară avem şi noi o ortografie".[3]

Şedinţele s-au desfăşurat la Sibiu sub preşedinţia canonicului T. Cipariu, directorul gimnaziului din Blaj, participînd: George Bariţiu, director al fabricii de hîrtie din Zărneşti şi colaborator al „Gazetei", Gavril Munteanu, director gimnazial la Braşov, Andrei Mureşanu, translator gubernial în Sibiu, Ioan Popazu,

---

* La 3 septembrie 1987 s-au împlinit o sută de ani de la stingerea canonicului Timotei Cipariu, personalitate proeminentă a culturii româneşti, care a rămas în conştiinţa naţională ca unul dintre fondatorii Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român.

1 George Bariţiu, *Părţi alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani din urmă*, vol. III, Sibiu, 1891, p. 30.

2 *„Arhivu pentru filologia şi istoria"*, Blaj, nr. XXIV din 20 aprilie 1869.

3 *Biblioteca Academiei R. S. R.*, mss., fond G. Bariţiu, nr. 982.

protopop în Brașov, Antoniu Veștemean, paroh în Sibiu, Ioan Negruțiu, protopop la Cluj, Ioan cav. de Pușcariu, pretor în Veneția, ținutul Făgărașului, Ioan Codru, adjunct de pretură la Cincul Mare.[4] La ședința a V-a, din 6 octombrie, s-a cerut permisiunea guberniatorului pentru „formarea unei societăți literare a cărei chemare să fie nu numai cultura preste tot a limbii române, ci și specialmente elaborarea unui dicționar etimologic cît se poate mai complet, cum și a mai multor cărți scolastice".[5] Membrii comisiei erau conștienți că fixarea ortografiei nu se poate hotărî unilateral, ci în cadrul unei reuniuni literare atotcuprinzătoare, după cum s-a menționat în protocolul respectivei comisii: „Națiunea noastră este una, limba ei încă e una și aceeași, deși națiunea se află în cîteva provincii ținutoare de una și aceeași coroană a Austriei".[6] Pătrunsă de necesitatea asociației literare, comisia îl desemnează pe T. Cipariu ca să redacteze statutele.[7]

În toiul lucrărilor se reîntoarce la Sibiu, episcopul Andrei Șaguna, care apărase în senatul înmulțit din Viena cauza națională românească. În semn de recunoștință i se organizează la 4 octombrie 1860 o primire triumfală.[8] **După** încheierea activității comisiei la care ne-am referit, arhiereul ortodox continuă strădaniile în favoarea asociației culturale preconizate, încurajat fiind de publicarea diplomei împărătești din 20 octombrie 1860, prin care se prevedea autonomia administrativă a tuturor provinciilor din monarhie.[9] Primirea pînă la începutul lunii noiembrie 1860 a celor trei proiecte de statute alcătuite de G. Barițiu, T. Cipariu și I. Pușcariu îi înlesnește trecerea neîntîrziată la fapte.[10] Din bogatul material aflat la dispoziție arhiereul se inspiră, schițînd programul *Soțietății pentru literatura și cultura poporului român și pentru înaintarea industriei și a agriculturii.*[11]

În acest articol nu ne propunem să înfățișăm istoricul fondării Asociațiunii transilvane, ci numai proiectul de statut redactat de T. Cipariu, pe care, în final, îl vom publica integral. Proiectul de statut a fost comentat de istoricul Vasile Netea,[12] manuscrisul păstrîndu-se la Biblioteca Astra din Sibiu, iar primele zece articole au apărut în „Gazeta Transilvaniei", nr. 19 din 7 martie 1861.

Pe cînd George Barițiu tindea la propășirea culturii în general, episcopul Andrei Șaguna o preconiza într-o accepțiune mult mai largă (literatură, cultură, industrie și agricultură), Timotei Cipariu înclina spre o activitate în exclusivitate filologică, aspirația sa reieșind atît din titlul fixat, „Societate literarie preîntru limba și literatura română", cît și din articolul al II-lea al statutului: „promotivarea literaturei române, prin eformarea limbii ei pe baze raționale-istorică, și prin lățirea acestei limbi și literature în cercuri mai late în patrie și în afară".[13]

Sugestii prețioase aduce și-n sectorul organizatoric (alegerea membrilor indiferent de naționalitate, conducerea societății etc.). Propunerea editării unui organ al societății intitulat *„Folie periodică a Societății literarie preîntru limba și literatura română"*, era extrem de oportună, deoarece în ea ar fi apărut nu numai lucrări filologice, ci s-ar fi reflectat și activitatea curentă (înștiințări literare, procese verbale ale adunărilor anuale sau ale ședințelor de comitet etc.).[14]

---

4 *„Foaie pentru minte, inimă și literatură"*, nr. 41 din 11 octombrie 1860.
5 *„Amicul școalei"*, Sibiu, I, 1860, p. 301.
6 *„Telegraful Român"*, nr. 40 din 6 octombrie 1860.
7 *„Gazeta Transilvaniei"*, nr. 19 din 7 martie 1861.
8 Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andrei Șaguna*, Sibiu, 1909, p. 229.
9 Dr. Ștefan Pascu, *Istoria Transilvaniei*, Blaj, 1944, p. 226.
10 Ioan Lupaș, *Andrei Șaguna și conducătorii „Asociațiunii transilvane"* (1861—1922), București, p. 13.
11 *Biblioteca Astra Sibiu*, Colecția specială, Mapa VI/2/4.
12 Dr. Vasile Netea, *Proiectele de statul ale „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român"*, în „Revista muzeelor", nr. 3 din 1970, p. 204.
13 *Biblioteca Astra Sibiu*, Colecția specială, Mapa VI/2/3/ f. 1.
14 *Ibidem*, f. 5.

Cu prilejul adunării generale de constituire a Asociației transilvane, după alocuțiunea arhiereului Andrei ia cuvîntul Timotei Cipariu, descriind într-un discurs patetic lupta acerbă dusă de români de-a lungul veacurilor pentru păstrarea naționalității: „Chiar și astă zi solene, ce ne-a adunat din toate părțile patriei, e un testimoniu al vieții românești și o protestațiune mai solene decît și jurămîntul, că națiunea română nu vrea și nu va suferi niciodată, ca să apună din seria națiunilor ca română, că nu vrea și nu va suferi niciodată aceea batjocură, ca să se lapede de al său nume și de a sa limbă în favoarea nici celei mai culte națiuni și limbe în lume, cu atît mai puțin în favoarea oricărei alte".[15] În continuare combate pe renegații, care din motive materiale sau ambiții au renunțat la naționalitate, acest fenomen neavînd repercusiuni însă asupra ansamblului: „ci românul ca națiune, pe carele 17 seculi l-au strîmbat la pămînt în adevăr, ci nu l-au rupt, nici l-au smuls din rădăcină, și deci înainte să mai treacă și de 17 ori cîte 17 seculi, tot român va rămîne, de s-ar duce și cu miile înstrăinîndu-se: Un razim naționalității române se implîntă astăzi... ci sperăm, că asemeni razime de astă și de alte forme se vor implînta și de aci înainte și mai multe și mai puternice". În încheiere mulțumește episcopului Andrei Șaguna pentru rodnica activitate depusă. „Să urăm, domni și frați! și acelui mare bărbat al națiunii, carele de la început cu căldură a cuprins la sînu-și și fără preget a condus pînă la momentul de acum ideea acestei asociațiuni, care astăzi din idee trece în realitate... Să trăiți excelența Voastră".

Adunarea generală l-a ales pe arhiereul Andrei Șaguna președintele Astrei, iar pe Timotei Cipariu l-a votat vicepreședinte.[16]

Atît în calitate de vicepreședinte cît și președinte (1877—1887), Timotei Cipariu a impulsionat activitățile Asociațiunii, contribuind și prin proiectul său de statut la ridicarea unui nou bastion pentru apărarea ființei naționale a românilor de dincoace de Carpați.

Mihai Sofronie

PROIECT DE STATUTE PENTRU UNA SOCIETATE LITERARIA PENTRU LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

§ 1 În urma petițiunei din... se înființează una societate literaria pentru limba și literatura română.

§ 2 Scopul societății este: promoțiunea literaturei române, prin eformarea limbei ei pre baze raționale-istorică și prin lățirea acestei limbe și literature în cercuri mai late în patria și în afară.

§ 3 Societatea încearcă a agunge acest scop:

1. *Prin adunare de cărți romane, manuscrise și tipărite, de opuri istorice, archeologice și filologice, de artefacte, anticetăți etc. din patrie și din afară.*
2. *Prin elucrarea unui Dicționariu roman-etimologicu și perfecționarea lui în continuu.*
3. *Prin edarea de opuri romanești momentoasa, din tempurile mai vechi și nouă.*
4. ***Prin traducerea și edarea de opuri clasice din literatura vechia și nouă.***

---

15 *„Telegraful Român"*, nr. 44 din 2 noiembrie 1861.

16 *Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu, 1862, p. 63.

5. Prin edarea unei Foie periodice literarie.
6. Prin îndemnarea şi ajutorirea de cercetări literarie spre înaintarea cunoscinţiei limbei şi literaturei românesci.
7. Prin întreţinerea de comunicaţiuni cu asemeni societăţi şi învăţaţi din patria şi din afară.

§ 4 Societatea costa din membri ordinari, corespondietori şi onorari.

La toate trele clasele de membri se admit nu numai români ci şi de oricare alte naţiunalitate.

Membrii ordinari număra la casa societatei una sumă anuală de ... fr. val. austriacă.

Numărul membrilor ordinari şi corespondenţi e nemărginitu, iar al celor onorari se defige cel mult in ...

§ 5 Spre a deveni membru ordinariu e necesariu a se insinua la presiedenţia societăţei sau de-a dreptul sau prin un membru ordinariu şi a număra suma anuală. Drept care sumă, fiecare membru ordinariu capătă cursul Foiei periodice a societăţii din acel an gratis sau cu un preţ moderatu.

§ 6 Membrii corespondenţi se aleg de Comisiunea societăţii la propunerea unui membru ordinariu. Eli nu au de a depune vre una sumă de bani, numai ce societatea aşteaptă să capete de la eli din temp în temp inscientari scientifice.

Foia societăţii li se va trimite la cererea lor cu un preţiu moderatu, însă pre spesele lor.

§ 7 Membrii onorari se vor alege de adunarea aniversaria din aceli bărbaţi, care se disting prin merite particularia către societate, sau care prin ale lor lucrări scienţifice stau în mai aproape relaţiune cu societatea. Eli nu sunt îndatoraţi la nece una prestaţiune către societate.

§ 8 Scaunul centrale stabile al societăţii şi miediu-puntul portarei afacerilor ei e ..., unde ea-şi păstrează şi colecţiunile sale.

§ 9 Supt protectoratul, care societatea după constituire se va încerca a şi-l cîştiga, toate afacerile societăţei se voru porta de către una comisiune. Ea costa dintr-un presiedente, doi secretari şi cinci membri consultatori, care se aleg în adunarea generală aniversaria a societăţei. Secretariul antaniu ţiene sigiliul societăţei şi cuprinde locul presiedentelui in nefienţiei de facia ca vice-presiedente. Secretariul alu doilea e totdeauna şi bibliotecariul societăţei.

§ 10 Toate oficiale comisiunei sunt onoraria fora pretensiune de vre una rebunificare pecuniaria pentru sierbiţiului oficiale.

Numai spesele anumite necesari spre lipsele societăţei, precum spesele ediţiunei foiei literarie, ale cancelariei şi ale corespundenţilor, se vor acoperi din casa societăţei. Iar redacţiunea foiei inştiinţinde se ţiene de lucrări, ce nu pot rămîne neremunerate.

§ 11 Presiedintele Comisiunei reprezenteza pre Societate în afară, ţiene statutele ei în vigoare şi respectu, preveghieza asupra portarei toturor afacerilor ei, conduce dezbaterile, propune întrebările spre votare şi se cîştiga de acurata şi pre cît se poate mai repedea împlenire a decisiunilor formate.

Vicetenentele presiedentului ajutoresc pre acesta în tote părţile funcţionarei, şi în caz de împedecare ia asupraşi funţiunile lui toate sau în parte.

§ 12 Ambii secretari duc protocoalele şedinţelor şi corespundenţiele scienţifice ale societăţii, ţin archivul acelaşi în ordine şi sunt membri perpetui ai Comisiunei pentru redacţiunea foiei societatei. Secretarul I face un raport general pentru şedinţă generală aniversaria despre lucrările societăţii din anul trecut şi despre movimentul literaturei române în afară de sfera societăţii.

Secretarul al doilea ca bibliotecar o cuprinde, ordinează, numerează, cataloghează şi păstrează cele cîştigate în dar sau pre bani, cărţi şi manuscrise, pînă la altă deciziune şi celelalte colecţiuni ale Societatei, despre tot ce e necesar pentru spre buna conservare respectivelor obiecte, îngrijesc de deschiderea şi închiderea bibliotecii de darea a mînă şi luarea înapoi a cărţilor şi manuscriselor în orele deschiderii, mai încolo de împromotarea şi tramiterea aceloraşi la membrii ordinari din patria şi de retrimeterea lor după un regulativ ce se va statori mai

în urmă. Şi el are de a face un raport către şedinţa generală aniversaria despre colecţiunile încredinţate lui.

Raporturile anuaria ale Societăţii se vor publica în foia.

§ 13 De administrarea casei societăţii, Comisiunea va alege din sînul său pre unul dintre membri, carele va avea de a prezenta comisiunei la tot patrariul de an bilanţul casei, iar pentru toată societatea pre tot anul un Cospect general de computul anului în şedinţa generală a societăţii.

De revizori acestor computuri, presiedintele va alege pre unul din membrii comisiunei, iar Comisiunea pre al doilea din mejlocul său.

Aceşti revizori aleşi de tempuriu, vor avea de a-şi încheia lucrările pînă la cea mai de în urmă şedinţă ordinaria din iuliu şi a-şi da raportul într-însa.

§ 14 Societatea ţine în tot anul pre la mejlocul lui august una adunare generală la scaunul central al societăţii şi la asta adunare va ţine cel puţin una şedinţă generală.

§ 15 Obiectele şedinţei generale aniversaria sunt:

1. *Raportul general al societăţii prin întîiul secretar.*
2. *Raportul secretariului al doilea despre bibliotecă şi colecţiunile societăţii.*
3. *Conspectul computului anuariu de administraţiunea casei împreună cu raportul revizorilor computului casei.*
4. *Consultarea asupra afacerilor generale ale societăţii anumite despre schimbarea abrogarea unor articli din statutele societăţii şi de sustituirea altor noi.*
5. *Dizertaţiuni de obiecte scienţifice în sfera lucrării intente a Societăţii.*
6. *Escrierea şi de întrebaţiuni scienţifice în corunande, din ramii cumnaţi ai scienţii.*
7. *Denumirea de membrii onorari ai societăţii.*
8. *Alegerea sau întărirea presiedenţiei tempurarie sau perpetuie şi a secretarilor societăţii, precum şi a membrilor anuari ai Comisiunei.*
9. *Defigerea zilei pre întru cea mai aproape adunare generală a societăţii.*

§ 16 Afară de şedinţa generală anuală, Comisiunea va mai ţine la scaunul central în fiecare lună anumit 1 şi a 15a zi a lunii cîte una şedenţia ordinaria.

Şedinţe extraordinarie se vor ţine spre împlenirea afacerilor inteţitoare şi se lasă în discreţiunea presiedintelui şi vicepresiedentului.

§ 17 Obiectele şedinţei ordinare a Comisiunei sunt:

1. *Susceperea şi introducerea noilor membri ai societăţii.*
2. *Prezentarea nonelor achiziţiuni.*
3. *Comunicarea scirilor societăţii şi a corespondentelor.*
4. *Consultarea şi votarea despre obiectele propuse.*
5. *Dizertaţiuni din partea unui sau altui membru.*

§ 18 La şedinţele ordinare ale Comisiunei au dreptul de a lua parte toţi membrii societăţii.

Alte persoane spre a fi admise la vreuna şedinţă ordinară, sau de a se adresa către president cu gura sau în scris şi de nu se cunoaşte cu vreun membru al Comisiunei, are a i se prezenta prin vreun membru al societăţii.

§ 19 În toate votările sînt a se oserba legile următorie:

1. *Drept de sufrag au numai membrii comisiunei (afară de presiedente) şi cel de fară membri ordinari ai societăţii.*
2. *Maioritatea absolută decide.*
3. *În caz, cînd voturile sunt egale decide presiedintele cu votul său.*

§ 20 Societatea, cît o vor ierta împrejurările, va da afară una foia şi mai întîi în fasioane nedefinite, sub titlul: Foia periodică a Societăţii literare preintru limba şi literatura română. Redacţiunea ei o va conduce una comisiune statoria din ambii secretari ai societăţii şi din patru membri consultatori sau ordinari.

§ 21 Cuprinsul foiei periodice vor fi:

1. Tractate şi corespondenţe mai lungi despre limba şi literatura română.
2. Inscienţări literare şi cospecte.
3. Scirile societăţii.
4. Corespundenţie mai scurte şi miscele.

De scirile societăţii se ţin:

a) Raporturile anuaria ale Secretariului I şi al II-lea.
b) Protocoalele adunării anuarie şi ale şedinţelor ordinarie ale Comisiunei.
c) Catalogul numelor membrilor societăţii.
d) Catalogul donarialor venite împreună cu numele donatorilor.
e) Catalogul cumpărăturilor din averea societăţii.

§ 22 Pentru ajutoria literaria la foia periodică la toto templarea a se defige un onorar amăsurat de a căror numerare regulată va preveghea Redacţiunea.

§ 23 Pentru faceri de bene destincte, societatea-şi reserbeza a-şi exprima mulţumita prin donaţia reciproce literaria amăsurate şi prin colaţiuni onorifice.

§ 24 Operele edende de societate se vor lăsa tuturor membrilor cu un preţ mai moderat."

SFÎNTUL GRIGORIE DE NYSSA DESPRE ARHITECTURA BISERICEASCĂ

Puţini ştiu că acest frate mai tînăr al Sfîntului Vasile cel Mare avea şi preocupări artistice. De obicei era cunoscut mai ales ca filosof, ca dogmatist şi ca cel mai mare dintre teologii contemplativi-mistici. Nu degeaba a mai fost numit şi poreclit „părintele misticei creştine" (K. Rahner). Şi totuşi, fire emotivă, Sfîntul Grigorie ne-a lăsat pagini de înălţătoare pietate şi de delicată sensibilitate poetică. Iată, de pildă, cum se exprimă el într-un loc în legătură cu ilustrarea jertfei lui Isac, prototip al jertfei izbăvitoare a Mîntuitorului: „Priveam adeseori scena acestei patimi şi nu-mi puteam întoarce faţa de la ea fără să mă podidească lacrimile, atîta era de pătrunzător redată în pictură întreaga istorie a mîntuirii noastre". Cu multă putere de expresivitate redă el ciripitul păsărilor prin tufişuri, preamărind cu entuziasm frumuseţea livezilor înflorite, strălucirea pomilor îmbobociţi sau tălăzuirea calmă a lanurilor de grîu în coacere. Dintre anotimpuri, el nu rămîne nepăsător mai ales în faţa farmecului primăverii, ştiind să surprindă colţuri idilice din natură, fie scînteierea sprintenă a peştilor din rîurile de munte, fie melodia suavă a cîntecelor păsărilor.

Dar cred şi mai puţini vor fi cei care vor fi ştiut că Sfîntul Grigorie de Nyssa a trasat ca un adevărat arhitect planul unei biserici bizantine, pe care a şi ridicat-o în orăşelul unde-şi avea reşedinţa. Aceasta cu atît mai mult cu cît se ştie că, aşa spirit meditativ cum era, Sfîntul Grigorie era de o rară stîngăcie în ceea ce priveşte administraţia şi obligaţiile pastorale. Poate că aceasta va fi şi contribuit la suferinţele prin care a trecut din pricina răutăţilor şi intrigilor puse la cale de partidele ariene.

În orice caz, folosindu-se de priceperea în cele ale administraţiei, de care a dat dovadă bunul său prieten Amfilohiu, episcopul de Iconium (340—403), Sfîntul Grigorie plănuieşte şi construieşte o bisericuţă în stil bizantin dedicată sfinţilor mucenici, un martyrion cu aspect hexagonal, al cărui stil a rămas celebru în istoria arhitecturii creştine datorită mai ales faptului că — spre deosebire de alte construcţii contemporane, din care nu ne-a rămas nici urmă — pentru biserica din Nyssa ni s-au păstrat măcar amănuntele planului său, aşa cum ni l-a descris Sf. Grigorie.

Mai întîi trebuie subliniat planul cruciform al clădirii. La data cînd se va fi ridicat acest locaş (între anii 379—394) ni se spune că planul acesta începuse să fie familiar „la bisericile în formă de cruce". În acelaşi timp, bisericile şi începuseră a fi decorate cu picturi. Sf. Grigorie de Nazianz ţine să spună şi el că, în prima sa formă, cunoscuta biserică a Sfinţilor Apostoli din Constantinopol era concepută şi ea în acelaşi stil. Ca unul care, prin intermediul lui Origen, primise de la Filon din Alexandria, multe semnificaţii simbolice ale crucii, episcopul din Nyssa voia şi prin arhitectura bisericii sale să pună în lumină odată mai mult semnul crucii, ca idee fundamentală a clădirii. Se ştie că în decursul veacurilor (peste Ravena, Salonic şi Veneţia) stilul cruciform a ajuns să se răspîndească pînă şi la bisericile din sudul Franţei, de pe valea Rinului şi chiar în Anglia.

A doua inovație pe care o aduce Sfîntul Grigorie — și prin aceasta el devine un fel de „ctitor" al artei bizantine — este „boltirea cupolei în plin cintru", spre deosebire de tradiția romană de pînă atunci, care cultiva boltirea prin sprijin adiacent. Împrumutînd ideea de la perși, bizantinii au realizat prin această boltire o adevărată invenție, pe care au dus-o pînă la perfecțiune, indiferent dacă degradeurile sau trecerile de la baza cupolei se face prin intercalarea unor pandantive (triunghiuri sferice inversate) sau prin trompe de unghi. În orice caz, cercetători ca Vogüé, Choisy, Diehl, Strzygowski etc., au rămas extaziați în fața acestei inovații a meșterilor creștini din Siria, Asia Mică, Armenia. Oricum, Sf. Grigorie declara că el e „convins că o astfel de boltire fără sprijin exterior e mai trainică".

A treia caracteristică a construcției din Nyssa este legată de folosirea cărămizii în locul pietrei la ridicarea clădirii. Cînd ne gîndim la brîiele de cărămidă aparentă precum și la dezvoltarea pridvoarelor sau a nartexurilor (interior și exterior) care dau multă varietate și frumusețe exteriorului bisericii bizantine, ne putem gîndi că la o astfel de lucrare și-a adus contribuția și Sfîntul Grigorie de Nyssa. Desigur modelul oferit de ierarhul nostru va fi foarte curînd îmbogățit și împodobit. Deja înainte de anul 596 locașul dedicat Sfîntului Simeon Stîlpnicul de lîngă Antiohia oferea același plan, dar mult mai dezvoltat. Pînă și mănăstirea Einsiedeln din Elveția pleca tot de la același model. Desigur, în fața fiecăreia din cele 8 nișe (patru în formă de patrulatere, 4 avînd formă semicirculară), sînt plasați 40 de stîlpi sau coloane, care la partea lor superioară se vor uni susținînd cupola de formă conică.

Din epistola adresată de Sf. Grigorie prietenului său Amfilohie, pe care o publicăm aici în traducere, reiese că între ei a existat un schimb de scrisori prealabile și că epistola de față e un răspuns la acele epistole. Strzygowski e de părere că locașul pe care-l executa Sf. Grigorie era dedicat Sfîntului Mucenic Teodor Tiron martirizat la Amasia. Locașul ca atare avea dimensiuni reduse (în jur de 17 metri înălțime).

În încheiere trebuie spus că deși epistola Sfîntului Grigorie prezintă — ca de altfel și alte scrieri ale lui — unele pasaje redactate retoric (de exemplu acolo unde vorbește despre înălțimea „tamburului" de la baza cupolei, care „poate fi" supraînălțat „după dorință" sau pasajul unde vorbește de plata meșterilor), totuși ea este un document epocal, a cărui importanță nu mai e nevoie a fi subliniată.

Epistola XXV. Grigorie de Nyssa către Amfilohie, episcop de Iconiu

Cu ajutorul lui Dumnezeu am acum convingerea că strădania privind ridicarea capelei închinată martirilor va putea fi dusă la bun sfîrșit. Numai să pui și Tu la inimă acest lucru, pentru că chiar dacă va fi greu, totuși Dumnezeu îți va ajuta. El e singurul care poate traduce vorba în faptă, pentru că așa cum zice și Apostolul[1] *„lucrul cel bun odată început să fie și dus la bun sfîrșit". Drept aceea Te rog ca și în această privință să Te faci bun imitator al marelui Pavel iar pentru ca nădejdile noastre să se transforme în realitate și în adevăr să ne trimiți atîția lucrători cîți ne-ar fi de lipsă la lucrarea noastră. Cam la ce dimensiuni s-ar ridica întreaga această construcție, ilustritatea Ta ar putea-o deduce fie și numai dintr-o schiță sumară pe care mă voi strădui să ți-o prezint, pe scurt.*

Planul capelei e o cruce formată în chip firesc din patru spații așezate de-a lungul celor patru prelungiri ale brațelor crucii, așa cum se cunoaște pretutindeni la locașurile în formă de cruce. Spațiul din interiorul crucii are forma unui cerc atunci cînd unim laolaltă cele opt prelungiri ale crucii, un cerc pe care mai

---

1 Fil. 1, 6.

curînd l-aş numi octogon, pentru că el se prelungeşte pe la toate cele opt unghiuri ale clădirii. În felul acesta patru laturi ale octogonului sînt opuse diametral una alteia, fiind în legătură cu spaţiile vecine celor patru direcţii, unde stau braţele crucii. Celelalte patru laturi ale octogonului şi anume cele care se află între spaţiile de formă pătrată, nu se termină în acelaşi fel ca celelalte, ci fiecare din ele au tendinţa de a se arcui în formă semicirculară, care se sprijină pe un arc rotund în formă de scoică. Cu alte cuvinte, în total avem opt arcade prin care fiecare din spaţiile dreptunghiulare şi semicirculare opuse lor sînt unite cu spaţiul central din interior. În fiecare din aceste spaţii care sînt dispuse diagonal unul faţă de altul, vor trebui să se prevadă acelaşi număr de coloane sau stîlpi, atît în exteriorul cît şi în interiorul octogonului şi anume atît pentru înfrumuseţare cît şi pentru siguranţa clădirii, în care scop fiecare stîlp va suporta greutatea unei arcade şi anume de o construcţie asemănătoare cu cele din spaţiul interior al clădirii. Pentru armonie, deasupra celor opt arcade ale octogonului va trebui să se găsească loc pentru ferestrele care trebuie prevăzute deasupra arcadelor, la o înălţime mai mare, de aceea întreg spaţiul octogonal trebuie supraînălţat cam cu 4 coţi. Deasupra, acoperişul clădirii trebuie prevăzut ca avînd forma unui trunchi de con pentru că numai în felul acesta arcuitura potrivită unei astfel de clădiri poate da forma unei pene ascuţite. În privinţa dimensiunilor, lărgimea la sol a fiecăruia din spaţiile dreptunghiulare va fi de 8 coţi,[2] lungimea lor numai pe jumătate (adică de 4 coţi), iar înălţimea va depinde de chipul în care ne-o va îngădui lăţimea. Desigur că aceleaşi dimensiuni le vom avea şi la nişele semicirculare, pentru că porţiunea dintre toate spaţiile patruunghiulare e şi ea de opt coţi. Adîncimea acestor spaţii e cea cuprinsă de compasul fixat în centrul planului atunci cînd îl rotim de la primul punct al cercului şi pînă la cel din urmă. Înălţimea e dictată şi aici de proporţia potrivită pe care o dă lăţimea construcţiei. În sfîrşit, zidul va ieşi cu trei picioare[3] mai în afară decît linia clară pe unde urmează să fie trasate spaţiile anterioare şi va merge înconjurînd întreagă clădirea.

Această discuţie serioasă mi-am permis s-o adresez bunătăţii Tale cu gîndul că făcîndu-ţi o imagine precisă despre trăinicia zidurilor şi după dimensiunea interioarelor vei putea aprecia cam cît ne-ar costa metrul cub de zidărie precum şi cam de cît material aş avea nevoie. Întrucît înţelepţia Ta eşti foarte îndemînatic la toate lucrările de felul acesta — pentru că ştiu că oriunde începi, acolo prin darul lui Dumnezeu, toate lucrurile merg bine — cred că vei putea spune chiar şi numai din această simplă înşirare cam cît m-ar costa întreaga lucrare şi totodată cam de ce număr de zidari aş avea lipsă, gîndindu-mă ca nici să nu-mi trimiţi prea mulţi, dar nici prea puţini lucrători.

Drept aceea Te rog în chip deosebit să fii cu mare grijă ca măcar unii din aceşti zidari să se priceapă la boltirea fără sprijin pentru că m-am convins că o astfel de construcţie e mai trainică decît una care are lipsă de sprijin. Căci pe mine mă îngrijorează tocmai raritatea lemnului, iar pentru ca să acopăr întreaga clădire ţinutul nostru nu-mi poate livra atîta material lemnos care să susţină toată această piatră.

Totodată să pună la inimă sufletul Tău curat că unii din antreprenorii din jur au cerut să angajeze treizeci de lucrători la zidăria din piatră la preţul de un taler pe zi, la care s-ar mai adăuga fireşte şi hrana obişnuită. Or pe la noi nu se găseşte nici piatră; de aceea materialul de construcţie pentru lucrarea noastră va trebui să fie cărămidă arsă şi bolovanii aduşi de rîurile noastre, de aceea n-avem lipsă de astfel de lucrători care să-şi piardă vreme cu spartul pietrelor şi cu căutarea pietrelor cu faţă cît mai aleasă pentru front. Mai ştiu apoi că judecînd după iscusinţa profesională şi după modestia plăţii cerute, lucrătorii de pe la Voi sînt mai buni decît cei de pe aici, care ar vrea să profite de graba noastră şi să negustorească pe spinarea noastră.

---

2 La romani, un cot avea 441,3 mm.
3 După calcul roman 1 picior=294,2 mm.

Munca pietrarilor nu se va mărgini doar la ridicarea celor de două ori cîte opt coloane, care trebuie cioplite și înfrumusețate, ci construcția cere să se vadă c-aici avem și postamente ionice în formă de altar; dar în același timp și capiteluri în stil corintic. Ușa de intrare va fi făcută dintr-un bloc de marmură cioplit cu podoabe potrivite, iar pragul de deasupra ei să fie prevăzut cu decorații sculptate, ilustrînd în relief simboluri și scene potrivite, iar în profil să apară ciubucuri și tavane. Firește că pentru toate acestea vom da noi materialele, urmînd ca arta să le dea forma cuvenită. Pînă și în curtea clădirii trebuie să fie mai multe coloane, nu mai puțin de 40, care vor fi toate cioplite în piatră.

Dacă expunerea mea a putut aduce o idee exactă despre lucrarea proiectată, atunci ar fi posibil ca, odată ce Prea Sfinția Ta ai luat cunoștință despre dorința noastră, să ne iei de pe suflet și îngrijorarea legată de problema meșterilor. Dacă ar fi vorba să cădem de acord cu lucrătorii potrivit ofertei amintite, atunci ar trebui să se stabilească pe cît posibil cam cît se lucrează zilnic, pentru că astfel, dacă tragem de timp să treacă și în prăznuiri, s-ar putea pretinde că cineva ar avea drept să primească plată chiar și pentru anumite zile în care respectivul n-a lucrat efectiv. Știu apoi că cei mai mulți dintre oameni și-ar putea face o impresie despre mine c-aș fi zgîrcit sau prea pedant pentru motivul că, potrivit contractului, aș intra în prea multe amănunte, dar Te rog să fii înțelegător față de mine. Căci Mamona după ce a auzit de atîtea ori cît de mult l-am bîrfit de rău, și-a mutat sălașul atît de departe de mine pentru că nu mai putea suferi bîrfirea ce i-am adus-o, așa încît în urma lor s-a așezat între noi o prăpastie de netrecut (mă gîndesc la sărăcia mea), de aceea nici el n-ar mai putea veni la mine și nici eu n-aș putea merge la el. De aceea pun mare nădejde în pretențiile modeste ale meșterilor, căci între asemenea condiții vom fi în stare și noi să punem în lucrare construcția plănuită, nefiind de loc împiedicați de „sărăcie" prin măiestria noastră cinstită.

Firește că în dosul cuvintelor acestora s-amestecă și o oarecare ironie, de aceea omule al lui Dumnezeu, tratează în așa fel cu oamenii respectivi încheind contract cu ei și asigurîndu-i din partea mea de toată bunăvoința și să aibă încredere de toate înlesnirile, căci le voi da fără nici o reținere plata cerută și obișnuită în astfel de lucrări, dacă, prin rugăciunea Ta, Dumnezeu va deschide și palma mea spre toată plata de cuviință.

Traducere și prezentare
Pr. Prof. T. *Bodogae*

Antonie Plămădeală, LUPTA ÎMPOTRIVA DEZNAȚIONALIZĂRII ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA ÎN TIMPUL DUALISMULUI AUSTRO-UNGAR, ÎN VREMEA LUI MIRON ROMANUL, 1874—1898, DUPĂ ACTE, DOCUMENTE ȘI CORESPONDENȚE INEDITE, Sibiu, 1986, 355 p.

Eruditul prelat, Î. P. S. Sa dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, după ce a editat, în 1986, *Biserica slujitoare*, reprezentînd forma desăvîrșită a tezei de doctorat, în care s-a ocupat de *cea dintîi* misiune a Bisericii, vine să releve acum, într-o carte apărută în același an!, o altă dimensiune a ei: biserica *luptătoare*, fuzionînd cu cealaltă în rolul ei militant, căci militantismul Bisericii Ortodoxe Române, fie că s-a manifestat pe tărîm religios, fie pe cel național-politic, a fost menirea care a jalonat și a definit evoluția ei în toate timpurile. Prin militantismul ei, Biserica a îndeplinit, întotdeauna, o funcție națională, politică și culturală, ce se identifică în destinul ei primordial patriotic și întăresc virtutea supremă a ei: patriotismul.

Prin această carte, autorul aduce în obiectivul *adevărului* istoriei o altă dimensiune, dezvăluind cea mai de seamă menire a Bisericii noastre ortodoxe: slujirea credinței înseamnă slujirea poporului, sens care condensează în același simbol fundamental misionarismul Bisericii noastre, căci întotdeauna preoții au fost „toți iubitori de limba și de neamul lor românesc" (p. 121), iar bisericile românești din Transilvania, ca de peste tot, „și-au păstrat întotdeauna fidelitatea față de limba și de națiunea lor" (p. 122). Lucrarea explorează un domeniu insuficient aprofundat: rolul covîrșitor, mereu primordial, al Bisericii Ortodoxe Române în lupta pentru dobîndirea și apărarea drepturilor naționale pentru românii din Transilvania și pentru toți românii. Și numai cine citește cartea se poate convinge de acest adevăr. Iar patima adevărului nu cunoaște și nu trebuie să cunoască opintiri.

Și, totuși, o *monografie?!* Ale cărei titlu și structură conduc către un alt itinerar, urmează alte canoane și relevă alte tipare? Da! Pentru că tocmai lupta împotriva deznaționalizării românilor transilvăneni, declanșată sălbatic de regimul austro-ungar, este cea care îl pune în lumină mai veridic pe Miron Romanul, care îl caracterizează și îi evidențiază meritele și rolul în epocă mai deplin, pentru „a scoate în relief — cum își propune autorul —, mai ales profilul său uman, bisericesc și, mai ales, național" (32).

Autorul adoptă o tehnică și o manieră originale, prin care, lăsînd să vorbească epoca și evenimentele — cărora li se face, în introducere, o pertinentă înfățișare sintetică — precum și documentele anexate, se întăresc, treptat, conturile portretului și personalității covîrșitoare a lui Miron Romanul, încît nu personajul luminează descifrarea epocii, ci epoca reliefează personajul, conferind, astfel, girul plenar și inexpugnabil al veridicității și adevărului științific.

Fascinația documentelor, și deopotrivă — de ce să n-o spunem — nostalgia lor, despre care am mai vorbit la Antonie Plămădeală, se arată din nou ademenitoare și își împlinește chemarea prin inserarea în *Addenda* a celor 151 de corespondențe care alcătuiesc cea de a doua secțiune a cărții, constituind osatura și baza ei documentară. Ele au fost descoperite de autor, cu aceeași patimă și migală de bijutier, în arhiva lui Elie Miron Cristea din București, aruncată într-o odaie întunecoasă de la Patriarhie (66) acum 50 de ani (vezi: Antonie Plămădeală, *Pagini dintr-o arhivă inedită*, București, Editura Minerva, 1984, p. V)

și în fondul „Miron Romanul", aflat la Mitropolia din Sibiu, „aproape în întregime inedit" (24), „scrisori din care se poate reface istoria unor evenimente, despre care alți martori contemporani n-au lăsat însemnări" (24).

Înfățișînd lupta românilor împotriva politicii și măsurilor de deznaționalizare, autorul a urmărit ca, prin investigarea documentelor de arhivă (22), să valorifice aprecierile, sentințele, mărturiile și faptele menite să pună în lumină adevărată și în judecată dreaptă personalitatea „capului bisericii și a omului politic" (23), „să refacă portretul moral al unuia dintre mentorii epocii", al cărui chip „trebuie curățit cu grijă și redat așa cum a fost" (57), propunîndu-și cu modestie, „să încerce o reevaluare a lui sau, măcar, un excurs mai adînc în viața, activitatea și relațiile lui, pentru a-l înțelege și a-l explica mai bine decît pînă acum sau, măcar, a-l arăta așa cum a fost" (24). Din mulțimea funcțiilor și finalităților sale, cartea întreprinde, așadar, o restituire, dar și o rectificare și aceasta e mai important, venind în serviciul adevărului, o rectificare a unor acuzații facile și necircumspecte de politică „naționalo-guvernamentală" (60); pentru definirea lui veridică, obiectivă în fața „acelora care nu i-au înțeles nici gîndirea, nici faptele" (70), cum a făcut, adesea, Vincențiu Babeș, la care se referă autorul. Mesajul cărții s-a ivit dintr-o informare amănunțită, dintr-o cunoaștere temeinică a realităților: „m-a îndemnat spre această monografie și altceva. Multe, foarte multe cărți consacrate perioadei și luptei românilor pentru supraviețuire, mai ales în ceea ce privește apărarea limbii și a învățămîntului de limbă română, fie că îl menționează, sporadic, fără să-i cunoască și recunoască și meritele lui, fie că îl menționează cu mare nedreptate printre maghiarofili, fie că nu-l amintesc deloc. Ignorarea numelui său este cu totul inexplicabilă. Monografia noastră vrea, așadar, să fie o restituire a meritelor sale, dar și o reabilitare" (67).

„Preliminariile", care deschid prima secțiune, descriu atmosfera și împrejurările, puțin obișnuite, care îl vor aduce la Mitropolia Sibiului pe Miron Romanul și alegerea sa (7—20), dezvăluind mai departe și examinînd de ce informații dispunem și ce s-a scris — puțin — despre Miron Romanul, cu opiniile și opticile diverse și contradictorii ale autorilor (20—26) și încheind cu cîteva date biografice despre viața și activitatea acestuia (26—32). Succesivele diminuări, frustrări de merite, denigrări chiar (Slavici, 21, Vincențiu Babeș, 70) ale actelor lui Miron Romanul, nu țin seama de faptul, arată autorul autoritar și cu îndreptățire, că ele erau determinate de implicarea politică a personajului, de *activismul* lui, conștient și convins că orice tactică trebuie folosită în scopul smulgerii de drepturi pe seama poporului român. În perspectiva considerării obiective a meritelor și aportului lui Miron Romanul se menționează judecățile drepte și aprecierile justițiare ale lui Mircea Păcurariu (*Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului*, Sibiu, 1986), privind „rolul acestuia în apărarea drepturilor românilor, cît și unele din greșelile sale" (22), arătîndu-se, deopotrivă cu autorul citat, că „chiar cele ce i s-au imputat ca *greșeli*, au fost de fapt măsuri de precauție, pentru a-și apăra biserica" (23).

În continuare autorul lasă ca epoca și evenimentele să se dezvăluie prin intermediul scrisorilor lui Miron Romanul, ce pun în lumină, potrivit manierei sesizate, concomitent, și personalitatea acestuia, scrisori grupate după cîteva probleme esențiale în capitolul al II-lea: *Condițiile de viață de la Mitropolia din Sibiu sub regimul dualist și relațiile cu guvernul de la Budapesta.*

Regestele scrisorilor către Miron Romanul (p. 58—67), aflate în condițiile menționate, au permis valorificarea bogatelor informații cuprinse în ele „din care, în mare parte, i-am reconstituit profilul intelectual, moral, spiritual și civic și din care se pot scoate multe informații cu privire la epocă, la mentalități, la lupta românilor din Transilvania pentru drepturi și libertăți în perioada dualistă" (58). Este înfățișată problematica scrisorilor, care sînt grupate în *Addenda*, primite de la A. Șaguna, Emil Babeș, Vincențiu Babeș (multe necunoscute nici monografului acestuia, G. Cipăianu), G. Barițiu, Ioan Cîndea din Avrig, Iosif Gall, N. Ivan, I. Mețianu, atunci episcopul Aradului, A. Trefort etc., pe care, pe unele le rezumă, pe altele le menționează numai, lăsînd loc curiozității și

interesului cititorilor pentru datele preţioase privind personalităţile respective, Bariţiu, (249), Slavici (254), Miron Romanul (64, 288) etc.

Cu acribia şi probitatea ştiinţifică indubitabile, este prezentată şi *Anonima (!) acuzatoare* (p. 68—69), care arată că s-au găsit, cum parcă nu era posibil altfel!, şi spirite mărunte, care, cu machiavelismul lor şi spinarea cameleonică, să-i denigreze meritele şi personalitatea.

Lupta şi biruinţele lui Miron Romanul împotriva măsurilor de maghiarizare a românilor, încercate de guvernul de la Budapesta (p. 70—149) aduce în vileag practicile inumane şi legiferările abuzive, şovine şi discriminatorii, rasiste, uzitate de oficialităţile şi guvernările ungare în scopul declarat al deznaţionalizării românilor şi maghiarizării lor. Lăsînd faptele să vorbească, acestea îl dezvăluie pe Miron Romanul, care, după cum îl caracterizase chiar Vincenţiu Babeş, „aşa cum nu admitea să-şi păteze sufletul prin vreun compromis cu ungurii, tot aşa nu s-ar face nicicînd unealta neamţului" (70), cu intransigenţa lui, veghează neobosit, se revoltă, protestează, respinge, acuză, merge pînă la împărat pentru apărarea drepturilor românilor, riscînd orice.

Demascînd scopul deznaţionalizării, vorbeşte în 13 mai 1879, împotriva legii pentru maghiarizarea şcolilor primare; refuza autoritar să o primească: „Proiectul de lege nu-l primesc" (!) şi propune „să se treacă peste el"; după care, nemulţumit şi îngrijorat, după ce îi ceruse şi telegrafic anularea legii, se înfăţişează în fruntea unei deputaţiuni la împărat, înmînîndu-i o *reprezentaţiune* de protest, în care arată că românii „se alipesc de limba lor şi de caracterul lor naţional cu atîta tenacitate, încît e curată imposibilitate a-i dezbrăca de dînsele" (82) şi demonstrează şi încearcă să îl convingă pe împărat că „proiectul nu e oportun" (84). Reuşita primirii de către împărat a deputaţiunii, dar fără asigurări ci doar cu speranţe, a fost sărbătorită cu mare entuziasm la Sibiu, la întoarcerea delegaţiei (85—95), iar succesul primirii acesteia, remarca ziarul *Politik* din Praga la 27 februarie, „a avut în tabăra maghiară efectul unei bombe" (98).

Continuîndu-se campania diabolică şi sălbatică de deznaţionalizare, consistoriul arhidiecezan a întocmit un nou protest împotriva legii pentru maghiarizarea şcolilor medii din 1883, încît, cînd proiectul ajunge la vot, în 5 martie 1883, „întîmpinarea lui Miron Romanul era pe masa dietei" (101), acuzînd fără rezerve, că proiectul „şi-a luat de scop maghiarizarea popoarelor nemaghiare" (103), ba mai mult, pentru a preveni o posibilă „rătăcire" a primului, în 3 martie 1883, cu două zile înaintea discutării proiectului în dietă, revine cu un nou protest, demascînd pericolul legii „asupra naţionalităţilor nemaghiare, contra cărora este pornită persecuţia" (111). De la postul lui, *Telegraful român* îl seconda cu vehemenţă: „Sîntem români şi vom fi români. Şi din noi nu vor face unguri în veci!" (XXXI, 1883, nr. 3, p. 9), (100). Revolta şi împotrivirea au fost generale. Adunările de protest contra legii, de la Cluj, Braşov, Sibiu, Turda şi mai ales Deva, unde participaseră 1500 de oameni, aprind furia ziarului *Pesti Napló*, care ameninţa pe mitropolit: „poate că i s-a urît de a şedea pe scaunul de mitropolit şi doreşte linişte la bătrîneţe în vreo mănăstire", şi pe români pentru că au *„o ţintă comună. Românii voiesc să facă o Dacoromania"* (s. n. V. V. G.), (nr. 17, 15 martie 1883), (114) şi pentru că la Deva „au declarat că Transilvania nu e a maghiarilor, ci a lor, fiindcă sînt cei mai vechi locuitori ai ţării" (115), (v. *„Pesti Napló" şi adunările române* în *Telegraful român,* XXXI, 1883, nr. 28, p. 109). Miron Romanul s-a războit eroic împotriva legii, pe toate căile, propunînd mai multe modificări şi amendamente în favoarea românilor dar toate s-au respins de şovinismul şi „maşina de vot majoritar maghiar" (116), iar legea s-a votat.

Măsurile de deznaţionalizare forţată, urmîndu-se sistematic şi tiranic, culminează cu Legea de maghiarizare a grădiniţelor de copii, din 1891, împotriva căreia Miron Romanul, deşi bolnav, protestează în Casa Magnaţilor, la 9 martie 1891, mai demascator, acuzînd că „propagarea limbii maghiare depăşind orice limită imaginabilă a bunului simţ, urmăreşte extirparea naţionalităţilor nemaghiare" şi declarînd că „este datorinţa mea să iau apărarea în contra tuturor încercărilor de maghiarizare forţată" şi că „nu primeşte legea nici în generalitate nici în detaliurile sale" (127). Dar proiectul, devenit Legea XV/1891 s-a votat!

Valuri de adîncă nemulţumire răscolesc iarăşi presa vremii, *Allgemeine Zeitung* din München şi *Branik* din Serbia, consemnau: „mai e o ţară în care nu mai rămîne nici leagănul cruţat? Copilaşii vor trebui şi a plînge în limba maghiară" (129). Şi cu acest prilej Miron Romanul culege mărturiile de adeziune şi recunoştinţă pentru zelul luptei sale, din partea mamelor romănce din Sibiu, Arad sau a altora (128—133).

Cu aceeaşi neînduplecare şi circumspecţie se opune şi încercării de desfiinţare a gimnaziului ortodox din Braşov, în 1893, precum şi celorlalte provocări, îndîrjirea sa crescînd împotriva Legii de maghiarizare a numelor de comune, de familie şi toponimelor, din 1896, caracterizată cu un curaj de-a dreptul eroic de *Telegraful român*, drept „una dintre cele mai mari lovituri ce s-a dat limbii româneşti" (139), (v. *Maghiarizarea numelor* în *Telegraful român*, XLV; 1897, nr. 123, p. 489).

Apoteoza luptelor naţionale şi împlinirilor lui Miron Romanul rămîne „*Epocalul circular milenar*": — cum l-a numit Valeriu Bologa (170, 179) — *marea biruinţă şi apogeul luptei naţionale a lui Miron Romanul în condiţiile dualismului austro-ungar, 1896* (150—180), „un protest demn şi solemn", (179), cum îl caracteriza *Telegraful român* (XLIV, 1896, nr. 49, p. 194), reprezentînd *Circulara* nr. 2362 din 10/22 aprilie 1896, pe care a dat-o „cu prilejul sărbătoririi mileniului sosirii ungurilor în Panonia şi Transilvania, document de atitudine românească de mare demnitate, unul dintre acelea care, produse la vremuri de răscruce, încălzesc inimile celor oprimaţi şi trezesc speranţele şi curajul" (150). Autorul aşează, cu multă subtilitate, textul acestuia alături de cel al circularelor emise de episcopii uniţi Ioan Szabó din Gherla, Mihail Pavel de la Oradea şi Victor Mihalyi de la Blaj, a căror unică notă „pozitivă" poate fi, eventual, „concizia", respectiv *superficialitatea* cu care au trecut peste faptul în sine, rezumîndu-se la cîteva măsuri organizatorice pe care regimul le *ordonase* prin rescriptul nr. 7584 din 13 martie, „dar cîtă diferenţă între felul cum a făcut-o el şi felul cum au făcut-o uniţii" (156) respectivi. „Circulara aceasta a avut darul de a îndrepta şira spinărilor româneşti şi a-i face pe români să-şi ridice fruntea cu mîndria că aparţin neamului românesc, stăpînul de drept al Transilvaniei, peste care ungurii au năvălit după 1000 de ani de existenţă românească. Cineva trebuia să aibă curajul să spună acest lucru deschis şi public". Alături de alţi cărturari patrioţi, „l-a avut Miron Romanul, Mitropolitul românilor ortodocşi din Transilvania şi Ungaria" (155).

Prin circularul dat, mitropolitul fixează „ţinuta" (153) românilor ortodocşi faţă de „tămbălăul milenar", cum îl numea Miron Romanul în scrisoarea către Vincenţiu Babeş din 6/18 mai 1896 (167). Construind raţionamentele cu atîta abilitate, vîslind printre meandrele cuvintelor cu atîta subtilitate şi strecurînd sensurile — grave! — în mirajul retorismului, el transformă acest document într-o sobră şi lapidară lecţie de întărire ca popor în crez românesc, în naţionalitate, în patriotism, în conştiinţa unităţii naţionale. Era, de fapt, o *declaraţie politică de principii*, demnă şi fermă, iar nicidecum o emanaţie oportună şi servilă. Din pozitivul unei exprimări, orbitoare la suprafaţă, transpare negativul înţelesurilor adînci pe care poporul trebuie să le priceapă cu privire la conduita lui, căci ce putea să se desprindă dintr-o exprimare ca aceasta!: „Cît priveşte în special sfînta noastră Biserică ortodoxă naţională, ai cărei fii şi conducători sînt din partea autorităţilor statului nu numai invitaţi, ci oareşcum chiar *constrînşi (!) să participe la festivităţile milenare* (s. n.), nu pot suprima declaraţiunile auzite din părţile ţării locuite de credincioşi de-ai noştri că, pentru ei, şi mai ales pentru clasa mai inteligentă, *este absolut imposibil să participe la aceste festivităţi* (s. A. P.) cu acea căldură a inimii, şi cu acea linişte a sufletului, cari numai atunci le-ar avea... cînd..." etc. etc.! quod erat dicendum! Trebuia mult tact şi diplomaţie şi, punîndu-le în lucrare, Miron Romanul transformă documentul în prilejul unor sfaturi asupra a ceea ce aveau de făcut românii pentru cauza lor, adică tocmai reversul a ceea ce pretindea momentul şi aşteptau oficialii. Mai departe arată că festivităţile milenare sînt o ocaziune pentru poporul român, ca şi pentru celelalte, care „*în acelaşi chip*" sînt „*în drept să se ocupe din capul*

locului, cît mai serios, şi de soarta lor proprie", declarînd răspicat (într-un asemenea act!) că *„nici unul din popoarele nemaghiare nu voiesc să se contopească în rasa dominantă maghiară, nici să dispară sub nomenclatura de naţiune politică unitară"!* (s. A. P.), (151). Circularul devine o chemare la a strînge rîndurile, cu acest prilej, în jurul tezaurului păstrat: biserica, naţionalitatea, limba (153) şi îndeamnă poporul ca, dimpotrivă, în raport cu festivităţile, respective, *„să ne aranjăm şi noi pe timpul acelora o festivitate proprie"* (152), întrucît, afirmă el cu o cutezanţă irezistibilă: *„nu avem motive de a ne însufleţi pentru acele festivităţi"!* (s. n.), iar cine pofteşte, totuşi, să participe şi la alte festivităţi o poate face, *„nu însă ca reprezentanţi ai Bisericii noastre"!* (s. A. P.), punifica aspra anatemă mitropolitană!

La epistola lui Victor Mihalyi, expediată din Budapesta, prin care îl înştiinţa, cu laşitate, despre opinia negativă a monarhului faţă de circularul emis, Miron Romanul răspunde demn şi categoric: „n-am putut face altfel", deoarece „aveam să aleg între a nu face nimic, sau a face aşa cum am făcut" (161, 162). Era prea firesc ca împăratul, surprins de insolenţa bănuitoare şi erezia cugetului mitropolitului de la Sibiu, să exclame iritat: „Cercularul acela este a se reproba", după cum îi relatează tot V. Mihalyi (160).

Presa vremii nu ezită să se întreacă în acuzaţii şi ameninţări: *Pesti Napló* îl numea „Fanaticul prelat al valahilor" (176); este făcut „revoluţionar", iar slujba „liturghie revoluţionară", „trădător" etc., în *Pesti Napló* şi *Nemzet* (177), (v. *Mitropolitul nostru atacat*, în *Telegraful român*, XLIV, 1896, nr. 47, p. 183).

Faţă de rostul pe care trebuia să îl îndeplinească, Circularul lui Miron Romanul se transformă, pînă la urmă, într-o puternică diatribă la adresa politicii asupritoare, într-un veritabil program al atitudinii şi luptei românilor pentru drepturile lor în acele împrejurări.

Înfăţişarea luptei românilor împotriva deznaţionalizării în perioada respectivă conduce, în final, la conturarea unui portret veridic al lui Miron Romanul, în raport cu cel ştiut şi cunoscut pînă acum. Nu un alt portret, ci acelaşi, dar la dimensiunile şi semnificaţiile lui reale. Un Miron Romanul care a fost un luptător neobosit şi îndîrjit împotriva „acelui fatal curent politic care şi-a luat de scop maghiarizarea popoarelor nemaghiare" (103), cum se exprima în protestul faţă de legea din 1883, un militant neînfricat împotriva oricăror încercări de deznaţionalizare, pentru libertate naţională, emancipare şi unitate politică.

Miron Romanul ţinea mult la consultarea şi sfătuirea cu ceilalţi oameni politici în privinţa acţiunilor care angajau viaţa poporului român din Transilvania (45). Era deosebit de activ şi în presă, publica la *Telegraful român*, *Concordia*, *Federaţiunea*, *Albina* (59). Avea talent polemic (54) şi oratoric. Pledoaria lui e întotdeauna logică, istorică, lapidară, demnă, străbătută de principii internaţionaliste de echitate naţională şi, ce e de reţinut, nu e niciodată servilă. Consecvenţa liniei urmate în apărarea drepturilor românilor şi fermitatea luptei, evidenţiată tocmai de Vincenţiu Babeş, cum s-a văzut, care „nu l-a cruţat niciodată, cînd avea motive s-o facă" (70), se asociază cu intransigenţa poziţiei şi atitudinii promovate. Replica dată lui Tiszti din Arad, care voia să scoată o foaie „în care să reprezinte şi interesele echitabile ale românilor", este categorică: „eu însă i-am spus franc: că pînă cînd se ţine Tisza la dictatură, cu care l-a onorat naţiunea maghiară, pînă atunci n-am nici o speranţă de a ne vedea consideraţi şi noi, cum ar cere situaţiunea şi numărul nostru compact: de aceea nu merită să ne facem zdrenţe prin foile maghiare" (288). Remarcabil este curajul (155) în demascarea asupritorilor, ca în cazul „circularului milenar", şi în înfruntarea adversarilor, despre proiectul maghiarizării numelor de localităţi scriindu-i lui I. Meţianu, în 3/15 decembrie 1897, că „este foarte injurios, pînă la batjocură pentru Biserica noastră, deci va trebui să luăm în contra lui poziţiune declarată în Casa Magnaţilor, au ne vor acompania alţii au ba" (46). De asemenea, demnitatea cu care nu se încovoia şi nu se umilea în faţa oficialităţilor, oricare ar fi fost ele, neadmiţînd nici o conciliere şi fără a omite nici o clipă că aceştia erau asupritorii naţiunii sale, realitate care nu îi inspiră nici o supunere, nici un respect (65), ba, dimpotrivă, riposteazǎ inflexibil, cu demnitatea unei naţiuni

întregi, cum a făcut față de sărbătoarea mileniului: „nu avem motive a ne însufleți pentru acele festivități" (152), sau verdictul față de funeraliile lui Kossuth: „noi nu avem motive de doliu" (65), sau ale unor membri ai familiei imperiale.

Toate aceste mărturii profilează chipul luptătorului politic tenace și intransigent, cu totul altul decît „magistrul în tact și în rezerve", cum îl ironiza Babeș. Ele evidențiază convingător consecvența cu care Miron Romanul a apărat caracterul național al Bisericii noastre (168), curajul și circumspecția (23), clarviziunea și devotamentul cu care a slujit biserica și poporul, și, prin toate, în fapt: patriotismul, acel patriotism total care l-a caracterizat și pe Șaguna, „acest om unic al Transilvaniei" (56), cu care îl măsoară autorul. Și acesta reprezintă cel de al doilea mare merit al mesajului cărții.

Deși cu o structură logică definită și o argumentație riguroasă, demonstrația cărții nu e lipsită de ornamente stilistice. După cum am mai remarcat despre stilul autorului, în expunerea acestuia predomină oralitatea; autorul își pune întrebări, răspunde, își expune opiniile, comentează, de parcă ar sta de vorbă cu sine, într-un dialog, ceea ce dă textului vioiciune, face lectura mai antrenantă, stimulînd interesul cititorului. Cursivitatea și fluența expunerii antrenează cu abilitate variate mijloace stilistice: metafore („acest om unic al Transilvaniei" — Șaguna —), (56); exprimări și sintagme metaforice în portretizări („cunoscînd arta pașilor înainte și a pașilor înapoi și măsura lor exactă"), (23); ba chiar locuțiuni și zicale populare („a împăca capra cu varza"), (165) etc., ce se împletesc cu savuroase secvențe de stil realizate în cerneală acidă, ironică (121). Sînt frecvente procedee și particularități ale stilului oral în tehnica argumentației, care oralitate adaugă virulență stilului, dă tonalitate ironiei, făcînd exprimarea mai caustică (162). Autorul își formulează opiniile, constatările, obiecțiile, într-un colocviu cu el însuși, de la care parcă nu se poate abține a nu o lua înaintea cititorului, ceea ce mărește atractivitatea expunerii și servește la accentuarea sensului și a ideilor vizate de el. Arhitectonica specifică a construcției cărții vine, astfel, să sporească valoarea acesteia pentru cititori.

Cartea dr. Antonie Plămădeală răspunde desăvîrșit dublului scop urmărit: demascarea și condamnarea politicii de deznaționalizare a românilor practicată de regimul dualist, cu împotrivirea eroică din partea acestora, și realizarea unei monografii cu un portret veridic privind pe Miron Romanul. Ea demonstrează în chip emoționant și convinge că Biserica, în frunte cu cîrmuitorii ei, a luptat cu tenacitate și cu consecvență remarcabile împotriva tuturor încercărilor și măsurilor de asuprire și deznaționalizare, a vegheat neabătut și a reacționat energic la toate tentativele de dominare, care periclitau libertatea și demnitatea poporului, apărînd cu îndîrjire și veritabil eroism naționalitatea, credința și limba românilor, realități ce fundamentează aserțiunea îndreptățită a autorului despre adevărul acelor vremuri, prin care se definea „Biserica, bastionul [național] românesc cel mai puternic" (115). Așa a ilustrat-o plenar marele Șaguna, așa au urmat-o neabătut toți vrednicii săi tribuni care i-au succedat pe arena luptelor naționale între care Miron Romanul rămîne o pildă. Credința, religia a fost pentru ei platforma, cîmpul de luptă pe care s-au războit cu îndîrjire pentru ca „să tragă drepturile" pentru poporul lor românesc, așa cum o făcură nu de mult Balint, Buteanu, împreună cu Avram Iancu. A fost o sentinelă la granițele drepturilor poporului român, pentru dobîndirea cărora a militat fără preget și cu orice preț și pe care le-a apărat cu adevărat eroism.

Analiza pertinentă, precum și scrisorile și documentele anexate, ajută, totodată, foarte mult și la cunoașterea mai completă și aprecierea mai realistă a concepțiilor, conduitei și rolului altor personalități ale epocii: V. Babeș, Al. Mocioni, I. Slavici, I. Mețianu, N. Popea, V. Bologa etc.

Notele de la subsol, cuprinzînd ample și valoroase informații, precum și indicele final reprezintă prețioase instrumente de lucru cu cartea și amplifică ținuta științifică și utilitatea acesteia.

Cartea dr. Antonie Plămădeală invită istoria și pe istorici în continuare a reexamina și reconsidera rolul și aportul marilor luptători pentru apărarea drepturilor românilor din Transilvania — adevărați eroi și martiri — și de aceea

va fi mereu și mult citată, așa cum trebuie atent, zăbavnic și cu cuget românesc citită, ca să lumineze și să convingă.

Cu podoabele devotamentului și pasiunii proprii, conducătorul tipografiei arhidiecezane, Ezechil Oancea s-a îngrijit și i-a succes pe deplin să dea cărții fața pe care o merita.

Istoria *faptelor*, așa cum au fost, a *realităților petrecute*, nu a plăsmuirilor și ambițiilor minților înfierbîntate, vine să ateste, să consacre și să acuze tocmai într-un moment cînd, după cum arăta conducătorul statului nostru la Ședința comună a consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană, din 27 februarie 1987, unele lucrări, avînd chiar girul academic, denaturînd realitatea, proliferează neadevăruri, promovînd mistificări, denigrări și teze șoviniste dușmănoase.

Or, în fața *adevărului* istoriei, ce s-ar mai putea spune?

Pr. dr. *V. V. Miu*

RECONSIDERAREA LUI LAZĂR-LEON ASACHI.

Erudita lucrare publicată în 1985 de harnicul mitropolit al Ardealului, dr. Antonie Plămădeală, și consacrată lui Lazăr-Leon Asachi, să-mi fie îngăduit a o socoti cu precădere o *carte pasionantă!* De îndată relatările acelea (nu seci, nu reci, nu strict bibliografice și documentariste) despre manuscrise pierdute și regăsite, reapariția unor opere ce păreau iremediabil rătăcite, tribulații neașteptate de izvoade și înscrisuri, dispariții ciudate de pachete conținînd acte și piese originale m-au captivat și mi-au adus aminte de nuvelele cu iz de mister ale lui Balzac și îndeosebi de volumele lui G. Lenotre, printre care acel atît de sugestiv și de melancolic institulat *Case vechi, hîrțoage vechi.*

Despre eroul amplei și amănunțitei monografii *Lazăr-Leon Asachi în cultura română* (Sibiu, 1985) se știa de ajuns de puțin: că e tatăl lui Gheorghe Asachi, că trăise între 1757 și 1825, că făcuse cîteva traduceri, fusese preot de mir și apoi, după decesul presviterei (1820), monah (cu numele de Leon) și arhimandrit și că jucase un oarecare rol în ierarhia bisericească a Moldovei în vremea mitropolitului Veniamin Costachi. Se mai știa că fusese predicator activ și că una din traducerile sale pierise. Istoriile literaturii române și cercetătorii menționau un total de opt titluri: patru cuvinte (predici), una pastorală, trei traduceri dintre care una lipsă: *Nopțile* poetului englez Young (— prima traducere românească a unei opere poetice engleze —), *Bordeiul indienesc* al lui Bernardin de Saint-Pierre și *Manualul* lui Epictet, socotit definitiv pierdut. Mai erau pomenite *Intrarea în istoriceasca biserică* și *Jucăria norocului sau Istorisirea pentru prințipul Menșicov*, tot traduceri. *Bordeiului* îi era adăugat un lăudabil *Vocabular* (atribuit de unii lui Gheorghe Asachi), dar opera întreagă se contura palidă și de redusă valoare, îndreptățindu-l pe cercetătorul actual să o caracterizeze „risipită prin manuscrise și tipărituri obscure și, mai ales, pînă de curînd, în cea mai mare parte rătăcită".

Lazăr-Leon Asachi în cultura română aduce precizări biografice și lămurește că fostul protopop de Hotin a fost probabil adus în Moldova de mitropolitul Iacob II Stamati (la a cărui înmormîntare a și cuvîntat). Cît privește situația ierarhică a viitorului arhimandrit, se pare că s-a bucurat de drepturi speciale și că a jucat rol de secretar și om de taină al lui Veniamin Costachi.

În ce a constat și de unde a provenit cotitura care-i dă autorului contemporan posibilitatea să-l aprecieze pe traducătorul de odinioară „o mare personalitate" și să purceadă la o totală reconsiderare a poziției sale în istoria culturii române? Întîmplarea — vrednică de a figura în *Sub pecetea tainei* a lui Mateiu I. Caragiale — a făcut ca printre hîrtiile rămase de la Konon (Conon) Arămescu-Donici, fost episcop de Roman, de Huși, apoi mitropolit primat între 1912 și 1919,

retras în 1919 şi mort în 1922, el să găsească — în acel „vechi pachet prăfuit cu foi îngălbenite" — manuscrisele originale ale aproape întregii activităţi literare şi omiletice depuse de Lazăr-Leon. Pachetul cu pricina, misteriosul pachet balzacian-mateian intrase în posesiunea lui Konon Arămescu-Donici în anul 1893, venind de la Th. Codrescu: acestuia, la rîndul său, îi fusese încredinţat de însuşi Gheorghe Asachi. Starea pachetului (precum desigur şi faptul că lucrările lui Lazăr-Leon au continuat să fie numărate opt pînă nu de mult) stau mărturie că nu a fost desfăcut nici de Gheorghe Asachi, nici de Codrescu şi nici de mitropolitul Konon. Cît priveşte motivul peregrinărilor nerăsfoitului colet clironomic, s-ar zice că stă în legătură cu datorii băneşti şi că a îndeplinit funcţia de chezăşie.

Oricum, în 1984, odată cu înflăcărata cercetare făcută de mitropolitul Antonie Plămădeală, pachetul îşi dezvăluie comoara: unsprezece titluri noi! şi printre ele cîteva descoperiri senzaţionale. Căci Lazăr-Leon nu tradusese din literatura universală numai pe Young, pe Bernardin de Saint-Pierre şi pe Epictet, ci şi vestita *Logică* a lui Condillac, una din lucrările de largă circulaţie ale epocii dinainte de marea revoluţie franceză şi totodată o substanţială contribuţie la această ramură a filozofiei. *Logica* e tradusă în întregime de Lazăr-Leon (în pachet figurează numai Partea întîi, însă ea se completează cu o a doua Parte aflată la Biblioteca Academiei Române unde nu fusese identificată anterior) şi înseamnă un mare pas înainte pentru stabilirea limbajului filosoficesc în grăirea unui popor încă puţin deprins cu mînuirea de lexicuri abstracte. E adevărat că nu-i decît o a doua traducere românească (a mai fost una, a lui Samuil Micu Klein în 1799), dar împrejurarea aceasta nu-i scade întru nimic importanţa.

Tot în pachetul Konon se află şi traducerea *Manualului* lui Epictet, socotită a fi pierdută: numai că s-a putut constata faptul că tălmăcirea cuprinde în realitate elemente din trei lucrări ale lui Epictet: din *Manualul* propriu-zis, din *Dizertaţiile-Diatribe* şi din *Fragmente.*

Mai figurează tot acolo: *Pentru* (despre) *filozofia chinejilor* (gîndul ne poartă spre spătarul Milescu!), traducerea *Istoriei biblioteceştii* (biblicii?) *Biserici* a lui Filaret Drozdov, Mitropolitul Moscovei (traducerea nu-i completă, e doar „în bună parte" încheiată) şi alte cîteva manuscrise scurte. Demne de menţionat sînt *Basnele*, traduceri libere în proză după Esop şi La Fontaine, retălmăcite probabil din rusă (ori La Fontaine de-a dreptul din original, dat fiind că Lazăr-Leon cunoştea bine amîndouă vorbirile).

Pachetul Konon aşadar îl mărturiseşte pe Lazăr-Leon ca traducător al lui Condillac şi ridică numărul titlurilor la opt plus unsprezece=nouăsprezece.

Dar a mai existat încă un pachet! care şi el intensifică atmosfera de criptică şi variabilă soartă a manuscriselor vrednicului preot-călugăr-predicator-traducător. Vorbim la trecut, fiindcă pachetul acesta de-al doilea s-a pierdut! Ajunsese în stăpînirea unui călugăr de la mănăstirea Ciolanu, pe nume Teofil Mocăniţă, care-l vestise pe mitropolitul Nestor Vornicescu al Olteniei cum că deţine un pachet cu *predici originale* de-ale lui Lazăr-Leon. Ursita — din nou capricioasă — a vrut ca Teofil Mocăniţă să moară înainte de a se fi putut realiza un acord pentru remiterea pachetului către Nestor Vornicescu ori ca Mocăniţă să pornească singur la publicarea pieselor alcătuitoare ale preţiosului vraf de foi desigur ofilite. Şi pachetul nu s-a mai aflat nicăieri, în pofida strădaniilor cvasidetective depuse. La Teofil Mocăniţă, pachetul tot de la Konon nimerise, prin intermediul lui Iosif Saveluc, om învăţat. De ce, cum şi cînd nu-i prea limpede. Norocul însă a izbutit să-şi manifeste şi el prezenţa în acest şir de încîlcite întîmplări, căci monahul de la Ciolanu, om nu de rînd nici el, a întocmit însemnări de pe manuscrise şi a transcris cîteva predici. Acestea sînt *regestele* sale care cuprind însemnarea titlului exact al fiecărei piese. *Regestele* cuprind patruzeci de titluri, astfel încît în prezent opera lui Lazăr-Leon nu se mai reduce la opt sau opt plus unsprezece titluri: ea se ridică la cincizeci şi două, dintre care şase traduceri şi patruzeci şi şase bucăţi originale, fără a număra prelucrări, introduceri şi comentarii la traduceri. Se pare că Lazăr-Leon a fost un foarte iscusit şi solicitat predicator, ceea ce — coroborat de textele pe care le putem citi, rămăşiţă a cît va fi întocmit în acest domeniu — îl determină pe autorul recentei cărţi să exclame: „Poate că am pierdut, prin pierderea lor [a manuscriselor], un nou Antim Ivireanul!"

Dar volumul *Lazăr-Leon Asachi în cultura română* nu e numai o punere la punct bio-bibliografică și emoționantă povestire a unor descoperiri arhivistice. E un foarte amănunțit, migălos și răbdător studiu filologic avînd ca punct de plecare urmărirea, aproape vorbă cu vorbă, a traducerii din Condillac. Sînt puse în paralel originalul francez, tîlcuirea lui Lazăr-Leon și traducerea actuală. Este de asemenea supus unei analize strîngente *Vocabularul* care însoțește traducerea povestirii lui Bernardin de Saint-Pierre.

Concluziile la care se ajunge sînt deosebit de interesante și cu adevărat dau lui Lazăr-Leon o înfățișare nouă, transformîndu-l într-o figură originală și puternică. El devine un factor semnificativ al unui moment cultural de incontestabilă însemnătate în istoria culturii românești, acela dintre 1800 și 1828, anterior tratatului de la Adrianopol care avea să deschidă Principatelor noi și largi perspective către Occident. Acum Lazăr-Leon ne apare ca un înaintaș serios al lui Gheorghe Asachi și al lui Ion Heliade Rădulescu. *Logica* ia astfel aspect de lucrare a „ofensivei patriotice" pornită de cărturarii români ai vremii spre a „ieși dintr-un minorat cultural". Ea „a fost gîndită să fie o poartă a luminilor, o fereastră spre Europa, spre lume, atunci [1818] la deschiderea noului veac". După această formulare lovinesciană urmează aplicarea ei la un tărîm anume: „gîndirea religioasă nu a rămas cîtuși de puțin în urma acestei tendințe". Și ea simțea nevoia să iasă spre alte orizonturi, să se înnoiască... De aceea clericii au fost printre primii în abordarea noului la noi. „Dovadă Lazăr-Leon! El a fost conștient de romanitatea românilor, de latinitatea limbii române și de continuitatea poporului daco-roman (apoi român) pe teritoriul vechii Dacii. Contemporan al corifeilor Școlii Ardelene, a fost ca și ei „un vizionar și un luptător", a pășit pe aceleași căi. E adevărat că nu-i pomenește, însă l-a cunoscut pe Ion Budai-Deleanu la Lemberg unde fusese trimis de Veniamin Costachi ca să achiziționeze unele documente. În orice caz — și nu-i probabil să nu fi discutat cu un om ca Budai-Deleanu și altceva decît treburi curat negustorești — contribuie și el, pornind de la principii comune cu ale ardelenilor, la formarea, fixarea și progresul limbii române. Traducîndu-l pe Condillac, citînd din *Enciclopedie,* afirmînd că limba română se trage din latină ca și franceza, italiana, spaniola și portugheza, susținînd că, geografic, sîntem „o insulă latină", vorbind de redeșteptarea națională în *toate trei* **țările românești, dorind restaurarea limbii neamului său precum și** răspîndirea științelor și culturii, creator de limbă și cuvinte, creator de neologisme și reîmprospătător sobru de arhaisme, precursor marcant al unui cuget nou: așa îl vede mitropolitul Antonie Plămădeală pe eroul său. N-a avut un program teoretic și lingvistic analog cu acel al Școlii Ardelene, **dar nici nu a fost** un purist intransigent, un latinist exagerat. E „un exponent moldovean al crezului lingvistic al Școlii Ardelene", totuși fără excese teoretice. Mai degrabă se cuvine a fi așezat pe linia cumpătatei cunoașteri a latinității noastre, aceea pe care au stat Dimitrie Cantemir și cronicarii. *Logica, Bordeiul* și *Vocabularul* (1821) îl dovedesc fără doar și poate ca statornic în „efortul de reromanizare și îmbogățire a limbii române cu elemente romanice, latine și neolatine". Traducerea din Bernardin de Saint-Pierre e chiar declarată a fi net superioară celei de mai tîrziu (1850) a lui Alexandru Peliman, mărturisind un simț acut al limbii și un excepțional discernămînt lingvistic, iar Lazăr-Leon însuși e recunoscut reprezentant al luminismului, umanismului și preromantismului. Pentru el latina este „maica limbii noastre", în graiul unui popor el vede instrumentul neapărat necesar civilizației. Nu-i deci de mirare că e calificat „patriot al limbii române", căuzaș al modernizării culturii române, cleric luminat și factor cultural sincronic Școlii Ardelene. Prin intermediul traducerilor și neologismelor, concomitent cu cei de dincolo de munți, Lazăr-Leon a luptat pentru „orientarea culturii noastre spre Europa". Se cade însă a reține și a repeta justa observație că Lazăr-Leon își are locul împreună cu Dimitrie Cantemir, cronicarii și Petru Maior, nu cu ceilalți exponenți hiperbolici ai școlii latiniste.

Reconsiderarea lui Lazăr-Leon următor deschiderii pachetului Konon și luării la cunoștință a *regestelor* lui Teofil Mocăniță e un act de dreptate și adevăr, bizuit pe probe certe. Dar nu cumva s-a lăsat autorul cărții pradă unui

foarte explicabil entuziasm pentru eroul său? La urma urmei, întrebării acesteia i se poate răspunde printr-o referire la situații care s-au mai ivit și în alte împrejurări. În Franța de la începutul secolului nostru se spunea despre binecunoscutul dramaturg Sacha Guitry: fiul lui Lucien (Lucien Guitry fiind un ilustru actor). Mai tîrziu s-a spus: Lucien Guitry? Tatăl lui Sacha! Așa se va fi întîmplat și cu cei doi Alexandre Dumas: tatăl, autorul celebrilor *Trei mușchetari* și fiul, dramaturg și academician, autor de succes și el. Cine și ce a fost Lazăr-Leon? Oare numai tatăl lui Gheorghe? Desigur nu. Poate fi însă așezat *alături* de fiul său și de Ion Heliade Rădulescu? Neîndoielnic este că nu ni se înfățișează numai ca un părinte inteligent și grijuliu a da o educație aleasă fiului său (pe care l-a trimis să studieze la Lemberg și Viena), asemenea învățătorului Andrei Pârvan pentru fiul său Vasile ori lui Ion Trifu-Maiorescu pentru fiul său Titu. Următor apariției cărții mitropolitului Antonie Plămădeală, Lazăr-Leon Asachi nu mai este un personaj semi-obscur, autor de opere mai mult pierdute decît păstrate, de traduceri îmbătrînite, un cleric iubitor de literatură romantică și de considerații filozoficești! Nici gînd! Se numără printre cei care au contribuit foarte conștient la reînnoirea culturii române înainte de actul diplomatic prin care se vor pune bazele statului român modern, e un filolog autentic, un cunoscător nediletant al problemelor limbajului, un traducător înțelept și priceput, altceva decît (și nici asta nu ar fi chiar de lepădat) „tatăl lui Gheorghe Asachi". Putem acum vorbi de cei doi Asachi, tatăl și fiul.

Dar istoria nu se mulțumește numai cu intenții și idei, ea, pentru a-și da consimțămîntul, pretinde opere și realizări. Din acest punct de vedere, Lazăr-Leon nu poate fi asemuit cu aștrii ardeleni, care au lăsat lucrări de amploare incomparabilă cu predicile, traducerile și observațiile filologice ale moldoveanului. Nivelele de magnitudine sînt categoric diferite.

Această rezervă odată formulată, putem rosti fără șovăire: ce atrăgătoare și interesantă figură a trecutului nostru a reînviorat și cu ce bune temeiuri i-a făcut dreptate biograful contemporan! Și ce neobișnuit de fascinantă carte-sinteză i-a dedicat! O carte care putea deveni riguros cărturărească și poate anostă ori degenera într-un simplu reportaj referitor la aflarea unor documente. *Lazăr-Leon Asachi* îmbină fericit ambele metode, izbutește a stabili cu obiectivitate și cu simțul măsurii rolul împlinit de eroul ei în cultura română. Mai chibzuit decît majoritatea filologilor de peste Carpați, cu veleități și împliniri mai modeste, preotul acesta ortodox, monahul acesta de la începutul veacului trecut, din anii ultimi ai epocii noastre „închise", pasionatul acesta de grai regenerat, de meditații și povestiri, nu se cuvine oare a fi presupus — în cel mai generos înțeles al termenului — un spirit modern? Un testimoniu al capacității preotului și călugărului de a-și însuși (ceea ce vrea să zică: a le considera ca făcînd parte din chiar ființa sa gînditoare și participatorie) preocupările ba și angoasele culturii contemporane lui?

Monahul *Nicolae Delarohia*

Două colecții de predici: „LUMINĂ DIN LUMINĂ" și „CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA BOTEZ, CUNUNIE ȘI ÎNMORMÎNTARE".

Mîntuitorul Hristos — Învățătorul nostru suprem ne-a revelat că ascultarea cuvîntului dumnezeiesc și credința în Tatăl ceresc împărtășesc credinciosului *„viața veșnică"* (Ioan 5, 24), că acest cuvînt al lui Dumnezeu „ni se împărtășește nouă drept hrană ca să fim ținuți întru ființă" (Mt. 4, 4), căci ele sînt *„cuvintele vieții* celei veșnice" (Ioan 6, 68). Nimeni dintre cei vii nu se va putea scuza înaintea Dreptului Judecător că n-a cunoscut „Adevărul". Avraam, părintele tuturor celor credincioși, nu-i împlinește cererea bogatului nemilostiv de a trimite pe

cineva dintre cei de „dincolo" să spună fraţilor de pe pămînt cum să-şi rînduiască viaţa în conformitate cu voia lui Dumnezeu. Cei de pe pămînt n-au trebuinţă de învierea vreunui răposat ca să-i înveţe, fiindcă *„ei au pe Moise şi pe prooroci"* (Lc. 16, 29), adică aveau Revelaţia făcută de Dumnezeu în Vechiul Testament. Noi, cei din era creştină, de cînd însuşi Logosul lui Dumnezeu s-a întrupat şi a intrat în istorie în urmă cu aproape două milenii, avem mai mult decît pe „Moise şi pe prooroci", căci Îl avem pe însuşi Hristos-Adevărul, avem Cuvîntul întrupat şi avem Revelaţia desăvîrşită a Noului Testament. Iar ca *„slujitori ai Cuvîntului"* (Luca 1, 2) preoţii au vocaţia să-l propovăduiască pe Hristos, să vestească *„cu timp şi fără timp"* (II Tim. 4, 2) această Descoperire. Să-l facă cunoscut credincioşilor pe *Hristos „Calea, Adevărul şi Viaţa"* (Ioan 14, 6) prin întreaga activitate sacerdotală, dar să-l propovăduiască pe Hristos mai ales la Sf. Liturghie, în atmosfera de har şi de lumină a Jertfei celei noi. Căci unde şi cînd ar putea preoţii să propovăduiască cu mai multă putere şi îndreptăţire pe Hristos decît acolo unde nu numai că vorbesc în numele lui Hristos, dar ei înşişi, preoţii împărtăşiţi, îl au pe Hristos cel euharistic în fiinţa lor.

Preotul, prin predici bine elaborate şi împărtăşite credincioşilor — ascultători cu mult suflet, va pregăti terenul sufletesc pentru ca mesajul dumnezeiesc, seminţele *„cuvîntului celui bun al lui Dumnezeu"* (Ev. 6, 5) să rodească. Cu această conştiinţă trebuie să lucreze preoţia sacerdotală, căci Hristos însuşi Cuvîntul lui Dumnezeu lucrează prin activitatea predicatorială şi de aceea ne descoperă Dumnezeu, prin gura proorocului Isaia, că *„Precum se pogoară ploaia şi zăpada din cer şi nu se mai întoarce pînă nu adapă pămîntul şi-l face de răsare şi rodeşte... aşa va fi şi cuvîntul meu care iese din gura mea; el nu se întoarce către mine fără să dea rod, ci el va face voia mea şi îşi îndeplineşte rostul lui"* (Isaia 55, 10).

Propovăduirea cuvîntului dumnezeiesc (evocă Sf. Ioan Gură de Aur) este acel minunat instrument şi medicament de care dispune preotul pentru vindecarea bolilor sufleteşti ale credincioşilor. Mare lucrare este predica, căci *„credinţa este din auzire, iar auzirea prin cuvîntul lui Hristos"* (Rom. 10, 17). În acest sens, gîndind la marele aport ce îl are propovăduirea ca „instrument al mîntuirii", Sf. Vasile cel Mare putea să susţină că nici iepurele nu se teme de tunet pe cît se teme diavolul de predică. „Cuvîntul lui Dumnezeu" are putere sfinţitoare asupra făpturilor lui Dumnezeu (I Tim. 4, 4—5), el este *„viu şi lucrător"* (Ev. 4, 12).

*

Cu binecuvîntarea şi purtarea de grijă a Înalt Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală s-a publicat în Editura Mitropoliei Ardealului din Sibiu volumul de predici *„Lumină din lumină"*. Această masivă colecţie de predici (566 pagini) se înscrie în preocuparea Înalt Prea Sfinţitului nostru Mitropolit de a da activităţii învăţătoreşti a preoţimii ortodoxe din Transilvania un nou impuls spre calitate şi înnoire ziditoare. Acest volum de predici vine în sprijinul unei reînviorări a zelului predicatorial, pentru regenerarea propovăduirii noastre. Înalt Prea Sfinţitul Părinte Dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului, este „unanim recunoscut ca un bun predicator, ca un mare orator în general". Î. P. S. Sa prefaţează această colecţie de predici cu un admirabil şi substanţial „Cuvînt înainte", p. 5—9. Începînd cu prima predică creştină: vestea rostită de femeile mironosiţe că „Hristos a înviat!", Înalt Prea Sfinţia Sa subliniază că „predica a răspîndit Biserica, zidind-o pe adevărul Învierii lui Iisus Hristos. Din predica orală s-au alcătuit apoi scrierile Noului Testament...". În perioada primară a Bisericii creştine chiar aceste scrieri „erau predică". Dar pentru că aceste cărţi, predici scrise erau foarte dense, ele se cereau a fi tălmăcite şi „aşa a apărut predica tîlcuitoare a textelor Noului Testament". Diaconia cuvîntului a fost şi este o realitate permanentă în Biserica Ortodoxă, „n-a fost nici un timp în care, într-un fel sau altul, să nu se fi predicat" (p. 6).

După ce Î. P. S. Sa evocă preocuparea susţinută ce a existat în trecutul Bisericii Ortodoxe Române, în general şi în cea din Transilvania, în special, conştientizează predicatorii de azi că *„trebuie să se urce, să se amplifice"* pentru a tîlcui Evanghelia la nivelul de înţelegere al credinciosului de azi. Mîntuitorul

Hristos a vestit mesajul lui Dumnezeu către contemporanii Săi, iar preotul predicator tîlcuieşte această unică Evanghelie pentru credincioşii de azi.

Culegerea de predici, sugestiv şi frumos intitulată *„Lumină din lumină"*, este structurată în trei părţi. Ea cuprinde predici la Duminicile din cursul anului bisericesc (p. 13—407), predici la Sf. Taină a Cununiei (p. 405—448) şi predici la înmormîntări (p. 449—538). Cea mai mare parte dintre predicile inserate în această colecţie au fost tipărite în publicaţiile Centrului mitropolitan din Sibiu. Între acestea, la loc de frunte, se înscriu „articolele Î. P. S. Mitropolit Antonie legate de marile noastre praznice creştineşti Naşterea şi Învierea Mîntuitorului" (p. 567). Pentru praznicul Învierii Domnului, Î. P. S. Sa Dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului, ne oferă cinci foarte bogate cuvinte de învăţătură (p. 13—32). De asemenea, pentru praznicul Crăciunului Î. P. S. Sa prezintă patru predici foarte substanţiale şi admirabil întocmite (p. 260—275).

Între colaboratorii acestei colecţii de predici se află şi Prea Sfinţitul Dr. Vasile Coman, Episcopul Oradiei, Prea Sfinţitul Iustinian Maramureşanul, Episcop-vicar la Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului şi Prea Sfinţitul Lucian Florea, Episcop-vicar la Arhiepiscopia Tomisului şi Dunării de Jos. Lista colaboratorilor este continuată cu numele unor distinşi dascăli de Teologie: Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan, Pr. Prof. Dr. Dumitru Belu, Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Pr. Prof. Dr. Ene Branişte, Pr. Prof. Ion Bunea, Pr. Prof. Dr. Dumitru Călugăr, Diac. Conf. Dr. Petre David, Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca, Pr. Lector Ioan Glăjar, Pr. Prof. Gh. Liţiu, Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Pr. Prof. Dr. Simion Radu, Pr. Prof. Dr. Sebastian Şebu, Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean. Contribuţii la acest volum de predici mai au şi alţi slujitori ai amvonului din Biserica noastră: Pr. cons. Dumitru Soare, Ierom. Teofil Părăian, Arhid. cons. Gheorghe Papuc, Prot. Petru Boieriu, Pr. Filaret Costea, Pr. Zenovie Moşoiu, Pr. Ioan Chioaru, Pr. Gheorghe Răţulea, Pr. Mihai Colotelo, Pr. Vartolomeu Constantinescu, Pr. Ioan Gîrlonţa, Pr. Ioan Pop, Pr. Ioan Boţocan, Pr. Viorel Chiţiu, Pr. Simion Săsăujan şi Pr. Terente Radu.

Predicile care se publică pentru prima dată în acest volum au fost rostite de către autorii lor în catedrala mitropolitană din Sibiu sau în alte biserici de-ale noastre, cu mult folos pentru credincioşii ascultători.

Predicile duminicale încep cu Duminica Învierii şi se încheie cu Duminica a 6-a din Postul Mare. Pentru mai multe Duminici există cîte 2, 3 sau chiar 4 predici pentru a oferi preoţilor un cît mai divers material omiletic. Unele predici sînt axate pe marginea pericopei apostolice citite la Sf. Liturghie.

Aceste predici duminicale sînt urmate de un buchet de 17 predici pentru cununii şi de un mănunchi de 33 de predici funebre.

Culegerea de predici „Lumină din lumină" se încheie cu un foarte util *„Indice sistematic de predici la Duminicile de peste an apărute în publicaţiile bisericeşti"* în perioada 1948—1981, indice semnat de Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca.

Această colecţie de predici se prezintă ca un mozaic predicatorial, oferind numeroase modele şi stiluri de vestire a cuvîntului revelat. Întîlnim predici foarte temeinice, întemeiate pe coloane de neclintit ale dumnezeieştilor Scripturi şi ale Sf. Tradiţii. Graţie traducerilor româneşti din literatura patristică se poate observa o mai temeinică fundamentare a predicilor cu citate şi idei alese din gîndirea unor mari scriitori şi Sfinţi Părinţi ai Bisericii creştine. Apar în multe predici adevăruri exprimate de Sf. Ioan Gură de Aur (p. 246, 342, 359 ş. a.), Sf. Vasile cel Mare (p. 340), Sf. Marcu Ascetul (p. 372), Sf. Ioan Scărarul (p. 381), Sf. Isac Sirul (p. 318), Sf. Ioan Damaschin (p. 351), Fer. Augustin (p. 158) ş. a.

În numeroase predici din colecţia *„Lumină din lumină"* întîlnim texte şi citate din gîndirea antică (Platon, Horaţiu, p. 154), din clasicii literaturii universale (Shakespeare, p. 158, Dostoievski, p. 344), sau din cei ai literaturii române (M. Eminescu, p. 159, 354; G. Coşbuc, Al. Vlahuţă, O. Goga, p. 145; M. Sadoveanu p. 161; G. Galaction, p. 396—397). Este de remarcat în acest context că asemenea argumente din literatura sau gîndirea laică, dacă sînt bine alese şi adecvat folosite, pot fi foarte binevenite. Însă preotul nu trebuie să piardă din vedere niciodată adevărul că este propovăduitorul mesajului dumnezeiesc

păstrat în Sf. Scriptură și Sf. Tradiție și acestea două vor fi izvoarele fundamentale și prioritare ale predicilor. Adevăratul predicator al Evangheliei lui Hristos nu se va pierde în înșiruirea interminabilă a pasajelor sau citatelor din literatura laică sau din operele diferiților gînditori, ci aceste argumente, dacă va fi cazul să le aducă, vor fi doar tangențiale și secundare. Nu este potrivit să se înceapă paragrafe întregi cu asemenea citate care schimbă centrul de greutate al temei propuse în predică. În centrul predicii mesaj-creștin preotul va plasa adevărul dumnezeiesc păstrat în izvoarele Revelației divine.

Ca „slujitori ai Cuvîntului" (Lc. 1, 2) se cuvine să ne străduim și să folosim în predici exprimarea pe care o întîlnim în textele slujbelor divine. Cuvintele predicii trebuie să aibă forța și curăția cuvintelor sacre. Noi, românii, avem o „limbă sfîntă", consacrată tocmai prin folosirea ei în propovăduirea de secole în Biserica strămoșească și răspîndită românilor de pretutindeni prin graiul sacru al cărților Sf. Scripturi, sau prin „Cărțile românești de învățătură", adică „vechile Cazanii". Învățătura creștină trebuie propovăduită credincioșilor noștri în veșmîntul frumos al limbii literare actuale, pe înțelesul tuturor credincioșilor, așa cum „graiul bătrînelor Cazanii" a fost înțeles de credincioșii noștri din secolele trecute. Cuvintele trebuie folosite „fără ambiguități și fără artificii distonante". Preotul predicator trebuie să fie pătruns permanent de adevărul potrivit căruia predica autentică este o „revelație a Revelației".

•

Prea Cucernicul Pr. Prof. Ion Bunea a publicat o colecție de predici ocazionale intitulată: *„Cuvînt de învățătură la botez, cununie și înmormîntare"*. Această culegere de predici a fost tipărită cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Teofil, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, în editura acestei eparhii, în anul 1986 și numără 352 de pagini.

Părintele Prof. Ion Bunea s-a dovedit, prin întreaga sa activitate, a fi unul dintre acei vrednici și distinși preoți care *„se ostenesc cu cuvîntul și cu învățătura"* (I Tim. 5, 17), pătruns de cuvîntul-mesaj al Sf. Ap. Pavel: *„Vai mie de nu voi binevesti"* (I Cor. 9, 16). Ca toți predicatorii conștienți de această vocație, P. C. Sa s-a nevoit pentru ca în cei credincioși *„cuvîntul lui Hristos să locuiască cu bogăție"* (Col. 3, 16). Părintele Ion Bunea este cunoscut preoților noștri prin numeroasele predici publicate în cursul ultimelor decenii în revistele noastre bisericești. După o prodigioasă activitate de peste 50 de ani în via Domnului, P. C. Sa a înmănunchiat predici pentru toate Duminicile și sărbătorile anului bisericesc și le-a publicat tot cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Teofil Herineanu, în editura Arhiepiscopiei Clujului, în anul 1983. Dar pentru că preotul trebuie să vestească mesajul Evangheliei *„cu timp și fără timp"* (II Tim. 4, 2), adică și la alte slujbe decît la Sf. Liturghie, Părintele Bunea a formulat un ciclu de predici pentru Botez, Cununie și înmormîntări.

Predicatorul — autor al acestor 48 de predici ocazionale oferă această colecție drept „vademecum pentru propovăduitorul credinței și evlaviei creștine... un imbold pentru o și mai sporită și rodnică propovăduire" (p. 6).

Această colecție de predici, după Precuvîntarea semnată tot de autor, cuprinde 4 predici în legătură cu Sf. Taină a Botezului. În aceste „cuvinte de învățătură" P. C. Părinte Prof. Ion Bunea tratează despre: Taina Sf. Botez, Simbolismul momentelor Tainei Sf. Botez, Botezul autentic „cu apă și cu Duh Sfînt" și explică de ce se cuvine să botezăm copiii.

Urmează cinci cuvinte de învățătură la săvîrșirea Sf. Taine a Cununiei, avînd următoarele teme: Taina Sfintei Cununii, Unitatea și indisolubilitatea căsătoriei, Simbolismul momentelor principale din „Rînduiala Cununiei", Familia — leagănul fericirii omenești și Copiii — dar de la Dumnezeu și înțeleapta lor povățuire.

Partea a treia a acestei colecții de predici este cea mai mare (p. 75—349) și cuprinde 39 de „cuvinte de învățătură la înmormîntare". Aceste predici funebre sînt precedate de un studiu al Părintelui Prof. Ion Bunea, intitulat interogativ: *„Cum predicăm la înmormîntări?"* (p. 77—93). După cîteva considerații

preliminare în legătură cu funcția cuvîntului în general tratează despre rolul cuvîntului în predicarea mesajului. „*Prin cuvîntul lui Dumnezeu cel viu*" sîntem „*născuți a doua oară*" (I Petru 1, 23), prin propovăduire se naște credința (Rom. 10, 17), ea este, deci, un instrument al mîntuirii noastre. Înmormîntările sînt împrejurări triste în care preotul prin cuvîntul mesaj-divin trebuie să aducă „balsam mîngîietor și întăritor peste sufletele îndoliate". Prin acest mesaj al lui Dumnezeu preotul trebuie să aducă mîngîiere în sufletele greu încercate, să „pună sufletul în deplină sănătate", cum evocă Sf. Ioan Hrisostom (p. 82).

Autorul îndeamnă ca necrologul să fie foarte temeinic pregătit și susținut liber, cu „zel apostolic și la nivelul cultural al ascultătorilor de astăzi" (p. 85). În primul rînd necrologul trebuie să înfățișeze o învățătură mîntuitoare (p. 87). În problema iertăciunilor autorul — ca de altfel și alți slujitori ai omileticii din Biserica Ortodoxă Română: Pr. Prof. Zaharia Boiu, Ilarie Teodorescu, Pr. Prof. Dr. Dumitru Belu — le numește „fraze goale... nu sînt indicate... ele trebuie suprimate și înlocuite cu îndemnul dat celor vii să nu-l uite pe cel adormit și să se roage pentru el" (p. 90—91).

Ca și predicile anterioare, „cuvintele de învățătură la înmormîntări" sînt tematice. Aici autorul tratează în mod sistematic teme ce pot constitui reușite și frumoase subiecte de necrologuri, ca de exemplu: Sensul morții în concepția creștină (p. 94), Credința reazim vieții și tărie în fața morții (p. 107), Folosirea timpului pentru mîntuire (p. 131), Trupul — părtaș la destinul creștinului (p. 153), Nemurirea sufletului (p. 223), Viața veșnică (p. 230), Veșnicia, reversul clipei (p. 321) ș. a. De asemenea, temele celor 39 de predici funebre sînt formulate pentru diferite categorii de credincioși: vîrstnici (p. 94, 107, 113, 244), tineri (p. 167), prunci (p. 160), enoriași virtuoși (p. 251) intelectuali (p. 100), învățători (p. 276), preoți (p. 119, 125), preotese (p. 269), cîntăreți bisericești (p. 290), epitropi (p. 297) ș. a. Între aceste predici funebre autorul — pentru a veni cît mai mult în ajutorul preoților — a formulat și cuvinte de învățătură la situații de excepție: la înmormîntarea unui asasinat (p. 179), sinucigaș (p. 257) sau a unui accidentat (p. 324).

Predicile elaborate de Părintele Ion Bunea au pecetea temeinicei sale formații teologice și în general intelectuale, pregătire dublată de frumoasa sa experiență predicatorială și pastorală de peste cinci decenii. Toate predicile urmăresc împărtășirea adevărurilor de credință ale Bisericii Ortodoxe pentru ca fiii ei să-și rînduiască viața potrivit comandamentelor dumnezeiești. P. C. Sa ne oferă cîteva predici cu caracter eminamente misionar, pentru apărarea dreptei credințe și arătarea netemeiniciei susținerilor eterodoxe. De exemplu, la înmormîntarea unui credincios în săptămîna luminată autorul a rînduit predica despre: „Învățături greșite cu privire la învierea de obște și judecata de apoi" (p. 206—213). Vorbind despre starea sufletelor după moarte și despre judecata particulară, autorul arată eroarea doctrinară a teologiei catolice despre purgatoriu: „Mintea sănătoasă respinge ideea unui foc curățitor al păcatelor, fiind ilogic ca sufletul imaterial să poată fi chinuit și ispășit de păcate printr-un foc material" (p. 248). La înmormîntarea unui credincios frămîntat de probleme eshatologice autorul-predicator tratează despre: „Netemeinicia milenarismului" (p. 310—316), iar la înmormîntarea unui convertit atacă problema vorbirii în limbi, sau glosolalia (p. 317—323).

Fraza predicilor P. C. Pr. Prof. Ion Bunea este, în general, scurtă și foarte limpede, adevărul este prezentat clar și concis. Întîlnim în aceste predici formulări de talia unor perle de cugetare profundă. Iată, spre exemplificare, cîteva astfel de maxime: „Munca e mama virtuților și dușmanul viciilor", p. 71; „O minciună este totdeauna un contract cu diavolul", p. 50; „Timpul este — pentru noi — intervalul în care Dumnezeu așteaptă răspuns la oferta iubirii Sale", p. 126; „Moartea este trezirea din visul pămîntesc la realitatea vieții veșnice", p. 270; sau despre virtuți spune că sînt „mărgăritare care vor mărturisi despre vrednicia noastră înaintea dreptei judecăți", p. 285. Aceste frumoase formulări arată că autorul a elaborat aceste „cuvinte de învățătură" în clipe de meditație, în duh de rugăciune.

Cele 48 de „cuvinte de învăţătură" ale P. C. Pr. Prof. Ion Bunea sînt foarte bine şi consistent fundamentate scripturistic. Toate învăţăturile Bisericii sînt susţinute cu cele mai adecvate citate biblice, atît din Vechiul, cît şi din Noul Testament. De asemenea, autorul valorifică şi argumentele oferite de celălalt izvor al Revelaţiei divine: Sf. Tradiţie. Autorul apelează şi la unii dintre marii teologi ai Bisericii din vremea noastră: H. Andrutsos, Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Ion Bria, Paul Evdokimov.

P. C. Sa, pentru a oferi tuturor ascultătorilor temeiuri fără putere de a fi tăgăduite, utilizează argumente şi din gîndirea şi literatura laică. Aşa se face că în paginile acestei colecţii de predici ocazionale întîlnim cuvinte alese din gîndirea unor reprezentanţi ai literaturii şi filozofiei româneşti şi universale: D. Bolintineanu, p. 168; M. Eminescu, p. 192, 277, Goethe, p. 267, 336, Francisc Jammes, p. 267, Lamartine, p. 121, Pasteur, p. 120, Chateaubriand, p. 102, R. M. Rilke, p. 105, 277, G. Coşbuc, p. 168, T. Arghezi, p. 278, O. Goga, p. 171, 279, L. Blaga p. 160, 162, Pascal p. 77, 285, Bach, Beethoven p. 292 ş. a. Această folosire a temeiurilor nerevelate în predici ocazionale se arată a fi binevenită deoarece în masa auditorilor acestor „cuvinte de învăţătură" se întîmplă să fie şi credincioşi cu foarte puţine cunoştinţe religioase. Aceştia vor fi ajutaţi să înţeleagă unele adevăruri creştine prin utilizarea acestor mărturii ale unor oameni de cultură şi de ştiinţă, precum şi unele exemple practice pilduitoare.

*

Asemenea cărţi de predici constituie reale şi folositoare instrumente de lucru în activitatea preoţilor-predicatori, dar ele sînt şi cărţi de adevărată zidire sufletească pentru credincioşii mai zeloşi în cunoaşterea mai temeinică a învăţăturii Bisericii.

Predicile publicate în aceste două colecţii de predici vor să „servească la documentare pentru alcătuirea de către preotul însuşi a predicii sale" (I. P. S. Dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului, Cuvînt înainte la volumul „Lumină din lumină"). Aceste predici vor constitui pentru slujitorii sfintelor noastre altare izvoare de inspiraţie pentru predicile personale pe care le vor rosti credincioşilor lor. Din aceste predici preotul va prelua idei şi le va prelucra trecînd adevărurile credinţei prin propria convingere şi cugetare ca apoi ele să fie împărtăşite convingător credincioşilor.

Aceste două colecţii de predici au menirea de a sensibiliza şi conştientiza vocaţia predicatorială a slujitorilor bisericeşti, bine-ştiind că cei care păzesc învăţătura şi stăruiesc în ea se mîntuiesc pe ei înşişi şi pe cei care îi ascultă (I Tim. 4, 16).

Pr. asistent *Nicolae Dura*

Ion Mihail Popescu, PERSONALITĂŢI ALE CULTURII ROMÂNEŞTI, Bucureşti 1987, 324 p.

Studiul de faţă are drept scop evaluarea unor personalităţi exemplare din istoria culturii româneşti şi a unor probleme.

Istoria culturii româneşti are două înţelesuri principale, unul este cel al faptelor culturale, cu conţinut românesc, iar celălalt îl constituie selectarea personalităţilor exemplare.

Umanismul românesc a dat culturii omenirii Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, primul monument de acest fel din Sud-estul european. Nicolae Olahul (1493—1568) este primul român intrat prin cultură în universalitate. Dimitrie Cantemir (1643—1723) a scris cea dintîi carte de sociografie românească. Istoriografia românească este ridicată la rang de disciplină ştiinţifică cu D. Cantemir şi a dat un model exemplar în A. D. Xenopol (1847—1920). Vasile Pârvan a reconstituit în Getica sa prima preistorie a Daciei din mileniul I î. e. n.

În Nicolae Iorga (1871—1940) cultura românească a dobîndit un succes culminant.

Reprezentanţii de vază ai artelor româneşti, Al. Orăscu, Ion Mincu, Teodor Aman, Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu, Ştefan Luchian, Teodor Pallady, Nicolae Toniţa, Constantin Brâncuşi, Dimitrie Paciurea, George Enescu şi mulţi alţii, nu s-au „sincronizat" culturilor europene din vremea lor, ci au socotit că datoria lor dintîi este gîndirea şi simţirea românească tălmăcită în marele logos al culturilor critice europene şi ridicarea de fragmente ale culturii româneşti pe culmi ale culturii universale.

Cîntecele populare româneşti, colindele de stea, cîntecele bătrîneşti din Oltenia, Muntenia, Moldova şi Bucovina, bocetele din Oaş, sînt cunoscute şi recunoscute în multe părţi ale Europei.

Ştiinţele româneşti s-au afirmat prin personalităţi de vîrf în multe domenii ca: Gheorghe Ţiţeica, Dimitrie Pompeiu, Traian Lalescu, Alexandru Proca, Grigorie Moisil, Octav Onicescu în matematică, Gheorghe Constantinescu, Ştefan Procopiu, C. Miculescu, Dragomir Hurmuzescu în fizică, Victor Babeş, George Marinescu, Constantin Levaditi în medicină, Traian Vuia, Aurel Vlaicu şi Henry Coandă în aeronautică.

Lucrările s-au petrecut într-un mod asemănător şi în domeniul filosofiei şi sociologiei, al culturii. Din marele număr de personalităţi, volumul de faţă concretizează cu osebire, operele lui Mihai Eminescu, Petre Andrei şi Lucian Blaga.

Al doilea capitol al lucrării este dedicat lui Lucian Blaga: personalitate proeminentă a culturii româneşti.

După o biografie amănunţită îi prezintă activitatea filozofului în slujba Ministerului de Externe, îl examinează sub cupola Academiei Române, îl arată ca profesor şi apoi gînditor. Nu evită nici conflictul cu cercurile teologilor N. Tărchilă şi Gr. T. Marcu, D. Stăniloae şi Nichifor Crainic.

În concluzie, autorul încheie afirmînd că Lucian Blaga — „energie românească" — deţine în istoria culturii româneşti şi în istoria culturii europene „un loc singularizat".

Al treilea capitol al lucrării se intitulează: „Petre Andrei, model exemplar în teoria valorilor în istoria culturii româneşti". Pe lîngă valorile economice, juridice, politice, etice, istorice, estetice, autorul I. Popescu rezervă cîteva pagini şi valorilor religioase ale lui Petre Andrei. Reţinem din acest grup de valori, concepţia lui Petre Andrei că „Religia are valori speciale. Domeniul ei este transcendentul, supraempiricul".

Valorile religioase sînt dominate de elementul afectiv şi au un caracter contemplativ. Acest caracter se vădeşte prin faptul că valoarea religioasă înlătură dorinţele impulsive omeneşti, depărtează tot ceea ce abate pe om de la idealul suprem.

Prin conştiinţa sa religioasă credinciosul tinde către o valoare supremă pe care o numeşte sfîntă. Acest ideal sfînt predomină întreaga viaţă, în el se simte trează conştiinţa supremă a binelui, a adevărului şi a frumosului...

Este evident că atît Mihai Eminescu cît şi Lucian Blaga şi Petre Andrei sînt trei oameni de seamă, personalităţi exemplare ale spiritului naţional românesc.

Scris cu mult simţ critic şi cu respectarea adevărului, cartea face şi din autorul ei o personalitate a culturii româneşti.

Pr. prof. onor. *N. Neaga*

† Preotul pensionar GHEORGHE ERCUŞ

În ziua de 5 iulie 1987, s-a stins din viaţă pe neaşteptate preotul pensionar Gheorghe Ercuş.

În ziua de 8 iulie 1987, a avut loc prohodirea părintelui Gheorghe Ercuş în biserica ortodoxă din Cristian, în prezenţa credincioşilor din Cristian şi Fundata. Un sobor numeros de preoţi cu doi diaconi sub conducerea P. C. Sale Prodea Vasile, Protopopul Braşovului, a oficiat slujba înmormîntării. La sfîrşitul acesteia au luat cuvîntul arătînd meritele adormitului întru Domnul şi durerea că îi părăseşte un părinte şi un prieten bun: Părintele Vasile Prodea, Pastorul Geza Szigmund din Teliu, Klei Andreas — Pastorul evanghelic din Cristian şi alţii.

Părintele Gheorghe Ercuş s-a născut la 6 decembrie 1922 în casa părinţilor Ioan şi Maria Ercuş, în comuna Fundata, jud. Braşov. După şcoala elementară din comuna natală a urmat cursurile Şcolii Normale din Făgăraş, Cluj şi Sibiu, obţinînd diploma de învăţător în anul 1945. În acelaşi an s-a înscris la Academia Teologică din Caransebeş unde a urmat anul I. În 1946 a venit la Institutul Teologic din Sibiu. În anul 1949 a obţinut licenţa în Teologie cu nota maximă. În acelaşi an 1949, s-a căsătorit cu învăţătoarea Maria Ciurea. Din familia lor s-au născut cei trei copiii: Gheorghe, Florin şi Ioan. Părintele Ercuş a fost hirotonit întru preot la 9 iulie 1949 pe seama parohiei Fundata. La Fundata a păstorit 19 ani pînă la 18 august 1968 cînd a trecut la parohia Teliu. La Teliu a păstorit 12 ani după care în anul 1980 a trecut la parohia Cristian, unde după 3 ani s-a retras la pensie.

Părintele Gheorghe Ercuş a fost şi un bun mînuitor al penelului. Astfel în anul 1958 a urmat 8 luni cursurile de pictură bisericească organizate la Bucureşti la Sf. Patriarhie, obţinînd autorizaţia de pictor bisericesc. Bisericile şi icoanele pictate de P. C. Sa îi vor păstra numele şi memoria cu vrednicie.

După încheierea cuvîntărilor, părintele Gheorghe Ercuş a fost ridicat de preoţi pe umeri şi înconjurînd biserica a fost dus la mormîntul din preajma bisericii.

Dumnezeu să-l odihnească cu drepţii!

Prot. *Vasile Prodea*

SOMMAIRE

ÉTUDES ET ARTICLES

DE LA LITTÉRATURE PATRISTIQUE

HOMÉLIES

VIE ECCLÉSIASTIQUE

DE RELATIONS OECUMÉNIQUES ECCLÉSIASTIQUES

DE RELATIONS EXTERNES ECCLÉSIASTIQUES

TIPARUL
TIPOGRAFIEI EPARHIALE
S I B I U

DIN RELAŢIILE ECUMENICE BISERICEŞTI

DIN RELAŢIILE EXTERNE BISERICEŞTI

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

URME DIN TRECUT

DOCUMENTAR

RECENZII

TRECERI LA CELE VEŞNICE